هكذا من الأصل

הצופה

ב"ה, יום שישי ט"ז בתמוז תשנ"ה (14.7.1995) • שנה נ"ח • גליון 16881 • המחיר: 5.60 ש"ח, כולל מע"מ ★ מייסד ועורך ראשון: הרב מאיר בר-אילן ז"ל ★ עתון התנועה העולמית של המזרחי והפועל-המזרחי

היום — פרשת **פינחס**

	שישי	שבת
הפרק	תהילים קלט-קמ	תהילים קמא-קמב
המשנה	נדרים ט, ד-ה	נדרים ט, ו-ז
הדף - בבלי	סנהדרין צה	סנהדרין צו
ירושלמי	יבמות פד	יבמות פה
הלכה	שו"ע רו, ב-ד	שו"ע רו-ז, ה-א
רמב"ם	תפילה יד-טו; סת"ם א	סת"ם ב-ד
זריחה	5.39	5.39
שקיעה	7.49	7.49
סוף זמן ק"ש	8.16	8.17

היום ומחר – בהיר עד מעונן חלקית

מידות החום הצפויות: ירושלים 18–29, תל-אביב 20–30, חיפה 20–30, רמת הגולן 17–27, הרי הגליל 17–26, עפולה 21–32, שכם 19–29, אריאל 18–29, נתב"ג 20–32, עזה 22–30, באר שבע 19–33, מעלה אדומים 20–30, סדום 27–39, אילת 26–40 מעלות.

משכנות הנשיא
ירושלים
פרויקט היוקרה מול בית הנשיא
בריכה פרטית לדיירי הבנין!
פנטהאוז 220 מ"ר $975.000
עמוס בן נאה 050-281541
שווק דירות יוקרה

בן-יאיר: רבני הציונות-הדתית לא יועמדו לדין כדי לא ליצור "קרע של ממש בחברה"

היועמ"ש דחה לפני כשנה פנייה של ח"כ חגי מרום שביקש להעמיד לדין את שלושת רבני הציונות-הדתית הרב שאול ישראלי זצ"ל והרבנים שפירא ונריה יבדל"א

מאת יהושע מור יוסף

היועץ המשפטי לממשלה, מיכאל בן יאיר, החליט אתמול שלא להעמיד לדין את רבני הציונות הדתית בשל פסק ההלכה מעורר המחלוקת שפרסמו שלשום בעניין איסור פינוי מחנות צבא ביהודה ושומרון.

היועץ בן יאיר כותב בחוות דעתו כי "העמדה לדין של רבנים, פוסקי הלכה, או אנשי רוח, בשל פסיקה הלכתית או בשל קריאה לציבור, עלולה להביא לקיטוב בין פלגים שונים של הציבור, בין דתיים לחילוניים, ואף בין דתיים לדתיים, וליצירת קרע של ממש בחברה הישראלית".

עוד מוסיף היועץ המשפטי לממשלה כי פרסום פסק הרבנים אותו הגדיר "תשובה לשואלים", גרר גל של תגובות מכל פלגי הציבור, לרבות הסתייגות חד משמעית של אנשי הלכה ואישים מקרב הציבור הדתי. משום כך אין הוא רואה מקום לדון בפסיקה ההלכתית בערכאה שיפוטית, שכן הדיבור נבחן בפורום הראוי, כהגדרתו, "הויכוח הציבורי הפתוח".

עם זאת מבהיר היועץ בן יאיר כי יש מקום לעקוב אחר קריאות הרבנים, אם תהיינה, על מנת לשקול ולהחליט על התגובה המתאימה להן. בן יאיר אף מציין כי "הקריאות שנשמעו באחרונה עולות כדי עבירה על סעיפים 110 הסתה לאי ציות ו־134 פרסומי המרדה לחוק העונשין".

בן יאיר מדגיש כי חייל המסרב לבצע פקודה דינו מאסר שלוש שנים ואם עבר את העבירה תוך כדי קרב דינו חמש עשרה שנות מאסר. בחוות הדעת נמסר כי מי שקורא לחייל לסרב פקודה מטעה באופן חסר אחריות את הציבור בכלל ואת החיילים בפרט.

לסופר הצפה נודע כי היועץ בן יאיר דחה לפני כשנה פנייה של חבר הכנסת, חגי מרום, שבקש להעמיד לדין את שלושת רבני הציונות הדתית, הרב שאול ישראלי זצ"ל והרבנים שפירא ונריה יבדל"א. גם אז סבר היועץ, כי המקום להתייחס לפסק הרבנים, שאסר גירוש יהודים בנצרים וחברון, הוא בפורום הציבורי ולא בערכאה המשפטית. פנייה דומה של חבר הכנסת יוסי לס להעמיד לדין את עורך הדין אלייקים העצני, בשל תדריך לחייל שפרסם בנושא פקודה בלתי חוקית בעליל, נדחתה אף היא בשל עקרון חופש הביטוי.

רבין אישר העברת 20 קרוואנים לגבעת הזית

ראש הממשלה ושר הביטחון, יצחק רבין, אישר אתמול בצהריים העברת 20 קרוואנים לגבעת הזית הסמוכה לאפרת.

האישור ניתן, לאחר שראש המועצה המקומית אפרת, יגאל אדמון, פנה לנח כנרתי, יועץ שר הביטחון לענייני התיישבות, בבקשה לקבל את האישור.

כזכור, אישר צוות השרים לבנייה בשטחים בינואר 95 בניית 268 יחידות דיור בגבעת הזית הסמוכה לאפרת.

ההחלטה התקבלה, לאחר המשבר שנוצר סביב גבעת התמר, הקרובה יותר לכפר אל חאדר.

עמותת הזית, שבראשה עומד ח"כ חנן פורת, נקלעה לקשיים במימון הבנייה בגבעת הזית ולכן טרם בנתה במקום.

(סוף בעמוד 2)

שר-החוץ שמעון פרס אתמול בוינה, בחברת שר-החוץ של תוניס חביב בן יחיא, שר-החוץ האוסטרי וולפגנג שיסל, ושר-החוץ המצרי עמרו מוסא. פרס הגיע לוינה כדי להשתתף בכנס של מדינות ים תיכוניות במסגרת הארגון לבטחון ושיתוף פעולה באירופה צילום: איי.אף.פי

המו"מ עם אש"ף ייערך במוצ"ש בזכרון-יעקב

דניס רוס הוזמן להשתתף במו"מ הישראלי-פלשתיני

מאת סופרנו המדיני בירושלים

השיחות בין משלחת ישראל לבין אש"ף יעתקו במוצאי שבת בזכרון יעקב, בבית מבורך – כך הודיעו מקורות אש"ף.

בתוך כך פונו אורחי המלון "גני כרמל" שבזכרון יעקב ביום ה' מהמלון. אנשי המלון סירבו לומר את הסיבה לכך אולם במקום נערכות הכנות לקיום מפגש וההשערה היא כי זו האתר שנבחר לצוותי המו"מ.

נביל שעת אמר שהוא מקוה שהשיחות תסתיימנה בעוד 12 יום, כך שב־25 ביולי, יחתם ההסכם לנסיגת צה"ל מן הערים הגדולות. היום תיערך פגישה בין נציגי אש"ף לבין נציגי ישראל בעניין שיחרור אסירים.

נודע כי יאסר ערפאת פנה לדניס רוס ראש צוות השלום האמריקני וביקש את התערבותה של ארה"ב בשיחות, הנמצאות במשבר.

חילוקי הדעות עוסקים בשליטה על מקורות המים, על אדמות המדינה, על הצירים שבין הכפרים, ועל לוח הזמנים של יציאת צה"ל. סבורים שאין סיכוי שהשיחות תסתיימנה עד ה־25 ביולי שהוא תאריך היעד.

(סוף בעמוד 2)

בתחושת מצוקה התכנס פורום יו"ר המפלגה בגבעת שמואל

המפד"ל: הפסק אינו מרד אלא חוות-דעת הלכתית לשואלים

סיעת המפד"ל תבוא בדברים עם נשיא המדינה, רה"מ, רבנים וגורמי ביטחון לשם קבלת החלטה בישיבת הלשכה הקרובה

מאת שאול שיף סופר הצפה

המפד"ל קובעת, כי אין בפסק הרבנים קריאה למרד, אין בו פגיעה בדמוקרטיה והוא לא קריאה למלחמת אחים, אלא חוות דעת הלכתית לשואלים לגבי מעשה, שלדעתם יש בו משום עבירה הלכתית.

זאת נאמר בהחלטת פורום יו"ר המפד"ל שהתכנס אתמול בגבעת שמואל. בהחלטות נאמר עוד: המפד"ל דוחה מכל וכל את ההשמצות מימין ומשמאל על רבני הציונות הדתית בפרט ועל הציונות הדתית בכלל.

הציבור הדתי לאומי נאמן למדינת ישראל, לצבא ישראל, לאחדותו, לערכיו ולמפקדיו. הנוער הדתי לאומי יצית, משרת ושרת את העם בשרות צבאי באמנות.

רבני ישראל פסקו בכל הדורות פסקי הלכה גם בעניינים ציבוריים ולא יעלה על הדעת שבמדינת ישראל יהיה תהליך של סתימת פיות של רבנים ע"י הדלגיטימציה שלהם ושל ציבור שומעי לקחם וע"י איומים של סגירת ישיבות ההסדר ועל צעדים משפטיים.

בתום הדיון הוחלט כי לשם מיצוי סוגייה כה כבדה הקשורה לאיסור לבצע פקודה הנוגעת לפינוי ישובים ולמסירת מחנות צה"ל הנובעת מפסק הרבנים ואשר בה יש דעות שונות בקרב הציונות הדתית – תבוא סיעת המפד"ל בדברים עם נשיא המדינה, עם רה"מ, עם רבנים וגורמי ביטחון והדברים יובאו לסיכום בישיבת הלשכה הקרובה.

כל הדוברים היו מאוחדים בתחושת המצוקה שאליה נקלעה המפד"ל בעקבות פסק הרבנים. זאת לנוכח העובדה כי במפד"ל חברים רבים עם מגוון דעות.

כמו כן היו כל הדוברים בדיון מאוחדים בהסכמתם על זכותם של הרבנים לדון בנושאים הלכתיים ציבוריים שיש בהם משום פיקוח נפש. היתה גם הסכמה בצורך לגנות את חוגי השמאל שמצאו בפסק הרבנים הזדמנות להתגולל על

(סוף בעמוד 2)

ד"ר בורג: רבני יש"ע לא העריכו את עצמת הביקורת

מאת סופר הצפה

במגלשת חברים של חוגי תורה ועבודה, הביע ד"ר יוסף בורג ביקורת על מדיניות הממשלה שלדעתו ויתרה יותר מדי ויותר מדי מהר, קיים נתוק עמוק בין הממשלה לבין התלויים האידיאליסטים שבהתנחלויות, וההחלטה של רבני יש"ע היא אחת הביטויים לניתוק הזה.

רבני יש"ע טעו ולא העריכו את התעוררות הכנה שבחוגי הציבור כולל ציבור דתי לאומי. לדעתו השתתפות המפד"ל בממשלה היתה יכולה למנוע כמה תופעות שליליות בהקשר הזה.

לדברי ד"ר בורג, רבני יש"ע לא העריכו את עצמת גל הביקורת. וחות דעת שלהם, עלולה להיות מנוצלת ע"י אלה שקיום ישיבות ההסדר לצנינים בעיניהם כל השנים.

(סוף בעמוד 2)

יו"ר מזכירות נאמני תו"ע אורה כהן:

"ממשלה המטריפה במעשיה את דעת המתיישבים עוד דורשת מהם לנהוג בשפיות"

מאת חגי הוברמן סופר הצפה

[illegible]

(סוף בעמוד 2)

[illegible]

יצחק רבין / פנקס שירות

[illegible]

צילום מתוך ספרו האוטוביוגרפי של יצחק רבין "פנקס שירות" עמ' 86

ראשי ישיבות "ההסדר" מוחים על הנסיונות לשלול מרבנים הזכות לפסוק

הרב אבינר מבית-אל סירב לחתום על הפסק ● רבנים בגליל תומכים ברבני יש"ע

מאת כתבנו

ראשי ישיבות ההסדר התכנסו יום לאחר פסק ההלכה של רבני הציונות הדתית שעורר סערה ציבורית, כדי לדון בהשלכות הפסיקה והאווירה שנוצרה בעקבותיה.

הכינוס נערך אתמול בירושלים, בהשתתפות של 16 מראשי הישיבות, בהם גם כמה רבנים שחתמו על הפסיקה – הרב חיים דרוקמן, הרב נחום רבינוביץ והרב אליעזר ולדמן. בכנס התקבלה החלטה שבה הצהירו ראשי הישיבות כי התורה היא הקובעת והמכריעה בכל אורחות החיים של עם ישראל ומדינת ישראל.

יצויין, כי בהחלטת הכינוס לא הובעה, רשמית, תמיכה בפסיקת רבני הציונות הדתית. עוד נאמר בהחלטת ראשי ישיבות ההסדר, כי אין הם עוסקים בפסיקה הלכתית לציבור הרחב וכל ראש ישיבה מדריך ומנחה את השומעים לעצתו.

בכינוס ראשי הישיבות שנערך כשלוש וחצי שעות, הובעה גם מחאה על הפגיעה בכבודם של הרבנים והנסיונות לשלול מהם את זכותם לפסוק הלכה. ראשי הישיבות קבעו עוד כי הם רואים בדאגה את הסכנה

(סוף בעמוד 2)

צפים עליה מתונה במדד חודש יוני שיפורסם היום

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה עומדת לפרסם בבוקר את מדד המחירים לצרכן לחודש יוני.

לפי התחזיות במשרדים הכלכליים עלה המדד בשיעור מתון של 0.5% – 0.7%.

נמשך הגידול בפעילות המשק

מאת סופרנו הכלכלי בירושלים

ברבעון השני של 1995 נמשך הגידול בפעילות במשק. סקר חברות של בנק ישראל מצביע על גידול ברמת הפעילות בענפי התעשייה, המסחר, הבנייה, התקשורת והמלונאות.

ממצאי הסקר מתבססים על תשובות של כ־610 חברות ומשקים באותם ענפים.

חייל צה"ל נפצע מיידוי אבנים בכביש רמאללה–י-ם

חייל צה"ל נפצע אמש באורח קל מרסיסי זכוכית כתוצאה מיידוי אבנים לעבר אוטובוס אגד בו נסע סמוך למחנה הפליטים קלנדייה שעל כביש ירושלים-רמאללה.

החייל קיבל טיפול רפואי במקום ושוחרר.

תיירת נפצעה בבוקר באורח קל כתוצאה מיידוי אבנים לעבר אוטובוס תיירים בעיר טול-כרם. התיירת קיבלה טיפול רפואי בעמדת צה"ל הסמוכה ולאחר מכן שוחררה.

כוחות צה"ל פתחו בסריקות באיזור אחר מיידי האבנים.

הדלקת נרות

	עריש	מוצ"ש
ירושלים	7.09	8.28
תל-אביב	7.27	8.30
חיפה	7.22	8.31
באר-שבע	7.24	8.22
אילת	7.20	8.24

אולם לשמחות ולארועים
ושרותי קייטרינג לכל מקום
קידוש וארוחות שבת ● גלאס כשר בלבד
אל תשכחו להזמין את הבר-מצווה
מבצע בר-מצווה באולמי ניסן נמשך

בחור אחרי צבא
עם רשיון נהיגה
לעבודה אחראית
בירושלים
02-6541067

נחת
נופש קיץ במבחר מלונות
מדן ועד אילת בתנאים מיוחדים
בירושלים: המלך דוד, לרום, רנסנס, מוריה ווינדמיל יער ירושלים
באילת: המלך שלמה ואורלי
בטבריה: כרמל, נהר הירדן, כינר והחוף השקט.
פרטים והרשמה נחת:
ביום: 02-234431, בערב: 02-665163, 050-244733

מועצה אזורית שפיר
בית-הספר העל יסודי דתי המקיף שפיר
מרכז שפירא 79411 טל: 08-501732
דרושים/ות
סגן/ית מנהל
מורה לביולוגיה
להתקשר טלפונית:
בעבודה: 08-501732 בבית: 08-582196

למכובדנו הנעלה
מר אברהם צבי גבעון נ"י
ברכות חמות ליום הולדתך
יהי רצון שיתמלאו משאלות ליבך לטובה ותרווה נחת מיקיריך
מאחלים:
בית "הצפה" – חיפה

להורינו היקרים והאהובים
ר' פנחס ומרת אסתר ינובסקי
בהגיעכם לגיל השיבה (הגבורה) עד מאה ועשרים
מיטב הברכות מקרב לב
מאחלים: הבנים והבנות
הנכדים והנכדות, הנינים והנינות
וכל בני המשפחה

למר משה וולברשטין נ"י וביתו
מנהל מורשת
מיטב הברכות לרגל היכנס נכדו גלעד לעול המצוות
בן לחנה ויוסף מנור הי"ו
הועה"פ של הפוהמ"ז
מורשת הוצאת ספרים בע"מ

מכללה דתית למורים ע"ש ראא"ם ליפשיץ
רח' הלל 17 ת.ד. 2306 ירושלים 91027, טל. 8–02-262157, פקס. 02-269432
במהלך תשנ"ו נקיים אי"ה חגיגות ואירועים מרכזיים לציון 75 שנה למכללה.
בוגרי המכללה מכל המחזורים מתבקשים למסור לנו את הפרטים הבאים:
שם, ת.ז., כתובת, טלפון ומקום עבודה.
טלפון במכללה: 02-252157/8
טלמסר: 02-294477 (24 שעות)

שלהבת
לקראת השרות הלאומי
אמונה, עמינדב ושלהבת, המפעילות שרות לאומי, עורכות השנה במשותף סמינריוני הכשרה לבנות השרות, לקראת שרותן בשנת תשנ"ו. בהתאם לפרוט הבא:

סמינר לתחום	אולפנות נעמיות קליטת עליה	בי"ס ישודיים תגבר תיכוניים מדרשות ליהדות	גני ילדים חינוך מיוחד
מקום הסמינר	יד בנימין	הר-עציון אלון שבות	תלפיות- ים חדרה
תאריך הסמינר	כה תמוז- ב' מנחם אב 23-30 ביולי	יא-יח מנחם אב 7-14 באוגוסט	כא-כה מנחם אב 17-21 באוגוסט

יריד שרות לאומי
לאחרונה קיבלנו מספר מקומות שרות חדשים בתחום החינוך המיוחד, קליטת עליה ורווחה. אנו מקיימים יריד מיוחד לשיבוץ בנות במקומות אלו. שיתקיים בע"ה ביום ב', י"ט תמוז התשנ"ה 17.7.95 בבית תרבות עמים לנוער רח' עמק רפאים 12 י-ם, בין השעות 14:00-18:00. נציגי האגודות ישמחו לפגוש אתכן ביום זה.
אם לא קיבלת עדיין הזמנה לסמינר אנא פני מיד לאחת האגודות.
אמונה: 03-5442151 שלהבת: 02-791112 עמינדב: 02-373922

"רז מחשבים"
שרותי הדרכה ומיחשוב לבתי ספר
הננו להודיע כי בימים אלו עומד להפתח
"קורס לרכזות מחשוב"
הקורס באישור משרד החינוך מיועד לבוגרות מכללות להוראה בעלות ידע במחשב ומזכה בנקודות גמול
בוגרות מצטיינות תשולבנה מיד בעבודה!
לפרטים נוספים טלפונים:
052-513868 03-6190743 03-6182327

אמונה
ישיבת ההנהלה הארצית
תתקיים אי"ה ביום רביעי כ"א תמוז, 19.7.95,
בשעה 2.30 אחה"צ, במועדון "אמונה"
בתל אביב ברח' דיזנגוף 209.

07071096

על הצופה

לא לזעוק, לא למחות אלא להבין איש את רעהו

פסק ההלכה של הרבנים – נאמני הציונות הדתית המקשרים בין עם ישראל, ארץ־ישראל ותורת ישראל, ובראשם הגאון הרב אברהם שפירא, ראש ישיבת מרכז הרב בירושלים ולשעבר הרב הראשי לישראל, עורר ויכוח ציבורי נוקב מסביב לשאלה: האם מותר לרבנים לחוות דעה הילכתית בענייני עם ומדינה.

התשובה חייבת להיות ברורה וחד־משמעית: מתוקתם של רבני ישראל להורות הלכה לעם ישראל לא רק בענייני כשרות, נשואין וגירושין, אלא בכל העניינים שיש להם השלכה הלכתית. זה חייב להיות הקו המנחה שעה שניגשים לבחון את שאלת מעמדם וסמכותם של הרבנים לפסוק הלכה לעם. מי שאינו מוכן לפעול לפי כלל זה גם אינו יכול, ואף אינו רשאי ליטול חלק בבירורים המתנהלים בסוגיה זו. זה האל"ף בי"ת בבירורים כגון אלה. לא יעלה על הדעת שמי שכופר בתורת ישראל ומזלזל בצורה מופגנת במעמדם של רבני ישראל יקבע, מה מותר ומה אסור לרבנים לפסוק בענייני הלכה.

★

הויכוח שהתעורר במלוא חריפותו בעקבות פסק ההלכה קובע בין היתר שמצוות יישוב ארץ־ישראל מחייבת אותנו ליישב את הארץ, לכבשה ולא לעזבה ביד זולתנו מן האומות, כלשון הרמב"ן. על כן, נאמר בפסק ההלכה, ברור ופשוט שאסור לכל יהודי לקחת חלק בכל מעשה של סיוע או פינוי יישוב, מחנה או מתקן, וכפי שפסק הרמב"ם, בהלכות מלכים פ' ג' שגם אם המלך ציווה לעבור על דברי תורה אין שומעין לו.

לפנינו פסק־הלכה ברור הנשען על פסיקה הלכתית של גדולי הפוסקים – הרמב"ן והרמב"ם. טבעי, איפוא, שהרבנים – נאמני עם ישראל הארץ־ישראלי, אשר נתבקשו לחוות את דעתם ההלכתית המתייחסת למצוות יישוב ארץ־ישראל לא נותר להם אלא להישען על דברי קדמונים ולהוציא פסק הלכה ברור מתחת ידיהם. זאת, כאמור, לא רק זכותם של רבני ישראל, אלא גם חובתם, כשם שמחובת הציבור לקיים את דברי ההלכה "בכל אשר יורוך".

אין לראות בפסק ההלכה הסתה נגד צה"ל, גם לא נגד המדינה. אין כרבני הציונות הדתית הנאמנים למדינת ישראל בכל נפשם ובכל מאודם. נאמנותם למדינה אינה מוטלת בספק, אבל בעת ובעונה אחת אין לדרוש מציבור הרבנים להתכחש למצוות התורה כדי להישאר נאמן לחוקי המדינה.

יש לזכור כי מדובר בויכוח הנוגע ביסודות האמונה היהודית. אין איפוא להתייחס לדברים כאל אותם הויכוחים הרגילים המופיעים בגוף חיינו בין פוליטיקאים, אנשי ציבור, או סתם אזרחים בינם לבין עצמם.

הויכוח מסביב לפסק ההלכה נוגע בשורשי האמונה היהודית שאינה מבדילה בין עם ישראל, ארץ־ישראל ותורת ישראל. היא רואה בהם שלימות אחת, כי זהו סוד ויסוד אמונתנו כעם סגולה מכל העמים.

החולקים על פסק ההלכה של רבני ישראל מבקשים להפריד, לא רק בין עם ישראל לתורת ישראל, אלא גם בין עם ישראל לארץ־ישראל. הם מתכחשים לא רק לתורת ישראל, אלא גם לזכותו של עם ישראל על ארץ־ישראל. מובן שגישתם זו של פורקי העול גורמת להקצנת הויכוח בינם לבין הציבור הגדול של שומרי תורה ומצוות. הם גם מתקשים להבין את דביקותו של האדם הדתי בארץ־ישראל ואת הקשר המשולש בין התורה, העם והארץ. בנסיבות אלה גם קשה להתווכח איתם, או לנהל בירור ענייני, כדי להסביר את מהותה של היהדות ואת השקפת עולמה היהודית בענייני עם ומדינה.

גם התקשורת, הכתובה והאלקטרונית ברובה הגדול הצטרפה לויכוח זה מתוך גישה חד־צדדית בלא לטרוח להבין על מה בעצם חילוקי הדעות התהומיים המפרידים בין שומרי אמונים לעם ישראל ובין פורקי העול – חסרי שורשים המטיפים לבנות את מדינת ישראל לפי הדגם של "גויי ארצות".

★

פסק־הלכה הוצג על־ידי התקשורת כקריאה למרי נגד שלטון החוק במדינה, כנסיון מצד רבנים להכתיב את דרך תיפקודו של הצבא וכיוצ"ב.

בדרך כלל קל להסית, קשה יותר להבין דברים כהווייתם ולקבוע עמדה בהתאם. הסתה נקלטת מהר יותר מדברי הסבר מתונים ומלומדים. אין פלא שהמסיתים הצליחו לעורר חלק נכבד מדעת הקהל הישראלית כדי שזה יצרף את קולו נגד פסק ההלכה של הרבנים. אולם, הציבור הדתי הקובע את חיי היומיום שלו על־פי אורחות חיים של תורה ומצוות אינו יכול להשלים עם דברי המסיתים, גם אינו רשאי בשל אמונתו לוותר על חובתו לשאול רבנים בענייני היתר ואיסור, מה מותר ומה אסור מבחינה הלכתית כאשר ממשלה הנשענת על רוב לא יהודי מחליטה להעביר חלקים גדולים מארץ־ישראל לידי נוכרים. בשביל האדם הדתי זהו עניין דתי־מצפוני. לא אחת כאשר הוא ניצב בפני ניגודי אינטרסים, כביכול, בין תורה ומדינה, הוא חש חובה להעדיף את מצוות התורה על פני חוקי המדינה. ייתכן שאדם בעל השקפת עולם חילונית מתקשה להבין זאת, אם כי לא אחת אנו שומעים קולות גם מקרב המחנה החילוני הטוענים כי לא יוכלו לכבד, או לקיים חוק זה או אחר העומד בסתירה לצו מצפונם. מן הדין, איפוא, כי בהתאם גם יתייחסו בכבוד לצו מצפונם האמונתי של שומרי תורה ומצוות.

יש להצטער שהממשלה שלכאורה היא ממשלתו של כלל ישראל, אף היא נתפסה להסתה נגד רבני ישראל, במקום להטות אוזן לקולות הכואבים העולים מפי חכמי התורה המבטאים את דעת הרוב הגדול בעם ישראל השולל העברת חלקים גדולים מארץ־ישראל לידי אויבי ישראל מתמול שלשום. הממשלה אף מתעלמת בצורה מופגנת מחוקי התורה "שהם חיינו ואורך ימינו" ואף קוראת תגר על זכותם של רבני ישראל להשיב תשובות הלכתיות לשואלים המבקשים את חוות דעתם בהלכות עם ומדינה.

טבעי היה שממשלה יהודית תקיים דיאלוג קבוע עם מורי הוראה והלכה בישראל כדי לשמוע את דעתם של חכמי התורה בנושאים החיוניים שעל סדר יומנו. לדאבון ליבנו הממשלה אינה עושה זאת. היא מתעלמת מפלג גדול בעם ישראל הנאמן לעמו, לארצו ולתורתו ובעת ובעונה אחת מחזרת אחרי חסדיהם של אנשי השמאל הקיצוני הכופרים בעם ישראל ובזכותו הדתית וההיסטורית על ארץ־ישראל. לכן אם יש מקום להפנות אצבע מאשימה כלפי מישהו הגורם לפירוד ופילוג בעם, הרי זה בראש וראשונה כלפי ממשלת רבין שבהתנהגותה ובמדיניותה למעשה פילגה את עם ישראל.

במקום להרים קולות זעקה נגד פסק ההלכה של רבני ישראל יש קודם כל לגנות את ממשלת ישראל על שהיא גורמת פילוג בעם ובמעשיה הבלתי שקולים היא עלולה להסב נזק חמור לבטחון העם והמדינה.

★

פסק ההלכה של רבני ישראל חשף את התהום הפעורה בין נאמני עם ישראל, ארץ־ישראל ותורת ישראל, לבין פורקי העול שבעזרת קולות לא יהודיים הם אוחזים בהגה השלטון במדינת ישראל.

הרבנים בפסק ההלכה שלהם היפנו קריאה לממשלת ישראל ולעומד בראשה שלא יתנו יד לפילוג האומה וצה"ל, וכי עליהם לחזק בכל הכוחות את אחדות ישראל בשעה קשה זו. וזה יושג אך ורק מתוך הידברות כנה בין הצדדים ולא באמצעות הסתה, כפי שאנו עדים לה כעת בעקבות פרסום פסק ההלכה.

המסקנה המתחייבת היא: לא לזעוק, לא למחות, אלא להבין. וככל שניטיב להבין איש את רעהו כן ייטב לעם ישראל ולמדינת ישראל.

ברק בטלוויזיה על עורכי "ידיעות אחרונות": "שרלטנים דילטנטים"

"שרלטנים דילטנטים" – כך כינה אמש בערב הרמטכ"ל לשעבר, רב־אלוף במיל. אהוד ברק את עורכי התחקיר שפורסם ב"ידיעות אחרונות" בסוף השבוע שעבר.

ברק שדיבר בתוכנית "שיחת העיר" בערוץ הראשון בטלוויזיה, וקטע מדבריו שודר ב"מבט", היה נרגש מאוד בעת הראיון עם נסים משעל, הוא עלה לא פעם לטונים גבוהים, תקף בחריפות את כתבי "ידיעות" ועורכיו. "האם יש או אין גבול להשחתת הכוח ושיכרון הכוח שמגיעים אליהם אמצעי תקשורת כיש להם נגישות למיליונים. האם מותר שיקרה דבר כזה או אסור?", הכיח ברק והוסיף, כי "התחקיר הזה אינו שגגה של עורך לילה, זה תחקיר שעבר שיקול דעת".

ברק התייחס גם לעדותו של חייל שנכח בתרגיל, ולפיה "אהוד ברק עמד בידיים כלובות ולא עשה כלום. לא שלטתי בעצמי. צעקתי לו: מה אתה עושה, יה מאניאק, בוא תעזור, החברים שלי מתים". ברק אמר, כי לא זכורה לו סיטואציה כזו, אך הוסיף, כי במצב שנוצר בשטח בעת האסון, היו על כל פצוע שניים עד שלושה חיילים שטיפלו בו. "אני מצפה שגם במצב שעשרות פצועים יצוחו מסביב – המפקדים הבכירים עדיין ישמרו על קור רוח ויבטיחו שהחברים שבכפלו של הבר יטופלו שיבושים, "התבצע", אמר ברק והוסיף, כי "הדבר האמיתי שצריך לוודא הוא שלא יתווספו תקלות נוספות".

ברק רואה את התגובה כי על מפקד בכיר לעזור ישירות לפצועים והדגיש, כי מוטלת עליו כמפקד חובה לטפל בדברים חשובים יותר, שיקבעו את התמונה בכללותה. "עשיתי מה שרמטכ"ל צריך לעשות. כל רמטכ"ל היה עושה אותו הדבר".

ברק סירב להתייחס לאפשרות כי יתבע את העיתון "ידיעות אחרונות" לדין. "אני אחשוב מה לעשות בבוא העת עם כל אחד ואחד מהם", אמר רב־אלוף במיל. ברק בהתייחסו לאחראים על התחקיר ופירסומו.

אשר לטענה כי שינה את גירסאותיו במהלך חקירת המקרה אמר ברק: "לא מסרתי שום גירסאות הפוכות על שום דבר. הכל הבל ורעות רוח". הוא האשים כי האיכות של התחקיר הזה בדבר הגירסאות השונות שנתן, כביכול, לא שונה בשום דבר ממניפולציה של התחקיר השני בדבר מעשיו בעת הטיפול בפצועים. "היד שלא רעה במעשה הנבלה הזה, היא היתה היד שכתבה את הדבר השני", אמר ברק.

תגובת העורך הראשי של "ידיעות אחרונות" משה ורדי לדברי ברק

מר אהוד ברק רגיל, כנראה, רק לשתיקות מתמיהה, וקשה לו להסתגל לרעיון של עתונות חוקרת ומבקרת.

סידרת הביטויים שבהם הוא מכבד את "ידיעות אחרונות" אינה ראוייה להישמע מפיו של אדם שיהיה תוך מספר ימים שר בממשלה, הם גם מצביעים על קשיים בשמירה על קרירות.

מר ברק מייחס לנו שכרון כוח. אין זה נכון כלל. אנו מתייחסים לעבודתנו העיתונאית בענווה וביראה רבה.

אסתפק רק, כי בעת הכנת התחקיר על צאלים פנינו למר ברק וביקשנו את תגובתו והתייחסותו, אך נתקלנו בסירוב מוחלט מצידו.

התחקיר הוא פרי עבודה רצינית ואחראית, שנערכה במשך חודשים רבים.

בכיר במילואים בסיירת מטכ"ל: ברק לא עזב עד שהפצועים היו במסוק

"למיטב הערכתי, עד לשלב שהפצועים היו בתוך "היסעור", אף אחד מהאנשים שהיו בשטח לא עזב אותו", סיפר אתמול בצהריים רב סרן ש., מפקד בסיירת מטכ"ל, שהשתתף בתרגיל בצאלים לפני כשלוש שנים שבו נהרגו 5 מאנשי היחידה.

רס"ן ש. אמר: "תוך דקה או שתיים מרגע הפגיעה, היו בקירבת הפצועים 15־20 איש – וכולם הגישו עזרה". בתנאים כאלה, ראוי שהרמטכ"ל לא יתנפל ויתבוסס בפצועים קל, אלא יתפעל את כל מערך הפינוי ויזעיק מסוקים וכוחות אחרים. למיטב זכרוני, ראיתי את הרמטכ"ל קרוב מאוד. הוא דיבר בפלאפון".

בהתייחסו לטענה בדבר האפשרות לפנות פצועים במסוק הרמטכ"ל, אמר רס"ן ש., כי הגיע עם מסוק הרמטכ"ל מהצפון וכי המסוק לא היה ערוך לפינוי פצועים. "מסוק הרמטכ"ל היה מורגם בכיסאות ואי אפשר היה להוביל בו נפגעים ולא היה טעם לעשות כן לפני שייוצב מצבם", אמר.

רס"ן ש. הדגיש, כי האירוע, כפי שתואר בעיתון, מכתים לא רק את הרמטכ"ל, אלא גם את כל הקצינים שהיו בשטח האסון, לכאורה, "מילאו את פיהם מים במשך שלוש שנים – ואני ביניהם". הוא הוסיף: "למרות שלא הייתי בשום שלב במעגל האשמים – אני בהחלט חש עד היום איזושהי אחריות, ותחושת כישלון עמוקה מאוד. אני כל הזמן מוטרד ושואל את עצמי, אם הייתי יכול לעשות משהו למנוע את האסון. לא הייתי רוצה שתישמע מדברי ביקורת על המשפחות השכולות. מה שאני מבקש, הוא שכולם יזכרו שבסופו של דבר, מתחת למדי החאקי, נמצא בן אדם".

רס"ן נ., רופא היחידה, אמר, כי לא היתה כל בעיה בתהליך הפינוי והטיפול, וכי לא ניתן היה להציל את ההרוגים, למרות הנסיונות האינטנסיביים והעקשניים לעשות כן.

גם רס"ן נ. הדגיש, כי פינוי הפצועים במסוק הרמטכ"ל לא היה רלוונטי למקרה.

שני הקצינים רואיינו בקול ישראל.

★ חדשות ומשמעותן ★

הגיוני ומשכנע

מאת שאול שיף

הרמטכ"ל לשעבר, אהוד ברק הצליח אמש לשכנע, כי מחברי התחקיר שפורסם ב"ידיעות אחרונות", עשו לעצמם מלאכה קלה מדי, שהסתיימה ברצח אופי, ללא כל הצדקה ובסיס.

דבריו של ברק על מעשיו כאשר הפצועים וההרוגים טרם פונו, בהחלט נראים הגיוניים, ואם הם לא יופרכו היום או מחרתיים, הרי שברק ומשפחתו ראויים להתנצלות רחבת מימדים. גם הסבריו על שתי הגירסאות השונות כביכול, שהשמיעו בפני שני הגופים שחקרו את אסון צאלים ב' נשמעים אמיתיים, וצודק ברק כאשר הוא אומר, כי יש מן השרלטנות בניסיון לסכם בכמה שורות של שחור ולבן, חומר מבוקש שעבר עיניים חוקרות ושופטות ולא נמצא בו כל דופי.

בקיצור: ברק בהחלט שיכנע וחבל שהיה כה נסער למרות שבמצבו וברצח האופי שנעשה לו לא רבים היו נשארים בחיים.

ברק היפנה אצבע מאשימה לכוח העצום וחוסר האחריות הטמון בעיתוני הערב ולמרות האמת הרבה שבדבריו ניסיון העבר מלמד, כי הפוליטיקאים חוששים להגביל את הכוח הזה.

נסים משעל ב"שיחת העיר", שאירח את אהוד ברק היה מצויין כרגיל ואין ספק כי המשטרה איבדה חוקר מעולה. (ראה גם בימי שיחי בבחינת השבוע).

לא הושגה פריצת דרך בשיחות רוס בדמשק

ראש הצוות האמריקני למו"מ במזרח התיכון, דניס רוס, ביקר אמש עם ראש הממשלה יצחק רבין בלשכת שר הביטחון בתל אביב ודיווח לו על שיחותיו בדמשק.

מקורות בירושלים העריכו, כי בשיחותיו בדמשק, לא השיג רוס פריצת דרך משמעותית שתביא לחידוש שיחות הקצינים בוושינגטון והפערים נותרו בעינם.

בפגישה השתתפו גם הרמטכ"ל רב אלוף אמנון ליפקין־שחק, קציני צה"ל בכירים, עוזרו של רוס אהרון מילר והנספח הצבאי האמריקאי הגנראל קריסטמן.

רוס דיווח לרבין אודות תוצאות הדיונים האחרונים עם שר החוץ הסורי פארוק א־שרע בדמשק, וכן נדונו סוגיות הקשורות להסדרי הביטחון במו"מ.

כתב עתי"ם מציין כי בשבוע החולף ביקר רוס 3 פעמים בדמשק ונפגש עם הנשיא חאפז אל אסאד ואחרים.

אל"מ ברוך נג'ר מונה למושל חברון

אלוף משנה ברוך נג'ר, ראש ענף מינהל ושירותים במינהל האזרחי, מונה להיות מושל העיר חברון.

נג'ר יחליף את אלוף משנה שלום גולדשטיין, שהיה מושל העיר ב־5 השנים האחרונות. גולדשטיין יפרוש מצה"ל וככל הנראה יהיה יועצו של ראש עיריית ירושלים אהוד אולמרט לענייני מזרח העיר.

מקורות במינהל האזרחי מסכמים את תקופתו של גולדשטיין ואומרים כי היה מושל מצליח מאוד.

ההחלטה על מינוי אל"מ נג'ר התקבלה כבר ב־22 ביוני והוא ייכנס לתפקידו בימים הקרובים. בעבר כיהן נג'ר כסגן מושל העיר חברון. לפני 14 שנים הורשע נג'ר בהכאת תושבים פלשתינים.

אבו־מאזן הגיע לעזה ונועד עם יאסר ערפאת

אבו מאזן, מאדריכלי הסכם אוסלו, הגיע אתמול בבוקר לרצועת עזה, דרך מעבר הגבול ברפיח.

אחר כך הוא נסע לעזה, שם נועד עם יו"ר אש"ף יאסר ערפאת בלשכתו. הפגישה נמשכה שעה. דוברו של ערפאת, נאביל אבו רודיינה, סירב למסור פרטים לגבי תוכן הפגישה.

בימים הקרובים יעבור מחמוד עבאס, המכונה אבו מאזן, להתגורר בעיר רמאללה, שם ממתינה לו וילה בשכונת מסיון.

עבאס נולד בשנת 1935 באיזור צפת והיה ממייסדי תנועת הפתח, חבר הוועד הפועל של אש"ף וחבר הוועד המרכזי של הפתח. הוא התגורר עד עתה בתוניס.

קייטנת נכים מאיל"ן – בקדומים

מאת חגי הוברמן
סופר הצופה

45 נכים בדרגות נכות קשות ביותר מאיל"ן בילו בשבוע האחרון בקייטנה לנכים בקדומים.

כל ההכנות לקייטנה והפעלת הקייטנה נעשו ע"י נוער קדומים.

כ־100 בני נוער היו עסוקים סביב הובלת הנכים ממקום למקום, האכלת הנכים, טיפול אישי בנכים ושמירה בלילה. לכל נכה היה מלווה צמוד והיו נכים שנדרש להם 2 מלווים.

הנוער של קדומים עמל רבות עוד לפני הקייטנה בלוגיסטיקה סביב הכנת המבנים לקליטת הנכים, הכנת רמפות ומיטות מיוחדות. וכן כל הקשור לארוחות ולתוכנית.

התוכנית כללה הסעה לבריכה, קומזיץ, ביקור במוזיאון ארץ־ישראל ושירה עם נוער קדומים. הנכים מאיל"ן הביעו את תודתם והערכתם לנוער של קדומים, והנוער חש סיפוק מהיכולת לתרום לנכים למרות המאמץ הרב הכרוך בכך.

רבין אישר להחזיר לשירות מילואים את פעיל הימין אורן דנה

מאת חגי הוברמן
סופר הצופה

שר־הבטחון יצחק רבין אישר להחזיר לשירות מילואים פעיל את פעיל הימין אורן דנה. דנה הוצא מיחידתו לאחר שנשלל ממנו רשיון לשאת נשק.

רשיון הנשק הוחזר לדנה, אשר מועסק באבטחת סניפי בנקים באיזור תל־אביב, לפני כחודש לאחר שפרקליטות המדינה חזרה בה מכל האשמות אשר בעטיים נשלל רשיון הנשק שלו.

רשיונו של דנה נשלל בהמלצת המשטרה, ללא נימוק, ובעקבות זאת פוטר ממשרתו.

דנה החליט לפנות לבג"ץ, ובעקבות זאת הודיעה פרקליטות המדינה שלושה ימים לפני הדיון שהיא אינה יכולה להגן על עמדת המשטרה. בעקבות ההודעה התקבל במשרדו של פרקליטו עו"ד נפתלי ורצברגר מכתב מפרקליטות המדינה, שבו נאמר כי הפרקליטות חוזרת בה מכל הנימוקים אשר גרמו לביטול רשיון הנשק של אורן דנה "מאחר שהעילה לביטול הרשיון בטלה". עו"ד ורצברגר התבקש למשוך את העתירה לבג"ץ בחזרה.

מוסקווה (עתים־רויטר) – נשיא רוסיה בוריס ילצין שאושפז ביום שלישי עקב בעיות בליבו, נמצא במצב יציב, וממשיך למלא את תפקידיו מתוך בית החולים, נאמר בהודעת סוכנות הידיעות "אינטרפאקס".

סאראייבו (עתים־רויטר) – ממשלת בוסניה אמרה אתמול כי היא חוששת, שמובלעת ז'פה, שבחסות האו"ם, תהיה המטרה הבאה של הכוחות הסרבים־בוסנים, לאחר כיבושה של סרברניצה וגירוש אוכלוסייתה המוסלמית.

ראשי "ההסדר" מוחים

(המשך מעמוד ראשון)

להפקרת חיי יהודים והאגודה נתונה גם לפצעים הפלכים וגדלים בעם. הם קראו לכל מי שהיכולת בידו לחזק את האחדות בעם.

היחיד שהסתייג מפסק ההלכה היה הרב אהרון ליכטנשטיין, ראש ישיבת "הר עציון", בישוב אלון שבות. בשיחה עם כתב עתי"ם הסביר הרב ליכטנשטיין כי קבוצת הרבנים שקבעה את פסק ההלכה לא רואה בתהליך השלום דרך של הצלת חיי אדם, אלא כמסכן חיים ובמצב כזה, לשפיטתם, ודאי שאסור לקחת חלקים מארץ ישראל ולהעבירם.

הרב אלעזר ולדמן ראש ישיבת "ניר" בקרית ארבע אמר כי אין לממשלה זכות לכפות על העם דברים שבניגוד לתורה ולהלכה ואילו הרב חיים דרוקמן, ראש ישיבת "אור עציון" בנחל שפיר, אמר כי כדי ללכת בדין תורה הוא נכון גם לשבת בבית הכלא.

בתוך כך המשיכה הסערה סביב פסק ההלכה. בירושלים התכנסה אתמול הנהלת תנועת "נתיבות שלום", שהביעה דאגתה נוכח הפסיקה ההלכתית, שיש בה כדי לסכן את אחדות העם ושלמות צה"ל. באי כינוס זה קראו לרבנים לבטל לאלתר ולחזור בהם מהפסיקה.

מנהיגה הרוחני של ש"ס הרב עובדיה יוסף קבע כי פסק ההלכה יביא אותנו למצב של אנרכיה והוא הפנה קריאה לרבני יש"ע לחזור בהם מפסיקתם הקשה.

בינתיים, נמסר עוד, כי קודם לפסק ההלכה שיגר ארגון "פיקוח נפש" המאגד בתוכו 160 רבני ערים וישובים, מכתב לכל שגרירי המדינות היושבים בישראל, בו הוא כותב כי החזרת שטחים היא אחת הבעיות שמקיפה את כל יהדות העולם והגם שרבנים הם לא מתערבים בפוליטיקה, אך בכל מקום הנוגע לעניין פיקוח נפש הישיבה בשקט "היא חטא". רבנים אלה התנגדו גם על פסק ההלכה לפיו אסור להחזיר שטחים לנוכרים אולם, הם קבעו זאת עקרונית וכוללת והם לא נכנסו בפסיקתם לפרטים.

הרב היחיד שהשתתף בכינוס הרבנים בביתו של הרב אברהם שפירא ואשר לא חתם על פסק ההלכה הקורא לסרוב פקודה – הוא הרב שלמה אבינר, רב הישוב בית אל, וראש ישיבת עטרת כהנים. הוא גילה זאת הבוקר בתוכנית הרדיו של שלי יחימוביץ' "הכל דיבורים".

הרב אבינר הדגיש בראיון, כי עמדותיו האידיאולוגיות, הדתיות והפוליטיות אינן שונות משל חבריו הרבנים. אולם, בניגוד להם, הוא סבור שאין זה הוגן להטיל חיילים צעירים אל תוך המערכה האידיאולוגית. לדעתו, לא צריך להטיל את הדילמה על הצעירים, וכי הרמטכ"ל ויתר אלופי צה"ל הם שצריכים למחות באוזני הממשלה על מדיניותה. גם מהקצינים הבכירים, הדגיש, אינו מצפה שיחוללו מרי אזרחי, אלא שיחלו את מדיהם במחאה.

הוא הסביר, כי סרב לחתום על פסק ההלכה, כי אי אפשר לעשות אנדרלמוסיה בצה"ל וקרע באומה, וכי העובדה שהממשלה מחוללת במדיניותה קרע באומה, אינה מצדיקה קרע כזה מצידה.

עשרות רבנים מהגליל והגולן חתמו בימים אלה על מכתב בו הם מביעים תמיכה בפסק ההלכה של הרבנים ביהודה ושומרון ובהם רבני ישיבות ההסדר.

"אנחנו מרגישים מחוייבות לפסק ההלכה וקוראים לראש הממשלה יצחק רבין לא לקרוע את העם", נאמר במכתב הרבנים. בין החותמים על המכתב גם רבה הראשי של העיר צפת, הרב שמואל אליהו, רב המקובל על ציבור גדול בגליל ולתמיכתו תהיה השפעה על היחס לפינוי רמת הגולן. כמו כן חתם על המכתב הרב ד"ר אהרן קלה, הרב הראשי של נהריה, רבני מושבים וכו'.

מנהיגה הרוחני של תנועת ש"ס הרב עובדיה יוסף גינה אמש בחריפות את פסק ההלכה.

בשיחה עם כתב עתי"ם סיפר ח"כ שלמה בניזרי מש"ס, כי הרב יוסף הביע כעס רב כששמע את דבר פירסום פסק ההלכה, והוסיף כי הפסק אינו על דעת התורה ועלול להוביל לאנרכיה בצבא. בנוסף הוסיף, כי הרב יוסף טען שלא ייתכן שבשם האדמות תפרוץ מלחמת אחים בתוך עם ישראל, וכי המאבק הפוליטי צריך להתבצע בתוך מסגרות פוליטיות ולא במסגרות דתיות.

בש"ס מבקשים להבהיר, כי הרב עובדיה יוסף לא קרא לוותור על האדמות אלא להזהיר מפני מלחמת אחים, שמחירה גבוה. בנוסף ציין, כי אם חייל מחליט להתגייס לצבא עליו לעמוד על שלו בתחומים אישיים, דוגמת חילול שבת, כשרות וכו', אולם הוא אינו יכול להתערב במדיניות כללית שנקבעת עבור הצבא, על ידי ממשלת ישראל. "אם הם הולכים לצבא עליהם לדעת שהם מתבטלים מבחינת דעותיהם הפוליטיות, אחרת עלול להיווצר מצב בו כל יום נותן מישהו אחר הוראות לתמוכיו ונגרר למצב קשה", אמר בניזרי.

● "החלטת הרבנים מטילה צל גדול על תלמידי ישיבות ההסדר שבשנים האחרונות ממלאים תפקיד חשוב בצה"ל ובחברה הישראלית", כך אמר אתמול בבוקר יו"ר ועדת החוץ והביטחון, ח"כ אורי אור בתגובה לפסק ההלכה שפירסמו הרבנים. אור טען, כי הרבנים מעמידים בסכנה רבה את מהות שירותו הצבאי של כמעט כל חובש כיפה סרוגה בצבא. לדבריו, אסור לרבנים להעמיד את החיילים במצב כה קשה. הוא העריך כי למרות המהומה התקשורתית לא יהיה "עימות גדול עם החיילים, שלא יקבלו צעדים כאלה".

"לדעתי, הרבנים בעצמם לא מבינים את מהות החלטתם, או שהם רוצים ליצור מצב בו יוכלו להשפיע על הממשלה כבך שתירתע מלקבל החלטות קשות", אמר אור והוסיף כי הוא אינו תומך בפירוק ישיבות ההסדר בצה"ל ומאמין כי יש צורך לטפל בצורה פרטנית בחיילים שיפרו פקודות, כפי שנעשה בעבר.

● "אני חושש מקרע ומלחמת אחים, אבל לא בגלל פסק ההלכה של הרבנים אלא בגלל החלטות הממשלה המסוכנות", כך אמר אתמול בבוקר ח"כ יצחק שמיר בהתייחסו לפסק ההלכה של הרבנים.

שמיר טען כי פסק ההלכה מוטעה. הרבנים אינם צודקים בגישתם המסכנת את קיומו של הצבא בנסיון להציל את קיומה של המדינה.

יחד עם זאת שמיר, הדגיש כי פסק ההלכה אינו הבעיה העיקרית, במצב הנוכחי אלא מדיניות הממשלה ביחס לשטחי הארץ המערבית.

"הבעיה העיקרית שלנו, היא איך לסלק את הסכנות שיוצרת הממשלה. אלה שמצפצפים אינם נקיים, רוצים להסיט את דעת העם מהנושאים העיקריים לדברים אחרים", אמר שמיר וקרא לממשלה לבטל את הסכם הביניים עם הפלשתינים. הוא הביע את בטחונו כי אם תעשה הממשלה כך ישנו הרבנים את פסק ההלכה שפירסמו.

המו"מ עם אש"ף

(המשך מעמוד ראשון)

השליח האמריקני המיוחד למזרח התיכון דניס רוס הוזמן להשתתף במו"מ המתנהל בין ישראל לבין הפלשתינים, הודיע ביום חמישי משרד החוץ האמריקני.

דובר המשרד ניקולס ברנס ציין, כי רוס הוזמן להשתתף במו"מ ע"י שני הצדדים, המשתדלים לסיים את דיוניהם לפני תאריך היעד 25 ביולי.

לדבריו, מדובר בהשתתפות בשיחות אודות בעיות הנמצאות בלב המו"מ, והוא ציין כי רוס הסכים "כמובן" להזמנה, וכי ארה"ב תעשה כמיטב יכולתה כדי להבטיח התקדמות במגעים בין ישראל לבין אש"ף.

רוס, ששוהה ביום רביעי בערב עם יו"ר אש"ף יאסר ערפאת בעזה, שומר על "מגע תמידי" עם שלטונות ישראל.

המפד"ל: הפסק

(המשך מעמוד ראשון)

רבנים ועל מתנחלים ועל תלמידי ישיבות.

היתה גם הסכמה כי פסק הרבנים הוא עדות לכך כי הממשלה מובילה את העם לקרע עמוק והיא עצמה חוצה קווים אדומים, ולפניה שום ממשלה לא נהגה כך. הדוברים ציינו כי בצעדי הממשלה יש משום סיכון חיי אלפי יהודים הגרים ביו"ש.

המשנה למזכ"ל המפד"ל אורי אליצור שפתח את הדיון אמר כי באופן אישי אין לו בעיה עם פסק הרבנים. יחד עם זאת הוסיף כי כשם שקיימים חילוקי דעות בין הרבנים כך קיימים חילוקי דעות בתוך הציבור הדתי לאומי בעצמו וכל אחד ישמע לרבו.

המשנה ליו"ר הלשכה אברהם שטרן הביע התנגדות נחרצת לסירוב פקודה. כמו כן הביעו התנגדות לסירוב פקודה כל אחד עפ"י דרכו, יו"ר הלשכה פרופ' אבנר שאקי, המזכיר המדיני נחום לנגנטל ומזכ"ל המפד"ל זבולון אורלב.

ח"כ שאול יהלום אמר כי העובדה שהרבנים קיבלו החלטה כ"כ קשה מצביעה על כך שהגענו למצב של פיקוח נפש ואין ברירה אלא לקבל את ההחלטה כמו שהיא.

ח"כ חנן פורת הודה עם החלטת הרבנים וכמוהו ח"כ הרב יצחק לוי הבהיר כי הוא סומך על שיקול דעתם של הרבנים.

ראש המפד"ל ח"כ זבולון המר טרם נקט עמדה בסוגיה זו אולם מדבריו ניתן היה להסיק כי הוא נתון במצוקה לנוכח העובדה שהמפד"ל היא למעשה המפלגה היחידה המתייצבת מאחורי החלטת הרבנים בעוד כל מפלגות הימין האחרות הסתייגו מפסק הרבנים.

ד"ר בורג

(המשך מעמוד ראשון)

בהקשר זה גילה ד"ר בורג כי בשעתו בן גוריון רצה שמשה ניסים יבדל לחיים טובים ייתגייס לצה"ל, בן גוריון השתמש בעובדה שמשה ניסים למד משפטים באוניברסיטה, הראשון לציון לעומת זה טען שזה לימוד בשעה חמש אחרי הצהריים ואינו מחליש את עובדת הלימוד בישיבה במשך שעות היום ולכן השחרור הניתן לבחורי ישיבה שתורתם אומנותם חל גם על משה ניסים.

תוך תיאום עם חיים משה שפירא הלך ד"ר בורג לבן גוריון וטען שיפנו לבג"צ בטענה שיש הפליה כלפי משה ניסים כשיבטלו את השחרור שלו, כששמע בן גוריון את הטיעון על ההפליה לחץ על כפתור הפעמון ונכנס מנהל לשכתו יצחק נבון, נשיא ישראל אחר כך, בג. נתן לו פתק ומיד אחר כך נסתיימה שיחתנו, ד"ר בורג סיפר שכאשר יצא מן החדר, עמד שם יצחק נבון במבוכה גדולה, כי מה היה כתוב על הפתק? לבטל מיד את שחרור בחורי ישיבה וממילא לא יהיה יסוד לטיעון על הפליה נגד משה ניסים. "ביקשתי מיצחק נבון לחכות עד אחרי שבת כדי שאוכל לפעול ולהפעיל בדבר הגזירה הזאת, הודעתי מיד לשר הפנים משה שפירא והוא התקשר מיד עם הרב פינקל זצ"ל, ראש ישיבת מיר, ובכל אופן ביום ראשון בבקר התגייס משה ניסים לצה"ל.

"מי שענין ישיבות ההסדר קרוב לליבו צריך גם לחשוב על תוצאות שליליות בכיוון זה, אחריות ממלכתית היא מקיפה, מחיר המחלוקת בתוך בית הציונות הדתית כבד מנשוא" – אמר ד"ר בורג.

השר לשעבר גילה כי עוד ב־1968 בשיחה עם הגאון יוסף דב סולוביצ'יק ז"ל, אמר שלדעתו יהיה צורך לותר ויתורים מסוימים כדי להשיג שלום, כמובן יש לבדוק היטב אם המדובר בשלום אמת. הגאון יד. סולוביצ'יק ז"ל אמר כי השאלה של תנאי שלום ויתורים מתאימים היא שאלה פוליטית ולא שאלה הלכתית, משל למה הדבר דומה בענין של חולה אשר הרופאים מצווים עליו לאכול, כך בענין פוליטי המדינאים הם בחזקת הרופא. אחרי שהוא אמר לו את זה, אמר לו ד"ר בורג, שלו כבר היה מקרה כזה בפראג במרס 1939 כשהגרמנים נכנסו לצ'כיה, היה טרנספורט של עליה בלתי ליגאלית שנקבע צאתו לליל שבת מפראג כדי להגיע לנמל קטן ושכוח ביגוסלביה ביום ראשון בלילה כשאין שמירה, ואז יוכלו העולים המעפילים לעלות על האניה, ד"ר בורג שאל את הרב של האלט־נוי־שוהל הרב אמר לו שזה כמו הרופא והחולה ביום הכפורים, הרב סולוביצ'יק היה מופתע התרשם מהסיפור הזה.

הממשלה מטריפה

(המשך מעמוד ראשון)

כך הגיבה אתמול יו"ר מזכירות נאמני תורה־ועבודה אורה כהן, בשיחה עם סופר הצופה, על פסק ההלכה של הרבנים.

לדברי אורה כהן, עמדת נאמני תורה־ועבודה גורסת כי פסק ההלכה הוא מעשה חמור, כיון שמדובר ברתימת ההלכה לצרכים פוליטיים, שעה שרובם אותם רבנים לא נשמעת בנושאים לא פחות חשובים לציבור הדתי, כמו נושא מעמד האשה למשל. "גם בנושא כזה, הנתון למחלוקת, להציגו כדבר מחייב זו בעיה. מחר עשוייה לבוא סמכות הלכתית אחרת ותפסוק בצורה שונה. זה גורם לזילות ההלכה" – אומרת אורה כהן.

"עם זאת" – היא אומרת – "הבעיה היא חוסר ההידברות וחוסר ההקשבה מצד הממשלה. יש כאן חוסר נכונות של ראש־הממשלה שעדיין נתפס כרה"מ של כולם, לדבר עם המנהיגים הרוחניים של ציבור גדול שם משמשים כמובילים שלו. חוסר ההידברות של רבין מקצין את העמדות. הידברות היתה ממתנת את העמדות ומאפשרת להם להציג עמדה יותר שקולה.

"יש ציבור גדול – לא רק בקרב המתיישבים – שחש נרדף בתוך מלכודת שפורסת עליו ממשלה שלא מוכנה לדבר איתו. הנהגה פוליטית יותר אחראית היתה מנסה להגיע להידברות עם מנהיגי הציבור הזה. את התחושה הזו המנהיגות חייבת לסלק".

רבין אישר

(המשך מעמוד ראשון)

בלילה שבין יום ג' ליום ד' נעשה נסיון, בתיאום עם מועצת יש"ע, להעביר לגבעה קרוואנים, אולם כוחות משטרה מנעו זאת.

על פי החוק, העברת קרוואנים לשטחי יהודה ושומרון מצריכים את אישורו של שר הביטחון.

לשאלת כתב עתי"ם, מדוע לא ביקשו המתנחלים אישור להעביר את הקרוואנים, אמר ינון אודנה, כי הנוהל של אכיפת החוק לא יושם באופן מעשי וכי ההעברה נעשתה בתוך שטח של היישוב אפרת.

"פעילות המתנחלים תמוהה לאור העובדה שישנה החלטת ממשלה המאפשרת להם בניית בתי קבע בגבעת הזית", אמרה יועצת ראש הממשלה ושר הביטחון עליזה גורן.

בתוך כך הודיעה מועצת יש"ע, כי בכוונתה להעביר קרוואנים סמוך ליישוב קרני שומרון לצורך מוסדות חינוך.

מועצת יש"ע מאיימת, כי אם לא יתקבל אישור, יועברו הקרוואנים בהקדם לאתר.

שערי הדולר בעולם

השערים נכונים לאתמול, יום חמישי 13 ביולי, בשעה 20.00 על פי שעון ישראל בניו יורק

	נמוך	גבוה	אחרון	שינוי יומי באחוזים
לישט"י*	1.5860	1.6026	1.5985	-0.0057
מרק	1.3885	1.4145	1.3927	-0.0091
פר"ש	1.1595	1.1805	1.1626	-0.0034
פר"צ	4.8360	4.9213	4.8535	-0.0225
ין	87.20	88.60	87.63	+0.2400
זהב**	388.55	390.10	389.25	+0.3000
כסף**	5.2200	5.2800	5.2600	-0.0100
מדד הדאו ג'ונס	4,717.62	4,730.65	4,731.71	+3.36
מדד המניות הישראליות בניו יורק	157.15	159.52	158.41	+0.92

* השער בדולרים
** אונקיה בזהב

הנתונים נמסרו באדיבות חברת קומסטוק טריידינג בע"מ
מתחים מרשתים בתחום עתידים אופציות ניירות ערך. טל' 02־244863
פקס 02־244876 ת"ל בנסיף תל אביב 03־5758828, פקס 03־5758890

ב"ה

בית הדין רבני חב"ד

באה"ק ת"ו

ט"ו תמוז ה'תשנ"ה

הנה בראותנו המצב הנורא אשר רח"ל מעמידים בסכנה ממשית את אחבנ"י באה"ק תובב"א - היל"ת - והמצב הולך ומתדרדר ר"ל מיום ליום ולמותר להאריך בדברים הברורים.

אשר בעת כזאת חייב כ"א וא' הנאמן לכ"ק אדמו"ר מליובאוויטש נשיא דורנו שידוע דעתו הק' והברורה בזה. וכבר ידוע שרוב גדולי התורה קבלו דעתו.

אי לזאת הננו בזה להודיע דעת תורה ברורה אשר יש איסור מוחלט ופקוח נפש ממש להחזיר אף שעל בכל מקום מאה"ק ת"ו ומגבולותיה ואסור לדבר ולנהל משא ומתן עם שונאינו על פי פסק דין ברור בשו"ע או"ח ס' שכ"ט וחייבים לפרסם זאת ברבים.

והננו פונים לכ"א וא' מאחינו בני ישראל הי"ו להרבות

בתשובה, בתורה, בתפילה, ובצדקה

כדי לבטל רוע הגזירה.

ויה"ר שיקויים מיד היעוד "ואולך אתכם קוממיות" בקומה זקופה בארצנו הק' בשלמותה בגאולה האמתית והשלמה ע"י משיח צדקנו בב"א.

בית דין רבני חב"ד

הרב יצחק יהודה ירוסלבסקי
מזכיר בית הדין

פיס חוזק

להלן המספרים שהועלו בגורל בהגרלה מס' 28/95:

● בסך 1,000,000 ש"ח זכה כרטיס מס' 137684.

● במכונית זכה כרטיס מס' 866419.

● בסך 5,000 ש"ח זכו כרטיסים מס': 845181, 464113, 797320, 409698, 748081, 467655, 394803, 630640.

● בסך 1,000 ש"ח זכו כל הכרטיסים המסתיימים ב־5 הספרות: 02121, 25053, 19750, 42390, 42417, 78052, 40687, 90258, 66789, 67851, 56468, 64122, 76861, 76728, 30175, 77383, 05943, 20101, 39263.

● בסך 100 ש"ח זכו כל הכרטיסים המסתיימים ב־3 הספרות: 739, 157, 821, 568, 895.

● בסך 24 ש"ח זכו כל הכרטיסים המסתיימים ב־2: 21, 96, 78, 47, 04.

● בסך 8 ש"ח זכו כל הכרטיסים המסתיימים בספרות 5 ו־2.

פיס צ'אנס

הגרלה מיום 13.7.95

♠	♥	♦	♣
J	A	10	Q

למכירה
קוטג' פינתי
טורי
בכפר אברהם
פתח תקווה
6 חדרים מרווח
טלפון 03־5703317

هكذا من الأصل

هكذا من الأصل

הצופה
מוסף של שבת

יש סיבה לדאגה

מאת משה אישון

אין אנו יודעים בבירור מה חושב צה"ל על ההסדרים עם אש"ף והסורים. הצבא באופן טבעי פועל עם "היד לפה", בעוד הדרג המדיני אין כוחו אלא בפה. שרים מדברים, ראש הממשלה מדבר, אם כי לא תמיד הם חושפים את האמת לעיני הציבור. הנסתר רב יותר על הגלוי לעין. אולם מדי פעם בפעם, הודות ל"מדליפים", נחשפים דברים שהממשלה מתוך חשבונותיה מעדיפה להסתירם מעיני הציבור. אבל האזרח צמא לדעת, הוא אף שואל: מה חושבים המומחים הצבאיים, אנשי ביטחון ומודיעין; האם הם שלמים עם ההסדרים שרוקמים בחדרי חדרים בוואשינגטון ירושלים, קהיר, עזה ודמשק?

כאמור, הצבא אינו מדבר. אך רצה המקרה, וראש הממשלה בשיחתו עם ראשי היישובים היהודיים ביהודה ושומרון גילה, כי הצבא אינו סומך את ידו על ההסכמים עם אש"ף והסורים. ברם, לפי רבין, במדינה דמוקרטית – הדרג המדיני הוא אשר קובע ומחליט, ולצבא לא נותר אלא לבצע את הפקודות המונחתות עליו. לכאורה, צודק ראש הממשלה. לא הצבא מופקד לקבוע את מדיניות הממשלה, כי אם הממשלה. היא בחזקת המפקד העליון של הצבא, והיא, ואין בילתה, קובעת לא רק את המהלכים המדיניים, אלא גם את המהלכים האופרטיביים של הצבא, על כל המשתמע מזה.

אף על פי כן קשה לקבל את ההסברים הללו, הואיל ועל־פי כל כללי ההיגיון ממשלה – כל ממשלה דמוקרטית – מטה אוזן קשבת לדעתם של מומחים צבאיים ואחרים, בשעה שעליה לקבל החלטות חשובות שהן גורליות לעם ולמדינה. גם אם ראש הממשלה הוא בחזקת "הפוסק האחרון" בענייני עם ומדינה, אין זה מן התבונה להתעלם מחוות דעתם של מומחים אשר חוזרים ומזהירים כי המדיניות הננקטת על־ידי ראש הממשלה כוללת מוקשים רבים. ביום מן הימים הם אף עלולים להתפוצץ בלב ליבה של המדינה.

★

ראש הממשלה הודה כי לא תמיד הצבא בעצה אחת איתו, הן בכל הקשור בהסדר עם הסורים המתבסס על נסיגה ישראלית מלאה מרמת הגולן, עד המטרמטר האחרון, והן בכל מה שמתייחס ליישום השלב השני של "הסכם אוסלו", על־פיו ישראל תיסוג מהערים הגדולות ביהודה ושומרון, והמשטרה הפלשתינית, בהרכב מוגבר של שנים־עשר אלף שוטרים לפחות, תיטול את השלטון לידיה.

מתברר שראשי הצבא לא רק העירו את הערותיהם לתוכניות הללו, אלא גם הצביעו על הסכנות האורבות בפתחה של המדינה אם ישראל תיסוג מרמת הגולן ותפנה את הערים הגדולות המאוכלסות על־ידי פלשתינאים ביהודה ושומרון. לצערנו, קולם של אנשי הצבא לא נקלט על־ידי הממשלה. הם שומעים, אך עושים את ההיפך ממה שאומרים להם מומחים בענייני ביטחון וצבא. הם משתפים קצינים בכירים בדיונים הסודיים ביותר, אך בעת ובעונה אחת מנחיתים עליהם פקודות בנוסח הידוע: כזה ראה וקדש...

אמנם יש להניח שישנם גם קצינים בכירים המתיישרים ברצון לפי הקו המוכתב על־ידי הממשלה, אולם אלה הם מעטים מאוד. לרוב חשבונות צדדיים, לאו דווקא ממלכתיים, מנחים אותם בהחלטותיהם, אם זה בשל ציפייה לתפקיד בכיר יותר, ואם זה מתוך רצון להתקדם מהר ככל האפשר בגרם המעלות של הפיקוד הצבאי, כדי ביום מן הימים לקבל לידיים את שרביט הרמטכ"ל. אך לא עליהם אנחנו מדברים. הנושא המעסיק אותנו הוא, כאמור, מדוע מתעלמת הממשלה מחוות הדעת של אנשי ביטחון וצבא.

לא מקובלת עלינו הגירסה הנפוצה לפיה הדרג המדיני הוא המחליט, והצבא לא נותר לו אלא לבצע את הפקודה.

ייתכן שבימים כתיקונם בהם האדם חי תחת גפנו ותאנתו, כפי שמבשר זאת הנביא, ניתן לסמוך על שיקול דעתם של פוליטיקאים בלבד. לא כן בעיתים כאשר החרבות שלופות וסכנת המלחמה לא חלפה. בימים כגון אלה לא רק חשובה חוות הדעת המקצועית של אנשי הצבא – היא גם חיונית ביותר, כדי להימנע מנקיטת צעדים חפוזים אשר עלולים להסב נזקים חמורים לשלומה ולבטחונה של המדינה. אולם, למרבה הכאב, ראש הממשלה ושר הביטחון, יצחק רבין, מתעלם מכך. הוא סומך יותר מדי על שיקול הדעת האישי שלו במקום להקפיד שבנושאים בטחוניים שהם רגישים ביותר – ההחלטות ייקבעו ברוב יועץ...

ייתכן שראש הממשלה סומך על עצמו, הואיל ומאחוריו שירות של עשרות שנים בצבא, ומתוך זה משך כארבע שנים החזיק בידיו את שרביט הרמטכ"ל. אולם חרף זאת אין להצדיק את התעלמותה של הממשלה מחוות הדעת המקצועיות של מומחים צבאיים.

בהקשר זה ראוי להזכיר, כי לפני כשנתיים, כאשר רקמו את "הסכם אוסלו" הראשון, המשא ומתן הוסתר מעיני הצבא. לא שיתפו בשיחות מומחים צבאיים, המצויים במפות והמכירים היטב את סידורי הביטחון הדרושים למדינה. הסתפקו בשירותיהם של כמה פקידים בכירים במשרד החוץ, אשר מדי פעם בפעם הם היו מונחים בשלט רחוק על־ידי שר החוץ, שמעון פרס, וראש הממשלה, יצחק רבין.

לאחר המעשה נכחו לדעת כי ההסכם שנחתם עם אש"ף הוא מחורר מאוד, והחורים אשר בו משרתים יותר את ערפאת מאשר את ממשלת ישראל.

הרמטכ"ל ראז רב־אלוף אהוד ברק, אף לא הסתיר את אכזבתו, וכאחר גם את דאגתו, מאי שיתופו של הדרג הצבאי בשיחות, במיוחד כאשר יש להן היבטים בטחוניים.

★

זה עלול לקרות גם הפעם בעת שניגשים ליישם את השלב השני של "הסכם אוסלו". במקום לבדוק תחילה האם עמד ערפאת בהתחייבויותיו, כפי שזה מתחייב מההסכם הראשון, מלפני כשנתיים – אנו עדים לריצה אמוק של הממשלה לקראת השלב השני של ההסכם, תוך התעלמות מהעובדות המוכיחות בעליל כי ערפאת לא עמד בהתחייבויותיו. והדבר הבולט ביותר הלא הוא – אי־ביטול "האמנה הפלשתינית", הקוראת להשמדתה של מדינת ישראל. אילו פעלה הממשלה על־פי כללי ההיגיון המקובלים, ודאי היתה מתנה את המשך יישומו של "הסכם אוסלו" בביטול "האמנה הפלשתינית". היא לא עשתה זאת. כעת מבטיחים לנו כי חודשיים שלושה אחרי הבחירות לרשות הפלשתינית ביהודה ושומרון ורצועת עזה תבוטל "האמנה הפלשתינית" האנטי־ישראלית. אשרי המאמין. אנחנו לא מאמינים ליאסר ערפאת. הוא אינו מתכונן לבטל את "האמנה הפלשתינית". יש אומרים, הוא גם אינו יכול לבטל אותה, הואיל והרוב במועצה הלאומית הפלשתינית שולל את ביטול ה"אמנה" הקוראת להשמדת ישראל. בכלל, סיסמה זו מוסיפה למשול ברחוב הפלשתיני. שומעים את הקולות הללו ברצועת עזה תחת אפו של יאסר ערפאת. הם נשמעים גם בשכם, בחברון, ברמאללה ובג'ריחו. לא זו בלבד, אף בפרסומים השונים המופצים על־ידי ארגוני הסירוב הפלשתיניים, ובראשם החמאס והג'יהאד האיסלמי, בולטות לעין אותן הקריאות האנטי־ישראליות.

לכן אם ערפאת לא עמד בהתחייבויותיו בטרם קיבל לידיו את השלטון בעזה ובג'ריחו, ודאי שאין סיכוי כי יעשה זאת אחרי שיקבל לידיו את יהודה ושומרון וישלוט שלטון מלא באזורים הללו.

ערפאת קלט היטב את הקולות העולים מקרית הממשלה בירושלים לפיהם "אין חזרה מ"הסכם אוסלו". הוא גם מפרש נכון את דברי השרים כי נקלענו למצב של "אל־חזור", היינו שאין לנו דרך חזרה מההסכמים עם אש"ף. על־כן מה פלא שערפאת מקשיח את עמדתו בשיחותיו עם ממשלת ישראל. הוא אף פועל בצורה מחושבת ומתוכננת מאוד כדי להתקדם לקראת היעד הסופי שקבע לעצמו, והוא: הכרזה על הקמת מדינה פלשתינית עצמאית שבירתה במזרח ירושלים.

למעשה הוא אינו מסתיר זאת. בכל אחת מההזדמנויות הוא חוזר על הדברים הללו, תוך התעלמות מופגנת מהנאמר ב"הסכם אוסלו". ואילו ממשלת רבין עוצמת את עיניה. היא אינה רואה, גם אינה שומעת את הנעשה מסביב לה. היא מתפקדת באווירה של "סגר עצמי", תוך התעלמות מוחלטת מדעת הקהל ומדעתם של אנשי ביטחון וצבא.

קשה, איפוא, שלא להיות מודאגים מהתנהגותה זו של הממשלה. ודאי שקשה לקבל את החלטותיה, בפרט כאשר היא עצמה מודה כי אכן הן עומדות בסתירה לחוות הדעת המקצועיות של מומחים צבאיים בטחוניים.

ממשלה כזו אינה מתפקדת כראוי. יתר על כן, החלטותיה לא תמיד עומדות במבחן הצרכים האמיתיים המתייחסים לבטחון המדינה.

★

זה מדאיג הרבה יותר מאשר זה מרגיז. הדאגה היא כה כבדה עד שלא ניתן עוד להסתפק בנימה של ברוגז בלבד. הדאגה נוגעת לעתידנו – לעתיד העם והמדינה, לא לדור אחד בלבד אלא לדורות הבאים.

הדברים הללו אמורים לא מתוך גישה אופוזיציונית לממשלה, הואיל וכאשר מדובר בנושאים הקשורים בעתיד החיים שלנו בארץ ישראל לא ניתן לעשות זאת על־ידי הפרדה מלאכותית, כאילו מדובר בריב בין אופוזיציה לקואליציה.

הריב עמוק הרבה יותר. לא מעטים מקרב אנשי הקואליציה שותפים לו. אחדים משרי הממשלה אף הם לפתע הרימו את קולם נגד מדיניות הכניעה של שר החוץ, שמעון פרס, שמושך אחריו את ראש הממשלה, יצחק רבין. אחד מהם, השר שטרית, מגיש תכנית חלופית לזו של הממשלה המתייחסת להסכם עם אש"ף, השני, שר המשפטים, מתנגד לנסיגת ישראל מקלקיליה, הואיל וזו תפגע בתושבי כפר־סבא ורעננה. אבל ספק רב אם הם יצליחו לעצור בעד ההידרדרות הנוראה שמדינת ישראל נקלעה לתוכה.

הצמד רבין־פרס מוסיף להוביל את המדינה אל פי התהום. הוא מתעלם מדעת הרוב בעם וגם מדעתם של אנשי ביטחון וצבא החוזרים ומזהירים את הממשלה מפני צעדים שגויים.

אם כן, יש סיבה אמיתית לדאגה. ומכיוון שכך, גם מוטלת עלינו החובה לא להרפות, ואף להרים קול וזעקה, בתקווה כי בעזה"ש נצליח לעצור את מדיניות הכניעה של ממשלת רבין ושלום על ישראל.

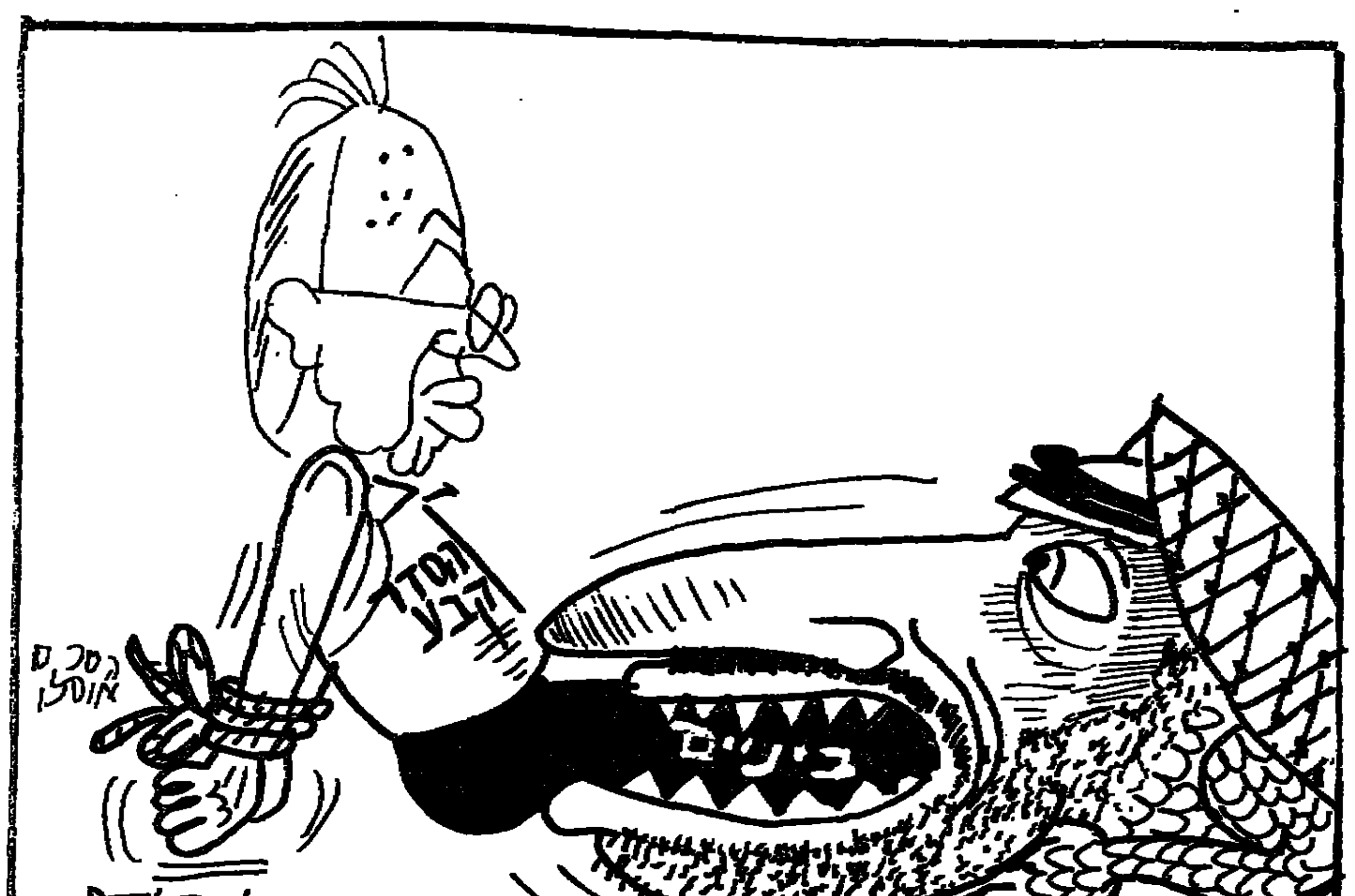

תוכנית השלבים של אש"ף

שיחות על עתיד א"י

מאת יעקב אדלשטיין

בימים אלה יתחילו השיחות הסופיות על יישום הסכם הביניים בין אש"ף לבין ישראל. שיחות אלה יקבעו את גורל א"י. הנושאים שיעמדו לדיון יעסקו לכאורה בהסכם הביניים, אבל למעשה גם בהסדר הקבע. מה שיקבלו הפלשתינאים בהסכם הביניים, יקבלו בוודאות בהסדר הקבע. לכן זה יהיה מאבק על הסדר הקבע, לא פחות מאשר על הסדר הביניים. החשש בין מנהלי המו"מ מהצד הישראלי הוא שנציגי אש"ף יפרצו את המו"מ, אם יתברר להם שסך הכל מוכנים לתת להם שליטה על 18 אחוז מהשטח של יו"ש.

אש"ף ידרוש בתמורה להסכמה זו של שליטה על שטח קטן, הסכם על לוח זמנים לנסיגת צה"ל. זו היתה דרישה שיאסר ערפאת הציג בפני פרס בפגישתם האחרונה ולא קיבל תשובה עליה. ערפאת טען שהוא מוכן להסכם לנסיגה הדרגתית של צה"ל, בתנאי שנסכים עכשיו על תכנית מוסכמת מראש לנסיגה של צה"ל מיו"ש, מבלי שאפשר יהיה לערער עליה אחר כך, במו"מ חדש ורצוף משברים. הבעיה הזו לא נפתרה בשיחות פרס־ערפאת. הדרישה תהיה מפורשת: ג'נין תחילה ולאחר מכן שכם, ראמאללה, בית לחם, קלקיליה, לפי דירוג קבוע שאינו מצריך מו"מ חדש. בעיית חברון היא מסובכת יותר. נציגי אש"ף ידרשו שגם חברון תיכלל בהסדר. נציגי ישראל יתנגדו ויבקשו לדחות את חברון לסוף התור. אין להם תכנית לפתרון הבעיה הבטחונית בחברון. ראש עיריית חברון, נתשה, איים, שאם חברון לא תיכלל בתכנית הנסיגה, לא ישתתפו נציגי חברון בבחירות לרשות האוטונומית.

התאריך של ה־25 ביולי אינו ריאלי יותר. כך גם הסכם ההבנות פרס־ערפאת. בשיחות אלה עלול להתברר כי הפרסום העצמי של פרס על "ההישגים" שלו במו"מ עם ערפאת, וכיצד הצליח לכופף אותו על סיפורי מעשיות – אין לו השפעה על המו"מ עצמו. שכן ההבנה שהשיג פרס אינה רשומה בשום נייר רשמי, ויש להניח שנציגי אש"ף יחזרו מחדש על הדרישות ועל העמדות שהציגו לפני הסכם ההבנה. הסכם ההבנה עלול להתפוצץ בשיחות על הנושאים המרכזיים: מים, אדמות, מדינה, שליטה בצירים, שליטה בכפרים. צריך להיות ברור שנציגי אש"ף שואפים למדינה פלשתינית ולא מוכנים לאוטונומיה בת שנים רבות. על הבעיה הזו יתנהל מאבק בלתי מתפשר.

האחראים לדרך המדינית הזו, שהחלו בהסכם אוסלו, חשים שהם הולכים בדרך מסוכנת. לא רק לבטחון המדינה, אלא לעתידה. אבל לא יכולים להתנתק מהתהליך הזה, לאחר שקיבלו את פרס נובל לשלום עבור ההסכם באוסלו. אין דרך חזרה. הם חייבים להתקדם למרות המוקשים והאזהרות בהמשך הדרך. ראש הממשלה, יצחק רבין, אמר השבוע לראשי המתנחלים שצה"ל מתנגד לתכנית הנסיגה כי יש סכנה בטחונית. אבל הדרג המדיני החליט להתקדם לביצוע יישום השלבים, וצה"ל יצטרך להסתדר עם זה. ההסכם שיושג יהיה אחד ההסכמים המסובכים ביותר בתולדות ההיסטוריה המדינית, הסכם שכל צד יכול לפרש אותו כרצונו. כמקובל לגבי הסכמים כאלה, אי־הבנות ילוו את ביצוע ההסכמים לאורך כל הדרך.

ארבע סוגיות במחלוקת

המחלוקת בין אש"ף לבין ישראל מתרכזת למעשה בארבע סוגיות עיקריות: היקף הנסיגה של צה"ל לפני הבחירות, השליטה במגזר הכפרי, השליטה באדמות המדינה והמים, ושחרור אסירים. בהסכם העקרוני נאמר שצה"ל ייערך מחדש לפני הבחירות וייצא ממרכזי הערים צפופי האוכלוסין. הניסוח נותן מקום לפירושים שונים של כל צד. הפירוש הישראלי הוא: נסיגה מן הערים הגדולות ולא מן הכפרים. הפירוש של אש"ף הוא: הערים הגדולות כוללות גם את המחוז הכפרי. חברון היא נקודה נוספת במחלוקת. הפירוש הישראלי הוא שחברון היא עיר מעורבת. לכן הכלל על אוכלוסייה ערבית צפופה לא חל עליה.

השליטה במגזר הכפרי מעוררת את השאלה: מי ישלוט בצירי התנועה בין הכפרים ובין הערים והכפרים? אש"ף מבקש בירורים משותפים. ישראל מתנגדת. המחלוקת על השליטה באדמות המדינה ובמים היא אחת הנקודות הקשות ביותר במחלוקת. כי מי שישלוט בנושאים אלה, שולט גם בשטח. קיימת סכנה שהפלשתינאים יגבילו את מקורות המים להתנחלויות. שחרור האסירים עלול להפוך את הבעיה של המלחמה בטרור. החשש הוא שחלק מן האסירים יחזרו לפעול נגד ישראל. העמדה של אש"ף היא, כי אלה היו לוחמי חופש ועם הסכם השלום יש לשחררם. העמדה הישראלית אומרת: לא מדובר בלוחמי חופש אלא ברוצחים בדם קר. אנשים שעסקו ברצח נשים וילדים. לא נוכל לשחרר אנשים שידיהם מגואלות בדם. ועדת שרים מיוחדת בודקת את רשימות האסירים כדי להחליט מי מהם ראוי להשתחרר.

יוזמי הסכם אוסלו לא העלו בדעתם לאיזה הסבוכת הם נכנסים בבואם ליישם את ההסכם. עתה הם צריכים להתאמץ כדי לתרגם את סעיפי הסכם זה למציאות, ומתגלה לפניהם תהום מלא הסכנות.

בשיחה לתוך הלילה בין פרס לערפאת בעזה ניסה פרס לשכנע את ערפאת להסכים להתקדם לעבר המטרה הסופית שלב אחר שלב, צעד אחר צעד, או כפי הסיסמה הציונית דונם ועוד דונם. הוא הסביר לערפאת, שהמופתי הירושלמי חאג' אמין אל חוסייני, שליבה את המלחמה בין היישוב העברי בא"י לבין הפלשתינאים, לא השיג דבר. והוא, ערפאת, היחידי מבין המנהיגים שיוכל לרשום לזכותו הישגים בכיוון הקמת מדינה פלשתינאית, הודות להסכם אוסלו. כך תיכנס אתה להיסטוריה – כך מבטיח לו פרס – כמנהיג שהשיג משהו למען עמו. ערפאת הבין וקיבל את הצעותיו של פרס. אלא שעדיין לא ברור אם אמנם מה שהסכים ערפאת באותו לילה ארוך יחייב את מנהלי המו"מ הנוכחי.

בישיבת הממשלה הגדיר פרס את ערפאת כאדם מתון, שאפשר לעבוד אתו, לעומת פייסל חוסייני שמייצג את העמדה הקיצונית. פייסל חוסייני מתח ביקורת על העמדות של ערפאת, בהסכימו להסכם ההבנות עם פרס. ערפאת ביקש בשיחות עם פרס שלא לכופף את ידיו יותר מדי, אחרת לא יוכל להשתלט על אנשיו. "גם לי יש אופוזיציה", טען ערפאת כנגד פרס.

הוויכוח ההיסטורי

פרס ניסה ללמד את ערפאת לקחים מן ההיסטוריה. ההנהגה הפלשתינאית שגתה לכל אורך הזמן. הצעת החלוקה של האו"ם לא התקבלה על ידי ההנהגה הפלשתינאית, וזו שפתחה במלחמה. בהנהגה זו לא רצתה לשמוע כל השנים להצעות מתונות. היא תמיד פנתה לדרך הקיצונית. מדינות ערב עודדו את הגישה הזו. מדינה פלשתינאית בתש"ח לא הוקמה בגלל תפיסת השטחים בידי ירדן ומצרים.

המו"מ הנוכחי על העברת סמכויות ושטחים לפלשתינאים הוא מבחינה היסטורית נצחונה של מדינת ישראל. מידי ישראל צריכים היום הפלשתינאים לקבל שמץ שלטון וקטעי מדינה. הם שהכריזו מלחמה על המדינה היהודית, צריכים לקבל מידיה את סמלי עצמאותם. זהו ניצחון היסטורי. מדינות ערב שיצאו למלחמה בעד הפלשתינאים מתנכרות להם כיום ואינן מוכנות לסייע להם בכלכלה. ישראל היא שצריכה לדאוג להם גם לסיוע כלכלי.

זהו ניצחון היסטורי אדיר. אלא שהמהלך זה לא הביא לסיום הסכסוך הערבי. ההפסקה של שלושה חדשים בפעולות טרור עדיין אינה מעידה שאמנם יש כאן החלטה ברורה להפסיק את הטרור. ייתכן שמדובר בתכסיס בלבד, כדי שלא יאשימו אותם בהכשלת הקמת הישות הפלשתינאית. הטרור הוא חלק מהלאומיות הערבית מאז ומקדם. הטרור הוא איום ערבי שמלווה את המו"מ. אלא שכיום יש בידי ישראל איום הפוך: אם הטרור יימשך, זה יפגע בהתקדמות הפלשתינאים למדינה עצמאית. האיום שיש בידי ערפאת הוא, שאם ישראל לא תקיים את הסכם אוסלו, תתחדש האינתיפאדה ויתחדשו מעשי הטרור. אני, ערפאת, לא אוכל לשלוט על המפגינים.

איום דומה קיים בחזית הסורית. אם לא תסכימו לפנות את רמת הגולן תמורת הסכם שלום עם סוריה, יבוא סיבוב המלחמה העתידי עם סוריה בעשור הבא. מלחמה זו תיעשה בשיתוף עם עיראק או עם אירן. אולם כנגד איומים אלה יש סבורים שסוריה אינה יכולה כיום לצאת למלחמה נגד ישראל, כאין לה בעצבה כמו ברית המועצות שתתן לה את חסותה. היא תהיה יחידה ובודדה במלחמה כזו נגד ישראל. סיוע צבאי עיראקי או אירני הוא מסוכן למשטר הסורי, שמרכזו השליטה נמצא כיום בידי עדה קטנה.

ירידה מרמת הגולן יכולה בבוא הזמן לגרום למלחמה יותר מסוכנת. אולם קיפאון במצב המו"מ עם סוריה יש בו גם כן סכנה. בשתי החזיתות, ביו"ש ובגולן, השיקולים המדיניים והביטחוניים לכאן או לכאן הם רגישים ביותר. יש סיכויים וסיכונים בשני המסלולים. מבחינה היסטורית יש לראות בעצם הסכמתה של סוריה למו"מ משום ניצחון ישראלי, שכן סוריה היא המדינה הערבית הקיצונית ביותר, והיא נדרשה לנהל מו"מ ישיר עם ישראל מאז שנת תש"ח. אבל זהו ניצחון חלקי בלבד, שכן סוריה מסכימה למו"מ רק בתיווך אמריקאי ובחסותה של ארה"ב. זהו עדיין לא השלמה עם עצם קיומה של ישראל.

מדינה פלשתינאית לא תהיה מדינת חסות של ישראל, כמו שלבנון היא מדינת חסות של סוריה. היא תהיה קשורה למדינות ערב ולא לישראל. כך שהיא עלולה להיות בעתיד בסיס למתקפה על ישראל. כאן נקודת המחלוקת המרכזית: האם המדינה הפלשתינאית תהיה בסיס לשלום עם העולם הערבי, או בסיס לאיבה ולמלחמה עתידית נגד ישראל? כל הנושאים האחרים שעליהם מתנהל המו"מ הם רק פרטים סביב הנקודה המרכזית.

מקור הסמכות

מאת הרב יעקב אריאל

לא ניכנס כאן לעובי הקורה של הבעיה אם פקודה לפנות ישובים מא"י היא אכן פקודה בלתי חוקית בעליל. נתייחס רק לעצם הנושא העקרוני: מהו מקור הסמכות?

הפצ"ר הודיע, שלדעתו המפקד הצבאי הוא מקור הסמכות לכל פקודה הניתנת לחייל הנתון תחת פיקודו. ושום גורם אחר אינו מוסמך לתת הוראות אחרות.

השאלה היא מהו מקור סמכותו של הפצ"ר?

לא הוא מקור הסמכות לחוק ולמשפט בצבא ההגנה לישראל, הוא מונה לתפקידו ע"י המערכת הצבאית כדי לפרש וליישם את החוק הצבאי לפי הבנתו. אולם אין הוא מוסמך לקבוע את האמת המשפטית האובייקטיבית. גם אנחנו רואים את עצמנו מוסמכים בענייני חוק ומשפט, לפי הבנתנו ההלכתית, לא פחות מהפצ"ר. אם לא יותר.

גם מבחינת ראותו של הפצ"ר מקור הסמכות אינו המפקד. המפקד יונק את סמכותו מהמפקדים שמעליו, ואלו מהממשלה, והממשלה צריכה לינוק את סמכותה מהעם. האומנם העם האציל סמכות לממשלה לפנות יהודים מנחלתם? ראש הממשלה עצמו הודיע שבנושאים רגישים מן הראוי שימסרו להכרעת העם. אם כן מה מקור סמכותו של המפקד בשטח?

זאת ועוד אחרת. מי שאצלו ישוב הארץ הוא מצווה מהתורה והוא רואה בנישול יהודים מנחלת אבותיהם עבירה מצפונית קשה, האם החוק הצבאי מחייבו לפעול בניגוד למצפונו? ואם אכן זו הלכה מחייבת (וכאמור, לא זה נושא דיוננו) אין הבדל בינה לבין חילול שבת, או אכילת חזיר. בנושא המצפוני אין למפקד מעמד כלל ועיקר. אין לצבא לכפות על חיילים דבר הנוגד את מצפונם. הדבר עלול לפגוע במעמדו של צבא ההגנה לישראל, הנתפס בעיני הציבור כצבא העם, שנועד להגנתו של עם ישראל בארצו, ולא לתפקידים אחרים, הנראים הפוכים, לפחות בעיני חלק מהעם, אם לא בעיני רובו.

מהו מקור הסמכות לפי ההלכה?

המילה "סמכות" מקורה בפרשתנו: קח לך את יהושע בן נון איש אשר רוח בו וסמכת ידך עליו... ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו.

ה"כלי יקר" עומד על ההבדל בין הציווי, שנאמר בלשון יחיד: ידך. לבין הביצוע, בו נאמר בלשון רבים: ידיו. לדעתו, היו כאן שתי סמכויות, סמכות הלכתית וסמכות מנהיגותית. את שתיהן ינק יהושע ממשה רבינו.

הסמכות ההלכתית היא אכן ינקת איש מפי איש עד משה רבינו. גם כיום כשאין סמיכה, מקור הסמכות נשאר בעינו: הלכה למשה מסיני.

ומכאן גם סמכותו של המפקד הצבאי. כאשר בני גד ובני ראובן אומרים ליהושע: "כל איש אשר ימרה את פיך לכל אשר יצונו יומת", הם מעניקים למפקד הצבאי הבכיר סמכות אדירה. ובכל זאת מטילים על עצמם חובה ציות למשמעתו. העם מכיר אומנם במפקד ומקבל את מרותו אולם הוא אינו יכול להעניק למפקד סמכות כה גבוהה. מקור הסמכות הוא ההלכה למשה מסיני. והיא גם המגבילה סמכות זו.

בהמשך הפסוק ביהושע נאמר "רק חזק ואמץ". "רק" בא למעט מקרים הנוגדים את ההלכה. וכן פסק הרמב"ם: (הל' מלכים פ"ג הל' ט'): "המבטל גזירות המלך בשביל שנתעסק במצוות, אפילו במצווה קלה, הרי זה פטור. דברי הרב ודברי העבד, דברי הרב קודמין, ואין צריך לומר אם גזר המלך לבטל מצוה שאין שומעין לו".

לפי ההלכה מקור הסמכות העליון של המפקד הצבאי הוא איפוא מפקדו של עולם. הריבון הוא ריבונו של עולם.

כשאנו מתגייסים לצבא, מכוח מצוותו של ריבונו של העולם אנו עושים זאת, ולמרותו אנו כפופים. והוא אשר ציווה על צבא ההגנה לישראל להגן על עם ישראל וארצו. לא על דעתו של הפצ"ר אנו מתגייסים לצבא ההגנה לישראל, אלא על דעתו של נותן התורה שהוא מקור הסמכות.

ולכן אנו מצייתים לפקודות המפקדים הפועלים מכוח סמכותו של אלקי צבאות מערכות ישראל.

ואם אכן תינתן חלילה פקודה הסותרת את הצו העליון המוחלט היא פקודה בלתי חוקית בעליל.

מי מפחד ממסים חדשים

מאת יצחק דויטש

הופעותיו של שר האוצר, אברהם שוחט, מצטיינות בדרך כלל בבינוניות רבה. לעתים הן מזכות אותו בכותרות, גם אם הוא כמעט שלא אומר כלום. וזה מה שקרה לו השבוע.

הממשלה קיימה ביום ראשון דיון ראשוני בתקציב 1996 ולאחר ישיבתה הופיע שוחט בפני עיתונאים ואמר: "המדיניות הכללית שלי במשך השנים היא לא להטיל מסים אלא להקל במסוי. אבל אני עדיין לא יודע את גודל הבעיה שבפניה אני עומד, ואני רוצה, כמובן, שהגירעון בתקציב יהיה נמוך". בעקבות דברים אלה הוא זכה לכותרות בנוסח: "שוחט אינו שולל העלאת מסים ב־1996". רמז כאילו יוטלו מסים בשנה הקרובה? אל דאגה, על פי מצב הדברים הנראה עכשיו ומתוך הערכת המדיניות הממשלתית, אין צורך לחשוש עכשיו מפני העלאת מסים.

אותות המשבר הקדימו

הדיון התקציבי בממשלה עמד בסימן אותות משבר כלכלי אמיתי. במשך זמן רב מנהלת הממשלה מדיניות כלכלית תחת הסיסמה "מעולם מצבנו לא היה טוב יותר". מרבים לספר על הצמיחה הכלכלית (זו החלה ב־1990 בעקבות העלייה הגדולה), על עליית רמת החיים, וכמובן על הירידה באבטלה. מובן שמתארים פריחה כלכלית שמקורה, כמובן, ב"שלום".

אפשר היה להמשיך בתיאורים הללו, אלמלא מתחילים להגיע החשבונות מהבנק על האוברדרפט הגדול שנמשך כבר. המדובר כמובן בגירעון המסחרי הגדל והולך ובגירעון בחשבון השוטף. האוצר טייח בעיה זו במשך זמן רב, וגם בנק ישראל שמר על פרופיל נמוך בנושא זה, מה שאיננו מתאים לנגיד, פרופ' יעקב פרנקל, ולמחלקת המחקר של הבנק. אלא שהמודדים התרחבו מאוד. שוב אי־אפשר לטאטא את הבעיה אל מתחת לשטיח. אותות המשבר הקדימו לבוא.

בישיבת הממשלה ביום ראשון כבר הוצגו הדברים בחריפות ניכרת, אם כי עדיין במינון חסר. מנכ"ל האוצר, דוד ברודט, הציג את המודדים הבאים: "הבעיה העיקרית היא הגירעון במאזן התשלומים, שיגיע לכ־4 מיליארד דולר השנה, והסכנה שנגיע לכ־5 מיליארד דולר כבר בשנת 1996". ואילו נגיד בנק ישראל, פרופ' יעקב פרנקל, הציג בפני הממשלה תרחיש לפיו הגירעון השוטף במאזן התשלומים יגדל ב־1995 ל־4.8 מיליארד דולר וימשיך ויתרחב גם בשנת 1996. הנתונים השוטפים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה מצביעים על הרעה גוברת והולכת במאזן המסחרי ובחשבון השוטף, תוך חריגה דראמטית מסכומי הגירעון שנצפו בתקציב הלאומי. גם לאחר שנקבל את כל המתנות מחו"ל, סיוע החוץ, הערבויות, וכולי, יישאר חור גדול במימון צרכיה של ישראל במטבע חוץ. הדברים תוארו כאן לפני שבוע בלבד, לאחר שהוצבע עליהם כאן במשך זמן רב בעבר. את הכספים החסרים תצטרך הממשלה לגייס בהלוואות מחו"ל, וזאת כאשר גידול החוב החיצוני יתרחש בעת שהערבויות האמריקאיות ייגמרו. הריבית, המייצגת גם את מרכיב הסיכון, תעלה מאוד. ישראל תזכה אז במעמד של סיכון פיננסי גובר והולך.

מכל בחינה שהיא, המדובר הוא במשבר חמור במאזן התשלומים. זהו משבר בתחום הריאלי. ואת זאת אי־אפשר לטייח עוד.

ניהלו מדיניות חסרת אחריות

למרות כל הרוגע הנסוך על פניו של שר האוצר, אברהם שוחט, והופעותיו הסימפטיות מאוד, העובדה היא שנוהלה כאן מדיניות כלכלית חסרת אחריות. הצריכה במשק עלתה בשיעורים מסחררים. היבוא חוגג. הוא יגדל השנה בכ־10%, כפול מהגידול שנחזה תחילה. ואילו החיסכון הפרטי ירד מ־28% מן ההכנסה הפנויה ב־1991 לכ־20% בשנת 1995. הידרדרות זו היא תוצאה משולבת של המשבר בשוק ההון, מחד, ושל המדיניות המבוזבזת של הממשלה שעודדה צריכה מוגברת ויצרה אווירת שפע מדומה, שאינה מכוסה בגידול היצוא ובאיזון במאזן. מה הועילו חכמנו בתקנות כלפי יורם ארידור? אולם מה שעשה יורם ארידור בקמצנות, אברהם שוחט עושה בהסתרה. היקפו של תקציב המדינה, חלוקת הכספים, וההוצאה הסקטוריאלית, כל אלה שידרו אותה מטרה.

הפחתת מסים וחלוקת אופציות, למניות בחברות ממשלתיות יכולות להיות בהחלט לגיטימיות, ואפשר לומר שהן רצויות מבחינות רבות, אך את בתנאים סביבתיים מתאימים. ואולם כאשר האווירה היא של ניפוח התקציבי ורמת חיים שוברת שיאים, המהלכים הללו הם איתותים שליליים לשוק. בלי ריסון תקציבי מקביל הם גובלים עם חוסר אחריות.

מה יעשו ב־1996?

שר האוצר הבטיח, כי הפחתת המסים שתוכננה לספטמבר 1995 תתבצע. אך בכך אין רב, משום שהדבר מתחייב עפ"י החוק שאושר בכנסת. וקשה להניח שהממשלה תרחיק לכת ותבוא לכנסת בהצעה לתקן את החוק או לבטלו. אשר לתכנית להפחתת מסים בינואר 1996, הוא אמר, כי עדיין לא החליט. הכוונה היתה להפחית בינואר 1996 מסים בסך 1.2 מיליארד ש"ח והפחתה נוספת בינואר 1997. "אני לא יודע אם יהיו הפחתות בינואר. כל זמן שאין בידי נתונים על תקציב 1996, אינני יכול לקבל החלטות", אומר שוחט. מאותה סיבה הוא איננו נוקט עמדה לגבי העלאת מסים או הטלת גזירות אחרות.

אפשר לשער כי בשנת הבחירות הבאה עלינו שר האוצר לא יפעיל את מכבש המסוי.

יהיה זה נוגד כדי להוריד מסים בשנה זו וגובה הנתונים הקשים. הממשלה יודעת שבציבור היא תאשם בניהול מדיניות מופקרת. לעובדה זו, קיצוצים בתקציב, גם אם יוחלט עליהם, ספק אם יבוצעו. הרוח נושבת עכשיו בכיוון הוספת תקציב לבינוי השכונות ערב הבחירות.

למיתון נסיגה, תחת השם היערכות מחדש, יתכן לגייס מימון אמריקאי, אם כי הממשל שם איננו נוטה לכיוון זה בשל קשיי הכיס האמריקאי. בוודאי יבהיר לממשל כי בלי סיוע זה הממשלה תיפול בבחירות.

מה שצפוי הוא מניפולציות כאלה ואחרות כדי לעבור בשלום את נובמבר 1996. החשבון יעבור לפירעון לאחר מועד זה.

הלשון הלא נקיה של רבין ומשמעותה

מאת ד"ר מרדכי ורטהיימר
(וואשינגטון)

ה ראיון שנתן יצחק רבין בסוף השבוע שעבר לעתון "דבר", זכה לתשומת לב רבה בכלי התקשורת האמריקאים. ה"וואשינגטון טיימס" הגדיל לעשות כאשר הוא הכתיר את כתבתו שפורסמה בעמוד הראשון בכותרת "רבין – הנסיגה מפחידה את הגזענים". בראיון עצמו שצוטט בהרחבה בעתוני ארה"ב מוצא ראש הממשלה את קצפו על אלה מבין הישראלים (56% מאזרחי ישראל לפי הסקר האחרון) המתנגדים לנסיגה מרמת הגולן תמורת הסכם "שלום" עם סוריה. את אלה מכנה רבין "גזענים". יצחק רבין גם אינו חוסך שבט לשונו מאלפי הרבנים האורתודוקסים בישראל ובעולם אשר יצאו בתוקף נגד מדיניות ממשלת השמאל למסור חלקי ארץ-ישראל לידי השותף שלה רב המרצחים יאסר ערפאת ולארגון הטרור אש"ף. את הרבנים הללו הוא מכנה "איטולות". לרבין גם "לא מזיז" שרק לפני שבוע הביעו 63% מתושבי ישראל בסקר את התנגדותם להסכם עם אש"ף שבו יימסרו לשליטתו שש ערים ביהודה ושומרון מן המפורסמות הוא שכאשר יצחק רבין נתקל במישהו היוצא נגד צעד מדיני או פוליטי שלו, אין הוא בורר במלים כאשר הוא מתאמץ לעשות דה-לגיטימציה לאותו חוג או חלק מאזרחי המדינה העומד בדרכו.

לעומת זאת הרים יצחק רבין קול צעקה והכריז יצאו יחד עמו כאשר הוא כינה "בוגד" על-ידי אלה שהוא הטעה אותם בדרכים וב"תרגילים" שונים בנושאים קודמים למדינה ולאזרחיה ומנסה עכשיו במהלך הנוסף שלו להפקיר מאה וחמישים אלף יהודים לחסדיו של רב המרצחים ערפאת. כנראה שראש הממשלה חבר יועציו החליטו כי ההגנה הטובה ביותר על "מדיניות" העלולה להוביל את עם ישראל לאסון לאומי, היא להתקיף בצורה בוטה ובלא לברור במילים את אלה העומדים בדרכם, גם אם אלה הם רבנים מכל רחבי העולם.

רבנים אינם איטולות"

האמת ניתנת להאמר כי קשה לבוא בטענות נגד יצחק רבין האיש. על תקפתו חסרת הרסן נגד רבנים מכובדים ורמים הנושאים ברמה ובגאווה את דגל היהדות, כרועים הרוחניים האמיתיים של העם היהודי. יצחק רבין גדל על ברכי "כדורי" ותנועת העבודה הסוציאליסטית. אין לדעת מה ידוע ומה מבין יצחק רבין בסוציאליזם, אך מה שברור הוא שאין לו מושג כלשהו ואפילו הבסיסי ביותר ביהדות וביסודותיה. בשנות צעירותו מנעו ממנו מלהכיר את הידע הבסיסי על שורשיו היהודיים וכשבגר וזקן הוא לא עשה מאמץ, בניגוד למורו ורבו דוד בן גוריון שניסה להכיר את שורשיו היהודיים. כך אנו רואים כיום את יצחק [illegible] עומד בראש ממשלת ישראל כאשר הוא מנותק [illegible] הנוגע ליהדות. ליצחק רבין האיש ניתן לסלוח על הבורות שלו ביהדות ועל הניתוק שלו משורשיו היהודיים, ליצחק רבין ראש ממשלת ישראל לא יסולח הדבר. כאשר הוא יוצא נגד רבנים בישראל ומכנה אותם "איטולות" יש רק מענה אחד לאיש הזה, לקרוא לעברו "של נעליך מעל רגליך".

מדוע קוצף ראש הממשלה על הרבנים? ראשית משום שנציגיהם של אלף רבנים התכנסו בירושלים ודנו בנושא שהוא הילכתי-דתי-מוסרי, דהיינו האם מותר ליהודים למסור חלקים מארץ-ישראל לידי זרים ובאופן מיוחד לידי ארגון הטרור אש"ף ורב המרצחים ערפאת?

אילו היה לרבין מושג ביהדות, היה מבין כי לא מדובר כאן בנקיטת עמדה פוליטית של הרבנים אלא הם עוסקים בנושא הילכתי-יהודי ראשון במעלה.

לרבין גם מפריעה מאוד העובדה ש-450 יהודים מתגוררים בחברון מסביב למערת המכפלה משום שיהודים אלה – הגרים בבתים שהיו מאז ומעולם רכוש של יהודים שנטבחו וגורשו על-ידי הרוצחים הערבים מחברון בפרעות תרפ"ט – מפריעים לו למסור גם את חברון לידי אש"ף. ככל הנראה, לראש ממשלת ישראל לא אומרת מערת המכפלה דבר. אצלו העובדה שבמערה זו טמונים האבות אברהם, יצחק ויעקב לא מזיזה לו שום נימה בלבו. מה שחשוב אצלו ועולה על ערכה ההיסטורית היהודית-דתית-רוחנית של מערת המכפלה היא ה"הבטחה" שנתן לערפאת לאפשר לו קיום בזירות גם בחברון ללא נוכחות יהודים באיזור.

חוסר רגישות יהודית

במשך השבוע נתן יצחק רבין ביטוי נוסף לחוסר רגישותו המינימלית ליהדות, לערכי היהדות ולהיסטוריה היהודית בארץ-ישראל. כפי שרווח, רבין החליט כי השליטה במקומות הקדושים היהודיים בעזה, ובראשם קבר רחל, תימסר לידי הפלשתינים. החלטה זו של רבין מצביעה על עוצמת תלישותו מן היהדות ומן ההיסטוריה היהודית.

עוד יהיה יותר ברור למנהיג ש"ס ולבוחרי ש"ס [illegible] האיש יצחק רבין הנוהג מעשה צביעות בהופיעו לפניהם. כביכול, כאיש האוהד את המסורת היהודית. מסירת קבר רחל לידי אש"ף וערפאת מסירה עוד מסווה של צביעות מפניו של ראש הממשלה.

יצחק רבין גם כועס על הרבנים שיזמו את מסע ההסברה, יחד עם גופים יהודיים נוספים בארה"ב, כדי לשכנע את חברי הקונגרס האמריקאי להפסיק הזרמת מאות מיליוני דולרים נוספים לקופתו של יאסר ערפאת וזאת עד שיוכיח שהוא מקיים הלכה למעשה מה שהבטיח. ראש הממשלה הזדעם מכעס כאשר ראה את המודעה על עמוד שלם ב"ניו-יורק טיימס" שפירסמו ארגון "ישראל הצעיר" ו"התאחדות ציוני אמריקה" ושבה הם מגלים את האמת העובדתית לחברי הקונגרס האמריקאי. על מנת לשכנעם לא להזרים לערפאת עוד 500 מיליון דולר כל עוד אין הוא מראה ביצוע ולא להסתפק בהבטחות גרידא שהוא ממלא את ההתחייבויות שקיבל על עצמו ב"הסכם אוסלו".

ליצחק רבין מפריעה מאוד העובדה שחוגים רבים בארה"ב, יהודיים ולא יהודיים כאחד מקשים עליו להשפיע כפי רב נוסף למאות מיליוני השקלים שממשלתו העבירה לידי ערפאת מכספי משלם המסים הישראלי. רבין יודע כי הפלשתינים בחלקם הגדול אינם תומכים בערפאת ובברית שכרת עם רבין ופרס וכדי להשליט את רצונו על תושבי עזה – ובקרוב גם על תושבי יהודה ושומרון לפי תוכניתו של רבין – הוא זקוק לצבא גדול שאותו הוא מעביר לצידו על-ידי גיוסם ל"כוחות הבטחון הפלשתיניים". כפי שפורסם רק השבוע ב"ניו-יורק טיימס", מספרם מגיע כבר עתה ל-20,000 ועלול להגיע לכדי 40,000 אנשי "משטרה וצבא", כהגדרת העיתון, עם מסירת יהודה ושומרון לשליטת ערפאת.

את העובדות המזעזעות הללו, רוצה יצחק רבין להסתיר הן מאזרחי מדינת ישראל והן מן המחוקקים האמריקאים. כאשר ארגון "ישראל הצעיר" המאגד בתוכו מאות קהילות דתיות ברחבי ארה"ב יוצא במסע הסברה לגיטימי מכל הזכות שהוא נגד מגמות ממשלת השמאל, אין יצחק רבין יכול להבליג כי צעדים מסוג זה עשויים לשבש את תוכניתו לעזור לטרוריסטים אנשי אש"ף על מנת שיקל עליהם להשתלט על יהודה ושומרון.

מיהו גזען?

בראיון לעתון "דבר" כפי שצוטט על-ידי ה"וואשינגטון טיימס" תוקף ראש הממשלה את חוגי האופוזיציה בישראל, המייצגים לפי הסקרים האחרונים רוב מכריע של אזרחי ישראל כיום, על יוזמתם לקבוע בחקיקה שכל שינוי במעמד רמת הגולן ייעשה רק ברוב מיוחס. בהקשר לכך אומר רבין בראיון "אם אנשי האופוזיציה בטוחים בתמיכת רוב אזרחי ישראל לא להחזיר את רמת הגולן, מדוע הם מפחדים ממשאל-עם עם רוב רגיל? אני חושב שאני יודע את הלך מחשבתם בבירור. זוהי ממש "גזענות", ורבין מוסיף ומבהיר למה הוא מתכוון בכנותו את אנשי האופוזיציה

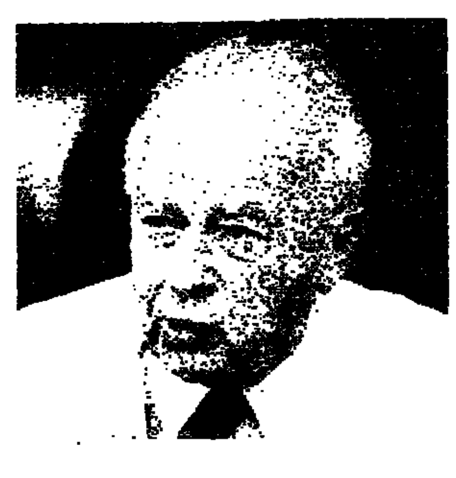

"גזענים". "זה נובע מפחדם מפני הבוחרים הערבים בישראל", דהיינו במשאל העם ישתתפו גם הערבים המהווים 15% מהבוחרים והם הרי יצביעו כאיש אחד ויכריעו את הכף לטובת מסירת כל הגולן עד שפת הכנרת לידי אסאד "אחיהם הערבי". שוב פעם נוקט יצחק רבין לא רק בלשון לא נקיה אלא גם בדמגוגיה. אם אלה מבין אנשי האופוזיציה בישראל וכן חברי הכנסת קהלני, שפי ויסמן חברי מפלגת העבודה וכן אלפים רבים מבין חברי מפלגת העבודה תושבי רמת הגולן שכולם חברו יחד בנושא שריון חוק רמת הגולן, אם כל אלה הם "גזענים", כדברי יצחק רבין, הרי ניתן לטעון נגד רבין ביתר תוקף וביתר אמינות שהוא אנטי-דמוקרט, אנטישמי, אינו דובר אמת. דווקא בנושא הנסיגה מרמת הגולן, אף יותר מנושא ההסכם עם אש"ף ורב המרצחים ערפאת – עמדת האופוזיציה ואנשי מפלגת העבודה שהצטרפו אליה בנושא זה היא העמדה המבטאת את רצון הרוב הגדול בעם, את הדמוקרטיה ואת האמת במלואה.

כנראה ש"בקיאותו" של ראש הממשלה בעקרונות הדמוקרטיה והגזענות הם כ"בקיאותו" ביהדות ובמסורותיה. "דמוקרטיה" במהותה היא שמירה קפדנית על רצון העם. רצון העם הובע בנושא הנסיגה מרמת הגולן והתבטא בבחירות לכנסת ב-92' כאשר הוא תמך ביצחק רבין שאז נתן הבטחה מפורשת שאם ייבחר בתמיכת רוב תושבי המדינה לראש ממשלה לא ייסוג מרמת הגולן גם לא במסגרת העדר שלום עם סוריה. רצון העם בנושא הנסיגה מן הגולן לא השתנה אלא אף התחזק מאז 92' ורוב מכריע של אזרחי המדינה סובר גם כיום שאסור לרדת מן הגולן במסגרת הסכם "שלום" עם סוריה. יצחק רבין הוא אשר שינה דעתו בנושא זה וכשעשה זאת הוא חייב להחזיר את המנדט לעם כדי שיקבע, בבחירות חדשות ועכשיו את עמדתו בנושא זה.

כאשר יצחק רבין נמנע מהצעד הדמוקרטי המתחייב הזה הרי הוא מכריז על עצמו כאנטי-דמוקרטי.

לא אנשי האופוזיציה הם "גזענים" משום שהם מתנגדים למסירת ההחלטה על הנסיגה מרמת הגולן לידי הערבים תושבי ישראל שיכריעו, כאמור, כאיש אחד בעד מסירת רמת הגולן לידי הערבים ב"משאל עם" מפוברק. הגזען, במקרה זה, הוא ראש הממשלה.

סוף דבר: לאחרונה יצחק רבין מכנה מנהיגים רוחניים יהודיים רבנים הנושאים ברמה את דגל היהדות האמיתית והשורשית – "איטולות" ואת מיליוני אזרחי מדינת ישראל הדורשים לשמור על עקרונות הדמוקרטיה "גזענים". ובתחום המעשי בהסכמים שהוא עומד לכרות עם ארגון הטרור אש"ף ועם ערפאת הוא מפקיר את דמם של מאות אלפי יהודים מתיישבי יהודה ושומרון ועזה ומפקיד אותם בידי אנשי הטרור של אש"ף שרבים מהם שוחררו זה לא מכבר על-ידי ממשלת השמאל מבתי כלא בישראל ומונו כמפקדים של "המשטרה הפלשתינית". מי שסובר כך ומי שפועל כך נוהג כגזען לכל דבר.

או בלימה או תוהו

מאת יצחק מאיר

מ טען מאיים של חשמל סטאטי הולך ומצטבר באווירה של מדינתנו. צריכים להיזהר עד למאוד. ניצוץ שבמילים להוות עלול להביא עלינו פיצוץ שימוטט את גג ארצנו על ראשנו. במצב הטען הזה, לאו של צבור מוקצן הוא לאו שיש בו מעשה שבולנו חלילה לוקין עליו. החלופה האחת, האפשרית, הישימה, המותרת והכשרה, למדיניות הממשלה, היא כינון ממשלה שתאמץ מדיניות אחרת. העיסוק המתוקשר בסוגיות הציות לפקודות פינוי אם יהיה פינוי, איננו עיסוק המאיים על הממשלה. הוא איום על שלימות העם הקרוע הזה שלנו. חכמים, הזהרו בדבריכם! הדיבורים על מרי אזרחי לא יגייסו מורים. הישראלים והישראליות המצויים חרדים מפני מלחמת אחים יותר משהם חרדים מהסגרת עתיד ישראל בידי אויביה. הדיבורים האלה מביסים את אומריהם, אולם יותר מכך, משחק נאמרות, הן יוצאות מכלל שליטה ועלולות להיות כאש האוכלת בשדה ומכלה כל שזרענו כאן יחדיו.

מנגד, אל לה לממשלה לזלזל בעוצמת הכאב של יהודי יש"ע הגולן. אל לה לשעות לציניים שבחבריה המשכנעים כי אדם אין בארץ אשר יהרג על עיניה, כי הכל נתרגם על המחיר בלבד. כי התיישבות היא נדל"נית, כי פיצויי כסף ירגיעו את מקשי השם כביכול, כי עובדות מוגמרות משכבעות בכפיפות גם את האידאלוגים המשולהבים ביותר. הציניות הזאת תתנפץ על ראשי מהגיה. היא מסוכנת. היא מתגרה. היא אוילית ומרושעת כאחת. מדיניות הממשלה איננה יוצרת מלכתחילה ליצור הסכמה לאומית רחבה. היא התנסחה על-ידי מנהיגי ביטוי יהודי המושל כמעט. על-פי משנה שאין סיכוי שתתקבל על דעת הרוב המגושל. המנהיגים הערומים האלה מפוכחים דיים. הם אינם מנסים לחבב את תורתם על יריביהם. הם דמוקראטים כוחניים ודורסניים. מעשיהם מעוררים חרדה ותחושת אין אונות. דבריהם, על רקע מעשיהם, עלולים להחיות את החרדים ואת המתוסכלים לתגובות של זעם לא מבוקר. העלבון צורב מן העושק. הזלזול וההדרה קשים מן הגזל. הוקעת רבנים כאייטולות, התנשאות וביטול עלולים להדריף את העם עד שאי-אפשר יהיה לעצור בעדו. אף על פי שהמדיניות איננה בת פיוסין מראש, למרות שהיא בוטה ודעתנית אל לה להתרוהה בפחות מתנבחות. סוף דבר הממשלה איננה חזקה כפי שהיא מדמה ומתגרניה אינם רפים כפי שהוא הוזה וחלילה לנו מהגיע לעימות בו יקרע הראש את המסכות מעל פני האשליה.

★

שלימות העם והארץ תלויים על בלימה. רק מי שיאזור כח לבלום עצמו מהלוך אחר יצריו, הטובים או הרעים, יציל את ארצנו הקטנטונת ואותנו מן הנוראה שבקללות. יעודין של גלות גאו עד שמצאנו בתוכנו תעצומות נפש לבנות לנו בית בארץ-ישראל חרף כל מי שקם עלינו להשליכנו מכאן אל ארץ אחרת. אנחנו הלוקים היום בתוכנו מעבר למותר כבר. אם נאבד חלילה את סוד הבלימה, אם נתיר את ההברה אל ההתגששות בשכות מנהרות הייננו יהרג ביתנו ונוקע אל אשר משם באנו לכאן. ומן הגלות שלאחר ראשית גאולתנו מי יודע אם יש עוד כח ביד השגחה להצילנו שוב...

הויכוח הנוקב והמקרע הוא לכאורה ויכוח על הביטחון, על הסיכוי אל מול הסיכון, על החשבון השקול אל מול ההימור משולח הרסן. הפולמוס נטוש בזירה האידאולוגית כביכול, הלאומית דתית אל מול האוניברסלית ההומניסטית. לו רק כך היה, הייתי חושש מאוד אבל לכלל חרדה קיומית לא היו חששותי מתגלים בתוכי. הויכוח הגלוי הגדול הוא ביטויו החיצוני של קרע עמוק שאין מדברים בו.

המסד עליו נבנתה מדינתנו מסתדק. הדגלים אליהם נקראנו לגייס את נפשנו ומאודנו, או נתקפלו או נקרעו. לציונות בלא מרכאות שלנו, היה צבא והיו חיילים. האמנו לגובה הגשמנו לרוחב, חלמנו ולחמנו ואף על פי שהתייחסנו, לשם שפיות הדעת, לחלוציות שלנו ולמסירות הנפש, בלעג עצמי ובהומור מפנים חיצים, מסרנו את נפשנו על העם ועל הארץ ויחדיו כתבנו בתולדות העיתים פרק תנ"כי מופלא של תקומה. היום נטוש קרב איתנים על עתידנו כאן והיכן הצוותא של העם? מי אנחנו, מה אמונתנו, מה תקותנו, מה שאיפותינו? כותרות העתונים התוססים מעמידות בראש סדר היום את התהליך, את השיחות עם סוריה, את עתיד ההתיישבות, את הגדר בשערי כפר סבא. אבל פנים העתונים המנוסחים שלנו, מעידים שיש לנו דאגות אחרות ומוחשות יותר. היום יום תקוף פי כמה מן המחר. הנהנתנות המיידית גדולה ומקפת רב יותר משאמונה הלהטת על גבולותיה יכולה לשאת.

התפרקות מרעת מערכים יהודיים וישראליים, מאלה שיהדות התורה ארוסה להם וגם מאלה שיהודים חילוניים קידשו בחייהם, היא התפרקות בנפילה חופשית. הכלכלה השוק קפיטליסטית שיצרנו לנו ושאנחנו עובדים בעריקות המדינית, מעמידה בראש סולם ערכיה את הפרט המצליח. היא ראוותניסטית, בוררת את השורדים בקרב על ההתעשרות הפרטית מתוך הנופלים ומתוך ההמון המשתכר שליש ורביע ממה שהוא מצוי, ומציבה אותם על הבמות כסמל לאידאלים שהרגשנו בשכל ובתושיה.

★

אודיי הכח הפוליטי מקיפים עצמם בחצרות של שועים. השועים, מן הגדולים לפתע, לתרבות העם והעולם, בתבל כולה, רומזים בלא רמיזה חלילה, כי לא על חינם שואלים הפוליטיקאים הקוקים למשאבי פריימריס את הסכמת העשירים להשתתף במסיבותיהם. העבודה, הפרטית או השכורה, איננה יכולה להבטיח הישרדות בקרב על הצווה. מי יכול להסיף מוסר צדקני להמונים שהולכו אל הבורסה בכדי להציל משם את הממון הצריך לרכישת דירה העולה פי מאתיים עד שלוש מאות משכורות ברוטו? מי יכול להוכיח את אלה שהימרו על הכל בכדי להגיע למעם ההכרחי? הפערים בין אלה שיש להם רב יותר משהם צריכים, לבין אלה שאינם יכולים אלא לחלום על סוסו ולוטו ומודים נדיבים, הם פערים המתרחבים עד שאי אפשר לגשר עליהם בגשרים של אחוות העם ונכונות להקרבה עצמית וכיוצא באלה מסלות לאומיות משותפות.

איש לרגלו בית ישראל. אם לדאגת עצמו, אם למילוי משאלות לבבו שלו. האמריקאניזציה של חיינו הבלבליים מביסה את חיינו הישראליים. לא כבעזיות רומנטית הדיחה את הציונות מגבולי חיינו כי אם הדונים אפיקורסי, מטריאלי, ריק מתוכן, עוקר מכל חלום, בלתי רציני, בלתי מתאים לעם הרוצה להשרד כעם יהודי במזרח התיכון הזה שיש לנו. אי אפשר לקיים מדינת ישראל על משטר של אכול ושתה מבלי שהמחר עצמו ימות.

★

עוצמת העם ההולכת ונצברת בקרב יהודי יש"ע, מתעצמת עוד לנוכח סטיית ישראלים רבים כל כך מן התקן היהודי הציוני. הם לא רואים עצמם רק כשומרי ארץ ישראל שיצאו חלוצים להוריק מרשים ולישב גבעות שכוחות ארם. הם גם שומרי החותם האחרונים בכיבול של הערכים היהודיים והציוניים. ברור להם כי הדליגיטימאציה של המתנחלים איננה פוליטית בלבד. היא גם ערכית. היא תגובת ההרוגים הנועז לסתר נורמאטיבי. סילוק החלוציות, ההקרבה העצמית, קידוש הגבורה של ארץ-ישראל מן העולם הם מטרות אסטרטגיות של הדוגים. הם לא בשורות להחזרת שטחים או לשלום. הן תביעות עשתורות התנהגות מיידית כשלעצמה. הן דרישות יסוד של ממשלת הבעל.

עומק תחושת צידקת השליחות של המתנחלים חותר אל אבן השתיה של הקיום היהודי. הממשלה המורות את תהליכי אוסלו שמטפם הקמת מדינה פלשתינאית, ועקירת יישובים, הגליית יהודים, מוקעת על ידי המתיישבים כממשלה לא חוקית, לא יהודית, הרנגיסטית. זאת הוקעה לא צודקת. מסוכנת, הרת אסון. כל המתנגדים במחנה הלאומי הדתי צריכים לעשות יותר משאפשר לעשות בכדי לעצור בתהליך הנורא הזה פן לא ימצא בנו איש אשר יוכל להרגיע את האש כשהיא תפרוץ חלילה. אבל בה בעת, מוכרחה הממשלה, עם יש לה מינת של אחריות למעד הנמצא, כבר אנו מתנתקים, להפסיק את התגרות בגולנו. היא מוכרחה לרסן את הטאנק אל ביתור ארץ-ישראל. היא חייבת לבחון. היא אנוסה על פי הדיבור לקרוא לחידוש הדיאלוג הלאומי. היא ממשלת כל העם לא מולקת הרצאה לפועל של אידאולוגית מר"צ ושלום עכשיו. היא שידרדה את כלמיה בגולן, ביהודה ושומרון ובגוש קטיף עד שדומה כי אנו חוזרים לגבולות 1948. העם לא יצא אולי בהמוניו להפגין עם המתנחלים. מי שעוסק בנסיעות קאוניו לתורכיה לא ימצא זמן לעלות לרמה ולהתסם את הנסיגה ממנה בגופו.

נכון, לצערי נכון, ואף על פי כן זה מכמה קטנה מאוד לסמוך מדיניות של מיעוט על השאננות לכאורה של הרוב. המיעוט המיליטנטי עלול לגרוף גם את הרוב הנתשלנטי לעימות נורא עם ממשלה מתנכרת. הסכנות לאקרא הסרעגים בשם הממשלה כי הכל מותר בשלב זה, כי הכל יגיע למשאל עם ולבחירות לפני השלב הבא, המוסכים תקומותם על האורישות של התורה הקאפיטליסטית והתעלהבית, או שהם שוגים בלי רעת, או שהם מטעים מדעת, אף, וזה הגרוע מכל, הם אינם מעריכים עוד את ההימור הנורא שהם לוקחים על אחרות העם.

האל הטוב, יוצר בראשית, תלה את הארץ על בלימה. אם לא ניחבק במעשינו, אם לא נתלה כל מעשינו לעת כזאת על הבלימה, נחזיר את הארץ, חלילה, לתוהו. לאן נלך משם?

יהיו הרבנים – רבני העם כלו!

מאת ד"ר אמנון שפירא

ד ברים אלה אני כותב בהדרה גדולה, לאחר שראיתי בתקשורת את "רבני הציונות הדתית" ו"רבני יש"ע". ובהם רבנים גדולים וראשי ישיבות, המודיעים על פסק הלכה ואיסור תורה לפנות ישוב יהודי בארץ ישראל. כיוון שאני מסכים בכל לב לאיסטראטגיה שלהם, ועם זאת חולק, בכל כוונת הנפש והגוף שיש לי, על הטקטיקה שלהם, באתי להשמיע את דברי בפניהם, כתלמיד החושב לפני רבותיו.

רבני א"י, ועמם היהדות הנאמנה לתורה ולארץ, צריכים לשאול את עצמם האם אנו רוצים להיות צודקים, או אם אנו רוצים לנצח. בנוסח אחר: האם חשוב לנו קודם כל לבטא את האמת הפנימית, ההסטורית-דתית שלנו, או שאנו מחפשים שביב של סיכוי להצליח במאבק נורא זה על גורלה של ארץ ישראל.

אם אנו רוצים לבטא את אמיתות התורה, גם אם בכך נפסיד חלילה את המערכה הגורלית הזו, או דרך הרבנים כיום נכונה. אבל, אם אנו מוכנים לכבוש בלבנו את האמת היהודית ההסטורית, הראויה, למען אמת אחרת, נכונה גם היא, ובלבד שנצליח במאבק, אז אני מציע להם לחזור בהם.

★

ואלה עיקרי דברי: "פסק הלכה" מכל סוג שהוא, מטבעו שהוא מחייב רק את ה"דתיים", וגם כאלה, חלק קטן מהם בלבד, לפי שיש דתיים שונים ורבנים שונים, הוגים שונים, כידוע לכל. אם פסק הלכה כזה מתפרסם ברבים, מי לא ישמע לו? וכבן: א) לא ישמעו לו הרוב החילוני. ב) לא ישמע לו הרוב הספרדי (כי הרב עובדיה יוסף פוסק אחרת). ג) גם לא ישמעו לו חלק מהחיילים הדתיים-לאומיים; בחלקו משום שחלק מרבניה, גם ראשי ישיבות שלנו, לא יצטרפו לפסק הדין, ובחלקו משום שיחשוב כי עליו קודם כל למלא פקודה של צה"ל. וכשיגיע יום מר ונמהר של פינוי, ויימצאו כמה עשרות (לכל היותר). אולי כמה מאות בודדות של חיילים שיסרבו פקודה, על נקלה, ממש בקלי קלות, ימצא צה"ל דרך לסלק חיילים אלה הצידה, ולהביא במקומם חיילים אחרים באלפיהם (וכבר היום מכינים אותם), שימלאו גם ימלאו את הפקודה הנוראה (אשר בתנאים הנוכחים הינה, למיטב הבנתי, "בלתי חוקית בעליל", שדגל שחור מתנוסס עליה!). דרך זו היא אפוא מתכון בטוח להפסד. האם זה מה שהרבנים וכולנו רוצים? אדרבא, ישאו הרבנים את דגל המנהיגות הלאומית הכלל-ישראלית, ולא את דגל הדתיים האשכנזיים בלבד.

באתי פה להציע, אף לתבוע, דרך חלופית, שאינני יכול להבטיח את הצלחתה, אבל מרובים סיכוייה בהרבה מן הדרך הנוכחית, וכבר הביאה בשמי סופר "הצופה", שאל שיח, לפני שבועיים, והיא: "כמו ימית". הדברים נשמעים קשים ברגע הראשון, אבל יתבהרו לאחר שתובן משמעותם עד לסוף. כי מה טוענים רבין, פרס וחבר מרעיהם: "הליכוד ובגין מסרו בימית את הכל, ואנחנו נלך באותה דרך – כמו בימית". דווקא בהצעה טרגית זו, ברגע המדוצות היא, טמון זרע ההצלה והסיכוי לעתיד. והוא, עדיין הרוב-הרוב הדמוקרטי-בימינו-תומך רוב יהודי-אמיתי עצום, שכלל לא פחות מ-85 חברי כנסת (דומני). וזה הדין שעלינו לתבוע גם היום, כתנאי לשיתוף פעולה לאומי, עם הכרעה לאומית קשה בהרבה מימית, זו הנוגעת לרמת הגולן וליש"ע.

אינני רוצה להאריך, והדברים פורסמו לאחרונה הרבה (בין השאר ע"י פרופ' אליאב שוחטמן). דימוקרטיות באורות בימינו, הבאות להכריע בשאלות לאומיות קריטיות, מקבלות הכרעות כאלה לא ברוב פשוט, אלא ברוב מיוחס (כמו שנהוג כל קיבוץ של התק"מ, בבואו לקבל חבר בודד לשורותיו! כחבר מן המניין התנאים, כתנאי לקבלתו, רוב מיוחד של לפחות שני שלישים). לאמור, שאל לנו לעמת את ההלכה מול הדמוקרטיה, לא את הדמוקרטיה אל מול הדמוקרטיה ב'. וליתר דיוק: את הדמוקרטיה הראויה מול זו הפורמלית, ולכן השקרית. כיום יוצרים רבני יש"ע, במו ידיהם, ניגוד קוטבי – גם קרע ושסע – בין התורה לדמוקרטיה. הקרע מיותר, ומזיק לעצם המאבק. אנו נוצג בנקל ע"י השמאל כ"פונדמנטליסטים" הנאבקים נגד דמוקרטיה באורה, ואם זה יהיה תוכן המאבק – נפסיד בו. אני אומר זאת לא בדרך "שמאי" אלא בדרך "כדי" גמור. המאבק שלנו בעיקרו אינו הלכתי ולא משפטי, אלא הכרחי, מוסרי, נפשי, והוא מתנהל לא על פרשנות רש"י לפסוק הראשון בתורה. אלא על נפש האומה ועל נפש חיילי צה"ל. ואילו הדרך שרבני א"י הולכים בה כיום ("פסק הלכה"), היא הדרך הכי בטוחה והכי הראויה להפסד, חלילה. אמנם גם הצעתי איננה מתכון בטוח להצלחה, אבל יוצרת סיכוי גדול לאין שיעור.

★

מורי ורבותי, רבני ישראל, גדוליה וחכמיה, פתחו נא את "מגילת העצמאות" שבן גוריון היה בין יוזמיה, ואם תספרו, תמצאו, כי לא פחות מ-20 פעם מוזכרת שם מדינת ישראל כמדינת העם היהודי ומדינת היהודים (ולא כ"מדינת כל אזרחיה" גרידא). ועל כן, מגילת העצמאות היא הקונצנזוס הלאומי הרחב המוצק כיום (עדיין, ולא ההלכה והתורה), והיא היסוד האיתן לתביעותנו כיום לרוב יהודי מיוחד. וודאי לכולנו שתורתנו הקדושה, תורת משה, קודמת ל"מגילת העצמאות" וחזקה הימנה אלף מונים. אבל לא זאת השאלה העומדת להכרעה, אלא השאלה, איך לנצח במאבק הנורא הזה על ליבו של העם ועל מצב רוחו של הציבור הרחב, שלא התורה היא המדריכה אותו, למרבה הצער הכבוש. מה לעשות, אבל במאבק זה לא מנצחים, וגם אין כל סיכוי לנצח בו, בהכרזות של "פסקי דין" תורניים. לא זה הלשון, לא זאת השפה, ולא זו הדרך.

במאבק זה אין לנו מרחב הזמן ההיסטורי לשבות, וצריך לעשות הכל כדי לנצח בו. זה מאבק על ליבו של העם, שרובו אמנם בעל נפש יהודית, אבל אינו שומר מצוות ואינו נזקק להלכה. לכן אני מציע, ומבקש, ותובע, ומתחנן: לא להתמקד על ההלכה, אלא על מגילת העצמאות. ולא לפרסם "פסקי דין" למיניהם, שאין בהם תועלת אלא נזק, ויש להציג תביעות דווקא בשם הדמוקרטיה ה"אורחית", ובשפתם של אנשי השלטון. יש להציג את הדמוקרטיה הזו, השלטונית-פורמלית, אבל השקרית, של הרוב-העריץ שהגיע למלכות בגלל, ואך ורק בגלל, קונצנציה במותנית מפריימת, שאותה הפך מן הקצה אל הקצה (לאחר שזכה בשלטון על הזהר של קולו), מול דמוקרטיה ראויה ואמיתית, כמקובלת במשפחת העמים.

סיסמת הקרב ("קרב" לא נגד אנשים, אלא בעד שלום וא"י) של נאמני הארץ והתורה צריכה להיות: "כמו בימית", על כל מרכיביה, גם במרכיב הרוב היהודי המיוחד שהיה בה (ורוב זה אינו קיים, כידוע, לגבי רמת הגולן ויש"ע). רק אם לא יושג רוב מיוחס כזה, ואך ורק אז, ורק מנימוק זה בלבד, אז אז יש לטעון ל"אי חוקיות בעליל" של הסכמת הכנסת, הנשענת על דראשה חבר מרעיו, המצוגרת לרוחה של "מגילת העצמאות" הציונית, עם כל המסקנות המתבקשות מכך בהכרח, כולל שימוש בכוח, כמו כלפי "גנבים בלילה" הבאים לשדוד אוצר משפחתי יקר ערך. מי יראה שוד כזה ויחשה? מי יסתפק בהודעה מילולית למשטרה?

★

רק במאבק כזה, שיתנהל לא ע"י רבנים המדברים בשפת התורה מול הפוליטיקאים המדברים בשפת המדינה, אלא ע"י רבנים ואנשי תורת המדינה, הטוענים לדמוקרטיה הבשטה: ואות, בכלים לשוניים, מנטליים ומחשבתיים של הדימוקרטיה, יש לנו הסיכוי (לפחות הטוב ביותר), לזכות בלבו של העם, ובכך למנוע את האסון הנורא שעומד השלטון הזה להמיט עלינו, ח"ו. אשאל בנוסח אחר: האם אנחנו רוצים להיות צודקים – ולהפסיד, או להיות חכמים – ולנצח? האם מישהו מפקפק בכך, מה צריכה להיות התשובה הראויה לשאלה זו?

כבר נחרב פעם בית מקדשנו בגלל "ענוותנותו" של מי מחכמי ישראל, שביקש לדקדק לפי "פסק דינה" של ההלכה, ולנו אין מגרש היסטורי לטעות כשנית. היום, כבר פתחנו, למרבה הצער, במהלך שגוי. אבל, עדיין לא מאוחר לחזור בנו, וכשם שמקבלים שכר על הדרישה, כך מקבלים שכר – לעיתים אף עשרת מונים – על הפרישה.

עת צרה היא ליעקב, וממנה יושע.

מאמרי זה נכתב לפני למעלה משבוע. בינתיים פורסם פס"ד נוסף של רבני יש"ע, ובעקבותיו, לאחר שהרב הראשי לישראל, ועמו מפקד בה"ד 1 (בוגר ישיבת הסדר בעצמו) ועמו רבנים שונים, מהרב עובדיה יוסף ועד הרב עמיטל, מח"כ יצחק שמיר ועד ח"כ רחבעם זאבי. הביעו הסתייגות מפסק הדין מביאי תימוכין לעמדתי השוללת סירוב פקודה ע"י חיילים בודדים המשרתים בצה"ל. חבל שכבוד הרבנים בפסק הדין שלהם התעלמו ממכלול הדעות בעולם התורה בסוגיא זו.

סכנת פילוג העם

מאת הרב יעקב ורהפטיג

ע ומדים אנו בפני מצב קשה מאד. יש לנו ממשלה הנשענת על מיעוט היהודים יושבי ציון אשר עושה ומתבוננת לעשות יותר מעשים אשר לא יעשו במסגרת הסכם "השלום" אשר חתמה עם ארגון הרוצחים אש"ף ומחליטה על דברים אשר אין לה סמכות חוקית לעשותם [illegible] מהחזרת חלק מערבי הארץ.

לצערנו אין ידינו תקיפה ואין בידינו לדאוג כי רק מי שמכיר בזכותו של העם היהודי על ארץ ישראל כולה ויקבל עליו ז' מצוות בני נח יוכל להיות בינינו.

אף מי שמסכים לפשרות שבכוחה בגלל המצב הבטחוני ויכולתנו לעמוד בפני האויב, יודה כיום שמוליכים את ממשלתנו עברו מזמן את גבולות הבטחון, ופועלים בניגוד לעצות מומחי הבטחון אנשי הצבא.

ממשלה שמשחררת רוצחים, ממשיכה בקשרים עם ארגון שעדיין לא מחק את הצהרותיו הברורות כנגד עם ישראל באמנה הפלשתינאית ומפקידה ביודעין את בטחונם של רבבות מאחינו החלוצים יושבי יש"ע ורמת הגולן, הרי הדעת והלב אומרים כי עלינו להתנגד בכל צורה שהיא לפעולות "בלתי חוקיות בעליל" אלו, ע"י סירוב פקודה, התנגדות פסיבית ומרי אזרחי.

אך מצד שני עומדים אנו בפני בעייה קשה לא פחות, והיא פילוג העם. לדאבוננו רובו של העם היושב בציון אינו שומר תורה ומצוות וחלקו אינו מאמין ומבין, מהי מידת זכותנו על ארץ ישראל, וחושבים הם כי יתכנו זכויות שוות אף לגויים בארץ זו שניתנה לנו בירושה.

אף בין שומרי תורה ומצוות שבארץ יש הסוברים כי עדיין אנו בגלות ולא הגיע עת פקודה. וע"כ עלינו לכוף ראשינו בני אומות העולם.

וגדולה הסכנה כי אם נפעל כפי שבאמת היינו צריכים לפעול בלא שיקולים אחרים, יביא הדבר לפילוג העם, ובפרט בצבא שעומד להגנתנו וכל פילוג בו עלול להביא ח"ו להרס וחורבן.

ואף אם אנו נסרב, כבר הכינו גדודי פינוי אחרים, ומרובים על מתנדבים מהשמאל שיבואו לקיים פקודה גנבית זו.

וכשאנו שוקלים מה נעשה וכיצד נפעל יעמדו לפנינו דברי הרמח"ל במסילת ישרים: "במשקל החסידות נמצאת למד, שהבא להתחסד, צריך שישקול כל מעשיו לפי התולדות הנמשכות מהם, ולפי התנאים המתלווים להם, לפי העת, לפי החברה, לפי הנושא ולפי המקום. ואם הפרישה תוליד יותר קדוש ה' ונחת רוח לפניו מן המעשה – יפרוש ולא יעשה או אם מעשה אחד במראיתו הוא טוב ובתולדותיו או בתנאיו הוא רע, ומעשה אחר רע במראיתו וטוב בתולדותיו, הכל הולך אחר החותם והתולדה, שהוא פרי המעשים באמת. ואין הדברים מסורים אלא ללב מבין ושכל נכון, כי אי אפשר לבאר הפרטים שאין להם קץ, "וה' יתן חכמה, מפיו דעת ותבונה" (משלי, ב.)

לאור דברים אלו עלינו לשקול היטב היטב, כיצד לפעול וכיצד לנהוג.

צריך לבדוק היטב האם הפניה לסירוב פקודה היא הדרך, או שמא סכנתה קרובה מטובתה.

צריך לחפש היטב ולמצוא מה הן הדרכים הטובות כדי להשיג את היעדים, ולא רק הדרכים הצודקות אשר לא תביאנו לתוצאה המקווה.

יתכן ויש מקום לפניה למרי אזרחי, להתנגדות המונית מול הניסיון לעקירת ישובים והפקרתם. אך לא לעזוב את הצבא שהוא מעל לויכוח זה, ולאפשר לכל אחד ואחד מבנינו המשרתים בצבא, את שיקול דעתו הפרטי בלא לבאת בפסק מחייב.

עם כל זה אסור אף לרגע אחד להזניח את אמירת האמת ועקבתה.

על הממשלה מוטלת חובה גדולה לבחון מחדש מעשיה ודרכיה חוץ מעצם הסכנה בהסכמי ה"שלום" הנדונים. כדי לא להגיע לסכנת פילוג העם ח"ו.

ויהי רצון שעם תפילתנו ומעשינו יפקחו עיני סומים ויבינו בעוד מועד לקראת מה מובילים אותנו.

עסקות נשק אסורות עם איראן

מאת ד"ר נפתלי אילתי

ל מרות החרם ההדדי בין ארצות הברית ואיראן, ראפסאנג'ני, נשיא איראן, הבהיר, כי גם לארה"ב יש מה להפסיד עם החמרת החרם על איראן, כי הסחר של איראן עם ארה"ב, בדרכים שונות, מגיע למיליארד דולר לשנה.

אשר לארצות מערב אירופה: צרפת מוכרת לאיראן נשק בקנה מידה רחב, בגלוי ובסתר, וגרמניה מוכרת נשק וחומרים רעילים לאיראן בסתר. צרפת טוענת, שהיא מוכרת לאיראן רק נשק קונבנציונאלי, שהיא יכולה להשיגו ממילא בכל מקום אחר בעולם. אך החשד הוא, שצרפת מוכרת לאיראן בסתר גם כלים לשיפור מטוסי הקרב שלה, בסכום של למעלה מחצי מיליארד פרנקים צרפתיים, דרך הבנק המרכזי בקפריסין, לפני כל שיווק.

לעומת זאת, גרמניה מכרה בסודיות רבה חומרים רעילים לעיראק ולאיראן. כאשר עלו חשדות בעניין, טענו השלטונות הגרמנים, כי אין להם כל מידע על מכירת חומרים כאלה והעניין ייבדק ביסודיות רבה והעבריינים יבואו על עונשם. בינתיים טושטשו הצעדים המובילים מגרמניה לאיראן. עד היום לא שפטו על משפטים נגד חברות גדולות בגרמניה שמכרו חומרים רעילים לאיראן. נמצאו כמה דגי רקק בלבד.

הפירסום: נקמה בבאלאדור

את הגילויים בדבר מכירת נשק מצרפת לאיראן התחיל לפרסם השבועון "ל'אקספרס", שבועון רציני, עם תפוצה שלמעלה משבע מאות אלף עותקים. אולם הוא לא פירט את סוגי הנשק.

יש אומרים, כי השבועון פרסם זאת בשעתו בנקמה נגד ראש הממשלה, אדואר באלאדור, בגלל שהגיש משפט נגד השבועון. אחרים אומרים, יד האמריקאים באמצע.

פרסום רב למכירת נשק צרפתי לאיראן עשה היומן בשפה הערבית "אל חיאת" בלונדון, בהוסיפו, כי כל הפרסומים בשבועון "ל'אקספרס" בדבר מכירת נשק צרפתי לאיראן הם נכונים.

אולם אם אכן מדובר בנשק קונבנציונאלי, כידיעת שלטונות הצבא, מדוע התעורר רעש ציבורי כזה? על כך משיב היומן הערבי: עצם העובדה ששיווק הנשק נעשה דרך אלג'יר וקפריסין, ועפ"י רוב בצורה חשאית, מעידה שמדובר כאן בעסקת נשק לא כשרות.

כשנודעה העברת הנשק מאלג'יר לקפריסין, הכחיש מנהל "איר אלג'ירייה" את דבר בואו של המטוס הזה לניקוסיה והודיע שב-12.10.93 יצא מטוס לטהרן עם דברים פחותי ערך. אך למרות ההכחשה, אומרים יודעי דבר, שהמטוסים מטהרן קיבלו בניקוסיה נשק רב ויקר ערך, שהובא מאלג'ירייה.

ראש ממשלת צרפת, באלאדור, הכחיש בתוקף את הגילויים האלה בדבר מכירת נשק לאיראן, בהוסיפו, כי אחרי בדיקה מדוקדקת התברר שלא נמכרו לאיראן כלים לשיפור חיל האוויר באיראן.

הגרמנים מכחישים הכל

אימרה פרסית אומרת: הימים עוברים יותר מהר מן המלחמות, אך צריך תמיד להיות מוכן למלחמה. לכן מקימים בפרברי טהרן בתי חרושת לטילי אוויר וקרקע.

היום צבא איראן מצויד בנשק חדיש כהלכה, שבע שנים אחרי מלחמת איראן-עיראק.

איראן, שהיתה ניטראלית במלחמת המפרץ, יכלה לחדש את הציוד המלחמתי שלה, שהגיע אליה דרך טורקיה ופקיסטאן.

הצבא האיראני נעשה יותר סלקטיווי, והוא מוכן לשלם יותר עבור נשק חדיש הנרכש בצרפת, מאשר לקבל נשק במחיר מוזל יותר מרוסיה או ממקורות אחרים. נוסף לרכישות הנשק הקימה איראן בתי חרושת גדולים לייצור נשק, המעסיקים כחמישים אלף עובדים.

הגרמנים המתחרים עם הצרפתים בכל תחום באיראן, החל מבניית בתי ציבור, בתי ספר, בתי חולים, סלילת כבישים ועד עסקות נשק, מוכנים גם להסתבך עם עסקות רכש אסורות עם איראן, ובלבד להעמיק את קשרי הסחר אתה. השלטונות, מכל מקום, מכחישים פעילות כזו עם איראן. בכל אופן לא התקיימו עד היום משפטים נגד בעלים של מפעלים גדולים לייצור חומרים רעילים.

אולם למרות ההכחשות הרשמיות ידוע שקיימים יחסי מסחר הדוקים בין בון לבין טהרן, ומדובר במיליארדים של פטרודולארים. גרמניה בדעה אחת עם צרפת, לפיה איראן היא מעצמה גדולה ויש להתחשב בה. אסור יהיה להחזיק את איראן בצד לאורך ימים. לא יהיה הסדר באזור בלעדיה. לדעת הגרמנים, יהיה לאיראן נשק גרעיני עוד לפני שנות האלפיים. גם האמריקאים והצרפתים בדעה זו. מכאן הלחץ הכבד מצד הנשיא קלינטון על ארצות מערב אירופה, כמו גם על רוסיה ואוקראינה, שיש להן נשק גרעיני, להימנע מלמכור כור גרעיני לאיראן, ואפילו לצרכי שלום, כי לא יהיה קשה לה להסב אותו לצרכי מלחמה. דעה זו הביע שר ההגנה האמריקאי, פרי, בביקורו לאחרונה במדינות המפרץ. עמיתו הצרפתי, פראנסואה ליאוטאר, הנחשב לידיד ישראל, הוסיף, שאם יהיו לאיראן כלי מלחמה גרעיניים, עלולים אנו לעמוד בקרוב בפני מלחמה גרעינית. והוא הוסיף: אינני מאמין, שאיראן המצטיידת בנשק חדיש עושה זאת רק כדי לשמור על השלום במזרח התיכון. איראן כבר הוציאה בזמן האחרון מאה ושישים מיליארד פרנקים על נשק חדיש.

בפברואר השנה חגגו באיראן שש עשרה שנה למהפיכה החומייניית. אבל העולם איננו פחות עוד מהשלכותיה, גם אם מאז התפשט האינטגריזם האיסלמי בצפון אפריקה ובכמה רפובליקות מוסלמיות. גם הכסף שלה הפך את איראן לעוצמה כלכלית.

קפריסין במקום לבנון

מראשית מלחמת האזרחים בלבנון (1975) הפכה קפריסין להיות מרכז של פליטים מדיניים, ושל חברות מסחריות גדולות. פליטים מלבנון פתחו סניפים בקפריסין ומשם ניהלו את העסקים שלהם. הערים לארנאקה, לימסול וניקוסיה היו למעשה סניפים של ביירות, ושל עסקות מפוקפקות.

هكذا من الاصل

هكذا من الاصل

על סדר יומנו / מאת יוסף (יוסקה) שפירא

רבין! קח אותנו ברצינות!

האמנתי ברבין

אני חוזר וכותב שהייתי בין אלה שהאמנתי שרבין הוא האמין ביותר. אני מכיר רבים בתוכנו, שנתנו בו אמון והצביעו בעדו, משום שהאמנו שבאשר רבין אומר משהו זהו יסוד שאפשר לבנות עליו. הם האמינו שהוא אכן ממשיך דרכו של יגאל אלון, כפי שהוא הציג את עצמו. הם התרשמו שבתוך לבו רבין רוצה בממשלת אחדות בראשותו של שמיר ושאינו רוצה ב"תרגילים מסריחים" נוסח שמעון פרס, לבטל באמצעותם את ממשלת האחדות.

עד היום הזה אינני יכול להאמין לאשר העיניים רואות והאוזניים שומעות: אי אפשר להבין כיצד קרה המהפך הנורא הזה, המהפך המחולל: האמנם באמת פרס השמאל "המריצו" אותו?! או שמא חלילה נכון הדבר אשר רבים מהעתונאים כותבים, שרבין רוצה "להבטיח את מקומו בהיסטוריה", שהוא מקנא בבגין?!

כמו בסזון

רבין וממשלתו, אשר אינני יודע מי מנהיג אותה, רבין או השמאלנים שבתוכה, נוהגים בדיוק כמו ב"סזון": מפקידים את היהודים בידי השונא. אז אנשי ההגנה גילו את ה"פורשים" והפקידום בידי הבריטים, אשר "דקו" אסרו אותם. והפעם רבין וממשלתו מפקידים את תושבי יש"ע ואת תושבי קו התפר, בידי הפלשתינאים, המקימים צבא קטן של 25 אלף איש, שמפקדיו וחייליו היו אך אתמול מחבלים ורוצחים של יהודים.

אולי השוואה עם אלטלינה עדיפה מהשוואה עם ה"סזון", השוואה יותר קרובה לרבין... אמנם אז ידו ישירות באניה, אבל המצב שיווצר ביש"ע, אם הסכם אוסלו ב' יוגשם, יהיה חלילה גרוע שבעתיים!

השוואה עם ימית — טעות מנהיגותית

יכול להיות שרבין משתעשע בתקווה שהסכם אוסלו ב' יהיה בערך כמו הפינוי של ימית. אם אמנם כן, הדבר מוכיח חוסר ראיה מנהיגותית, שאינה מתאימה לרבין אם אמנם עודנו ה"אנליטיקר". ימית היתה רחוקה גיאוגרפית, "רחוקה" מן העין. יש להניח ש־90% מתושבי ישראל גם לא היו מעולם בימית. בכל ימית היה מספר קטן של ישובים, ביניהם רק ישוב אחד של אנשי הכיפה הסרוגה. בעיר ימית עצמה כמעט שלא היו אנשים דתיים חוץ מישיבת ההסדר שהיתה אז בחיתוליה. רק לרגל הפינוי ומתקרב התרכזו שם מאות אנשי הכיפה הסרוגה.

לעומת ימית, חבלי יהודה ושומרון נמצאים בלב הארץ. מספר הישובים מתקרב ל־150. כמעט שאין ישוב שאין בו מפעל חינוכי, אותו המתיישבים הדתיים — עצמם: אותו הדור הצעיר בישובים, מהגבוהים ביותר בארץ אפילו השוואה עם הישובים הראשונים [illegible]

כ־25 שנים, מתוך 150 אלף המתיישבים, 100 אלף חיים בישובים כפריים, בהם המוטיבציה והמחויבות עמוקים יותר.

הנסיגה מסיני אל עבר אשקלון היתה בשלבים: נסיגה מסיני נמשכה מספר שנים עד לפינוי ימית. הנסיגה מסיני נעשתה בהסתמך על קונצנזוס של למעלה מ־90% מתושבי המדינה היהודים: על הפינוי בפועל פקד אריק שרון מגדולי הלוחמים וגיבוריו של בגין, שהיה מנהיג מן הגלריה הראשונה: מי היה מסוגל להיאבק נגדם ובכל זאת ההתנגדות בימית לא היתה דבר של מה בכך: אריק שרון גם הבין או שהפינוי מחייב להשאיר מאחוריו "אדמה חרוכה", להרוס את כל אשר נבנה שם ולא להשאיר אבן על אבן. זאת אינה הכוונה של הממשלה הזאת. היא מתכוונת להעביר למרצחי אש"ף הכל על מגש ערוך ומסודר, בחסות האוטונומיה...

פינוי סיני לא הביא את המצרים אל קרבת הישוב היהודי המסיבי, לא הביא עמו חשש של טרור אל מרכז הארץ. הפינוי המתוכנן בשלב ב' של הסכם אוסלו, מעמיד אותנו בפני סכנה מוחשית של טרור לאומני, של גניבת רכוש אשר מעט ממנו כבר הוחל בגבול חבל עזה וסכנה של רצח ממניעים פליליים. שלב ב' של אוסלו מביא את אותה "חבילה" אל מאות אלפים תושבי מרכז הארץ, עפולה, חדרה, ישובי עמק חפר והשרון, כפר סבא ראש העין פתח תקוה ואין טעם למנות עוד.

העם החצוי יקום ויתנגד

לא צריך מאמץ רב כדי להעמיד על רגליהם את כל אלה החיים בצד המערבי של הקו הירוק הנחשפים מחדש לטרור, במוקדם או במאוחר. אירוע אחד, מסוג חבלה, שבחבל קטיף הוא מעשה יום ביומו על אף ההגדרות, יקפיץ את כולם כאיש מתלקחת. ההנהגה של מאות האלפים היושבים בקוי התפר, תיפול כפרי בשל לידי הגרעין האידיאליסטי בישובי יש"ע, גרעין שהכל יודעים את כוחו, היסמאותו והתבלטותו בכל החזיתות של העם. גרעין זה אינו מונה את כל 150 האלף תושבי יש"ע, אבל הוא מקיף כ־100 אלף מהם.

את כל אלה עומד רבין להעמיד עליו תנגדו, במוקדם או במאוחר, אם אמנם יגשים את הסכם אוסלו ב' על פי הפירוט אשר מתברר לאחרונה. היקף הויתורים המתגלגל ומידרדר כברור של שלג, מקרב את העימות הבלתי נמנע בין הממשלה לבין אוכלוסיות אלה, ההולכות ומתקרבות זו לזו ומתגבשות. התמונה ההולכת ומתבלטת ממסכת הויתורים היא תמונה ברורה של ישות, אשר כל כמה שיכחישו זאת, היא מדינה פלשתינאית, לפחות דה פאקטו.

ולא זו בלבד: מאות אלפי תושבי יש"ע ותושבי קו התפר אשר יחזרו לגבול, יגובו ויחוזקו על ידי מחצית אזרחי המדינה היהודים, המתנגדים התנגדות ברורה להקמת מדינה פלשתינאית ומתנגדים להפקרת אוכלוסיית יש"ע וקו התפר.

דוב נגד פינוי בכח

מי שסבור שהציבור שאינו נמנה על המתנחלים [illegible]

"פינוי" טועה טעות חמורה. גם הרוב המכריע של אלה המוכנים להכנע ולקבל ברממה את מדיניותה של הממשלה, לא יסכימו להיות "משטרת פינוי" אקטיבית. המאבק על ימית יכול להוכיח זאת. על אף התמיכה הגדולה בהסכם קמפ דוויד, על אף האפשרות לסגור את ימית סביב, היה מבצע הפינוי של ימית מבצע קשה, אשר החיילים התלבטו בו התלבטות של ממש. ואם ימית כך הרי יו"ש עאכ"ו. ימית היתה "תרגולת קרב" יבשה למאבק הצפוי לממשלה אם היא תוליך על הצעד הבאוש הזה.

"המרד הגדול"

המאבק על יו"ש התחיל להתחמם. הפקרת ישובי יו"ש לטרור ההולכת ומתגברת, ריצת האמוק של הממשלה להסכם אוסלו ב', תוך ויתורים בלתי נסבלים בתחום הביטחון, כפי שהתברר מן הפגישה של נציגי יש"ע עם ראש הממשלה, הציניות המרושעת של מספר שרים בממשלה כלפי תושבי יש"ע, הסכנה הממשית בה יעמדו הילדים ברחובי יש"ע, החלו לעורר את ההורים ובני המשפחה של תושבי יש"ע.

ממשלת ישראל אינה מודעת כלל לכוח הטמון באלה, רבים מהם פנויים למאבק או יכולים להתפנות אליו בנקל. הם גם אינם חוששים לעתידם. מאד מסקרן לראות את חיילי צה"ל נאבקים נגד אפודי שער, אשר נתנו את מיטב חייהם להקמת המדינה לפיתוחה ולביצורה. ואולי יותר מעניין לראות את חיילי היחידות הנבחרות גוררים את סביהם אל המשאיות הצבאיות, אל הכלא...

חיילים דתיים ופינוי

כשמדובר בדתיים יש אמת מידה שונה. הדתיים אינם ראויים לאותו יחס שהאחרים זוכים בו. הם צריכים להוכיח את עצמם, את הלויאליות שלהם, כל יום. אחרי כל מה שעשו, אחרי כל מה שהקריבו ברבין, אחרי כל החינוך הממלכתי שנתנו ואשר כיום אין לו אח ורע, הם עדיין "זוכים" להוסר אמון.

אינני יודע אם דעתם של רוב הרבנים כדעתם של "רבני ארץ ישראל" בראשות הרב אברהם שפירא. למיטב ידיעתי – כן. אבל גם אם לא, מה הבעיה ומה הזעקה? כאשר קמו הרבנים הציוניים נגד רוב גדולי התורה במזרח אירופה והיו את העליה לארץ, את בניה יחד עם החילוניים, ואפילו עם האפיקורסים, איש לא אמר להם שהם מיעוט, איש לא סבר שמיעוט אידיאליסטי – פגום. אבל ברגע שהם פוסקים בניגוד ל"גדולי הדור" הפוליטיקאים, הכל יוצאים נגדם!

אגב אורחא, הפוליטיקאים, הסבורים שהם כביכול מנהיגים את העם, צריכים להיות קצת יותר מפוקחים, להכיר קצת יותר את הציבור, להכיר את החיילים, את מסירותם למדינה. ציבור מקדש את ההליכה ליחידות נבחרות ומחפש דרכים להגביר את ההתגייסות אליהן, לא יוציא מתוכו חיילים אשר יביאו לפירוד לבבות.

רבנים פיקאנטיים

[illegible] אחרים, אשר כמו פוליטיקאים, מנסים "לעלות על הגל", להיות בחדשות, להוכיח שהם קיימים... לשם כך הם "מפבריקים" אירועים, מציגים שאלות פיקאנטיות, שכאילו נשאלו עליהן ומשיבים הלכות מגוחכות. לפעמים הם גם מעיזים לכנס את "חידושיהם" בספר שו"ת... שמעתי השבוע ברדיו רב מתמודד באחת התכניות של הרדיו עם "רבני ארץ ישראל". הנימוקים שהעלה אותו רב, הם אפילו כ"דרוש" אינם משמעותיים, להלכה אין להם שום קשר. תמיהני איך רשות השידור, אשר בניגוד לטלוויזיה שומרת על רמה, גם אם אינה אובייקטיבית, מתפתית להזמינם לדיון בנושא כל כך רגיש ומורכב.

בניגוד לדבריו של אותו רב "פיקאנטי", אני עוד לא שמעתי רב אחד הסבור שמותר לפנות שטח מארץ ישראל ברוב המוכרע על ידי ערבים. גם הרבנים אשר יצאו נגד הפסק של "רבני ארץ ישראל" המסבירים שמותר להחזיר שטחים מארץ ישראל למען השלום וכדי למנוע מלחמה, הם בעד מדיניות שרוב יהודי יתמוך בה. בשבוע שעבר יצאה "מימד", אשר הרב יהודה עמיטל עומד בראשה והוא סוד קיומה, בהודעה שהיא תומכת במדיניותו של ראש הממשלה בתנאי שגושי ההתיישבות הגדולים ישארו תחת שלטונה וסמכותה של מדינת ישראל, הם והדרכים המובילות אליהם.

מתפנה אחד מרצון

הם מצאו "מתנחל" אחד מגבעת הדסינה שבקרית ארבע, עזב עם משפחתו ועקר לירושלים. איזו שמחה, איזו חקירה: אם אינני טועה הקדישה לו הגברת שלי יחימוביץ 15 דקות תמימות. מצאו "מתנחל" מלב לבו של הישוב "המיליטנטי", שעזב את המקום ועבר לירושלים. הוא, כנראה שמו, פשוט נשבר. מאז שנרצח יהודה פרטוש הי"ד, אשר היה שכנו אין לו מנוח, הוא רואה את ילדיו מסתובבים ללא אביהם והוא אינו מוכן לסכן עוד את ילדיו. לדבריו גם לא נעשים מאמצים שהחיים בקרית ארבע ילכו במסלול. פעמים רבות הדרך סגורה, קשה להגיע לעבודה בירושלים, הנסיעות יקרות עד מאד, הם מוציאים 700 ש"ח לחודש על נסיעות לירושלים. הוא שבח את אנשי המקום, העריך אותם מאד, אבל הוא אינו יכול עוד. בתוך מצפה כמובן שממשלת ישראל תעזור לו. הוא ישב 13 שנים בחברון והוא סבור שמגיעה לו עזרה לרכוש דירה במקום אחר.

אנשי השמאל, אנשי שלום עכשיו עושים מאמצים לקבוע פיצויים לאלה שיעזבו את ישובי יש"ע, כדי להחיש את יציאתם על ידי פיתוי כספי. כך הם גם רוצים להוכיח שהכל אפשר לקנות בכסף. אבל הם רואים מהרהורי לבם. אין ספק שיהיו לא מעטים שלא יוכלו לעמוד במצב אשר ישתרר אם וכאשר ממשלת ישראל תפקיר חלילה את ההתיישבות.

ראש הממשלה היה מוכן "לקטר" על המתנחלים, כאשר בממשלה האחרת, בה הוא שמש שר הבטחון, היינו מעלים שאלות ובקשות על הדרך בה כוחות הבטחון נלחמו באינתיפאדה.

הגביעה של ממשלת רבין הבה הוכחה אחת מיני רבות לצדקת טענותינו. רבין היה משווה אז את עמידתם הרפה, כביכול, של תושבי יש"ע, לעומת עמידתם האיתנה של תושבי הצפון.

היות ואנו מצויים עתה בתקופה של מתיחות גם בצפון וגם ביש"ע, הבה נבחן את העמידה של אוכלוסיות אלה, זו לעומת זו. הבה ונציע לתושבי קרית ארבע וחברון ולתושבי קרית שמונה, אשר יסכימו לעזוב עכשיו ולהתיישב בתנאים טובים בתוך הקו הירוק, מענק כספי מכובד. הבה ונראה מה יהיה אחוז של אלה אשר יתפתו לאותנו הבטחים הבה ונעמיד במבחן את האבחנה הדיקה של ראש הממשלה הבנתו בהכרת נפש האדם והמניעים לחוסנו!

ב"ה
ט"ז בתמוז תשנ"ה
14.7.95

בעקבות פסיקת הרבנים

המפד"ל דוחה מכל וכל את ההשמצות מימין ומשמאל על רבני הציונות הדתית בפרט, ועל הציונות הדתית בכלל.
המפד"ל קובעת כי אין בפסק הרבנים קריאה למרד, אין בה פגיעה בדמוקרטיה, וודאי לא קריאה למלחמת אחים, אלא חוות דעת הלכתית לשואלים לגבי מעשה שלדעתם יש בו משום עבירה הלכתית.

הציבור הדתי לאומי נאמן למדינת ישראל, לצבא ישראל, לאחדותו, לערכיו ולמפקדיו. הנוער הדתי–לאומי שירת, משרת וישרת את העם בשרות צבאי באמנות.
רבני ישראל פסקו בכל הדורות פסקי הלכה גם בעניינים ציבוריים ולא יעלה על הדעת שבמדינת ישראל יהיה תהליך של סתימת פיות של רבנים ע"י דה–לגיטימציה שלהם ושל ציבור שומעי לקחיהם וע"י איומים של סגירת ישיבות ונקיטת צעדים משפטיים.
לשם מיצוי סוגייה כה כבדה–הקשורה לאיסור לבצע פקודה הנוגעת לפינוי ישובים ולמסירת מחנות צה"ל–הנובעת מפסק הרבנים, ושבה יש דעות שונות בקרב הציונות הדתית, תבוא סיעת המפד"ל בדברים עם נשיא המדינה, עם הרבנים, עם ראש הממשלה, ועם גורמי בטחון–והדברים יובאו לסיכום בישיבת הלשכה הקרובה.

התנועה הדתית לאומית, המזכיר המדיני

סיכומו של שבוע

עת מבוכה היא וממנה ניוושע

אכן, עת מבוכה היא לנאמני ארץ ישראל. וכל כך למה? משום שאין היום במדינה ממשל דמוקרטי תקין. שרי השמאל, שרוממות הדמוקרטיה בגרונם ומעשים של כחש ומרמה בידיהם, מגנים בכל לב על התכחשות גלויה וצינית של רה"מ לכל הבטחותיו בעבר ומן המצע המפורש של מפלגתו ערב הבחירות לכנסת הי"ג.

גם חברים בכירים במפלגת העבודה מגנים ומוקיעים את צביעותם של רבין־פרס ושאר תומכיהם במפלגה, המומרצים ע"י ראשי מר"צ ונכנעים לכל ויתור על חלקים גדולים של ארץ ישראל. וזאת בניגוד למצע "העבודה", שמשמעותו בגידה בעקרונות לאומיים מוצהרים.

וזהו שורש המבוכה וההתלבטות במפלגות האופוזיציה הלאומית, הרואות במו עיניהן כיצד המדינה מובלת ונגררת, שלב אחר שלב, להתחסלות, חלילה.

ראש הממשלה, הנשען על רוב לא ציוני ולא יהודי, תובע "ציות מלא" להוראות, לחוקים ולגזירות, על אף הסכנות הכרוכות לעם ולתושבים. בעבר, גם בשנים קשות ומרות, ידעו ממשלות ישראל לפעול תוך התחשבות מלאה בעיקרון הדמוקרטי. אבל היום ממשלת רבין־פרס רק יודעת להתכסות באיצטלה של דמוקרטיה ובשם החוק והדמוקרטיה תובעת ציות לכל גזירה נשלפת, שהיא בבחינת גזר דין מוות לעם ולמדינה. זה פשר המבוכה ומכאן ההתלבטות: כיצד יש לנהוג?

הדרך הדמוקרטית שעוד נותרה היא הכרעת העם בבחירות לכנסת.

הדרך פתוחה בפני רה"מ רבין, שודאי לבו נוקפו על הקו המדיני המוזר והמסוכן שסיגל לו בהשפעתם ההרסנית של אנשי מר"צ, שזה כבר ויתרו על זיקה לתורת ישראל ולארץ־ישראל ורואים בתהליך שיבת ציון "מסע כיבוש ארץ לא לנו". יכול רבין וצריך לפתוח ב"מהלך חדש" של בחירות חדשות ולפטור את העם והמדינה ממאבק עז, חס וחלילה בעד דמוקרטיה של אמת.

אשר למחנה הלאומי, עת מבוכה היא, אך ממנה ניוושע.

יונה כהן

יוצאים למערכה...

ראשי הישובים היהודיים ביהודה ושומרון שנפגשו השבוע עם ראש הממשלה יצחק רבין, לפי הזמנתו, יצאו מאוכזבים בתום שיחה של כשעתיים. "רבין יושב ב'חדר אטום'. הוא אינו קולט את הנעשה בשטח" – אמרו והוסיפו: "נכנסנו בתקווה לפתוח שיחות ענייניות עם ראש הממשלה על עתיד חיינו ביהודה ושומרון ויצאנו מאוכזבים. לא נותר לנו, אלא לצאת למערכה"... צילום: אפרים קלשטוק

אין חדש בפרשת ברק

הפרסום על מחדליו של אהוד ברק, הרמטכ"ל לשעבר, בפרשת צאלים ב' לא היה בו שום דבר חדש. כל מה שפורסם בעיתון ערב, כתחקיר, הוא חומר ממוחזר. אבל הכותרות עשו את שלהן. כותרות אלה האשימו את ברק, שעזב את השטח במסוקו הפרטי בלא לקחת עמו את הפצועים. ההורים השכולים שטוענים כל הזמן שנעשה כאן טיוח בחקירה, חזרו להאשים את האחראים למות בניהם בתרגיל האומלל שבו נורה פגז טועה למקום שבו שכבו החיילים בניגוד לתדריכים המוקדמים.

ברק, שחזר בימים אלה מסיור בסין, מקדים את שובו לארץ כדי להשיב מלחמה כנגד האשמות נגדו. יציג את גירסתו המלאה לאחר שייפגש עם ראש הממשלה, יצחק רבין. מקורות בצה"ל אמרו, שלא היתה התערבות מצידו של ברק בחקירת מצ"ח או בחקירת ועדת עינן. המקורות הללו אמרו, כי אין זה נכון שברק ברח ממקום התאונה, וכי רק לאחר שהוברר שחלק מן הפצועים טופלו, הגיע מסוקו של הרמטכ"ל והוא עזב את המקום יחד עם קצינים נוספים. קצינים אחרים שהיו בתחנה רצו מיד מעמדת התצפית למקום התאונה. אך לא היה באפשרותם לעזור לפצועים. עוד סיפר המקור, כי נכון שאחד החיילים קרא לרמטכ"ל להגיש עזרה, אך לא קילל אותו, כפי שפורסם בעיתון הערב.

מעניין שהאופוזיציה לא ניצלה את האירוע לשם גינוי הממשלה, או כדי להתקיף את ברק, שעומד להתמנות לשר בממשלה. להיפך, כמה מראשי האופוזיציה, ובראשם ח"כ בני בגין, טענו שיש כאן רצח אופי לרמטכ"ל לשעבר. גם ראש הליכוד, בנימין נתניהו, לא עלה על גל ההתקפות הזה. אפילו ח"כ רחבעם זאבי נמנע מלהתקיף את ברק. שניהם מכירים את ברק מימי שירותם הצבאי. הם לא ניצלו את ההזדמנות כדי לעשות חשבונות פוליטיים, אתו.

לעומת זאת במפלגת העבודה גוברים הקולות הטוענים כי על אהוד ברק להשעות את מינויו כשר, עד שיתבהרו הטענות נגדו. בין המצדדים בעמדה זו שרים וחברי כנסת שחוששים מהשתלבותו של ברק במפלגה. גורם בכיר בעבודה אמר, כי ברק, שמפלגת העבודה השתוקקה לצרפו לשורותיה, עלול להתגלות במגרה לא כנכס אלקטוראלי אלא כנטל. גורמים המקורבים לרבין אמרו, כי הוא אינו מתכוון לשנות את החלטתו לצרף את ברק לממשלה לקראת סוף החודש זה. הגורמים הללו דחו שמועות שלפיהן שוקל רבין, לעכב את מינויו של ברק, ואולי להציע מינוי אחר, בציינם כי מהלך זה יתפרש כהכרעת דינו של ברק, ללא משפט, כמו גם הבעת אי אמון בעריכת השיפוט והחקירה הצבאית.

עם זאת מתגברים הקולות שיש להוציא מידי המערכת השיפוטית הצבאית את החקירה במקרים כאלה של אסונות בצה"ל, ולמסור אותה בידיים אזרחיות, כדי שלא להטיל ספק במסקנות, שמא יש עליהן השפעות מדרג בכיר בצה"ל. התביעה הנשמעת עכשיו להקים מחדש את הפרשה האומללה במסגרת אזרחית, לאור פרטים חדשים שנתגלו, לא תתקבל, ככל הנראה, אבל כל העניין הזה קיבל תאוצה.

י' א'

נוסעים לחו"ל – בלי דולרים

עונת הנסיעות לחו"ל החלה, עם פתיחת החופשה הגדולה. נוסעים בדרכים שונות: בסידורים פרטיים, קבוצות חברים, וכמובן בסיורים מאורגנים, המאפשרים למשתתפים בהם להקיף מספר ארצות. כאשר הם עצמם אינם צריכים לדאוג ללינה, לארוחות ושאר הסידורים. ההערכות הן שהשנה נגיע למספר שיא של נוסעים לחו"ל.

תופעה מעניינת שבבנקים מצביעים עליה היא: הנוסעים ממעטים להצטייד בדולרים ירוקים. הסוחרים בארצות אירופה נמנעים מלקבל דולרים ומפנים את הקונים להמיר את המטבע בבנק. בבתי המלון מקבלים דולרים בשער נמוך מהשער הנקוב באופן רשמי באותה שעה. נקודת המוצא היא שהדולר הולך ומאבד את ערכו מדי יום ולעתים אף מדי שעה.

היו ימים שהדולר היה מלך. בכל מקום בעולם שמחו לקבל דולרים. אבל ימים אלה חלפו והדולר מזכה את המשלם בו בפנים חמוצות. גם כאשר נוסעים לארצות הדולר, מעדיפים למשוך את הכסף באמצעות כרטיסי אשראי ולא לרכוש את המזומנים לפני היציאה. וזאת לא רק בטעמי הזהירות של גניבה או אובדן, אלא משום הבדלי השער מדי יום.

ובישראל עצמה: שער הדולר עמד השבוע על 2,9530 ש"ח – ב־2,525% נמוך יותר מאשר לפני שנה. וזאת כאשר מדד המחירים לצרכן עלה באותה שנה בכ־14%.

סכום ההקצבה לנוסע לחו"ל הוא כיום 7500 דולר. בפועל המשיכה הממוצעת נעה בין 1000 דולר ל־1500 דולר. הסכום המוקטן נובע מהוצאה בפועל נמוכה יותר וכן מהשלמה בשוק השחור שבו השער נמוך יותר.

אל מול תעתועי מזג־האויר

השבוע שחלף עמד בסימן תנאי החום הקשים ששררו ברוב חלקי הארץ, ובמהלכם פרצו גרמו לדליקות רבות. אך בין לבין, נרשמו גם ירידות גשמים – תופעה נדירה למדי בחודש יולי בעשרות השנים האחרונות.

גם זקני צפת, מספרים, הופתעו מתעתועי מזג האויר, שבוקר אחד מקבלו את פניהם חום כבד ומתיש, ובוקר אחר עם גשם יורד לפרקים. מזג אויר מפתיע זה עורר תהיות גם בקרב החזאים בשירות המטאורולוגי, ואין הם ידעו להסביר את הסיבות שהביאו לירידת גשמים בעיצומו של הקיץ החם. "הנושא נבדק ונלמד" – הסבירו החזאים.

אותה ירידת גשמים "חלקית" גרמה אפילו להצפות, ובבית החולים רמב"ם בחיפה נאלצו להפסיק את העבודה בחדרי הניתוח שבקומת הקרקע כי אלה הוצפו במים.

החזאים מסבירים, כי ירידת גשמים מקומית הינה תופעה מוכרת בעבר. אך הפעם לא היתה זו תופעה מקומית בלבד, אלא התפשטה בכל חלקי הארץ. החקלאים, מכל מקום, רוו נחת מן ה"תופעה". אלה חסכו בני השקה בשדות והגידולים המטעים. ואולי ירידת גשמים זו הם מקווים, אמורה לבשר בואו של "חורף טוב".

תנאי החום הקשים גרמו גם לשריפות רבות. והגדולה שבהן היא השריפה בפרוזדור ירושלים, שכילתה דונמים רבים של חורש טבעי ונטע אדם, וגם בתים רבים במושב שורש. יש אומרים, כי תידרש תקופה של 25 שנה כדי להחיות מחדש את היער הזה, אולם הדוגמא של השריפה ליהודה דווקא כי דליקה של עצי אורן עשויה ל...החיש את גידולם וצמיחתם.

השריפה הגדולה שפקדה את הרי הכרמל בחודשי הקיץ של שנת 1989 כילתה אז חורש עצים על שטח בן 3000 דונמים, ושטח זה מכוסה כיום ב"מעטה ירוק". כשעצי אורן חדשים צצו מבין רגבי האדמה החרוכה. המומחים הסבירו, כי הדליקה "ביקעה" את האיצטרובלים, ומתוכם נשרו כמויות גדולות של זרעי עץ האורן, והחורף אשתקד החיש את קליטתם באדמה ופריחתו מחדש. כיום ניתן לראות אלפי עצי אורן חדשים הבולטים כבר בצבעם הירוק והחזק.

כך, מקווים, יהיה גם באזור הדליקה שבפרוזדור ירושלים, הגם שאנשי הקק"ל חוששים שדליקה זו, שהחלה באחד מיישובי הפרוזדור "לובתה" דווקא על ידי מרבצי בחמי האורן והעומר הדליק של העצים עצמם. "הנזקים שם עצומים, אך התקווה כי הכל שוב יפרח מחדש" – הם אומרים, אך אין זה פוטר את האחראים להפיק את מלוא הלקחים כדי להתמודד נגד אפשרות של פריצת דליקות בימים החמים שעוד נכונים לנו הקיץ.

חיים פיקרש

השבוע בקו מעט יעד

בצל צאלים...

שיטוטי סופרים וספרים

על מנהגי אבלות המיטשטשים ונעלמים

מאת יהודה רצהבי

כשיצאו ישראל לגלות, בחורבן בית ראשון ושני, יצאו ותורת ישראל בידם: במקרא, בתורה שבעל פה, בהלכה ובמנהגות חיים. מרכזי הרוח, שקמו להם בתקופת גלותם, כגון ארץ ישראל ובבל – כיוונו את הליכותיהם בקודש, וסייעו לגבש מעין אחדות בקהילות ישראל. עם זאת נשתמרו יסודות קדומים בתרבותן הדתית של הגלויות, מי ברב ומי במעט.

קיבוץ גלויות שזכינו לו בארץ ישראל, משלהי המאה הי"ט ואילך, קירב את שבטי ישראל זה לזה. המגע ההדדי ביניהם לא תמיד נשא ברכה בכנפיו. הזהות הדתית גררה חילוניות מחולחת והתפרקות מערכי היהדות – תופעה שלא נודעה בארצות הגלות שנמוחו. גם במחנה היראים בישראל פגעה ההשפעה ההדדית בייחוד שוצפינה בו כל עדה: כתוצאה מכך מיטשטשים ונשכחים יסודות קדומים שוכנים עולה מספרותנו לתקופותיה: מקרא ומשנה, תלמוד ומדרש.

ברשימה הזאת נייחד את הדיבור על מעגל אחד ממעגלות חיינו: מנהגי האבלות. וממנו יש ללמוד גם על תחומים אחרים בהליכות הדת. כותב טורים אלה מסתמך בהדגמותיו על הווי־תימן המוסר לו, ולא מן המנע שמקצת מהן מצויות גם בקהילות אחרות מישראל.

בכיה וזעקה

כבר אמרו במדרש: אדם בא לעולם בקול ונפטר מן העולם בקול. בא לעולם בבכיה ונפטר מן העולם בבכיה (קהלת רבה ה יב; ראה עוד ברכות מו ב). המדרש מספר שכשנפטר משה רבנו מישראל לפני מותו בכו ישראל וזעקו זעקה גדולה ומרה (ילינק, בית המדרש, ח"א מדרש פטירת משה, עמ' 126).

חז"ל סמכו יתרותיהם בדיני אבלות על שתי פרשיות במקרא: פטירת נדב ואביהוא בני אהרן, ומיתת אשת הנביא יחזקאל. ומכלל לאו, שנגזר על אהרן ובניו ועל יחזקאל, שלא לנהוג אבלות, למדים על הן לגבי כל אָבֵל. ר' סעדיה, בפירושו הארוך לתורה, כורך שתי פרשיות אלו ומעלה מתוכן דיני אבל היוצאים מהן. בשיטתו הרציונלית הוא מוצא טעמים להם. את חובת הבכיה והזעקה על המת הוא למד מציווי האל ליחזקאל 'ולא תבכה...ולא תבוא דמעתך... האנק דום' (יחזקאל כד טז־יז). הטעם שהוא נותן לכך הוא: 'ממאמרו ולא תבכה חייב את האבל לבכות למען יגלה את כאבו מנגיעת הא־ל שפגע בו. ואם אינו בוכה הריהו כמי שאינו שם על לב מה שהביא עליו המקום... וקרוב לזה גם הצעקה' (סורא, תשמ"ד תשס"ו, עמ' 346).

בקהילות המזרח דיקדקו בעבר בציוויים אלה, שהם ביטוי לצער ולניגון המכרסמים בנפש. בתימן, לאחר יציאת נשמה, פתחו אנשי הבית את החלונות והדלתות לרווחה, והנשים פרצו בזעקות ויללות, מחרידות וקורעות לב. זעקות אלו היו אות בשורה לשכנים, שחשו מיד לבית־המת. במעמד מרגש זה ביצעו חייבי האבלות את מצוות הקריעה (ראה הליכות תימן לר' יוסף קאפח, עמ' 248). זעקות אלו חוזרו ונשנו כשהוציאו את המת מביתו, וביותר שאת עלו כשהורידוהו לקבר וסתמו עליו את הגולל.

בהשפעת נימוסי בני המערב הבושים להשמיע קולם, נדמו הצווחות גם מגרונותיהם של בני המזרח, והמת מוציא נפשו בדממה ונקבר בדומיה, שלא כדין ושלא כהלכה.

סימני אבלות חיצוניים

האבלות מוצאת ביטוייה בצער וביגון של הנפש ובפעולות סמליות, חיצוניות. על האחרונות נמנות: הנחת כפות־הידיים על הראש; ספיקה ביד ימין על ירך ימין בעת אמירת קינות והספדות; זריקת עפר מעל לראש; מריטת שיער הזקן. זכרן של אלו עולה מן המקרא והמדרש. ביהודי־תימן נהגו עד הדור האחרון, לבד מתלישת שערות הזקן. נסקרן אחת אחת.

א. זריקת עפר או אפר מעל לראש. בכמה מקומות במקרא מסופר שאבלים זרקו עפר על ראשם (יהושע ז ו; איוב ב יב; איכה ב י). רש"י בפירושו לאיוב (ב יב) כותב כי זריקת העפר היה להם מנהג אבל. כדוגמה לאבל של אשה תשמש פרשת תמר. לאחר שאחיה אמנון עינה אותה וגירשה מעל פניו, אומר עליה הכתוב: 'ותקח תמר אפר על ראשה וכתנת הפסים אשר עליה קרעה, ותשם ידה על ראשה ותלך הלוך וזעקה' (שמואל ב יג יט).

ב. הנחת כפות הידיים על הראש. הנביא ירמיה מנבא לישראל, שסופם להתאכזב ממצרים כדרך שהתאכזבו מאשור. ועל כך הוא אומר 'גם מאת זה תצאי וידיך על ראשך' (ירמיה ב לז). פירש בר 'מצודת דוד': 'תצאי ממלך מצרים בדאגה וידיך יהיו מונחים על ראשך כדרך המקונן'.

המדרש מספר שכשחרב הבית היה ירמיהו צועק ובוכה עד שהגיע למערת המכפלה לאבות העולם. 'מיד אף הם קרעו בגדיהם והניחו ידיהם על ראשיהם והיו צועקים ובוכים עד שערי בית המקדש' (פתיחתא דאיכה רבתי כד; וכן מנחות נג ב).

ג. ספיקה על ירך. בית אפרים המתחרטים על מעשיהם הרעים מתוודים ואומרים 'ואחרי הודעי ספקתי על ירך' (ירמיה לא יח). פירש הרד"ק: 'ספקתי על ירך – כמצטער ומתאבל'. בנבואת פורענות ליחזקאל מודיע לו הקב"ה, שהוא יסגיר את ישראל לחרבו של מלך בבל, ולפיכך הוא מצווה לנביא 'ספוק אל ירך' (יחזקאל כא יז). פירש 'מצודת דוד': 'הכה בכף על הירך דרך צער ואבל'. בתקופת המדרש הילך עדיין מנהג זה.

המדרש מספר כי בשעה שגלתה גלות צדקיה יצאה גלות יכניה לקראתם. וכדי שלא ירגישו הבבליים באבלם היו מכוסים שקים מבפנים ולבנים מבחוץ. וכשהיו בני גלות יכניה שואלים לשלום קרוביהם והיו נענים שנהרגו 'היו מספידים ביד אחת ומקלסים ביד אחת' (קהלת רבתי יב ח). פירש 'מתנות כהונה': מספיד ביד אחת – מכה כף על ירך.

ד. מריטת שיער. במקרא מסופר כי כששמע עזרא הסופר שאנשים מן העם נשאו מבנות העמים להם ולבניהם קרע בגדו ומעילו ומרט משיער ראשו וזקנו (עזרא ט ג). כיוצא בו אומר המדרש, שבשעה שחרב המקדש בא אברהם אבינו לפני הקב"ה בוכה ומורט זקנו (איכה רבה, פתיחתא).

ה. חליצת כתף אחר המיטה. שנינו 'וכבוד עשו לו במותו (דה"ב לב לג) – זה חזקיה מלך יהודה, שיצאו לפניו שלשים ושישה אלף חלוצי כתף' (בבא קמא יז א). כבוד זה הנהיג גם לגבי אבל. וכך פסק הרמב"ם: על אביו ועל אמו חולץ כתיפו ומוציא זרועו מן החלוק עד שיתגלה כתיפו וזרועו (הלכות אבל, ח ג). בני תימן, הנוהגים עפ"י הרמב"ם, קיימו מנהג זה, הלכה למעשה, עד הדור האחרון. הבנים שולפים יד ימנית מתוך השרוול. מניחים אותה על ראשם כל עת הלויה ומקוננים ובוכים. במצב שבלוויה, שהוא שיא הריגוש והחימום, מקיימים הבנים כאחת: הספד ובכיה, קריעה ועטיפת הראש (ראה להלן) ואף הנחת היד על הראש.

ו. ברדי אבלים. דין הוא, שאין האבל אוכל משלו, כמו שנאמר 'ולחם אנשים לא תאכל' (יחזקאל כד יז). על פסוק זה הסתמך התלמוד (מועד קטן כז ב) ואף ר' סעדיה בפירושו לתורה. אלא שהתלמוד צימצם את האיסור ליום ראשון בלבד, ואילו ר' סעדיה העמידו לכל השבעה, כפשטו של הכתוב, אך תוך הסתייגות, אם אפשר לו לאבל בכך (סורא, עמ' 348). ואכן בני תימן הקפידו מאוד בציווי. שכניו ומכריו של האבל מַברים אותו, איש איש בתורו, וסועדים עמו כל שבעה ביום ובלילה. ומנהגם הוא שהמברה מברך על הלחם. תחילה בוצע פרוסה לעצמו ואח"כ לאבלים, ונותן לכל אחד פרוסתו לידו. שורשו של המנהג במקרא ובמדרש. בנבואת החורבן מודיע הקב"ה לירמיהו את הצרות הרבות שיתחוללו על העם. בכללן: 'ולא יפרסו להם על אבל לנחמו על מת, ולא ישקו אותם כוס תנחומים על אביו ועל אמו' (ירמיהו טז ז). פירש רש"י: שמברין את האבלים ברחבה ופורסין להם ברכת המוציא.

במדרש מצאנוהו בפירוש של ר' תנחום הירושלמי לכתוב 'פרשה ציון בידיה אין מנחם לה' (איכה א יז). פשוטו של כתוב, שכנסת ישראל שוטחת כפיה, מתוך צער וייאוש. אולם המדרש דורשו מלשון 'פרוס לחם'. כיוון שהעם גולים ונודדים אין באפשרותם לקיים אבלות כהלכתה. ומאין מנחמים שיפרסו להם פת, באין ברירה פורסים הם לעצמם (ראה פירוש הכתוב במהדורות חמש מגילות לר' יוסף קאפח).

מן הפסוק בירמיה למַדים, שנהגו שני מנהגים זה בצד זה: האחד בפת והאחר במשקה. הראשון נהג בכל אבל. השני – כאב ואם בלבד. כיוון שהצער על פטירת אב ואם גדול מקריבים אחרים מוגו לבנים כוס תנחומים. יש מקום להניח שמנהג זה פסק בתקופה קדומה, שכן אין לו זכר במדרש ואף לא במנהגי העדות.

ז. אבל מותר בהספד. על רֵעי איוב, שבאו לנחמו, מספר המקרא שישבו עמו דוממים שבעה ימים ושבעה לילות. רק אח"כ פתח איוב את פיו וקילל את יומו (איוב ב יג־ג א). על יסוד זה קבע ר' יוחנן, שאין המנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח האבל (מועד קטן כח ב).

וכן הוא מנהג יהודי־תימן. אחר תפילת שחרית בבית האבל אומרים מספדות. האבל הוא שפותח תחילה בפסוק 'הצור תמים פעלו' (דברים לב ד) ובמספד אחד. ואחריו מספידים המנחמים כסדר, זה אחר זה. הכתוב 'הצור תמים פעלו' משמש מענה כפי הכל, אחר כל מספד ומספד.

ח. עטיפת הראש. חובת עטיפת הראש באבלות יוצאת מן הציווי ליחזקאל 'ולא תעטה על שפם' (יחזקאל כד יז). תרגום יונתן והמפרשים פירשוהו כפשוטו: כיסוי הראש עד השפה. וכך כותב הרד"ק בפירושו: 'אבל חייב בפריעת הראש מגבעתו, ויעטוף בסודרו, בעטיפת השפה עד הראש שהוא סימן לאבלות'. הלשון המקביל בפרשת מצורע 'ועל שפם יעטה' (ויקרא יג מה) תירגמו אנקלוס 'כאבילא יתעטף' (=כאבל יתעטף). הכתוב על המן 'אבל וחפוי ראש' (אסתר ו יב) ניתרגם 'ומתעטף על ראשו כאבל'. עטיפה זו נקראת בהלכה 'עטיפת הישמעאלים', והיא שנוהגים בה יהודי אשכנז כשמברכים 'להתעטף בציצית'. העטיפה נקראת על שם הישמעאלים לפי שהם הולכי מדבריות, הדרך עטיפה זו מגינה על ראשם ופניהם מרוח, משמש וממטר, ובעיקר מסופת חול מדבריות. והתלמוד קבע, שכל עטיפה שאינה כעטיפת ישמעאלים, אינה עטיפה (מועד קטן כד א).

מן המדרש ומן הפוסקים הראשונים למדים שכיסוי הראש באבלות נהוג היה בקהילות ישראל, והרי מספר ראיות מן המדרשים. כשנגזרה מיתה על משה רבנו במדבר – אומר המדרש – עמד וקרע חלוקו, ונטל מעילו וכיסה את ראשו כאבל, ונכנס לתוך אהלו והיה בוכה (בית המדרש, ח"א, מדרש פטירת משה, עמ' 127).

בפטירת ר' יהודה הנשיא גזרו אנשי ציפורין מיתה על כל מי שיאמר 'מת רבי'. התנהם עליהם בר קפרא, הסקיף מהלך ביתו לרשות הרבים, כשראשו מעוטף ובגדיו קרועים כאבל. כמראהו ידעו הכל שמת רבי (קהלת רבה ז כ).

הכתוב 'ישב בדד וידום' (איכה ג כח) נדרש על הקב"ה הנוהג אבלות על עצמו. תחילה שאל למלאכי השרת: מלך בשר ודם אבל מהו עושה? אמרו לו: לובש שחורים ומכסה את ראשו בשק. אמר: אף אני עושה כן (מדרש איכה ג כח).

באותו מדרש (ג יא) מסופר על הגויים הלועגים ליהודים בתיאטרון שלהם. הם מכניסין לשם גמל הלוקים כלי עליו, ושואלין אלו לאלו: על מה זה מתאבל (עיין עוד פתיחתא דאיכה רבתי יא).

הפוסקים האחרונים (בית חדש, טורי זהב ושפתי כהן) ביטלו את המנהג וכך הם כותבים: 'בזמן הזה אין נוהגין בעטיפת הראש, שלא יביא לידי שחוק, ומכל מקום יש לכסות הכובע עד לעיניים'. הרי דוגמה למנהג שנעקר מחשש לשחוק וקלות ראש. היהודים הממשיכים לשמר את המנהג הם יהודי תימן. עטיפת הראש מתחילה אצלם כבר בלוויה. האבלים צועדים עטופי טלית אחר ארון המת, ואין הטלית זזה מעליהם כל שבעה. העטיפה בטלית היא מיסודם של הגאונים.

* * *

מנהגי אבלות נפוצים בישראל גם בקרב חוגים שאינם שומרי מצווה, לפי שהם קשורים בכבודם ובזכרם של יקירי לב ונפש. התמורות והחליפות שעברו ושעוברים על מנהגים אלה הם דוגמה למה שמתחולל כיוצא בהם במעגלות דת ותרבות בישראל, והם חומר לעיון ולמחשבה. אילו זכינו היו מוסדות הדת והתרבות שבמדינה בודקים את ערכי הרוח, שהביאו עמן גלויות ישראל לארץ, בוחרים מהן את הנבון ואת הטוב, והופכים אותו לנחלת הכלל, בלי שים לב אם נקודו במעטים או ברבים. או אז היתה תרבות המדינה מתעצבת כנחלת שבטית. כדוגמה תחתכת ישמש ההיגוי העברי. אילו השכלנו להנהיג את המבטא הספרדי והתימני הצחים היינו מחזירים ללשון את תפארתה הקדומה. משלא זכינו – נשכבה בבשתנו.

חיים חמיאל

אֶל בַּת־הַשִּׁיר

אַל תֵּרְדִי אֵלַי עִם שַׁחַר,
עֵת הַשֶּׁמֶשׁ מַפְצִיעָה –
הַשָּׁמַיִם אוֹר יַצְעִיפוּ,
וְהָאָרֶץ רֹן מְלֵאָה.

אַל תֵּרְדִי אֵלַי עִם בֹּקֶר,
עֵת אַקְשִׁיב לְרֹן חֶדְוָה –
הַשָּׁמַיִם גּוֹן הֶחֱלִיפוּ,
וְהָאָרֶץ מְרַהֲבָה.

בֹּאִי־נָא אֵלַי עִם עֶרֶב,
עֵת הַשֶּׁמֶשׁ נֶעְלָמָה –
הַשָּׁמַיִם שְׁחוֹר יַצְעִיפוּ,
וְהָאָרֶץ נִרְדָּמָה.

בֹּאִי נָא אֵלַי עִם לַיִל,
עֵת לְאַהֲבָה אֶכְמֹהַּ –
הַשָּׁמַיִם טַל יַרְעִיפוּ,
וְהָאָרֶץ טַל גּוֹמְאָה.

מחקר והנצחה

מאת אברהם בלאט

'הניגון והזעקה' מאת חנה יעוז הוצ' 'עקד' תשנ"ה

השירה והשואה, הם שני מושגים מנוגדים מעצם מהותם, וכל רצון לגלם את האימה דרך מרכיבי לשון היא בחזקת מדרש סתירה. כך היה מקובל לחשוב ולדרוש, שאי אפשר להקיש מילים מאימת הזוועה ולהפיח חיות בתוך הכאוס של התהום. כך גזר ת. אדורנו 'כי אחרי אושוויץ לא תיתכן עוד שירה לירית', וכך סבר פאול צלאן ש'המלה שוב איננה בגדר מלה', וכך ניבאו את קיצה של השירה לאחר הכריתה הגדולה.

עם חלוף הזמנים נשתנו המושגים והתבניות, ופרופסור חנה יעוז, הנשואה למשורר שעבר את מחנה הריכוז בבירקנאו, בהיותו ילד בגיל תשע, פתחה מראשית שנות השבעים לחקר ספרות השואה. תחילה ב'סיפורת השואה בעברית' (תשמ"א) ואחר כך בשירה 'דור המדינה' (תשמ"ד), ושב 'שלושה דורות בשירה העברית בנושא השואה' (תש"ן) ועכשיו 'הניגון והזעקה' – מחקר בשירת השואה של משוררי שנות הארבעים בישראל. תחילה במסגרת דוקטוראט, ואח"כ בסידרת ספרים שהיא בבחינת 'פוסט דוקטוראט', הרצופים למעלה מעשרים שנים של עיסוק מתמיד ושיטתי בטקסטים של בתן מבע מילולי לאותו אירוע איום, שאין ההיסטוריונים יודעים כיצד לסווגו ולהגדירו, אם כ'סטייה חד פעמית מן ההיסטוריה האנושית' או כ'חֵלֶק מתולדות תקופתנו', כך העלה את השאלה – הרברט מרקוזה בספרו 'ארוס וציוויליזציה'.

בשירה העברית, מאבחנת חנה יעוז שלושה דורות בנושא השואה. הדור הראשון של המשוררים העברים כדוגמת א.צ.גרינברג, נ. אלתרמן, אברהם שלונסקי, אביגדור המאירי, ש. שלום אבות ישורון ואחרים אשר כתבו על השואה מרחוק, וניצבו מול האתגר למסור על הטרגדיה לבני דורם.

הדור השני, היתה השירה של משוררים שחוו את השואה מבשרם, כגון א. קובנר, דן פגיס, איתמר יעוז קסט, יעקב בסר מ. בוסאק אשר העלו את חוויית הקרונות, ילדות השואה כאשר התשתית הלקוחה מן 'הפלנטה האחרת' טעונה מטען ריגושי רב.

הדור השלישי, של משוררי השואה בישראל. היה דורם של משוררים 'בני ניצולים' כגון רבקה מרים, עודד פלד, סניה הדר, אשר גישתם היתה של אמפטיה והזדהות ושיר מחאה נגד הגורל היהודי, ועל ידם, עלתה גם השירה של 'דור המדינה' ו'דור בארץ' שלא חוו את האימה, כגון חיים גורי, אבנר טריינין, אריה סיון ואחרים שגם הם נתנו מבע לטראומה הלאומית והאישית של האדם היהודי.

בספרה החדש 'הניגון והזעקה', פורשה חנה יעוז את שירת השואה של משוררי שנות הארבעים על פי מפתח ז'אנרי, כדי לבדוק את המערכת של דרכי עיצוב של האימה בפואטיקה של הדור וכיצד משתלבות תפיסות של הנושא עם דרכי המבע הליריות ועם הכיוון הז'אנרי, כי 'בדור שבו הגישות הסטרוקטוראליות הפכו ל'אופנה''. היא מרגישה תובנה לשלב את בדיקת המבנים עם המשמעויות והמסרים של הטקסטים. דרך זו מאפיינת את החוקרת, חנה יעוז, מאז שהנושא 'השואה' היא בנפשה והיא סבורה ש'השיטה המשולבת עדיפה על ההתמקדות היבשה והעקרה למדי של האנליזות הסטרוקטוראליות'. זהו הצומת, זהו הכיוון, של חנה יעוז, שמאחוריה גם 'רקע' של תיאורי אביה ז"ל על רצח אחותו בעיירה יהודית ב'רוסיה הלבנה' בסוף מלחמת העולם הראשונה.

בספרה האחרון 'הניגון והזעקה' מצביעה חנה יעוז, שמשוררי שנות הארבעים בנושא השואה נעו בין התפיסות אכספרסיוניסטיות לבין התפיסות סימבוליסטיות, כאשר האכספרסיוניזם הוא רדמתי היגדי רישיו, והסימבוליקה אינה פונה לאמירה ישירה – אלא למערכת רמזות. האכספרסיוניזם שנתגבש בסמוך לפרוץ מלחמת העולם הראשונה היה ביטוי של מרי חברתי של עולם המחר נגד עולם האתמול, ואילו הסימבוליזם, שנתארגן בצרפת במאה התשע עשרה, נטה למסתורי, להלומי ולכוח ערכים אסתטיים כדי לעדן את הזוועה.

המשורר הבולט בפואטיקה האכספרסיוניסטית, היה אורי צבי גרינברג, אשר ביקש לעצב את השירה באמצעים חדשים, וזה התבטא בקובץ מאמרים בתורת הפיוט שלו 'כלפי תשעים ותשעה', אך בבואו ל'רחובות הנהר' חזר לסימני העיצוב הקלאסיים. מכנה משותף זה של כיוון סגנונות נגלה גם אצל משוררים אחרים בשנות הארבעים.

בספרה, היא מתמודדת עם המערכת המורכבת של השקפות תימטיקה טראומטית במכמן דרכי העיצוב, אך אינה מתמקדת בלשון בלבד, למרות שחקר השירה העברית המודרניסטי טוען שתשתית הלב צריכה להיות נתונה רק ל'לשון הטבעית' ול'לשון המבע' במובן מטאפורי ורחב ביותר. בניגוד לפרשנות הדרשה – סבורה החוקרת שבשירת השואה יש להפנות את התבונות גם מעבר להיבטים הלשוניים.

בסיבה הראשונה, מחלקת חנה יעוז, את השיר הלירי למעגל של שירי מחאה, זעקה, וקינה, כי כאשר הגיעו ההדים הראשונים ליישוב הארץ־ישראלי על גורל יהדות אירופה פנתה השירה בראש ובראשונה אל המחאה ואל הזעקה, וכאשר גברה האימה – עלתה גם הקינה כביטוי דינמי על המצב.

בין משוררי המחאה והזעקה, מונה החוקרת שירים של ז. שניאור, א. המאירי, א. שלונסקי נ. אלתרמן שבחלקם קיימת התרסה כלפי האומה הגרמנית, ובחלקם תחושה של חוסר אונים, אשם, ואובדן אמונה.

שירים כאלה, ניכרים היו אצל אביגדור המאירי אשר צמח מתוך בית יהודי חרד, אך השפע מתוך עולמות של יהדות הסמיכה בהתגרית. שירי מחאה והתרסה היו גם מצויים אצל ז. שניאור שהעלה את גורל יהדות אירופה עוד בשנות העשרים ב'מחזור אוקראינה', ובמלחמת העולם השנייה הוסיף והעלה 'דין תורה' ודרש לרב לוי־יצחק מברדיצ'ב וקריאה לנקמה ותגמול. גם א. שלונסקי ביטא את מחאתו על הכחדת יהודי פולין, וניסתו אף נתלוותה ב'אל תירא עבדי יעקב', כי יש אחרית – ברוח תיקון העולם במלכות האדם.

במחזור שירים, שנשא את השם 'מכל העמים' כינס אותה עת נ. אלתרמן מבחר ראשון של 'שירי הטור השביעי' שהיו הבולטים בנושא השואה והם שימשו כז'אנר פיוטי פוליטי ביצירתו.

אחרי שירי המחאה והזעקה, באו שירי הקינה שהובעו על הסבל וגורל העם בנוסח הקינה התנ"כית ובנוסחי הקינה שרווחה בשירה העברית בימי הביניים.

את הדגמים הללו, אפשר היה למצוא אצל י. למדן, י. פיכמן, י. קרני, ד. שמעוני, אך פראטיקה זו הגיעה למרום פסגתה בשירת הקינה והתוכחה, אצל אורי צבי גרינברג. הקינה ב'רחובות הנהר' לבשה פירוש סמלני של ספר 'הזוהר' ושאבה את יניקתה מכוח חוויית האובדן, הגאולה, המיתוס הארוגים ביסודות האדמה, האש והמים. א.צ.ג. כתב את 'כתר קינה לכל בית ישראל' על פי שירו של 'כתר מלכות' של הרשב"ג, ובו השתלבו המוטיבים של החורבן והתקומה – הרוגי מלכות והכליה.

נדבך חשוב של שירי זעקה וקינה, מצאה חנה יעוז אצל ש. שלום, ובמחיצתו מצאה את 'הניגון והזעקה', כאשר הניגון – 'עיקרו נסיון מודע לבטא את האימה ואת התגובות הרגשיות, ושיאו – בסונטות קינה, שהן בגדר ניסיון לעצב את האימה והצעקה בתוך 'ניגון' מבושמע' הנתון במסגרת. ניגון הזעקה – בכפיפה אחת – הם בעצם קביעה, או תיאור על ידי דבר והיפוכו, או מזיגת השניים בבניין 'אוקסימורון' הסותר לכאורה זה את זה. ניגוד זה בין השניים, הוא אולי תופס או לא תופס בתפיסה מוסיקלית, אך קשה לחשוב איך הוא מתיישב בקו ייחוד של האובדן. כאשר אנחנו מעלים את מושג 'הניגון' – הרי זה לפי אבן שושן – צליל הרמוני של צלילים שונים לתוכן מסויים בניגון החסידי, החזני או המזרחי, אך הוא אינו עומד בנשימה אחת עם הזעקה הרישורית בסימן השוד והשבר. מכאן, קשה לי לקבל את התיזה של ש. שלום 'כי רק הניגון נותן אפשרות להציל את הצעקה'. אפילו הסיפור על בחור הישיבה לשעבר שניצל מן השואה והגיע לחצר הרבי מגור – שם פתח פיו לצעקה גדולה כפי שנדר במתנה – נשאר אילם, הצעקה לא יצאה – אין בו כדי לסגור את הפער שבין ניגון לצעקה.

בדרך כלל, מצא נושא הגורל היהודי אצל ש. שלום נצר הסיפרות את ביטויו במחאה אכסטאטית ובקינה אלגית מופנמת ובמסתורין אם כי פרופ' ברוך קורצווייל זיהה בהם את דרך הסקולריזציה והעלאת האדם למקומו של האל. בדרך זו, פוקדת חנה יעוז שורה ארוכה של משוררים בשנות הארבעים אשר צפון הקינה היה מיסודות יצירותיהם. המדובר על עזרא זוסמן, א.ל. שטראוס, י. בת מרים, לאה גולדברג אברהם עמיר – פינקרפלד, אברהם הלפי, אבות ישורון ורבים אחרים.

אצל ע. זוסמן היתה זו ה'אש' שסימלה את החורבן וגם את התקומה, כאשר האש היא ארצית וגם שמימית, בעירה וצמיחה, ואילו בשירת א.ל. שטראוס זוהי קינה וזעקה בין רמת האדם ורמת הקוסמוס. אך לא כל המשוררים יכלו לעמוד בסימן ההתמודדות עם עולם השואה. כך גזר דוד רוקח על עצמו אלם, וניסה למצוא ביטוי לשתיקה: 'עד מתנים עמוד בדם ואמרו שירה/ אני לא יכולתי/, והמשורר הגיף את דלתותיו. גם לאה גולדברג לא כתבה שירים בנושא השואה, אך קיימים אצלה שירים שבהם הקינה רמוזה, ובהם עולה קול העולמות האבודים.

באופן כללי, ביקשו כל המשוררים לתת מבע למכאוב נפשם, אך ספק אם דווקא הקינה היתה הכלי התמציתי שרוכב בקע הכאב בצורתו הצרופה.

בספר 'הניגון והזעקה' נסוב הדיון סביב צירים שונים של מראות האימה על פי הסממנים שסיגלו לעצמם המשוררים, אם זה אבדה והלפי שנע מקוטב האמירה השקטה אל הקוטב המנוגד – הזעקה, אלא שלפי ראייתו של פרופ' דן מירון 'לא היה זה 'האני' העני' האישי בלבד, אלא ה'אני' העל אנושי. התייחסות שונה, מצאנו אצל אבות ישורון שאצלו השואה התאפיינה בדרך הקינה והשבירה הכפולה – שבר הבית ושבר השפה. קינה זו ייצגה את מצב הזיים מתוך תחושת האובדן ורגש האשם. את הקשר של נתן אלתרמן אל השואה עוד גנוו להוסם. במחזור 'שירה שמחת עניים' שראה אור בשנת 1941, וב'שירי מכות מצרים' אשר פורסם בשנת 1944, אך חנה יעוז נוטה לקבל את הפירוש ל'שמחת עניים' כ'עיר נצורה' שהוא היישוב היהודי אותה עת, (ודומה אפוקליפטית, בעוד שאת 'מכות מצרים' מבקשים לראות מתוך לתחומים של מאורעות אקטואליים – היינו אוניברסאליים, ולפי תפיסת א. שביד – 'נוא אמנם איננה סמל לנקמת עם משתחרר משעבוד, אלא סמל לאנושות המתלבטת בין חסד לריב' – כלומר מאבק עם הרוע והחוויה הקיומית של אימי העולם והתקופה, אך לא עם הוויית היהודית.

שירת השואה רבת פנים היא, ואחרי שירי המחאה, הזעקה והקינה – פונה פרופ' חנה יעוז אל הסיבה נוספת של פואימות, בלדות וסונטות המייחדות את השירה הזו.

את הפואימה המאפשרת הצגה של יסודות אפיים, לירים – דרמטיים היא מציינת כז'אנר הרווח ביותר בקרב המשוררים הישראלים הכותבים על נושא השואה, כי השיר הלירי הבודד אין בכוחו, מעצם טבעו להתמודד עם מערכת מורכבת של עוצמה טראגית, בהיותו פרי אינטימי של חוויה והתרחשויות באמצעות ה'אני' השר.

פואימות כאלו, היא מוצאת אצל י. למדן, ש. מלצר, ובמידבן אצל ש. שלום, י. פיכמן, ע. זוסמן, מאיר בוסאק, אבא קובנר, ובעיקר אורי צבי גרינברג.

יעקב פיכמן שילב את הפואימות שלו באידיליה וקינה אלגית, כאשר המילה 'איך' מלווה בשאלות ריטוריות ופסוקים של מחאה וזעקה, ואילו הפואימה של ש. שלום רצופה חזון, געגועים והבעת האנטישמיות המודרנית על כל שלביה, ואצל עזרא זוסמן – פואימה הגותית עם מוטיבים קבליים. אורי צבי גרינברג, העלה פואימה דרמטית בשם 'הקבר ביער', הבנויה בעין מחזה שירי בן ארבע מערכות ובה סיטואציה של גוי רוצח ויהודי נרצח, וכן פואימה בשם 'קודש הקודשים' ושיר מחזה 'ממעמד לתהום' ובו מסר למלכות ישראל. תשומת לב מיוחדת מוקדשת ליצירותיו של מאיר בוסאק, החל מהפואימה 'ממעמקים' אשר נכתבה בגטו ריכו והמשך ספריו 'בהימוט גשרים', 'בצאת ארמילוס מהאבך' עד 'דק דממה פה תפלל'. שירה שביטאה את כל השבר רווי הדמע והדם.

גם הגישה הדוקומנטארית באה על ביטויה אצל משוררים רבים, במיוחד אצל אבא קובנר ששירתו בנויה על יסוד חוויית הגיטו מחד, והתורה הפרטיזנית ביערות וילנה – מאידך, ומשלבת את מאבק הגבורה להישרדות.

תת ז'אנר שירי אחר, הזוהה הבלדה שגם היא נדרשה אצל דור הראשון של משוררי השואה, אם כי הבלדה איננה נתפסת כבעלת פוטנציאל לעוצמת הכאב והאימה.

יסודותיו של א.צ.ג. ניכרים היו גם בבלדה בספרו 'רחובות הנהר' המשלבים את המבנה הפיוטי עם האלמנט העלילתי, כגון 'כתר קינה לכל בית ישראל', 'שיר מן היער', 'מעשה בשתי אמהות'.

גם ק.א. בלתיני שהיה במחנות הריכוז עד שנת 1946, נזקק לבלדה בספרו 'מראות על האפר' כאשר השילוב של סיפור עלילה ומוטיבים עממיים הביא לסמל בעולם שחרב.

חנה יעוז מצרפת גם את הסונטה שהיתה ז'אנר שירי מקובל בשירה העברית לנוסח הקינה אצל שלושה משוררים, א. המאירי, י. פיכמן וש. שלום אשר חברו יסודות אלגיים ותפיסות נוסטאלגיות בצד התרסה כנגד גרמניה ואירופה ומחאה כלפי האל.

'הניגון והזעקה' הוא ספר דסקריפטיבי, וספר מחקר חשוב, הבא לתאר את המציאות השירית על תמונת עולמה בשנות הארבעים, כאשר חנה יעוז מדגישה את שירת ההזדהות עם הגורל היהודי בד בבד עם שירת ההתפעמות הציונית האישית, וכך היא מדגישה, שנתן אלתרמן התמודד עם המוות והמאבק עם הרוע של הַיָּחִיד אך לא עם הסבל של הכלל, למעט שירי 'הטור השביעי', לעומת השירה הגרינברגית שזיקתה קשורה לרציפות ההיסטוריה הלאומית.

'הניגון והזעקה' איננו רק ספר מחקר, כי אם ספר של מימד ההנצחה של נושא השואה.

מנחם בן־ישר

חמישה דברים

(עפ"י משנה תענית ד, ו)

בְּי"ז וְי"ז תַּמּוּז, כְּמוֹ רָמוּז מִבְּנֵי סֶגֶל
פְּלִיטֵי־שְׁבִי בְּלֹא נָבִיא פָּנוּ אֶל הָעֵגֶל
עוֹד מוּל פְּנֵי הַר הַסִּינָה צָחֲקוּ בְּמָחוֹל עָגֹל
קְשֵׁי לִבָּם רָאָה בּוֹ אֱלֹהֵי הָרוּחוֹת
לֹא דּוֹר זֶה, שֶׁיִּזְכֶּה לְנַחֲלָה לַמְּנוּחוֹת
בְּי"ז וְי"ז בְּתַמּוּז נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת

נִשְׁתַּבְּרוּ הַלּוּחוֹת בְּרִית לִהְיוֹת מַ"ם שָׁנָה
גַּם עַם אֶרֶץ כּוֹבְשִׁים אֵין בּוֹשִׁים מִקּוֹנָה
מִזְּנוּת מִתְרַבּוֹת הַרְבֵּה לַאֲרוֹנָהּ
אֶל יִרְאַת אֵ־ל דְּמוּת קִנְאָה לְהַצְמִיד
דְּמוּת קִנְאָה מְסַמְּאָה בְּמִקְדַּשׁ הָעֲמִיד
בְּי"ז וְי"ז בְּתַמּוּז בָּטֵל הַתָּמִיד

בָּטֵל הַתָּמִיד וְהִתְמִיד עוֹד הָעָם
לְסָתוּת מַצֵּבוֹת, וְאוֹתָם גַּם זַרְעָם
זֶה דּוֹרוֹת מְרוֹרוֹת רָאָה אֵ־ל וַיִּזְעַם
מֵהַבְלֵי בַּעֲלֵי יִשְׁמָעֵאל וְשֵׂעִיר
חֲמָתוֹ עַל עֵצִים, אֲבָנִים אוֹ הַבְעִיר
בְּי"ז וְי"ז בְּתַמּוּז הָבְקְעָה הָעִיר

הָבְקְעָה הָעִיר מָה נוֹתְרָה שְׁאֵרִית
מִמְּכוֹרָה רַק תּוֹרָה זֹאת נוֹתְרָה אוֹת לַבְּרִית
בִּלְעָדֶיהָ לְעֵדָה אֵין שִׂיחַ אַחֲרִית
בְּבוֹכְיָה, גָּלוּתָהּ בָּהּ שְׁכִינָה מְצֵרָה
עַד גַּם גְּוִיל לְהַשְׁפִּיל חֲמַת גּוֹי בָּעֲרָה
וְשָׂרַף אַפּוֹסְטֹמוֹס אֶת הַתּוֹרָה

גּוֹי זָר וְאַכְזָר גְּוִיל תּוֹרָה מְגָאֵל
עִמּוֹ יֵשׁ בְּרִית־כּוֹחַשׁ מִתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
מִתְקוֹמְמִים וְזוֹמְמִים הָפֵר בְּרִית עַם עִם אֵ־ל
נַחֲלַת יָ־הּ לִשְׁבִיָּה שֶׁל אֻמָּה תַּת, נָפַל
יָדָהּ־גּוֹרָל עַל הֵיכָל זָמַם גַּם יָכֹל
בּוֹ הִשְׁלִים אֶת שֶׁהֶעֱמִיד צֶלֶם בַּהֵיכָל

על "מה אני יכול" של אדמיאל קוסמן

הפיוט הסרקסטי של הדוקטור לתלמוד

מאת נעמי גוטקינד

אדמיאל קוסמן הוא משורר מיוחד במינו מכל כיוון שלא תסתכלו בו. ראשית – הוא מרצה לתלמוד באוניברסיטת בר־אילן ובעל תואר דוקטור לפילוסופיה במדעי היהדות. למיטב ידיעתי, התלמודיסט היחידי בין המשוררים המקצועיים והמשורר היחידי בין התלמודיסטים. שנית, הוא בוגר ישיבות המתמיד לפרסם קבצי שירה וכתיבתו איננה פרץ נעורים חד פעמי אלא מעשה יצירה מתמיד ועקבי. וזאת, משום שבדור האחרון יש עוד כמה ובמה בני ישיבות הכותבים ומפרסמים לפעמים דברי פיוט. הוא משורר מקצועי ויציב, שבימים אלה יצא הקובץ הרביעי שלו 'מה אני יכול' בהוצאת הקיבוץ המאוחד.

ושלישית, הוא גם צייר (שאחד מציוריו, כף יד מתוחת אצבעות עם בוהן מופרדת לצדדים בגוני כחול צוננים על רקע סגול וורוד מוצע, מודפס על כריכת ספרו).

אל שלושת מישורי היצירה הללו, החקר התלמודי, השירה והציור, יש להוסיף את המימד הרביעי, ואולי מבחינתו זהו המימד הראשון: אשתו וארבעת ילדיו ואחת מהן לוקה ב'תסמונת דאון' והיא הייתה הנושא המרכזי של הקובץ הקודם שלו 'סמרטוטים וכינור' משנת 1990.

אל הרקע הביוגרפי המעשיר את כתיבתו יש להוסיף עוד כמה פרטים המסבירים את הרב־מימדיות והייחוד של שיריו, ובעיקר את הנימה המיוחדת, הסרקסטית־הומוריסטית־אבסורדית, המאפיינת רבים משירי 'מה אני יכול'.

קוסמן נולד בחיפה (1957), גדל באופקים ובכפר סבא, שירת ב'הסדר' (חיל תותחנים), אבל גם למד ב'בצלאל'. שב לאחר מכן לישיבה (בין היתר היה תלמידו של הרב עדין שטיינזלץ, שאף הוא חיפאי במקור) ורק בגיל שלושים ואחת, כשרוב צעירי ארצנו סיימו כבר את לימודיהם האקדמאיים מזמן – נרשם ללימודים במחלקה לתלמוד של בר־אילן. כרגיל אצל סטודנטים מבוגרים – הסתער על הלימודים ברצינות ובשקדנות, וכך, לא רק שסיים תואר ראשון בהצטיינות יתירה אלא שזינק ממנו ישירות אל מסלול הדוקטורט ואף זכה בו, במהלך חמש שנים קצרות (1993־1988).

אגב, אם מעניין אתכם לדעת איזה מחקרים מפרסם משורר דתי שהוא גם מרצה לתלמוד, הנה אחד מהם: 'תפקידו החברתי של הגבר אצל גברים ונשים בארץ ישראל ובבבל של ימי התלמוד'.

אבסורד, הומור וסרקאזם

כל מה שסיפרתי עד כה הוא אולי פיקנטי ואולי לא, בכל מקרה יש הצדקה לספר זאת, רק אם השירים מצדיקים התייחסות רצינית. התשובה לכך – חיובית בעליל. קוסמן הוא לא רק משורר טוב – אלא גם כזה המוסיף לטון השירי העכשווי בשירה העברית, נימה מקורית של הומור סרקסטי שאולי רק יונה וולך הצטיינה בו בעבר, פה ושם. רוב כותבי השירה מתייחסים לעיסוקם ברצינות תהומית ובכובד ראש שעל גבול המגוחך. קוסמן מצהיר על הטון ועל התוכן כבר בשיר הפתח, מעין 'המניפסט הפיוטי' של הקובץ הנוכחי, שיר ששמו 'מה אני יכול'.

ובכן, הוא יכול, מכריז הכותב בחצי חיוך, חצי קריצה, המסתירים כוונה מיוחדת '... לכתוב לכם שירים נאים מן המרפסת ענקים כמו תבניות של שתת הבבהים יותר מענגים / אני יכול לכתוב לכם שירים של נוף מופלא כשאני רוכן מעל צלחת / או מבריש ביתר מוזהמת... / שירים הילניים / הבלניים, חולשים ומזיקים על ילדותי על הנרשה והרגישות / המיוחדות אבל אני יכול לכתוב לכם במחי היד כמו או כאילו לא היה דבר / פורות שירי קישוט... שירים קלים, שירים קלילים. / אם התכנבם בכך אני יכול לכתוב לכם שירים לפי בקשתכם / שירים לאמיתים שירים על לבת ועוצמה... / שירי קדושה שירי טומאה טמי / שירי תפילה והתחננים שירים על ארבע / ... שירים שירים שירים אתם ממהרים אני רואה אני גומר יכול / לרשום לכם גם קצרצרים מזה תמציה ובמהדורות על כמה קוביות סוכר מתקתקות / וכוס קפה.

לוליין המילים

במחי כמה שורות הותך איפוא קוסמן, כסכין החוצה בחמאה, את הפוזה של 'נביא שירה' וכל דיבור מיותר על השראה ומוזה והתנפחות עצמית של נושא בשורת הגאולה לאנושות, שכמה משוררים חשובים עד אימה בעיני עצמם, אוהבים לנקוט בה. הוא מראה – את קו התפר של מלאכת השיר, את הבימה, את העובדה שאפשר לכתוב שירי נוף נשגבים גם כשהידיים שקועות עד למרפק בהדחת כלים ותצוגה כיודים: 'ינוסק למים בלוליין מילים' כותב עוד קוסמן באותו שיר פתיחה, בשורה שהיא המשמעותית ביותר בו, וגם 'הגבישים רותחים אצלי בפה'.

דבר והיפוכו? מצד אחד 'לוליין מילים' הבא לבדר, לבקשת הקהל, לעשות אקרובטיקה ולנופף בסרטי מלל צבעוניים ('יהנה, אני קם ומנופף אותם כמו סרטים צבעוניים לצחוק הילדים המתרהרים') ומצד שני, 'הגבישים' רותחים בפיו, האסוציאציה התנ"כית מקפיצה אותנו אל ירמיהו שהתנבאה היה כאש בעצמותיו וישעיהו שהגחלת שנלקחה מעל המזבח נגעה בפיו. בישעיהו זוהי רצפת אש, ואצל המשורר הדתי המודרני, להבדיל, אלה רק 'גבישים רותחים' בפה. ואולי בסך הכל גבישי 'קוביות סוכר מתקתקות' שגם עליהם מוכן 'לוליין' המילים לכתוב שיר. ומול שיר הפתיחה שיר הסיום 'דברים אחרי המסיבה': 'יבוא להגע שממממתי ולהנחתי הצגתי את עצמי, הטעם, בטבעתיע / טוב / מאוד /... / הכה נגיד / כי לא ברור אם כל אותם דברים אשר קרו או לא קרו לי בעבר היו / זמנות... / אבל הלא אני הייתי / גם הייתי שם, ובעצמי מיילתי / במקום הזה.

המקום הזה: שאליו לוקח אותנו רבים משירי 'מה אני יכול' הוא מאמר מקום סרקסטי ש'פזמון מאה זבובים' מגלים אותו בתמציתיותו.

"הרגתי שבעה במכה"

כמו אותו גיבור מפורסם מן האגדה שאמר: שהרג שבעה זבובים במכה אחת, נוגע ללכת בדרכים ולהכריז: 'הרגתי שבעה במכה' וכולם נחרדו וברחו מפניו, שהרי לא ידעו באיזה 'שבעה' מדובר, כך מכריז קוסמן בחיום המתחל 'זבבן לבדותי במאה זבובים. / לבדותי כמאה זבובים / משוטים תמימים וישרי דרך'. / לשיר הארוך הזה, שרק בית ראשון ממנו הבאתי נופך אקטואלי שלא בכוונה כנראה שכן הוא מתאר, בין היתר – שוד בנק: '... נדחקתי / אל דלפק זכוכית שקופה, ניגשתי / לאשנב, ושם, אני, בכף היד, אותו, שלי / מחצתי, ככה, את הנצת, // 'שודד' צעקתי, ובזרוע / הריקה כלבד, הרמתי ונתתי / פליק אחד למנהל ולפקידה שלידו' אך השלל שנאסף מן השוד הפיוטי הזה הוא רק מאה זבובים השודדים גם נעמדים עם השודד 'להצטלם ביחד מול כיפת הבנק'. סוף הסיפור: 'זמצידי אותם / זבובים משוחררים כעת. ויכולים ללכת'.

גם לשיר 'הייתי ראש לממשלה' או סיפור 'העכבר' יש נופך לא מכוון אבל סופר־אקטואלי. מישהו בפמלייה של רבין עוד יכול להיעלב ממנו ולרשום נקודה שחורה ליד שמו של קוסמן.

'הייתי ראש לממשלה במדינה אותה ניהלתי לבדי. בחורף יח. / העמדתי על שולחן אחד קטן את הקהל המצוחה, כלומר / לעת ערנה, אשתי וצבות הילדים. והבה במכה מעין / בבר יצאתי לנדודים, המרש אל הסלון יצאתי לבדי.' אחר כך הוא גם 'ראשון לממשלה גדולה והאומצה אשר טיקמת צעירים. / היסטוריות...

ואף זכה לכה פרי אידיאל ומסירות לתפקיד, שאיפשרו לו, האמינו או לא 'מאחורי גבו של העכבר' לסגור 'את החלון על התריסים' בשיר הבא הוא כבר ראש הממשלה שבאי הבתולה שמצד אחד הוא מנהל מזה שנים בעקשנות את המאבק ומלחמות ההמונים ומצד שני נאבק בקשיין לאכול... בגנה. בפארודיה על סדרות הסבון בטלוויזיה, הסרטים הרומנטיים בקולנוע ו'ספרות שדות התעופה' (מה שקראו פעם רומנים למשרתות) כותב קוסמן 'יכתבתי הזמן אימתי על גבר / שחום ממרצא ספרי ואישה לבנה או / שהאישה היתה שחומה אינני זוכר / או שהתחלמו על המרפסת...

והמשך הוא בוכה והיא עוזבת או אולי להיפך היא בוכה והוא עוזב: '... הוא מוריד / את פח הזבל ועיניו דומעות. זבל. והיא לוקחת מזוודה אחת, / קשורה בחבל. היא נושא קורות. מבל. שותקים הנבטים. / תבר הכל'.

'יסיפור בוזק ומרגש ומתובל / הומור, עשוי בטעם רב, אם כי לא כתוב, לגמרי לא / כתוב, אם זאת מותנך לשאול, בתלם המתיבה המקובל'.

מהאף של גוגול ועד תולדות עין שמאל

גם שירי הפרק הזה מתובלים הומור והכתובים שלא בתלם המקובל אך הם מפיחים משב רוח מרענן להרך

(סוף בעמוד 10)

صورة عن الأصل

בין הדף והמרדף

● לצעוד על צלע ההר

חינוך יהודי בחברה פתוחה, פרקי עיון במקורות, מאת משה ארנד. הוצאת אוניברסיטת בר־אילן, רמת־גן. 125 עמ'

בספרו זה דן פרופ' משה ארנד, פרופסור לחינוך באוניברסיטת בר־אילן, באפשרות לחנך חינוך יהודי בחברה הפתוחה של ימינו, ומברר כמה סוגיות באמצעות עיון במקורות מתקופות שונות – המקרא והתלמוד, ימי הביניים והזמן החדש, עד להגות ימינו. במבוא לספר, היוצא במסגרת הסדרה "תרבות יהודית והוראתה", מטעם הקתדרה לחקר דרכי ההוראה של לימודי קודש ע"ש הרב ד"ר דוד אוקס ז"ל בבית הספר לחינוך ב"בר־אילן", מבהיר המחבר עקרונות הנוגעים לחינוך יהודי בחברה הפתוחה של ימינו. הוא מציין, בין היתר, כי "בשתיים יצטייד המחנך היהודי כדי למלא את ייעודו: באמונה עמוקה באמיתות של תוכן חינוכו ובזכותו לחנך, ובאופטימיות איתנה שאכן יוכל להביא בני אדם לידי כך שיאמצו ערכי חיים ויחיו על פיהם תוך שחיה בלתי פוסקת נגד הזרם. בעזרת כלים אלה יעזו לצעוד עם חניכיו על צלע ההר, תהום של הפקרות משחיתה ולימינו תהום של מחנק מנוון; ובעזרתו יתברך יביאם אל הר מבטחים".

הספר כולל חמישה פרקי עיון בספרות החינוך היהודית, העוסקים בשאלות יסוד של החינוך היהודי הקלאסי. הפרק הראשון, "פרק בתורת החינוך של חז"ל", מנתח את סוגיית הגמרא במסכת בבא בתרא כ"א על תקנת רבי יהושע גמלא בעניין לימוד תינוקות של בית רבן, תוך דיון בשלבי התמסדותו של חינוך הבנים, במסורתיו ובארגונו, בשיטותיו, בהלכותיו ובשאלות מינהל אחרות. בפרק השני, "טעמא דקרא – מהותו ומקומו בחינוך", יש התמודדות עם בעיות הקשורות במידת התאמתם של טעמי המצוות למעשה החינוכי, מקומם הנכון במעשה זה והדרכים הנאותות להשתמש בהם בתוכני הוראה ובאמצעי חינוך. פרופ' ארנד מעלה כמה מסקנות מעשיות באשר להוראת תורה ומצוותיה, שנודעת להן משמעות דידקטית ברורה, ביניהן – לא להפריז ברציונליזציה יתרה, ולא לעורר את הרושם כאילו ניתן להסביר כל דבר, כאילו קיימת תשובה מספקת לכל שאלה, כאילו נוכל למצוא טעם מניח את הדעת לכל מצווה, אם רק נרבה לעיין בספרים וללמוד דברי פרשנות. התלמידים חייבים לשמוע מפי המורים, חוזר ושמוע, שדווקא יסודות התורה וערכיה הבסיסיים עשויים להיות נשגבים מבינתנו.

בשלושת הפרקים הבאים סוקר המחבר את עיקרי השיקולים שהנחו את חכמינו בנושא "חכמות חיצוניות" מימי קדם עד היום; דן על החינוך למידות ועל מידת הענווה; בודק את עקרונות המאפיינים את החינוך הלא־פורמלי בחברה המודרנית מעוגנים במקורות היהדות או לפחות מתיישבים עמהם.

★

● תרגום לנביאים בערבית יהודית

התרגום הקדום לנביאים ראשונים בערבית יהודית, יוצא לאור מכתב־יד בודליאנה Poc. 349 עם מבוא והערות על ידי יצחק אבישור. מפעל מסורות הלשון של עדות ישראל, הוצאת ספרים ע"ש י"ל מאגנס, האוניברסיטה העברית, ירושלים. 346 עמ'

החיבור שהוציא עתה פרופ' יצחק אבישור הינו התרגום הקדום ביותר (משנת 1354) שהוא תרגום שלם בערבית יהודית לנביאים ראשונים. המהדיר מציין כי בזמנו של רבי סעדיה גאון (המחצית הראשונה של המאה העשירית) ועד זמנו של תרגום זה אין בידינו תרגום לאחד מספרי נביאים ראשונים. כל מה שנשתמר בידינו מן התקופה הזאת של כארבע־מאות שנה הוא תרגומים להפטרות ודפים בודדים מן הגניזה לפרקים אחרים. מן החומר הזה נתפרסמו שלוש הפטרות מספרי נביאים ראשונים ופרק בודד מספר שמואל. חשיבותו של תרגום זה איננה רק בהיותו התרגום השלם הקדום ביותר בערבית יהודית לנביאים ראשונים, אלא גם בסיוע הרב שיש בו להבנת תרגומים שנעשו אחריו.

אחרי מבוא מקיף בא הטקסט של התרגום לספרי יהושע, שופטים, שמואל ומלכים ואחריו הערות של המהדיר. במבוא לחיבור זה של מרדכי הדיין ב"ר עזיאל שיצא לפני כ־640 שנה בעיר מרדין שבצפון עיראק, דן פרופ' אבישור בטיבו של כתב היד, תרגומים בערבית יהודית לנביאים ראשונים, תרגומי רס"ג לתנ"ך, קווים אופייניים לתרגום נביאים ראשונים ולשונו של התרגום. כפי שמציין פרופ' שלמה מורג בדברי הקדמה, חשיבות מיוחדת להערותיו של המהדיר לפרקי התרגום, הן מלבנות את דרכו של המתרגם בכל עניין שראוי לעמוד בו, פורשות לפני הקורא את המקורות לתרגומיו מכאן ואת עצמיותו וייחודו מכאן. מצידנו נוסיף, כי יש שהערות קצרצרות פותחות פתח רחב להבנת התרגום. כך, למשל, על הפסוק במלכים ב', י"ד כ"ו, "כי ראה ה' את עני ישראל מרה מאוד", יש בתרגום שלושה פירושים וכאן באה הערת המהדיר: "תרגם שלושה תרגומים: הראשון משורש ראה, השני ממר"ד והשלישי כ'מרד'".

★

● "ביתא ישראל" – שמירה על הייחוד

מהות, כתב־עת ליצירה יהודית, חוברת יד. עורך: צבי מלאכי. הוצאת מכון הברמן למחקרי ספרות, ת"ד 383 לוד 71103. 128 עמ'

שני מאמרים בחוברת זו של "מהות" מוקדשים לקהילת יהודי אתיופיה – "ביתא ישראל". ד"ר יצחק גרינפלד במאמרו "שבט לבדד ישכון", מביא פרקים מתוך מאבק "בית ישראל" על הישרדותם, מאז המאה הי"ד, בעיקר מול תירות הנצרות והשפעתה. בין היתר הוא מביא בשתי גרסאות, תפילה מיוחדת הנאמרת על־ידי יהודי אתיופיה בימי ראשון. תפילה זו עיקרה הצהרת אחדות ה' אלוקי ישראל, וד"ר גרינפלד מביע את ההשערה שהיא הותאמה במחשבה תחילה לאמירה דווקא בימי ראשון, יום חגם של הנוצרים. ד"ר צבי מלאכי מביא מסמך של החברה המיסיונרית האנגלית לפעילות בקרב היהודים המדובר בדו"ח על מסעם של שני פלאשים מתנצרים, אב ובנו, שערכו באוקטובר 1933 מסע בכמה כפרים של הפלאשים. בין היתר יש בו עדות על הקרבת קרבן לסַבַּתיתו (=אלת השבת?) על ידי הפלאשים.

בחוברת זו של "מהות" עוד מאמרים על סיפורי עם משאלוניקי (תמר אלכסנדר), התנועה העברית באמריקה בעשור הראשון לקיומה (1926 – 1916), שעשועי יהודים בדרכי הגויים – טקסטים לתולדות הבילוי החברתי אצל יהודים (צבי מלאכי), סיפורים עממיים בגרוזיה (יונתן גורל), ישראלים בתוניסיה – רשמי מסע (מיכל שרף); סיפורים מאת אהרן ירושלמי ויצחק גנוז; שירים מאת משה בן הראש, ניסה גיל, אסתר זילבר ויתקין, שלמה הבושה, הרצל חקק, אצילה טלית רייזנברגר, אסתר מייבסקי, יפה צינס ואביהוד רגב אבוהב; ביקורות ספרים מאת עקיבא צימרמן, ש"א וגה וצבי מלאכי.

★

● אלבום מזווית־ראייה אישית

במו עיני, צילומים מן העבר הקרוב, מאת אלכס גל. משרד הבטחון – ההוצאה לאור. 199 עמ'

בוויכוח שהתעורר באחרונה בשאלת המשך קיומו של הנח"ל, הוזכרה תרומתו הרבה לצה"ל ולמדינה במשך למעלה מארבעים שנה. אך אין ספק כי בעיני רבים מבני הדור הצעיר תרומה זו היא כספר חתום. אלבום התמונות הזה של אלכס גל, כדברי הפתיחה שלו תחת הכותרת "פוטו־נוסטלגיה", אינו מתיימר לשקף היסטוריה, "אלא להעלות פרקי חיים, תמונות ומצבים כפי שנקלטו בעדשת המצלמה האישית שלי. זהו אלבום מזווית־ראייה אישית". אך מכיוון שבמשך למעלה מעשרים שנה היה צלם העתונים "במחנה נח"ל" ו"במחנה גדנ"ע", טבעי הדבר שהנח"ל תופס מקום מרכזי באלבום זה. כך שלעלעול בדפי האלבום, שכל תמונותיו בשחור־לבן, יש משמעות מיוחדת בעת שמדברים על עתידו של הנח"ל – ויש בו הצדעה לתרומתו החשובה של חיל חלוצי לוחם זה.

מאות התמונות שבאלבום עולה היסטוריה בזעיר־אנפין של מדינת ישראל מההעפלה ותקופת המעברות ועד מלחמת יום הכיפורים. בעדשת מצלמתו של אלכס גל נלכדו פרקי הוד של מדינת ישראל במשך למעלה מעשרים שנה, ויש שהוא בוחר בזוויות צילום מיוחדות, לעיתים תוך קריצה והומור. מתחת לתמונות אותן ברר מתוך השפע הרב שהצטבר אצלו, הוסיף כיתוב קצר הנותן רקע מילולי למראה.

התמונות הראשונות הן של כמה אניות מעפילים ואחריהן מראות המעברות והעולים החדשים בראשית שנות המדינה. תמונה מיוחדת במינה מראה קבוצה של עולים במעברה, שאין בה מבני קבע למגורים או לבית כנסת, יושבים תחת כיפת השמים ולומדים תורה מפי "מורי", כמו בתימן הרחוקה. בהמשך הספר נכנס הנח"ל לתמונה – ורואים אנו חיילי נח"ל מסייעים לעולים ובמיוחד לילדים במקומות שונים. ובהמשך יש תמונות של הנח"לאים בהיאחזויות ובצבא, וקטעים מחיי הצבא בכלל, כשהמלחמות – קדש, ששת הימים ויום הכיפורים – תופסות כמובן מקום נכבד, ופרקים מחיי ההתיישבות, החברה, האמנות והספרות ושלוש תמונות של ש"י עגנון ז"ל, עם נופים וטיפוסים מהפסיפס הגדול ששמו מדינת ישראל.

ש. יהושע

מי פוחד מליבוביץ?

מאת אפרים יעיר

ראשית כל: כמה מלים על הסופר מיכאל ששר, לבית שרשבסקי, דור שני ל"מזרחי", נצר ממשפחה ענפה, שהוריו ובני דודיו הינם שם דבר במשפחת הציונות־הדתית. אפשר לכנותו בשם עיתונאי ומבקר ספרות, אבל הוא גם מילא תפקידים רבים ומגוונים, כקצין בצה"ל, וכן כיועצו של נשיא המדינה פרופ' אפרים קציר, עוזרו של משה דיין ע"ה, וקונסול ישראל בניו־יורק. עיתונאי דתי, שחרג הרחק מעבר לענייני הציבור הדתי.

בשנים האחרונות הוציא לאור מספר ספרים מעניינים מפרי עטו, כולם לפי אותו דגם: ביוגרפיות של דמויות מפורסמות ויחודיות בציבור הישראלי. הוא הקליט את שיחותיו וראיונותיו, ועל־ידי־כך נתן לביוגרפיות פרצוף חי ונושם, גם סובייקטיבי וגם אובייקטיבי.

ספרו החשוב ביותר, שהיקנה לו שם כסופר חודר ויודע לשאול, ושזכה לתפוצה של רבבות עותקים בארץ ובעולם – הוא בלי ספק ספרו "ישעיהו ליבוביץ על עולם ומלואו". הספר תורגם לאנגלית, צרפתית וגרמנית, ולא כל אדם זוכה לכך.

לאחרונה יצא ספרו החדש: "מדוע פוחדים מישעיהו ליבוביץ?" (הוצאת שער ירושלים, מהדורות ידיעות אחרונות). מתוך הקריאה מסתבר לקורא, שלא רק מצא לו נושא שהוא גם "מכרה זהב" תרתי משמע, אלא מתגלה שהסופר מושפע רבות ע"י נושא ספרו. הוא הפך לאחד ממעריציו, אולי לתלמידו המובהק של פרופ' ליבוביץ ע"ה, שנפטר השנה בזקנה מופלגת כבן 90 שנה. המיוחד שבו: כאשר כוחו האינטלקטואלי לא נגרע עד לשעתו האחרונה, כמעט כמו משה רבינו ע"ה, "שלא נס ליחו ולא כהתה עינו".

אבל אנו שואלים, בכנות: למה חוזר הסופר בשנית אל רבותו של ליבוביץ רבו? האם יש טעם ל"דברי סיכום", אחרי שתורתו של ליבוביץ כבר נדושה בספרות ובעיתונות, במשך שנים, הן לחיוב והן לשלילה. הוא זכה לפרסום מופלג, אולי דווקא מפני שכל דבריו עוררו תמיד פולמוס חריף. ואולי לכך התכוון?

ועוד: הספר על ליבוביץ מחייב אותנו מחדש לנקוט עמדה לכל מכלול הדעות הקיצוניות שלו. לדידי ליבוביץ אינו הוגה הדעות הגדול במאה העשרים, ואף לא "מגדולי הוגי הדעות היהודיים בדורנו", אבל אולי הוא גדול ה"מקשנים" וה"מרגיזנים" המדרבנים למחשבה ולוויכוח. נכון: אי אפשר להישאר אדיש לקושיותיו ולהתבטאויותיו, ומוכרחים להיכנס שוב לפני ולפנים של ויכוח על "אמונות ודעות", בהן השתתף ליבוביץ במשך 65 שנה. ותמיד הוא הביע דעות קיצוניות, שאין להן גבול ומידה. איני רוצה להיות בין אלה ש"מפחדים מישעיהו ליבוביץ", ואעמוד בקצרה על כמה נקודות.

"שני ליבוביץ"

לא אני המצאתי את הכינוי "יש שני ליבוביץ", אחד – שכל יהודי דתי יכול להסכים אתו, ליבוביץ של "שיחות על פרשיות השבוע" או "שיחות על שמונה פרקים של הרמב"ם" בהם התייחס תמיד בביסוס וברצינות אל נושאו.

ובן יש "ליבוביץ החכם", ענק הרוח, שבקי בלשונות ובמדעים רבים, שמונה דוקטוראטים, שקשה להתמודד אתו בידיעותיו. עצמאי במחשבתו מאין דוגמתו. עורך ה"אנציקלופדיה העברית", כותב מאמרי ביוכימיה ועוד, שקשה להשתוות עמו.

ששר טוען, כי ליבוביץ בא לדרבן אותנו לחשוב: "האם עוד יהודים אנחנו?"

אבל יש גם ליבוביץ אחר, נונקונפורמיסט ללא תקנה, שעסק בכל ענייני ציבור במדינת ישראל, ולא יכול היה להשלים עם אף ציבור, לא עם "הפועל המזרחי", ולא עם ההסתדרות הכללית, ולא עם שום ציבור שניסה להשתייך אליו. הוא הסכיר את עצמו ונלחם על דעותיו נגד כולם. אבל במקום להתווכח בכבוד, השתמש בביטויים כאלה, ולעתים בגידופים ובחירופים, שהמאיסוהו על כל יהודי דתי או חרדי, ובסוף רק השרה שולמית אלוני אמרה עליו שהוא "יהודי הדתי היחידי שאני מכבדת אותו". ולא שמעתי עדות קולעת יותר, על אדם שכולו היה "איפכא מסתברא" ויוצא דופן בדעותיו. היתה בו מין קיצוניות, שלא סבל למולו אף אחד שיאמר עליו "אלו ואלו דברי אלוקים חיים".

אל נשכח: כל תולדות ישראל, למן התנאים והאמוראים ועד היום, מלאים מחלוקת לשם שמים ודעות מנוגדות, החל מהמחלוקת הראשונה בש"ס, מחלוקת "הסמיכה", וכל משניות בית הלל ובית שמאי. אבל מעולם לא מצינו ששמאי קילל את הלל, או להיפך. אדרבה, הלל תמיד הזכיר את דעת שמאי לפני דעתו, משום כבודו, למרות שההלכה נפסקה בדרך כלל כבית הלל. ו"לעולם לא נמנעו בית הלל ובית שמאי מלהשתדך זה בזה ולשאת נשים זה מזה, למרות "שזה מתיר וזה אוסר, וזה מטהר וזה מטמא".

ואילו ליבוביץ שלל באופן קטגורי את כל הרבנות בת זמננו. ומי שהיה בעד "ארץ ישראל השלמה" היה בעיניו כעובד עבודה זרה. ומי שמשתטח על קברי אבות ומתרפק על אבני הכותל – הוא בעיניו משוקץ ועוכר ישראל.

נטייתו ל"קיצוניות" העבירה אותו על דעתו והוא שכח שיש לנהוג כבוד בכל מתנגד לדעותיו. גם נימוס הוא ממצוות התורה.

תפילה – קבלת עול שמים

ליבוביץ היה סבור, שעבודת השם לשמה (עמ' 45) איננה אלא קבלת עול מלכות שמים, ותו לא. וכל יהודי תמים, המאמין באמונה טהורה שתפילתו תתקבל – אינו אלא עובד את עצמו. ואין זו אלא עבודה זרה.

הוא סבר שכל אמונה תמימה איננה אלא מאגיה. גם אמירת פרקי תהלים (עמ' 137, 84) איננה קיום מצוות תפילה. תפילה משובחת בעיניו רק "שחרית־מנחה־ומעריב" בלבד, בלי לחפש כוונות. אני מבין, שזוהי הדרגה הנמוכה ביותר, שאפשר לדרוש מכל אחד "תפילת קבע". אבל זהו המצב האידיאלי? זוהי תפילה של "ליטאי" שכלתן – ואיני אומר זאת לגנאי.

אנו אמונים על דברי מו"ר רצב"י הכהן זצ"ל, שאמר שכל העולם בנוי מדרגות־מדרגות. גם קדושה וחולין, טהרה וטומאה, גם איסור והיתר וכו'. אין העולם של הקב"ה בנוי כולו "שחור־לבן" יש תפילה פשוטה, לשם קבלת עול שמים, וזוהי תפילת ישעיהו ליבוביץ. אבל יש תפילה של הבעש"ט, בעל הכוונות, של "רחמנא ליבא בעי". ומי שמסוגל לצרף לקבלת עול שמים גם כוונה ואמונה שתפילתו תתקבל – ודאי זוהי מדרגה יותר גבוהה.

אסור להתפלל כמתנה על מנת לקבל פרס (פרקי אבות א'). אבל לדידנו צריך להשלים עם העובדה, שכמעט כל אדם שהוא בצרה ומצוקה (ומי היום אינו בדאגת פרנסה ועוד) נושא עיניו לאבינו שבשמים ומתפלל שיעזור לו באמת. למה זה עבודה זרה?

או יהודי פשוט, העובר לפני התיבה, ובשעת תקיעת שופר חושב רק על דבר אחד: שתפילתו תישמע – במה חטא? זהו אופי של האדם היהודי, להתפלל ולשטוח תפילה. בצר לו – אינו יכול שלא להתפלל.

אין ספק, כי ליבוביץ היה אחד מן הבקיאים הגדולים בדורנו ברמב"ם, גם היה ממעריציו הגדולים וגם מפרשניו הטובים ביותר.

אבל בשלושה נושאים עקריים לא שמע ליבוביץ בקול הרמב"ם:

1. לא השלים עם שלושה־עשר העיקרים, כמו שנאמרים בסוף תפילת כל ישראל בוקר־בוקר, וגם בפיוט הנפלא "יגדל אלוקים חי וישתבח".

2. אחד מיסודות הרמב"ם הוא "שביל הזהב" בכל עניין ועניין, חוץ ממידת הענוה, שמותר לנהוג בה קיצוניות. וליבוביץ תמיד היה נוהג להתבטא בקיצוניות.

3. לדעת ליבוביץ העיקר הוא "קבלת עול מלכות שמים", ואין למצוות שום טעם רציונלי כלל. כל מי שהולך אחרי "כוונות" וטעמי המצווה, מסלף את היהדות. ואילו לדעת הרמב"ם יש טעם לכל מצוה ומצוה, ועלינו לחפש אחרי הטעמים, כי מי שמבין – מיטיב לקיים את המצוה. ורק אם לא נמצא טעם בשום פנים – עלינו לדעת שקוצר דעתנו גורם, ועלינו לקיים את המצוה כ"חוקה".

אילו היה נוקט ליבוביץ את כללי הרמב"ם, היתה שפתו משתנה מן הקצה אל הקצה.

★

אם ידרשו זאת ממני, אני מוכן לפרט כל עמדה בכל עמוד ועמוד בספר מעניין זה. במאמרי זה קיצרתי קיצור מעל קיצור.

אמנם כן – יש "שני ליבוביץ". אחד – בעל מחשבה עצמאית ועמיקה, בעל ידע עצום, פילוסוף שיש ללמוד ממנו רבות. גדולתו של ליבוביץ – המקשן הגדול, ה"מרגיזן", המדרבן לחזור ולחשוב, ולהעביר את המקובלות תחת שבט הביקורת. המעלה ספקות על כל דבר.

השני ליבוביץ – הקיצוניסט. ולכן לא אסכים למיכאל ששר, שהוא "מחשובי ההוגים היהודיים במאה העשרים". ולא מעט בגלל צורת הביטוי. כי "הביטוי הוא האדם". ובוודאי לא הגאון הגדול ביותר.

בין גדולי גאוני הדור אני מונה את מרן הראי"ה קוק, את מו"ר ר' צבי יהודה הכהן קוק, ואת הרב שלמה גורן – וזכר כל הצדיקים לברכה. כולם אהבו את ישראל אהבת חינם, ולא חירפו וגידפו. "הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות ומקרבן לתורה".

בשולי "פרפראות"

מאת דוד תמר

שני קוראים ותיקים של "הצופה", מר בנימין ריבלין ומר פרץ בלבן, העירו והשיגו על דברים שכתבתי במוסף זה בגליון ערב שבת פרשת נשא (וערב שבועות) ב"פרפראות" ל"עוללות". במכתבו למערכת חולק מר ריבלין על דבריי, ש"טעמי המקרא מורים שיש לקרוא וישמרך אליך, ויחונך מלעיל ולא מלרע, כפי שטועים כהנים הרבה, המבוכים את ציבור המתפללים". הוא סבור, ש"כהנים הרבה אינם טועים, כי אם הקפדה ודקדוק משלהם יש בדבר, ובוודאי יש טעם לכך, והלא יש כהנים הרבה גדולי תורה, וממסורת אבות יודעים את הטעם ואפשר לשאול אותם. לא רק על פי הדקדוק המדעי אנו נוהגים בקריאת התורה ובתפילה" (הצופה כט בסיון – 27.6).

בניגוד לדבריו של ריבלין, כהנים הרבה אכן טועים. שמעתי עשרות כהנים בבתי כנסיות שונות, שאומרים את התיבות הנ"ל מלרע. עם רבים מהם שוחחתי לאחר מכן וכולם הודו לדבריי ועל דבריי, ואף אחד לא השיב לי, ש"הקפדה ודקדוק משלהם יש בדבר".

אומנם בשיחה עימי הזכיר מר ריבלין שלושה שמות של ת"ח מובהקים, שהוא משער, שהם אומרים את התיבות הללו מלרע, אבל לא הביא כל ראייה לכך. כיוון שלא הזכיר את שמותיהם במכתבו, לא אזכירם גם אנוכי. תמיהני על קורא ותיק ורגיל בתורה כמר ריבלין, שקורא לקריאה לפי טעמי המקרא בשם "הדקדוק המדעי". אומנם לכאורה יש סיוע לדבריו משו"ע או"ח הלכות נשיאת כפיים, סימן קכח סעיף מ"ב במגן אברהם שם ס"ק ע"ג משנה ברורה שם, ס"ב, קעב: "ובשעה שמאריכין בניגון בסוף התיב' אבל לא בעוד שאומרי התיב' דאז צריך לשתוק". ברם לפענ"ד הכוונה לניגון, שהיו מנגנים הכהנים לאחר שכבר אמרו את הברכות כתיקנן, כמו שהחזנים נוהגים היום לנגן בתחילת אמירת התיבות בברכת כהנים בימים טובים ובימים נוראים.

במדורו "בין הדף והמדף" סקר ש. יהושע את הספר "ואני אֲבָרְכֵם", מאת ר' יוסף מרדכי פאק, העוסק בדיני ומנהגי נשיאת כפיים (עיטורי סופרים וספרים, ב בתמוז – 30.6). ייתכן שהספר ההוא דן בשאלות הנ"ל.

מר פרץ בלבן העיר שלוש הערות, ל"פרפראות", שנתפרסמו ב"עיטורי סופרים וספרים" שם. תמיהני על הערתו הראשונה. הרי אין ספק, שיש כאן פליטת קולמוס, ובמקום "תנא היכא קאי התיבה האחרונה בתלמוד" צ"ל התיבה הראשונה.

הערתו השנייה של מר בלבן, ש"נרמזים על אמ"ת בתורה נסמכים לפסוק בס' תהילים: "ראש דברך אמת" (קי"ט, ס)" נראית לי. מר בלבן, שאינני מכירו, טילפן לי מבני־ברק ואמר לי את הדברים הללו. מייד הסכמתי לדבריו ואף זירזתיו לפרסמם בעיתון. בשיחה זו לא הזכיר בכלל את שתי הערותיו האחרות.

הערתו השלישית של הכותב תמוהה ומוזרה "אני סבור, שהמדפיס הראשון של הש"ס רצה להתאים את מספר הדפים של מסכת בבא בתרא הארוכה לקע"ו, ואין זה רלוונטי בכלל שלאמיתו של דבר יש במסכת זאת רק קע"ה דפים... יש כאן איפוא התאמה לשני הפרקים, שסכום פסוקיהם קע"ו. כלום המדפיס הראשון של הש"ס היתה לו כוונה מיוחדת לגבי מסכת ב"ב? אתמהה. כל המסכתות פותחות בדף ב', כנראה בגלל שדף א הוא שער המסכת. אומנם לא זכיתי להבין מדוע דווקא המספר קעו הוא המספר של הפרשה הארוכה ביותר בתורה, של הפרק הארוך ביותר בתהילים ובתנ"ך בכלל, ושל המסכת הארוכה ביותר בש"ס. שמא יאיר את עינינו ואת עיני הקוראים חכם ומבין דבר בין קוראי "הצופה". ב"פרפראות", שנתפרסמו במוסף זה בימי ב' בתמוז (30.6) נדפס "הרב נריה גוכל העירני על הדברים שכתב בפירושו על מגילת רות ב"דעת מקרא". נשמט וצ"ל "שכתב ר' פייבל מלצר בפירושו" וכו'.

שם בהמשך במקום סנהדרין צ"ב ע"א צ"ל ק"ב ע"א.

המאפיה ומותה של הרפובליקה האיטלקית

מאת בת שלום

אחיזת הברזל של המאפיה בסיציליה בפרט, ובאיטליה בכלל, לא היתה מתאפשרת, ללא סיוע מגבוה. דבר זה ידוע ומוסכם על האיטלקים מזה שנים וגם אנשי האינטרפול, המשטרה הבינלאומית, יודעים זאת בוודאות.

מה שהשיג אלכסנדר סטיל בספרו "גוויות מפוארות: המאפיה ומותה של הרפובליקה האיטלקית הראשונה" הוא תיעוד שיטתי של התהליך, הצגת ההוכחות, ניתוח מדעי הסטורי של ההתנהגות, ובעיקר כתב אשמה קטלני נגד ממשלת איטליה.

"גוויות מפוארות" אגב, הוא כינויים של אישים פוליטיים וציבוריים אחרי שחוסלו בידי רוצחי המאפייה. והרפובליקה הראשונה, הנזכרת בשם הספר, היא זו שקמה באיטליה מייד בתום מלחמת העולם השנייה, בעצה אחת עם בעלות הברית, ובתרופת מניעה להיווצרותה של ממשלה קומוניסטית פרו סובייטית (הקומוניסטים זכו באיטליה לכמעט שליש מקולות הבוחרים ב־1947) – סייעה ושינגטון למפלגת הנוצרית דמוקרטית להגיע לשלטון. אלא שכדי לאשש שלטון זה במחוזות "אדונים" מובהקים, כמו סיציליה למשל, כרתו הנוצרים דמוקרטיים ברית פוליטית עם המאפייה. "תעודת הכשרות" של המאפייה הושגה אז כאשר המאפיונרים חיסלו את סלבאטורה ג'וליאנו, פושע אלים שבמשך שנים ארוכות הפיל את חתיתו על סיציליה. אולם, כמאמר הפתגם הלטיני: "מי שהולך לישון עם כלבים אל יתפלא אם יתעורר בבוקר עם פרעושים". הברית הלא קדושה עם המאפייה, גררה את מפלגת השלטון הנוצרית דמוקרטית לשחיתות עמוקה. ג'וליו אנדרוטי, שנבחר שבע פעמים(!) לראש ממשלתה של איטליה מטעם הנוצרים דמוקרטים, הפך לאיש הקשר ולמתווך בין המאפייה לבין הממשלה.

הספר מוכיח בצורה מעוררת תדהמה ומשפחת ציניות כלפי כל הממסדים השלטוניים בעולם, כיצד השלטונות האיטלקים הביטו הצידה כשהמאפייה יצאה בעשורים שאחרי מלחמת העולם למסע הרג וגזל של שוד ורצח.

חוזי בנייה אדירים ניתנו לאנשי מאפייה ללא מכרז, כדי לספק מגורים לסיציליה שנהרסה כמעט כליל במלחמה. קבלני המאפייה בנו חגורת שיכונים אפורה ודועה סביב בירת סיציליה פאלרמו, כשהם גונבים עשרות מליונים מהכספים שנועדו לבנייה בלי שאיש יבקר אותם או יעקה עליהם. אנדרוטי ידע – ושתק.

שרים, שופטים ומנכ"לים שניסו לפעמים לצאת נגד השחיתות הנוראה הזו – חוסלו ללא רחם ובלי שרוצחיהם ייתפסו. הגוויות של נכבדים אלה היו נזרקות בראש חוצות והסיציליאנים שהיו עוברים על פניהן היו מצפצפים: הנה עוד גוויה מפוארת...

"האידיליה" השלטונית הזו, ברית הנבלים בין רוצחים לשליטים בעל ראשם של אזרחים כנועים, הופרה כאשר שני עורכי דין סיציליאנים אמיצים, ג'ובני פלקונה ופאולו בורסלינו, התמנו לתפקידי חקירה ושיפוט בכירים בפאלרמו. השניים, ידידים מילדות, מכורים לעבודה, אמיצים כאמור ובעלי שליחות אישית, החליטו להסל בכוחות עצמם ודרך בתי המשפט, את התמנון האדיר של המאפייה. בעזרת מלשינים ושותפי פעולה הצליחו לשבור את קוד ה"אומרטה" (השתיקה) ששיתק את סיציליה וב־1986 הגישו תביעות נגד 475 מאנשי

מספרות העולם

המאפייה באירוע שזכה בתקשורת לכינוי ה"מקסי משפט" שארך 22 חודשים. כל העולם עקב אחרי משפט המאפייה ועיתוני תבל מניו־יורק ועד תל אביב דיווחו עליו. בסופו של דבר נמצאו 344 מאפיונרים אשמים ונזרקו לבתי הסוהר ובאיטליה נדמה היה שרואים כבר את האור בקצה מנהרת הפשע.

אבל לא כך קרה.

כפי שמתאר הספר "גוויות מפוארות:" בשילוב של דרמה בלשית ותיעוד היסטורי, בחודש מאי של 1992 אשתו של התנבע פלקונה, בנוסעה לבקר את אמה נורתה ממארב בדרך ונפצעה אנושות. חודשיים לאחר מכן, נרצח בורסלינו ואיתו חמשת שומרי הראש שלו, שנועדו להציל אותו בידי המאפייה. המאפיונרים אירבו לכל החבורה וכאמור חיסלו את כולם.

הרציחות הללו, כמו כפה, העירו את האיטלקים הפלגמטיים והפסיביים מתרדמתם. בסערה הציבורית שהתעוררה, נחשפו כמה מאפיונרים בימים שהסכימו להיות עדי מדינה, וכך נודעו הקשרים ההדוקים של ראש הממשלה אנדרוטי עם המאפייה בפרטי פרטים. אנדרוטי הועמד לדין ונמצא אשם בהחל מדצמבר '95 באשמת סיוע למעשים פליליים. מי שלא הועמד לדין כמובן עד היום, זו הכנסייה הקתולית ובראשה קריית הוותיקן, שהסתבכה בברית האפלה הזו שבין הנוצרים־דמוקרטים ובין המאפייה שנמשכה למעלה מחצי יובל שנים. ההצדקה שנתנה הכנסייה להצדקה זו היתה תמיד שהשטן הקומוניסטי גרוע יותר מאשר הנגע המאפיונרי. כיום, עם קריסתה של רוסיה האדומה, כותב אלכסנדר סטיל, ברור כבר שאקסיומה זו איננה נכונה. "השטן הקומוניסטי" נעלם אבל המאפייה הבינלאומית חזקה מאוד מתמיד. וזהו אגב ההתארגנות העבריינית העתיקה ביותר והחזקה ביותר בעולם. היא הופיעה בתחילת המאה ה־19 והחזיקה מעמד במעט יותר מכל מבנה שלטוני אחר הפועל בימינו.

★

יומניו של צ'ה גווארה

עשרים ושמונה שנים אחרי שנתפס והוצא להורג ע"י גורמים בצבא בוליביה, מופיעים בימים אלה, בתרגום לאנגלית, יומנו של צ'ה גווארה, המורד הדרום אמריקני האדום שהפך לאגדה ולמיתוס עוד בחייו, ולאלילן של כל תנועות הגרילה והטרור בעולם בשנות ה־60 וה־70.

כפי שסבני משפחתו של גווארה הסתירו את היומן משום שהוא חושף צדדים קלילים יותר באישיותו, כולל שתייה ורדיפת נשים. מאחר שהפך לקדוש בעיני מליונים בארצות הלטיניות ובשיא הפופולאריות שלו היו כפריים שנהגו להדליק נרות מול תצלומו המפורסם (עם הזקן והברט) חששו קרוביו שהיומנים יגרעו מן ההילה שהם הקפידו לטפח.

"יומני האופנוע, מסע סביב אמריקה הדרומית" כך נקרא הספר הדק, המכיל 144 עמודים בסך הכל. ארנסטו צ'ה גווארה כתב את היומנים הללו כשהיה בן 23, בשנת 1951 והם נמשכים לאורך שמונה חודשים בלבד.

אלא שיותר מאשר בהספדים של בצורים – בילה בחיק של נשים ונקלע לויכוחים אלימים עם בעלים קנאים. אבל ככל שהתקדם המסע, משתנה טון הכתיבה של המהפכן הצעיר. בהדרגה הוא מתבקר במראות העוני, הסבל והדיכוי הנקלעים בדרכו, ולקראת סוף היומן כבר רושם שהוא מתכוון "להקדיש את חייו למהפכה" וגם "להלחם בשליטים כדי שיפנו יותר משאבים לטיפול בבעיות הבריאות".

בבחינה זו, אומרים המבקרים "יומני של האופנוע" מקבילים ל"רומן חניכה", המלמד ומעיד על ההתפתחות של אישיות מנהיגה להנהגה ציבורית.

לפרשת השבוע פנחס

ירושת הבת

מאת הרב רצון ערוסי

פרשת פנחס עוסקת בין היתר בדיני ירושת הבת. נושא זה התעורר בגין חלוקת הארץ, שכן הארץ מתחלקת לשבטים. "לשמות מטות אבותם ינחלו". נחלקו הדעות אם הארץ נתחלקה ליוצאי מצרים, או לפקודי ערבות מואב (=באי הארץ), או לאלה ולאלה (ב"ב, קיז, א־ב). אבל לכל הדעות נחלו את הארץ רק הזכרים שהם יוצאי צבא. "איש לפי פקודיו יותן נחלתו". "איש ולא נשים" (ספרי).

ולכן בנות צלפחד ממשפחות מנשה בן יוסף הופיעו לבית מדרש (ב"ב, קיט, ב), ועמדו לפני משה, ולפני אלעזר הכהן ולפני הנשיאים וכל העדה פתח אוהל מועד. וזו טענו. "אבינו מת במדבר... ובנים לא היו לו. למה יגרע שם אבינו מתוך משפחתו, כי אין לו בן. תנה לנו אחוזה בתוך אחי אבינו".

על פני הדברים, לכאורה, כל הענין היה מאוד ספציפי. חלק ונחלה בארץ. מאחר והארץ נתחלקה לשבטים, ליוצאי צבא, ולפי משפחות בית אב, הרי שלצלפחד, שלא זכה לבנים זכרים, אין חלק ונחלה בארץ. ולכן בנותיו דרשו את חלקו, למענו, שלא יגרע שם אביהן. ולא ערערו על הדין שהבת אינה נוחלת בארץ. אם כן, אין לה, ולדיני ירושה, ולא כלום.

אולם מאחר ודיני ירושה נלמדו מנחלת הארץ, ההלכה שנלמדה היא שבת במקום בן אינה יורשת. הרי שהתעוררה בעיה האפליה. ולמרבה הפלא חז"ל התייחסו לבעיות העקרוניות שקיימות בענין ירושת הבת. אלא שכדרכם של חז"ל, ובעקבותיה של התורה, לא רוממות השוויון המופשט בגרונם. אלא השקילות והתבונה היא נר לרגלם. והשקילות והתבונה מזמינות את האדם לעיין במורכבות שיש בחיים, בטרם יקבע עמדה בכל נושא.

ולעניינו, התורה הפתיעה אותנו בשיטתה הדיאלקטית. שכן התורה הציגה את עמדתן השקולה של בנות צלפחד, והצדיקה אותן, "כן בנות צלפחד דוברות". ובפרשת מסעי, היא הציגה את עמדתם השקולה של משפחות בני יוסף שערערו על ההלכה שנפסקה בגין טענת בנות צלפחד. וגם אותם התורה הצדיקה, "כן מטה בני יוסף דוברים". התורה גם הכריעה בין שתי ההלכות. הכרעה שהיתה רק לנוחלי הארץ (ב"ב, קכא). לפיכך ננסה להתמודד אחרי הבעייתיות שיש בדין ירושת הבת, ונראה כיצד נפסקה ההלכה, ומה הם יסודותיה העיוניים.

ירושת הבת והסבת נחלת האב

כאמור, ה' הצדיק את בנות צלפחד. שביקשו ממשה לתת להן את נחלת אביהן, משום שאין לאביהן בנים. "נתון תתן להם אחוזת נחלה בתוך אחי אביהם, והעברת את נחלת אביהן להן". ולא עוד, בגינן נקבעה הלכה לדורות. "איש כי ימות ובן אין לו, והעברתם את נחלתו לבתו".

אלא שיש לשים לב לביטוי העברת נחלה מן האב לבת. בעוד שלגבי יתר היורשים התורה השתמשה בביטוי "ונתתם". "אם אין לו בת, ונתתם נחלתו לאחיו. ואם אין לו אחים, ונתתם את נחלתו לאחי אביו". ועוד. ועל הבדל זה אמר רבי: "בכולן נאמר נתינה, וכאן (=בירושת הבת) נאמר העברה. שאין לך מי שמעביר נחלה משבט לשבט אלא בת. הואיל ובנה ובעלה יורשין אותה" (ב"ב, קט, ב). "כגון סרח בת אשר, שנשאת לחנוך בן ראובן. ומת אשר בלא בנים זכרים, וירשתו סרח בתו ומתה. וירשה בנה או בעלה, שהם משבט ראובן. נמצא שהסבה נחלת שבט אשר לשבט ראובן" (תורה תמימה, כז, אות יט).

לפי זה, העדפת הבן על הבת בירושה, היא בגלל חשש הסבת הנחלה השבטית. אלא שכשאין בן לאב, ויש לו בת, הבת יורשת. למרות חשש הסבת הנחלה השבטית. ובעניין זה ערערו הדיינים, ראשי האבות בני גלעד. אחי אביהן. "ואדוני (=משה) צווה בה' לתת את נחלת צלפחד אחינו לבנותיו. והיו לאחד מבני שבטי בני ישראל לנשים, ונגרעה נחלתן מנחלת אבותינו, ונוסף על נחלת המטה אשר תהיינה להם ומגורל נחלתנו יגרע. ואם יהיה היובל לבני ישראל, ונוספה נחלתן על נחלת המטה אשר תהיינה להם, ומנחלת מטה אבותינו יגרע נחלתן". כלומר, מאחר ורק המכירה חוזרת ביובל ולא הירושה (רמב"ם, שמיטה ויובל, יא. הלכות א. ב. כא). אם כן, בנות צלפחד עלולות להסב נחלה משבט מנשה לשבט אחר. אם תנשאנה לבעלים משבט אחר.

ואמנם ה' קיבל ערעורם, והורה: "לטוב בעיניהם תהיינה לנשים, אך למשפחת מטה אביהם תהיינה לנשים. ולא תסוב נחלה לבני ישראל ממטה למטה, כי איש בנחלת מטה אבותיו ידבקו בני ישראל". אלא שהסדר הזה, שהוא לא קל, שיש בו כדי להגביל את אפשרויות הנישואין של הבת. היה רק לאותה עת. אבל בכל הזמנים, הבת יורשת, כשאין בן. והיא רשאית להינשא גם לאיש משבט אחר. למרות שהנחלה תסוב משבט לשבט (רמב"ן, לו, ז).

שיטת השוויונות בין איש ואישה

למרות שדיני הירושה שבתורה אין בהם שוויונות בין איש ואישה, מעניין הדבר, שחז"ל התייחסו לשיטה זו (בבלי ב"ב, קי, א־ב). "אמר ליה רב פפא לאביי, אימא אי איכא בן – לירות בן, איכא בת – תירות בת. איכא בן ובת לא האי לירות, ולא האי לירות? ואלא מאן לירות? אטו בר קשא דמתא (=מושל העיר, רשב"ם) לירות? הכי קאמינא, איכא בן ובת, לא האי לירות כוליה, ולא האי לירות כוליה, אלא כי הדדי לירתו (=שיירשו בשווה הבן והבת)".

בתלמוד השיבו מספר תשובות לשאלה של רב פפא. התשובה האחרונה היתה, שהתורה קבעה במפורש שהנחלה העיקרית היא לבנים: "והתנחלתם אותם לבניכם אחריכם. בניכם ולא בנותיכם".

ובירושלמי (ב"ב, ח, הלכה א) נאמר: "חכמי הגוים אומרים בן ובת שוין כאחת. דאינון דרשי, ובן אין לו – הא אם יש לו, שניהן שווין". כלומר, הגויים מצאו דיוק במקרא כדי לתמוך בשיטתם שהבן והבת שווים בירושה. שהרי התורה אומרת, שכשאין בן, ויש בת, הבת יורשת בלעדית. משמע, שכשיש בן ובת, שניהם יורשים בשווה. פירוש זה, הוא שונה מהפירוש של ההלכה היהודית לאותו פסוק. שכשיש בן, גם כשיש בת, רק הוא יורש בלעדית. אבל כשאין בן, ויש בת היא יורשת. ולכן חכמי ישראל דחו את הפירוש של חכמי הגויים במקרא. מהמשכו של המקרא. שהרי התורה בהמשך דבריה קבעה, שאם אין בת, הירושה עוברת לאחי האב. ובמקרה זה, הרי הגויים מודים, שמדובר שאין בן, ואם כן נוכל לדייק לפי שיטת הגוים, שאם יש בת, היא תירש בשווה עם האחים. ותוצאה זו היא תמוהה. כלומר חכמי ישראל הצליחו להוכיח שלא ייתכן למצוא אסמכתא במקרא לשיטה שמשווה בין בן ובין בת בירושה. לפי זה יוצא שגם הירושלמי וגם הבבלי, היו מודעים לשיטת השוויונות בירושה. אלא שהם קבעו שעמדתה של התורה ברורה היא לתת עדיפות לירושת הבן, בגלל שלא תסוב נחלה משבט לשבט. ובגלל שהמשפחה בישראל היא לבית אבות.

ניסיונות של הצדוקים לתקן את האפליה

מבחינת ההלכה הבן וזרעו קודמים לבת בירושה. כלומר. גם כשהבן נפטר הרי הוא או בנותיו, קודמים לאחותו. אבל במקביל דין זה קיים בבת וזרעה. שהיא קודמת לדודים שלה. למרות שהם זכרים. (משנה, ב"ב. ח. ב. ופירושו של הרמב"ם, שם).

הצדוקים כנראה, לא יכלו לסבול שבת הבן קודמת לבת. ולכן הם אמרו "שבת הבן והבת שניהן שוים. דאינון דרשי מה בת בני הבאה מכח בני – ירשתני, בתי הבאה מכוחי אינו דין שתירשני?" (ירושלמי, שם. ובבלי, ב"ב. קטו: ב – קטז. א). אלא שרבי יוחנן בן זכאי דחה שיטתם. בכך שהוא הוכיח שהבת חלש כוחה בירושה כשיש לה אחים, בעוד שבת הבת, כוחה יפה בירושה גם כשיש לאביה אחים.

אם כן אפוא, שיטת התורה בירושה היא שיטה יהודית, שיש לה הגיון משלה. בסיסה הוא למשפחותם לבית אבותם. אבל במקום שאין בן, הבת יורשת, וכל הקודם בירושה הוא וזרעו קודם. בין אם זה הבן וזרעו. לפני הבת. בין אם זו הבת וזרעה, לפני האחים.

המשפחה לפי האב, האומה לפי האם

הבת היא נחשבת לזרע, ולכן היא יורשת, אך היא אינה משפחה, ולכן הבן קודם לה. בגמרא (ב"ב. קט. ב) נאמר "שבנות צלפחד חכמניות הן. והן אמרו למשה, אם אנו כבן – תן לנו ירושה, ואם לאו – שאמנו תתייבם.

ואמנם הן זכו בירושה, לא משום שדינן ממש כבן, שהרי אילו היה בן, הן לא היו יורשות. אלא משום שהן בגדרת זרע של אביהן הנפטר. ולכן כשיש בת אין יבום. אולם הקדמת הבן לבת בירושה, היא כנראה משום שהבן הוא היסוד למשפחה, מהסוג הידוע כמשפחת אב, להבדיל ממשפחת אם. ולכן בהלכה נקבע, שמשפחת האב קרויה משפחה. ואין משפחת האם קרויה משפחה (ב"ב, קט, ב). הלכה פסוקה היא: "כהנים לויים וישראלים מותרין לבוא זה בזה, והולד הולך אחר הזכר, שנאמר ויתילדו על משפחותם לבית אבותם. בית אביו היא משפחתו. ואין בית אמו משפחתו" (רמב"ם, איסורי ביאה, יט, טו), וכן מצינו: "אחים מן האם אינן חשובין אחים אלא לאבלות, ולעדות. אבל לענין ירושה או ליבום וחליצה הרי הן כמי שאינן, שאין אחוה אלא מאב" (רמב"ם, יבום וחליצה, א, ז).

התורה כנראה בחרה במודל של משפחת האב, ולא במודל של משפחת האם, בגלל גישתה הערכית. שהרי אם נאמץ את מודל משפחת האם, הרי שלמעשה אנו מעודדים קיומה של משפחה חד הורית. האם. שהרי לעולם הזיקה בין הולד לבין האם הוא ידוע. לא כן לגבי האב. ואם האם היא העיקר במשפחה, ירבו ממזרים בישראל. בעוד שהתורה מעוניינת שזהות האב והזיקה של הולד תהיה ידועה בנוסף לאם. ולכן היא קבעה שהמשפחה תיקבע לפי האב. וכל משפחת בית אב. באופן עקרוני היא משפחה דו הורית. שהיא יכולה להיות משפחה ערכית.

אלא אם לגבי המשפחה, האב הוא הקובע. הרי שלגבי הלאום, האם היא הקובעת. שהרי ולד לאם יהודיה ואב גוי, הוא יהודי. ולהיפך ולד לאם נוכרית, ואב יהודי, הוא גוי. וגם דין זה נובע מתוך גישתה הערכית של התורה. שהרי אין התורה מתמקדת ביהדות ביולוגית. אלא היא מעוניינת ביהדות אידיאלוגית ונורמטיבית. והתורה ידעה שלאם יש השפעה גדולה של עיצוב אישיותו של הולד לגויות או ליהדות. ולכן הוזהר מכל אדם אמר: "שמע בני מוסר אביך. ואל תטוש תורת אמך". וכן: "אל תבוז כי זקנה אמך". אל תקרי אמך אלא אומתך.

א

הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל / ליום השלושים לפטירתו

חכמי התורה הם הם תורה שבעל פה

מאת הרב אברהם שפירא

הגמ' (מסכת שבת דף ק"ה ע"ב) אומרת דברים קשים על המתעצל בהספדו של ת"ח. ומקור הדברים הוא מהספדו של יהושע בן נון, שנתעצלו בהספדו: א"ר יהודה כל המתעצל בהספדו של חכם ראוי לקוברו בחייו, שנאמר: "ויקברו אותו בגבול נחלתו בתמנת סרח אשר בהר אפרים מצפון להר געש" – מלמד שרגש עליהן הר להורגן. ע"כ. ואני רוצה להגיד כמה דברים על הגמ' הזאת לכבודו של עמיתנו, ר' שאול זצ"ל.

יש להבין, איך זה לא הספידו את יהושע? הספד לא היה דבר חדש. יש לו מקור בתורה, אצל אברהם אבינו. איך יתכן שלא הספידו את יהושע בן נון, ראש הסנהדרין, מנהיגם של ישראל, שהכניס את עם ישראל לארץ ישראל? אמנם רש"י מוסיף שם שני מילים: שלא הספידוהו כראוי. משמע שהספידו את יהושע, אבל לא מספיק. ועל זה היתה התביעה, שלא הספידו את יהושע בן נון כמו שצריך. אך גם זה צריך ביאור, מה לא היה כראוי? ועוד צריך להבין, מנין למדו חז"ל שלא הספידוהו כראוי.

אמנם בפירושו לספר יהושע, רש"י מבאר את ההספד שעשו ליהושע, וזה רק מגדיל את השאלה. רש"י כותב (ספר יהושע כ"ד, ל'): בתמנת סרח... על שם שהעמידו תמונת החמה על קברו. ר"ל זה שהעמיד החמה...

אם כן עשו זכר גדול לנס שעשה יהושע. וזה בדין, שהיה נס, ועשו לו זכר שכל העולם ידע ויזכור מה שיהושע העמיד את החמה. ועכשיו יותר קשה, מה שלא היה כראוי?

צריכים להגיד שמופתים אינם נושא להספד. הספד אינו על מופתים. הספד זה על התורה, על המנעות מתורה. הספד בא על הפסד של תורה.

גם התוס' במקום דנו במה שהגמ' קובעת שלא הספידו את יהושע כראוי. וכתבו התוס': משום דלא אשכחן דכתיב ביה ויבכו אותו שלושים יום, כמו במשה ואהרן. ע"כ. התביעה נגד עם ישראל היתה על כך שלא השוו את הספד של יהושע להספדים של משה ואהרן. אך זה לא מובן – משה נתן את התורה לישראל. יהושע היה תלמידו.

הגמ' לומדת שלא הספידו את יהושע כראוי מ"הר געש", שהגר געש עליהן להורגן. פירוש, שיש דבר מיוחד במינו ששייך ליהושע בן נון. חז"ל אמרו: משה קיבל תורה מסיני ומסרה ליהושע. המסירה הזאת נאמרה על תורה שבעל פה. וחז"ל מסרו לנו שהיה הבדל בין קבלת תורה שבכתב ובין קבלת תורה שבעל פה. המדרש תנחומא (תחילת פרשת נח) אומר שכפיית ההר כגיגית על עם ישראל (כמו שלמדו חז"ל מהפסוק "ויתיצבו בתחתית ההר" – אם תקבלו את התורה מוטב ואם לאו כאן תהיה קבורתכם) היתה רק על תורה שבעל פה. את התורה שבכתב עם ישראל קיבל ברצון. ביחס לתורה שבעל פה היתה קבלה מיוחדת. ולקבלה זו היו צריכים הכרח וכפיה. ויהושע, שקבל תורה ממשה, היה ראש וראשון לחכמי תורה שבעל פה. משה קיבל תורה מהבורא ית' בהר סיני ומסרה ליהושע. יהושע היה הראשון למסורת התורה, שהיא שייכת לתורה שבעל פה.

יש דין מיוחד של חכמי המסורת, דין מיוחד של מסירת התורה. יש תלמוד תורה שכל ישראל חייבים בו. ויש ענין נוסף של מסורת של תורה. מסורת התורה היא מסירת התורה מדור לדור. ויש חכמי מסורת שזהו תפקידם. למסור את התורה מדור לדור. "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" (דברים ל"ג, ד'). לכתחילה התורה ניתנה לא רק על מנת ללמוד, אלא על מנת למסור אותה. מורשה קהלת יעקב. למסור אותה לדורות הבאים. רבינו בחיי כתב ש"מורשה" נאמרה בתורה רק לגבי שני דברים: את ישראל התורה (עיי' שמות ו', ח'). שניהם, התורה וארץ ישראל ניתנו לכתחילה על מנת למוסרם לאחרים. יש עבודת ה' מיוחדת למסור את התורה לאחרים. היעב"ץ בפירושו על אבות אומר דבר שהוא יסוד בתורה. אם אדם לומד תורה ולא מתכוון למוסרה לאחר, כאילו לא לומדה. לכתחילה צריך להיות לימוד על מנת למסור. "מורשה". וזה היה יהושע בן נון. הוא היה ראשון למסירת התורה. ומסירת התורה מדור לדור פירושה חיבור הדורות, שהדורות מתחברים זה לזה על ידי התורה. זהו "מורשה".

ונשוב למה שכתבה הגמ' שלא הספידו את יהושע בן נון כראוי. אמנם הספד כמו על ת"ח עשו. אבל הספד מיוחד על מה שנתחדש עכשיו, על יהושע שהוא מסר לאחרים, שהיה ראשון למסירת התורה, זה לא היה. וכאן היתה התביעה מכיון שמסירת התורה היא חטיבה מיוחדת של תורה. ועל הפסדה היו צריכים הספד מיוחד, ועל הספד זה נאמר שנתעצלו.

יהושע מסר תורה לזקנים. וזה גם תפקידם של זקנים. "אספה לי שבעים איש מזקני ישראל" (במדבר י"א, ט"ז). "שאל אביך ויגדך זקניך ויאמרו לך" (דברים ל"ב, ז'). יש זקני הדור, שתפקידם למסור את התורה איש מפי איש מדור לדור. הראשון היה יהושע בן נון. שהוא קיבל תורה ומסרה. והמשך מסירת התורה נעשה על ידי הזקנים והמסורת הזאת של תורה, מקשרת את כולם להר סיני.

הרמב"ם (הקדמה למשנה תורה) מדבר על גדולי חכמי ישראל המעתיקים תורה שבעל פה. יש תפקיד מיוחד של מעתיקי השמועה מדור לדור. הרמב"ם כאן מאריך מאד. ברמב"ם יש שני עמודים שלמים שבהם כותב הרמב"ם שמות מוסרי התורה ממשה רבינו עד רבינא ורב אשי, והיינו עד חתימת התלמוד בבלי. ואחרי זה הרמב"ם חוזר על הכל שוב: נמצא מרב אשי עד משה רבינו עליו השלום ארבעים דורות, ואלו הן: רב אשי מרבא וכו' ומשה רבינו מפי הגבורה. נמצא, זו מסקנתו של הרמב"ם, שכולם מה' אלוקי ישראל. זה חיבור התורה מהרמב"ם עד כל הדורות. בזה נבין הקפדתו של יהושע בן נון על אלדד ומידד. יהושע חידש את מסירת התורה. והוא הקפיד על אלדד ומידד שמתנבאים במחנה. הם פרשו ממשה רבינו. וזה בכלל מורה הלכה בפני רבו. כי גם בנבואה שייך מושג זה. תמיד, בכל דבר, בין בהלכה ובין בנבואה צריכים להיות צמודים לרב. ומי שאינו צמוד אין לו סייעתא דשמיא שיש בתורה. זה לא רק שטועה, אין לו גם סייעתא דשמיא. החידוש הזה שצריך להיות צמודים מרב לתלמיד, זה היה חידוש של יהושע בן נון. וזה כלול בענין מסירת התורה מדור לדור והחיבור לנותן התורה.

הדורות לא שוים, הדורות יורדים. יש מסורת שהיו אומרים בשם ר' אייזיק חריף, שפסק פעם לא כמו הבאר היטב. אומרים שהוא אמר שהבאר היטב היה דיין בסקסין והוא היה רב בסקסין. באותו יום שפסק נגד הבאר היטב היה יושב כל היום בתענית עם כאבי ראש על פסיקתו. התלמידים רצו לחזק ולנחם אותו. אמרו לו זה לא רשב"א וזה לא בית יוסף. זה באר היטב שהוא אחרון לפני דור אחד בלבד. אז מה צריך להצטער שלא פסק כמוהו. אמר להם התורה לא נמדדת מכוח העיון שלנו. יתכן שהבאר היטב היה דיין בסוקסין. ואני רב בסוקסין. אבל הענין הזה לקדש את התורה תלוי בקדושת הדורות. כל דור יש לו קדושה יותר גדולה לענין לקבל אמיתה של תורה. משמעות דבריו של ר' אייזיק חריף היא שהוא דואג ומצטער שאם היה רק דור אחד קודם, אולי הוא לא זוכה לכוין להלכה.

יש מסירה מדור לדור. וכשהדורות יורדים הדור השני אינו יכול כל כך לכוין. הדורות באמת הולכים ויורדים. יש ביטוי ברמב"ם, על חכמי המסורת: הם הם תורה שבע"פ. מדובר על בני אדם, שיש להם גוף, שהם בשר ודם. אבל הרמב"ם מרגיש, הם הם תורה שבעל פה. הגוף הזה הוא תורה שבע"פ. יש חכמי המסורת, חכמי התורה. הם בעצמם תורה שבעל פה. כאילו בגוף שלהם הוא התורה.

חכמי התורה הם שורש של תורה. שורש התורה הוא מקום לקבל את התורה. גם מי שלא קיבל ישר מפיהם. אור התורה של חכמי מסורת, של גדולי הדור מתפשט על כל הדור, גם למי שלא זכה לשמוע מהם. כמו שאמרו חז"ל (ברכות דף ל"א ע"ב) על שמואל הנביא שלא שמע תורה מעלי, היה לעלי דין רב לגביו, וכששמואל הורה ללא רשות, הוא נחשב בכלל מורה הלכה בפני רבו.

הגמ' (תענית דף כ"ג ע"א) מספרת כשחוני המעגל קם ולא ידעו ממנו, כשישבו בבית המדרש אף שלא הכירוהו בכל זאת הרגישו שהשמועות בהירות יותר באור כזה כמו האור שהיה אצל חוני המעגל. למרות שלא שמעו ממנו כלום. אבל יש אור גדול של תורה. אור של תורה מגדולי תורה, ואור זה מתפשט בעצם המצאותם של גדולי התורה. כתוב (סנהדרין דף ס"ח ע"א) כשמת ר' אליעזר אמר ר' עקיבא הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני לפורטם. קשה, הרי ר' אליעזר היה שמותי, ולא היו שואלים אותו הלכה ומה נזכר עכשיו ר"ע שיש לו מעות לפורטן? והביאור הוא כי על כל פנים בעצם המצאותו היה אור התורה שלו השפיע, גם אם לא ראו אותו. אור של תורה של חכמי הדור מתפשט – כל אחד לומד בבית המדרש שלו, בבית הכנסת שלו, ואותם של חכמי התורה מתפשט ומגיע לכולם. זה מאיר בכל מקום. וכשמת, האור הזה ירד. כשמת יש חושך בעולם.

זה מה שהרמב"ם הרגיש שכולם מה' אלוקי ישראל. יש ענינים שכל חכמי הדורות מקבלים כמו משה רבינו מהר סיני. ויהושע היה הראשון שהיה מקבל ומוסר את התורה. ויהושע לזקנים. וזקנים לנביאים. וכולם מה' אלוקי ישראל. יש מסירה ישירה. וחכמי הדור מקבלים ישיר מה' אלוקי ישראל.

הרמב"ם שם מסיים את רשימת חכמי התורה ברבינא ורב אשי. אבל גם אחרי רבינא ורב אשי יש מסירת התורה בישראל. וכן רומז הרמב"ם בדבריו, אחרי שמדבר ומתאר מה שקרה מאז חתימת התלמוד: "ואמני זה נעורתי אני משה בן מיימון הספרדי", לרמוז שגם עכשיו יש מסורת של תורה של בעל פה. אמנם התלמוד נחתם, ותנאים ואמוראים אין, אבל יש חכמי הדורות השונים. ושם כתב הב"י: "זכתי אני הצעיר יוסף בן מהר"ר יוסף קארו זלה"ה וכו'". לומר שגם עכשיו מסורת התורה לא נגמרה. נכון שיש ירידת הדורות. אבל אחרי שכל התורה מתקבלת מה' אלוקי ישראל, יש מסורת של תורה. גם בדורות אלה. בדורות של אחרונים יש מסורת של תורה שנמסרת מדור לדור. מאנשי התורה האלה. הם הם תורה שבעל פה. זה זקני הדור. זה "זקניך ויאמרו לך". יש מדרגה גדולה של זקני התורה שמוסרים את התורה מהדור שלהם לדור הבא.

בתפילה אנחנו מזכירים ארבע דרגות: על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני עמך בית ישראל ועל פליטת סופריהם. התפילה על זקני עמך בית ישראל היא תפילה מיוחדת לקיום בני זקני ישראל. חכמי ישראל המקיימים את מסורת התורה מדור לדור.

על ר' שאול זצ"ל יש לומר את כל סדר התפילה: על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני שארית עמך בית ישראל, ועל פליטת סופריהם. כי הוא נשאר לפליטה מחכמי התורה שברוסיה. הוא היה מהיחידים שנשארו. חיים של שמונים ושש שנים, וכולו תורה. כמו שאומר הרמב"ם "הם הם תורה". הוא מזקני התורה, מחכמי העם, שהם עצמם תורה.

וכל מה שזכה היה מכח עמלות בתורה שלא היתה רגילה, שהיתה ממש אגדתית. כמעט שלא פסק פומיה מגירסא. גם כשישבנו בין קבלת שבת למעריב היה איזה זמן, היה יושב ולומד. לא היה הדוגמתו ענין של שקידה של תורה. בהספד בשעת הלוויה דברנו על מה שכתוב: "הושיעה ה' כי גמר חסיד". כתוב במדרש: אדרינוס שחיק עצמות שאל באיזה זכות אומה זו עמדה? אמרו לו יש להם חסידים ויש בהם צדיקים שעמלים בתורה ועוסקין במצוות. מיד גזר והטיל מזה גמסאות על הארץ. כיון שנתנו עליהם העול הזה חדלו מלעסוק בתורה, וע"ז אמר דוד: "הושיעה ה' כי גמר חסיד". עם ישראל קיים על שקדני הדור, ורשעים הרוצים לבטל את עם ישראל, רוצים לבטל את השקדנות. זהו כי גמר חסיד.

אנחנו צריכים ללמוד ממנו. צריכים ללמוד מסורת של תורה שאמרנו להצטמד לבעל השמועה. למעלות שלו. למדריגות שלו. כמו שאמרנו מקודם על אלדד ומידד שאבי המסורת של תורה, יהושע בן נון הקפיד עליהם, על כך שפירשו ממשה רבינו. על מה שלא היו צמודים לרב. הצמדה לרב הוא הכרח ממסורת של תורה. מפני שמה שלומד תורה, התורה פורחת. הגמ' אומרת שארבעים שנה אדם לא עומד על דעת רבו. הוא מלא תורה. והוא יודע. אבל הוא עדיין לא יודע. והתורה עדיין צומחת אצלו. ארבעים שנה אורכת צמיחה של תורה. התורה זה כמו של צמיחה. זה צומח. כמסמרות נטועים. תקוע חזק כמסמר. ונטועים. זה פורח. זה צומח. זה גדל. התורה הוא ענין של שפע. כתוב בגמ' חכמת חכמים תסרח. מהי תסרח. אם היא חכמה מדוע היא סרוחה. אלא הפירוש הוא פשט. הגמ' אומרת שמים סרוחים הם מים עומדים. מים חיים צריכים להיות נובע. מעין נובע. חכמה צריכה להיות נובע. לא ציטטות ולא מליצות. צריך שיהיה נטיעות שפורחות. וזה ענין השמועה. זה מסורת של תורה. העיקר שאנחנו נדבקים בו, ביגיעה הגדולה שלו, בעמל. כל אחד צריך לקבל חלק ממה שהוא יכול ומסוגל. עיקר העיקרים הוא העמלות שבתורה. ככל שאנחנו נשקוד יותר בתורה, כן נעשה נחת רוח גדול יותר לנשמה הגדולה שזכותה תגן עלינו ועל כל ישראל. אמן.

על ר' שאול זצ"ל יש לומר את כל סדר התפילה: על הצדיקים ועל החסידים ועל זקני שארית עמך בית ישראל, ועל פליטת סופריהם. כי הוא נשאר לפליטה מחכמי התורה שברוסיה. הוא היה מהיחידים שנשארו. חיים של שמונים ושש שנים, וכולו תורה. כמו שאומר הרמב"ם "הם הם תורה". הוא מזקני התורה, מחכמי העם, שהם עצמם תורה.
וכל מה שזכה היה מבוח עמלות בתורה שלא היתה רגילה, שהיתה ממש אגדתית. כמעט שלא פסק פומיה מגירסא. גם כשישבנו בין קבלת שבת למעריב והיה איזה זמן, היה יושב ולומד. לא היה דוגמתו ענין של שקידה של תורה. בהספד בשעת הלוויה דברנו על מה שכתוב: "הושיעה ה' כי גמר חסיד" מהו כי גמר חסיד. כתוב במדרש: אדרינוס שחיק עצמות שאל באיזה זכות אומה זו עמדה? אמרו לו יש להם חסידים ויש בהם צדיקים שעמלים בתורה ועוסקין במצוות. מיד גזר והטיל מזה גמסאות על הארץ. כיון שנתנו עליהם העול הזה חדלו מלעסוק בתורה, וע"ז אמר דוד: "הושיעה ה' כי גמר חסיד". עם ישראל קיים על שקדני הדור, ורשעים הרוצים לבטל את עם ישראל, רוצים לבטל את השקדנות. זהו כי גמר חסיד.

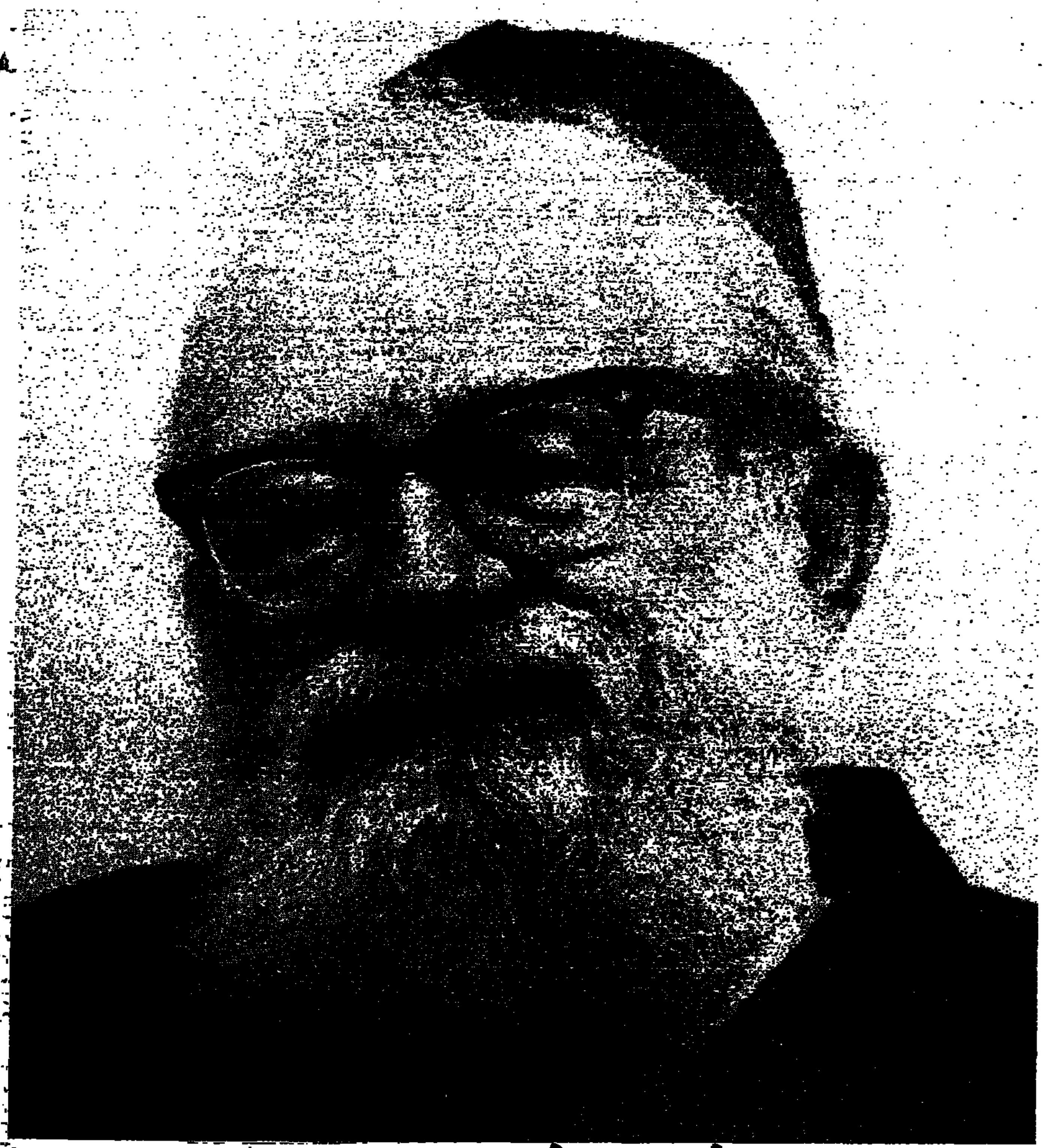

תחילת עלייתו בקודש

מאת הרב משה צבי נריה

נשמת הגר"ש ישראלי ז"ל, זו נשמה שנחצבה ממחצב הנשמות של אבני השיש הטהור, ועל כן בה הצטיינה ברוממותה, בעוצמתה ובטהרתה.

במשך שנים השקיעה העוצמה במערכות הבנין העצמי, והיא הניבה שקידת לימוד עקבית, בכל התנאים ובכל המצבים, החל מימי המיצר בתקופת הנעורים במצוקות רוסיה הסטליניסטית, והמשך בימי המרחב בשנות הבחרות במעלות ירושלים התורנית־הרוחנית, עת הואר כולו באורות מרן הראי"ה זצ"ל, שתה בצמאון "מי־מרום" מ"בית זבול"ו של הגרי"מ חרל"פ זצ"ל, ועליהם הוסיף דעת מיושר עיונו העמוק של הגרא"ז מלצר זצ"ל.

★

ברם, גם כשאין אנו יורדים לפרטים ביוגרפיים, ראוי שלא לדלג על העוצמה שנתגלתה במאורע המרטיט את הנפש, כשהרב ישראלי ז"ל מחליט לנקוט בצעד של מסירות־נפש גמורה, ובעצה אחת עם שני חבריו הנאמנים (הרב דוד סלומון ז"ל והרב אברהם שרמי ז"ל), גמרו אומר להבריח את גבול רוסיה־פולין, מעשה מסוכן ביותר בימים הנוראים ההם של השתוללות הק.ג.ב. (אז הג.פ.או), במאסרים ובגירושים ובהמתות ללא חוק ומשפט, כשרוסיה סוגרת ומסוגרת במסכי ברזל, במסגרות־גבול מתגוברים.

בעיצומו של ליל־חורף אפל, כשהכל מכוסה במעטה־שלג, צועדים שלושה בחורים עטופי סדינים לבנים בנתיבות עקלקלות, בכיוון הגבול הפולני, ויודעים ברורות שעלולים הם ליהרג במקום, או להיתפס ולהאסר כמרגלים, ולעבור נתיב יסורים ועינויים וגסיסה ממושכת בערבות־סיביר.

דומה שעל אותה צעידה מסוכנה, על סף המוות, ניתן לחזור על האמור בפיקראדבא כ' כ"ז, ח: "באותה שעה קרא הקב"ה למלאכי השרת ואמר להם: 'בואו וראו בריות שבראתי בעולמי', שלמען לימוד התורה חיים של יהדות, הם מסכנים את חייהם, ובדעה צלולה יצאו לדרך, אשר אחריתה מי ישורנה".

מעשה נועז זה הטביע את חותמו עמוק בנפש, ודומה שהיה זה בבחינת קודש־הקדשים, שהכניסה בו לזרים אסורה בתכלית האיסור. למרות קירבתנו במשך עשרות בשנים, לא עלתה בידי להציל מפיו דבר או חצי־דבור על פרטי המעשה, אלא שעוצם רישומו בא לידי ביטוי בעקביות הלימוד, ההתנהגות, בהמשך ההתמסרות המלאה ללימוד תורה, ללא "התפשטות" הרבים אשר ביקשו בני האדם". גם כשהגיע לידי מכתבו מפולין של מו"ר הרב ר' צבי־יהודה קוק ז"ל (שפרסמתי אותו ב"ליקוטי הראי"ה", ח"א, עמ' 310), ונסיתי להוציא ממנו פרטים נוספים – לא עלתה בידי.

★

"מה' מצעדי גבר כונגו" – הוא אשר מבחינת רצונו הפנימי ותכונתו הדאי מתחילה שלא למוש מאהלה של תורה, ומיועד היה גם אצל חבריו לשמש בכתר של ראש־ישיבה (ודומה שגם בירושלים־עיר־הקודש, ה"מלאה חכמים וסופרים", יכול היה כח תורני מעולה כזה למצוא את מקומו הראוי לו), שינה כיוון ופנה לנתיבות הוראה ופסיקה, והתחיל נושא את הנפש לכהן ברבנות באחד הישובים החדשים.

נראה שפעלה כאן השפעתו־השראתו הברוכה של מרן הראי"ה זצ"ל, אשר ראה את בנין הרבנות בא"י כשליחות־קודש־חלוצית, והיה בכל הזדמנות את תלמידי הישיבה המוכשרים להיחלץ ולצאת אל העם, מתוך אמונה שעוצם ההתלצות תעורר גם הם בלבבות ותביא לקרובם לתורה ולמצוה.

והרי הדברים מופיעים במפורש בהקדמה לספרו "ארץ חמדה": אין מקום להסתגרות: מעתה נתבעים קשרים הדוקים בין תלמידי־החכמים לבין העם – – – לבנות את העם מחדש. – – – כאבני חן נוצצות מתנוססים ישובי תורה ועבודה בהתישבות החקלאית בא"י – – – כאן נעשה הנסיון להחיות את הטיפוס האידיאלי של איכר יהודי, של היקם שבשורותיו (ראש השנה, דף ל"ה).

וכך נפל הפור – רבנות בכפר הרואה. ישוב צנוע זה, מושב חלוצי "הפועל המזרחי" בעמק חפר, אשר זכה לשאת עליו את שמו הנערץ של מרן הראי"ה זצ"ל, הוא שנראה כמתאים יותר להרשם בו ועל ידו את אופיה ומהותה של הרבנות הארץ־ישראלית. תלמידי ישיבות וחניכי "שטיבלאך" קובעי עתים לתורה, ומהם שהיו פועלי בנין בירושלים והיו מקורבים לישיבת מרכז הרב, אידיאליסטים אשר נשאו את נפשם לבנין חיים חדשים של תורה ועמל, הם הם אשר אתם אפשר יהיה לבנות את הקהילה האמנה, הקהילה הרצונה אשר תחדש ימינו כקדם.

★

אכן, ההחלטה הרחית רצופה היתה מדרגות מרובה, וגם אם היה זה בחלקו "מרד קודש" (כהגדרתו של רשיה לבוורי תלנה), לא נחת הנה טישום זה לקבלת מרות. לא הרי יוצאי גרמניא כהרי יוצאי פולניא, ולא הרי עולי גליציא ורומניא כהרי חלוצי ליטא ואונגריא. הצד השוה שבהם – איש איש ועקרונותיו, תפיסותיו והשגותיו, ובחלק ניכר מהם אין הדרכת "עשה לך רב" מקובלת עליהם, או לא במידה מספקת.

אמנם מעמדו התורני והנהגתו המכובדת, העניקו לו מיד יחס של כבוד, אולם עד קבלת מרות עוד רחוקה היתה הדרך.

אצילות רוחו מנעה התנגשויות קשות, ועם זאת עברה עוצמתו מבחנים לא קלים, והיו גם ימים שעלתה המחשבה לעזוב את המערכה. אולם יכולתו להתעלות על פגעי יום־יום ולהתרכז כל כולו בעולמה של תורה, היא שעמדה לו. בד' אמות של הלכה, בבעיות החקלאות הדתית – ארץ־לא־זרועה – במשך הזרות, השקיע את רוחו, את כשרונותיו הגדולים המבורכים, את רצונו הבלתי־מתפשר. ימיו ולילותיו היו נתונים לבירורי הלכה בהלכות כלאים וערלה, תרומות ומעשרות, עד שהפכה אצלו ארץ־לא־זרועה לארץ חמדה.

★

וזו אינה צריכה לפנים, שהזמן עשה את שלו, במערכת הרבנות בכפר הרואה. שעורי הגמרא בשבתות ובימות השבוע, ריכזו סביב הרב חוג רציני של נאמני המושב ויוצרו הדתי, בעלי נפש ואנשי מידות מקובלים על הציבור.

הוראותיו היו להם לקו והוראותיו נתקבלו ללא עירעור. בעזרתם תוקנו פרצות ובכח עמידתם נמנעו תקלות. תגובות הרב בדרשותיו זכו להקשבה מרובה, וכך הוכר הרב כמנהיג הרוחני של הכפר, אשר עליו גאותו ובשמו יתפאר.

גם "ישיבת בני עקיבא" – שנוכחותו שימשה כאחת הסיבות המכריעות לקביעתה בכפר הרואה – אף היא תרמה לחיזוק מעמדו. הערצת התלמידים הוסיפה הילה של הערכה למי שתורתו לחינוך לתורה, בימים שמערכת החינוך הדתי היתה מאד רופפת ורבה היתה החרדה לעתידו של הנוער.

★

עם יסוד "חבר הרבנים" של "הפועל המזרחי", נמצאה במה ציבורית מתאימה להופעותיו ברבים. קולו הצלול נשמע ברמה בכינוסי הרבנים, בדיונים המעשיים של שאלות השעה.

עלייתו של רב צעיר למרדפוסק, בעל מחשבה, נואם נעים, נושא דברים בטוב־טעם בעל־פה וקשת המוסר במתכוין להעלותם על הכתב, כדי ר' אשר עליו השכיל, בישרה את החזרת עטרת הרבנות לישנה, כמיטב חזונו של מרן הרב זצ"ל במאמרו "כבוד הרבנות".

על אופק הרבנות הופיעה דמות יהודית, עטורה במעלות עין־תורה, דמות למדנית, חוקרת ובוחנת, מכריעה ופוסקת. דמות ברוכת־מעשה ונשאת־חזון; דמות מרבנים ותיקים הלנים בעומקה של הלכה, וגומר בציבור הרחב שהליכותיהם כובשות את לבו.

קובצי "התורה והמדינה" (וכעשור שנים קבצי "ברקאי") שנערכו על ידו, היתה זו תופעה מרנינה לב חכמים, "חכמה מפוארה בכלי מפואר" – בירורי הלכה בבעיות מדינה וצבא וכו', בעלי רמה תורנית נעלה, כתובים בסגנון רענן ויוצאים מנופים מתחת ידו של עורך־מבקר, בודק־ומבדק, ומגיש מטעמי תורה ערוכים כהלכה על שולחן־מלכים, "מאן מלכי רבנן".

ספרו הגדול "עמוד הימיני" עשה רושם גדול בתכנו העיוני המעשי המגוון, תוכן המתמודד עם בעיות חדשות המורות ביותר ומגיע בהן לכלל פסיקה ברורה.

ולא יפלא שבבחירות לרבנות הראשית שהיו צריכות להיות בשנת תשל"ה, היה הוא המועמד הרצוי לרוב מוחלט של הרבנים, לכהן בתפקיד הרם והנישא של רב ראשי לארץ־ישראל. היתה זו בחירה טבעית שנעשתה ללא־תרפקים וללא מנגנון־תעמולה, ואלמלא התערבותם של פוליטיקאים – ודווקא מהמחנה שהיה צריך להיות נאמן להרב הישראלי – היתה א"י זוכה לרב ראשי שהיה מרים את קרן הרבנות, ברוב כבוד וברוב הדר, "וקולה היה נשמע – כביטויו אז – ובבהירות, בתקיפות ובאמינות".

זהב הארץ

מאת יהודה הלוי עמיחי

"וזהב הארץ ההיא טוב, אין תורה כתורת ארץ ישראל" (ב"ר).

א. הגמרא (מגילה ו ע"א) אומרת "כי נח נפשיה דרבי זירא פתח עליה ההוא ספדנא: ארץ שנער – הרה וילדה, ארץ צבי – גידלה שעשועיה, אוי נא לה אמרה רקת כי אבדה כלי חמדתה" רש"י (מו"ק כה ע"ב ד"ה לגרמיא, כתובות מג ע"ב ד"ה אמר רב זירא) אומר שקודם ביאתו לארץ ישראל נקרא רב זירא ולאחר שבורה לארץ ישראל, נסמך על ידי רבי יוחנן – מארא דארעא דישראל, נקרא רבי זירא.

מו"ר הגר"ש ישראלי זצ"ל היה מילידי רוסיא הסובייטית וכה ראשית צמיחתו, למד תורה בבית הכנסת "שואבי המים" ו"משכיל לאיתן" במינסק, אצל הגאונים ר' שמעון יהודי זצ"ל, ור' אברהם אליהו מייזש זצ"ל, בסגל תורה של תלמידי חכמים שלמדו בסכנת נפשות מתמדת, מחוסר כל, אולם דרשו חז"ל (סנהדרין ב ע"ב) "יראת ד' היא תתהלל" אלו ת"ח עניים שמתכסין ששה בכסות אחת ועוסקין בתורה. כבר ברוסיה התגלם מרן כת"ח אחד יחיד ומיוחד, שקדן ומעמיק עצום. לאחר בריחתו מרוסיא הסובייטית לארץ ישראל (תרצ"ד) התקבל אצל מרן הרב קוק זצ"ל, מארא דארעא דישראל, שעמד על מיוחדותו ועמקו והרצה בפניו מספר שיעורים הכלליים לפני אמירתם בהיכל הישיבה הקדושה. לאחר מכן היה מקשר ומקורב לאיש ירושלים של מעלה הגרי"מ חרל"פ זצ"ל. ארץ צבי גידלה שעשועיה. לא ת"ח רגיל אלא כלי שעשוע מיוחד, שהיה בקי בכל מכמני הש"ס וההלכה, תורה ומלכות מורה ומנהיג "ואהיה אצלו אמון, ואהיה אצלו שעשועים".

ב. מו"ר זצ"ל עלה (תרצ"ח) לשמש כרב לעדת קודש כפר הרא"ה. עלייתו לכפר הרא"ה לא היתה מחוסר תעסוקה בירושלים, אלא הוא ראה זאת כשליחות, וכפי שהסביר בהקדמתו לספרו "ארץ חמדה", שפעמים תלמידי חכמים עוסקים הרבה בתיקונם הפרטי ואינם מפנים את הדעת לתיקונם והדרכתם של אחרים, הפגמה זאת יכולה להביא חלילה אפילו לחורבן בית המקדש. רבי יוחנן בן זכאי ביקש את יבנה וחכמיה, מכיון שהיו רגילים לדרוש "אני בריה וחברי בריה" חבור מוחלט בין ת"ח ובין העם.

החת"ם (פתחי תורה, הקדמה לשו"ת יורה דעה) הסביר שהקב"ה בחר באברהם אבינו כאבי האומה למרות שקדם לו חנוך שהיה מיחידי סגולה, שנתעלה להיות כאחד מצבא מעלה "ואיננו כי לקח אותו אלקים". אלא שבאברהם אבינו נתגלתה מסירות נפש, שהרי אילו נשאר בהתבודדותו ובהתעלותו האישית ודאי היה עולה מעלה מעלה, אולי יותר מחנוך, ברם מסירות נפשו היתה להנהיג את העם ולהדריכו בדרך ד' הביאה אותו להתחבר עם העם ולהטיבו, ויתכן שהיתה בכך פגיעה מסוימת בדרגתו האישית אולם בנגדה עמדה מעלת הכלל.

כתב מו"ר זצ"ל "השקפה זו (שהעם כולו מהוה אחדות שלימה, וממילא אין להפש את שלימות היחיד מתוך ויתור על עבודה לשם שמירה על רמה מסוימת של צבור רחב יותר, במסגרת הכללית של העם אין אף אחד שאפשר לוותר עליו, אין אחד מיותר, אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים, מעתה אין מקום להסתגרות, מעתה נתבעים קשרים הדוקים בין תלמידי החכמים לבין העם".

ג. מתחילת דרכו של מו"ר זצ"ל בכפר הרא"ה נתן אל לבו לברר את ענין המצוות התלויות בארץ, וביחוד כאשר היתה פגיעה בחקלאים ומושבים דתיים – שהיו בעיניו "כאבני חן נוצצות", וסיכון היישוב כולו. מתוך התבוננות מעמיקה בהלכה ובצרכי השעה העלה מו"ר זצ"ל הצעה שחקלאי הצריך לשתול בקיה וש"ש, תחילה ישתול חלק משדהו בבקיה ואח"כ יקנה לחברו את החלק הנשאר ובו יזרע את המין השני, כדרכו של מו"ר זצ"ל לפנות אל גדולי ישראל לשמוע ולהשמיע, פנה מרן הרב זצ"ל למורו ורבו הגרי"מ חרל"פ זצ"ל (בית זבול ח"ג סי' לג) שסבר לאסור, אולם מו"ר זצ"ל שהתגלה כלוחם מלחמתה של תורה מברר את ההלכה ממקורה, מוסיף מרחיב ומקשה על דברי רבו הגרי"מ חרל"פ זצ"ל (ארץ חמדה, ספר ב, ח"ב יב). לאחר מכן פנה לרב הראשי הגרי"א הרצוג זצ"ל שהצטרף עמו להיתר.

דוגמא נוספת לכך שמו"ר זצ"ל הכיר את קשיי החקלאים ואורחות חייהם, ניתן להביא מכך שבשנת השמיטה (תשי"ב) התיר למי שמכר את קרקעותיו לנכרי בשנת השמיטה לזרוע תחת אוהל מטלטל (עיין פסקים וכתבים, הגרי"א הרצוג זצ"ל, סי' מו אות ה). לאחר שנים חזרתי ושאלתי האם אפשר להסתמך על קולא זו? ענני, שהיתה שעת דחק גדולה, ולא הייתה אפשרות שמלאכות אלו יעשו על ידי נכרים, ובשעת הצורך הוא נטה להקל, אולם אין כל היתר בימינו להסתמך על קולא זו.

ד. הספר "ארץ חמדה" לא נכתב כספר הלכה, הכולל סעיפי הלכה והערות, אלא ההלכות נאמרו מתוך הבאת המקורות ובירורם, וכפי שכתב בפתיחה לספרו "לברורה של הלכה ולהדרכתה בחיים החקלאיים" ערוך על פי מקורות הגמרא, הפוסקים המפרשים, הראשונים והאחרונים בביאור השיטות המחלוקות ונימוקיהן ומסקנות ההלכה למעשה".

בייחוד ניכר הדבר בספר ארץ חמדה (ספר שני) הלכות כלאים, שחולק לשני חלקים א. הלכות ב. בירורי הלכה. גם חלק ההלכה הוא בנוי על מקורות המשנה התלמוד ראשונים, אחרונים והפוסקים. על חלק הספר העוסק בהלכות כלאים כתב "אין הוא מיועד להיות ספר פוסק הלכות, המגמה היא לתת לפני הלומד והמעיין את המהלך של פסק ההלכה מתוך המקורות שבמשנה ושבתלמודים, ודרך הראשונים והפוסקים עד גדולי דורינו, אולם האחריות לפסק הלכה למעשה נשארת על המעיין, שיצטרך לברר הדברים ולהסיק מסקנותיו מתוך". פסקה זו הושמטה מתוך ההקדמה של הספר שיצא במהדורה מחודשת (מוסה"ק תשמ"ב) מכיון שהחלק העוסק בהלכות כלאים השמט. כאשר פניתי למו"ר זצ"ל שיאפשר למכון "התורה והארץ" להוציא לאור מחדש את החלק העוסק בהלכות כלאים, ענה מרן זצ"ל שכיון ועברו שנים רבות הרי שהתחדשו דברים נוספים, ובמספר דברים חזר בו, לכן יש צורך בעוד עמל גדול על מנת להוציא ספר הלכות כלאים מחודש.

בסקירתו על הספר "ארץ חמדה" כתב הרה"ג כ.פ.טכורש זצ"ל (התורה והמדינה כ"י עמ' תרכ) "המחבר כבעל נסיון הנמצא בתוך תוכם של הענינים להלכה ולמעשה, אגב אורחא על פני מרבד הספר כולו, חומר עשיר מגוון, שיש בו משום בקיאות, הערות, פירושים, פיענוח דברים סתומים, חידושים, מחקרים פלפולים ודיונים הנאמרים בהגיון, בתבונה ובעמקות, ועל כולם מציא מסקנות הלכתיות ופסקי דינים מעשיים".

ה. מו"ר זצ"ל ברר את ההלכה לעומקה ומשום כך לא נשא פנים בהלכה, ופעמים רבות היה חולק עם גדולי הדורות ואפילו עם רבותיו. וכפי שכתב עליו הרה"ג כ.פ. טכורש זצ"ל "אף הוא אינו חת לדון ולהתוכח עם גדולי ישראל הדנים בעניינים אלה: כפתור ופרח, תורת הארץ, תפארת ישראל, אבני נזר, ישועת מלכו, כרם הארץ, חזון איש ועוד, ולפעמים גם חולק עליהם, ומוכיח את צדקת מסקנותיו".

פסיקתו המיוחדת בענין זריעת בקיה וש"ש בשדה אחת למרות דעת רבו הגרי"מ חרל"פ זצ"ל היא דוגמא אחת לעוצמתו ההלכתית. דוגמא נוספת אנו רואים בשאלת הגדרת המין בכלאים, שאלת יסוד בהלכות כלאים, שבה אסורה הרכבת שני מינים, כיצד מגדירים את המין, ובמה שונה מין אחד מחברו. מרן הרב קוק זצ"ל (משפט כהן כו) הגדיר את המין בטבע הכללי של העץ ופריו, כגון זמן ההנבה וצורת השקיה, והחזו"א (כלאים סי' ג ס"ק א) כתב "סידור המינים הוא על פי קיבוץ הרגשות רבות, כי מלבד התבנית והמראה והטעם אצור בכל פרי מזון אחר, כפי רוב היסודות האצורים בים הזה, וההרגשה הפנימית מכיר האדם בחלוקת המזון של כל פרי ופרי, והכריעו חכמים ברוח קדשם מה הן מין אחד, ומה הם שני מינים". ואילו מו"ר זצ"ל התיר לו דרך מיוחדת שבה הטעם הוא המבחן העיקרי של קביעת המינים, אולם כאשר אין הבדל גדול בטעם הרי שאנו קובעים את המין על פי מראה הפרי והעלים. מו"ר זצ"ל עד שתקפה עליו מחלתו היה קובע את המין בעיקר על פי הטעם, וכשהבאנו בפניו מינים שונים הרי שהיה חותכם טועמם ומסתכל בצורתם ולאחר מכן היה מכריע בשאלות שגדולי ת"ח לא היו מוכנים להורות.

שאלה נוספת שבה מו"ר זצ"ל יורד לעמקה של הלכה, ונכנס לברור ההכרעה בין דעות מרן הרב קוק זצ"ל ומרן החזו"א זצ"ל היא בענין פירות הנגמרים על מנת להשלח לחו"ל. במאמר ארוך (תורה והארץ ב עמ' 140־125) מו"ר זצ"ל יוצא להצדיק את דעת מרן הרב קוק זצ"ל שפירות הנגמרים על מנת להשלח לחו"ל יש מקום לפוטרם מתרו"מ.

ו. פעמים שדעת מו"ר זצ"ל לא התקבלה בשורה הלכה, אולם מכיון שכל נושא נכתב ונבדק מתוך עמלה של תורה, המשיך מו"ר זצ"ל להיות נאמן לשיטתו המיוחדת.

בביצוע מכירת הקרקעות בשביעית היה למו"ר זצ"ל החשש שמא אין המוכרים מקנים לגוי בלב שלם את הקרקעות, ולכן הציע שהבעלים יפקידו את

(סוף בעמוד 9)

هكذا من الاصل

هكذا عن الاصل

אשכבתיה דרבי שאול

מאת הרב נריה גוטל

יותר משהיו שמונים ושש שנותיו של רבנו, הגאון רבי שאול ישראלי זצ"ל (תרס"ט-תשנ"ה), מלאות ופוריות לעצמו, משמעותיות ורבות ערך היו לזולתו; לא זולתו הפרטי, אלא דווקא זולתו הציבורי. לא רבים הם האישים שיכול אתה, ובדין, לומר: בחוש הנגלה לעין רואה אתה עד כמה נכון הוא ש"חסד עשה הקב"ה ששתלו לזה בעולם, בשעה ובמקום. לדור שלחו ה' למחיה. כזה היה רבנו זצ"ל.

"אין אדם עומד על דעתי רבו עד ארבעים שנה" (ע"ז ה, ב), ודאי לא תוך "שבעה" ו"שלושים". לפיכך לא יוכלו הדברים דלהלן, הכתובים בשעת דמע והספד (מו"ק כה, ב), בין עת "שליפת הרב לרקיע" (ב"ר ק), להיות יותר מהרהורים ראשונים לתיאור, לסקירה ולניתוח משנתו ותרומתו. ועם זאת חסרונו של מושג הזמן, היעדרה של הפרספקטיבה, אין בהם כדי לפטור מחובה זו, הן משום "כבוד רבו" ו"יקרא דשכבי ודחיי", והן – ובעיקר – משום אפשרות תרומת-השלכת הדברים לשומעיהם.

כידוע, דווקא משאול מלך ישראל למדנו הטמרת הנהגתו של הספר "בהלכה" (יבמות עח, ב); וכשאול ולא כשאול רבנו הגדול רבי שאול זצ"ל. כשאול, פורץ דרכה של מלוכה בישראל, כך רבנו זצ"ל הפורץ והסולל דרכה ההלכתית של תורת הציונות הדתית. לא כשאול – שאצל רבנו זצ"ל הכל ידעו וראו, הכיוד והקידה, גלוי כנסתר. ואף-על-פי-כן, וגם בשעת דמע, חייבים אנו (שבת קה, ב) ולו בראשית אמרים, להודיע ולהודע. "והחי יתן אל ליבו".

"אגרא דהספדא דלויי" (ברכות ו, ב) – לא רק לשכר אלא כחובה וכמצוה הלכתית פסוקה (יו"ד שדמ, א), לא רק למספיד "המרים" את קולו, אלא גם לשומעים "המרימים", דולים, לומדים ומיישמים. כזה ראה.

על השלושה

על שלושה עמודים עיקריים ניצבה משנתו של מרן הגאון רבי שאול ישראלי זצ"ל, וכך נוסחו הדברים על ידו-הוא-עצמו בחיתום הקדמת ספרו 'חוות בנימין', שיוכני בעריכתו: "התורה הארץ וכל בית ישראל". התורה, הארץ והעם, בתוספת וי"ו החיבור המדגישה כי לא-פרודים הם השלושה אלא אחודים זה בזה, משיקים זה-לזה, מפרים זה את זה ומאירים מזה לזה. תורת הארץ ותורת העם, ארץ התורה וארץ העם, עם התורה ועם הארץ. רבנו באישיותו איחדם וכמיקשה אחת פעל בתוכם.

אין לך ככתביו של אדם כדי ללמד על החשבתו והגדרתו – הוא את הראוי בעיניו להיות מופקע מחיי שעה ומשויך לחיי עולם. מדרך סגנונו של רבנו בחיתום שמו בשולי הקדמת ספריו, יכול אתה, ובדין, להסיק כי מרן זצ"ל סבור היה ששלושה צמתים עיקריים איפיינו את תולדות חייו הפעילים ציבורית. כאמור כך ביטאם הוא עצמו. בחתימת ספרו האחרון 'חוות בנימין': כפר הרא"ה, בית הדין הגדול וישיבת מרכז הרב. שלושה צמתים ולא שלוש תקופות, שכן לעיתים התקיימה חפיפה בין אחדים מהם למעשה. 'תקופת הישיבה' (תשי"ט-תשנ"ה) חולה כבר בשלהי תקופת כפר הרא"ה, התמשכה לאורך כהונתו בבית הדין ואף לאחר פרישתו.

דומה כי שלושת הצמתים ביטאו שלוש פנים, יצרו שלוש יצירות הלכתיות, שיקפו שלוש משימות ולכשתימצי לומר אף ינקו משלושה מקורות עיקריים: השפעת מסירות בית ההורים שברוסיה הקומוניסטית-הסטליניסטית, השפעת אישיותו ומשנתו של מרן הראי"ה קוק זצ"ל, והשפעת הגותו ועומק למדנותו של מרן הגרי"ם חרל"פ זצ"ל. מיזוג השלושה לתרכובת אחדותית והעשרתה האישית, הערכית לשעה ולדור, הם הם שיצרו את מנהיגותו הרוחנית רבת ההשפעה של הרב ישראלי זצ"ל.

דרכה של תורה

שלושה משפיעים – שלוש השפעות. מן המפורסמות – שקידתו והתמדתו בתורה, מקדמת דנה ועד סוף ימיו, בכואה למסירות הנפש עליה התגדל, לתורה ולעבודה. ריתקו בית ההורים והקרבת אין קץ שהיו בו, עד מיתה ועד מקום קבורה שלא נודע, לא רק הונצחו בראשי שניים מהספרים, בקריאת שמם עליהם, אלא ניצבו לעד לנגד עיניו. מאז עמדו על דעתו, לא פסק פומיה מגירסא, ובידיו הוה עובדה – בעשרות פעמים הרבות שנקריתי לביתו, בשעות בוקר מוקדמות ובשעות ליל מאוחרות, לא היתה ולו פעם אחת שלא מצאתיו עסוק בעומקה של סוגיה, ש"ס פתוח לפניו וראשו "מחשב חשבונה".

כך 'בית אב', וכך 'בית רב'. זיקתו הפנימית המחויבת לארץ ולמצוותיה, להתיישבות ולהלכותיה, למדינה ולאורחותיה אליבא דהלכתא, אלה לא נבעו אלא מסמיכתו סמיכה שיש בה ממש על אדני משנת מרן הרב זצ"ל. הן היבטים הלכתיים יסודיים – להענקת גדרי "מלכות" לראשי מדינה (עמוד הימיני סימנים ד-ט, חוות בנימין סימן יא) – והן הגדרת תהליך התקומה כ"ראשית צמיחת גאולה", ינקו בראש וראשונה מ"גודל חזונו ועומק השקפתו וטוהר נפשו" של הרב זצ"ל, כמו גם "מקצות דרכו בהדרכת העם בארץ ומחוצה לה" (חוות בנימין עמ' 12). ועם זאת, אין לכחד כי עצמאותו הרוחנית של רבנו הביאה אותו לא פעם להתייחסות שונה, ובדרכו לא נשא פנים בהלכה. כך לדוגמא נושא 'היתר המכירה' (ארץ חמדה מהד"ב, שער ה ובתוספות שם), כך הגדרתו הייחודית את פשר "מצות עשה ד' לרמב"ן" – מצות יישוב ארץ ישראל – כמו גם את שיטת הרמב"ם (ארץ חמדה שער א ושער ד), כך גם התייחסותו משך שנים הרבה לאפשרות 'מסירת שטחים' (חוות בנימין סימן יג, ובנספח ב שם, ותוספת הבהרה בספר: בעיות אקטואליות לאור ההלכה – 'תשובות' לרש"ז שרגאי, עמ' קצ"ו), ועוד. אלה אמנם עוררו עליו מחלוקות הלכתיות ענייניות ולעיתים גם פולמוס וזעם, בהם הרב עצמו בדיוק ובאמונתו הלך. בחן, עיין, שקל הכריע, והשומע נשמע.

גישתו הלמדנית בבירור סוגיות הש"ס, הן להלכה והן גם ליישומן הלכה למעשה בפסיקה, נבעו במידה מרובה ממערכות בית זבולי המעופעה, המסודרות המוהכבות. שיעוריו "דבי העמקת והריפות" של הגרי"ם חרל"פ זצ"ל, "והגות מחשבתו שניתנה בלבת אש" (חוות בנימין עמ' 12), טבעו בו חותם כל ימיו. בצד ההלכתי, עוד התכתב עם רבו בליבונה של סוגיה, ובגישתם המשותפת הוציאו דבר הלכה פסוקה מתוך עיון למדני. אך בצד "הבעשמני" הביע רבות את קושיותו, עד עריכת 'סדר שירת הים' משך שנים בביתו, כדרכו ובנינתו של רבו.

משולש – ומחומש – בכתובים

כ"ח שנות כפר הרא"ה (תרצ"ד – תשכ"ה) היוו סיום ל'שנות ההכשרה' ותחילה למימוש ולתרומה. לא בכדי הציבה תקופה זו שתי יצירות הלכתיות עיקריות: 'ארץ חמדה' ו'עמוד הימיני'. היצירה הראשונה, הציונית, כללית ועקרונית ברובה, קבעה מסגרות, הציבה גבולות, התמקדה ברובה בעיונים רחבים ומתוכם הביעה מסקנות בציר מרכזי של מצוות התלויות בארץ במובנן השגרתי המורחב: גבולות וקדושה – כלל

הרהורים ראשונים

כיבוש בזמן הזה, עליה – ירידה – יישוב, וכן יסודות הלכות כלאים. במהדורה בתרא נוספו אליהם היבטים עכשוויים ואף עתידיים – יישובה של ירידה (נוספות לשער א, ד), הלכות יום ירושלים (נוספות לשער ה, בו), נחלת הלויים בארץ לעתיד לבוא (שם, שם א) וכיו"ב.

היצירה השניה לעומת זאת, שראתה אור בשלהי אותה תקופה, נרקמה במהלך אותן שנים, בעיקר דרך עריכתו את קבצי 'התורה והמדינה', ושותפותו הפעילה כמחבר, כמגיה וכעורך. כאן כבר מדובר ב'תורת הארץ' – גם – במשמע 'תורת המדינה', ובשימת אצבע על דופק האקטואליה בחן הרב זצ"ל את הסוגיות העומדות על הפרק – מזיגה הלכתית תורתית, יסודית ומעמיקה. בלא פקפוק וללא ספק ניתן לקבוע כי עד היום, לא רק שפסיקותיו יציבות על מכונן, הן משמשות תשתית, יסוד ומשגב חיוני לכל העוסק ב'הלכות מדינה'. חסד גדול עשתה ההשגחה שהעמידה אותו בזמן ובמקום ליצוק תבני הלכה להוויה חדשה. רבנו זצ"ל לא נרתע ולא חמק, גם במקום שאחרים עשו זאת. באומץ התייצב להכריע בשאלת הצטרפות לקואליציה על-חשבון "הכשר" לחילול שבת בתחבורה הציבורית (סימן יא), נתן דעתו למעמדם ההלכתי של נבחרי ציבור בכלל (סימנים ד-ט, וכן חוות בנימין סימן יא) ושל אותם שאינם יהודים בפרט (סימן יב פרק ה, וכן חוות בנימין סימן יב), קבע הלכות צבא ומוסר במבצע קיביה (סימן טז), התמודד עם סוגיית מפקד האוכלוסין שעמדה – ועומדת – על הפרק, ועוד כהנה לעשרות.

עזר כנגדם

באותה תקופה הוסיף ונתן דעתו על המורה ועל התלמיד בישראל, והיכרותו המעשית עם "השטח" הביאה אותו לעריכת 'פרקים במחשבת ישראל'. שונה ספר זה משאר ספריו ונבדל מהם. הם בהלכה וזה באמונה, הם – יצירה מקורית וזה – ברובו – לקיטה מאספת. ודוקא בכך מוצאת גדלותו פן נוסף, במקום גדולתו שם ענוותנותו. ההכרה לא יגונה. היעדרם המוחלט של משאבי למידה להוראת אמונה ב"שפת הדור" ומותאמים לצרכיו, חייבו עריכה שכזו. במקום שאין אנשים, לא חס על זמנו – ועל כבודו – וערך את הספר. בסופו של דבר, אף בשנים האחרונות, כאשר כבר ראו אור קובצים ומאספים אחרים, עדיין נזקקו הזוקקים למקור זה, והוא עצמו ביקש באחרית ימיו לסייען בעידכון והשלמה כך שיוכל להיעתר לבקשתם של כמה גופים חינוכיים.

עירנות חינוכית דומה גלטה גם בתקופה מאוחרת יותר, כאשר נעתר לבקשת ראשי 'מוסד הרב קוק' לעמוד בראש מערכת הביקורת ההלכתית של 'דעת מקרא' ובכך – למעשה – להעניק לו "גב".

טירחה גדולה טרח בכך הרב, והעידו העורכים כי הקפיד עימם בכל שורה, בקלה כבחמורה. דומה כי הסכמה זו, התמסרות זו, עקרון גדול היה בה, וקריאה ברורה של מפת צרכי הדור; כך ההסכמה אותה שעה ביחס לנ"ך, וכך במקביל הסירוב לימים למלא תפקיד דומה ביחס לחלקים שעל התורה. הן ההסכמה והן הסירוב היו מחושבים ומדוקדקים, ונבעו מהכרה בחשיבותה של פרשנות "קריאהבכוונלעכשיו" לחלקי הנ"ך מחד, וחיוניות הצורך בהכרתם של פרשני המקרא הקלאסיים שעל התורה, במקומם "על הדף", מאידך.

לימים היה הרב זצ"ל שותף, ויותר משותף, להקמתו של מפעל יחודי ואיכותי בתחום הכשרת מורים-מחנכים למקצועות הקודש: מכון 'מרחבים'. גם כאן היתה זו הכרתו של הרב זצ"ל בהיעדרם של מורים "ראויים" להוראה 'על טהרת הקודש', שריתמה אותו לנשיאה בעול, הן בהוראה, הן בייעוץ והן בהכוונה. שיעורו הקבוע בספר החינוך, ומעמדו כ'מורה' לכל ענין שבין המכון ומשרד החינוך, הם הם שאיפשרו למעשה את הצבת תשתית המכון. בערוב ימיו נהג באופן דומה ביחס לכולל 'ארץ חמדה'.

בהקשר זה של יכולת רב-תחומית, יש להזכיר גם את תחום הדרוש והדרש. לא רבים כימינו אותם גדולי תורה, הלכה ופסיקה, שידם רב להם גם בתנ"ך ובאגדה. עוד מעטים מאלה הם אותם שמשלבים, נוסף לכל אלה, גם את תחום הדרוש והדרש. רבנו זצ"ל היה אמן הדרש. לא הרבה נותר מכך בכתובים (אם כי המעט, שבכך אמוץ ומקובץ, ראוי להוצאה לאור), שכן על-פי-רוב היו הדברים נאמרים בעיתות שבת וחג, מועדים ושמחות, אך השומעים יזכרו בזכרונם את אמנות בנין הדרשה: גרעין – פרי – וקליפה, מסר וספחות, קושיא ותרוץ, קישוטי ציצים ופרחים. ועל הכל – דבר דבור על אפניו, תפוחי זהב במשכיות הכסף.

כך, עם השקפתה הערכתה של המדינה 'אליבא דהלכתא', דרש באחת הפעמים (פרי הארץ, ס) את סכנתה של הדמוקרטיה ואת הסכנה הגלומה בהיצמדות לערכיה. בהתייחסו למעשה זמרי הדגיש כי "ויחל העם לזנות עם בנות מואב" יכול להתפרש כמחשבה ליברלית המביעה מגמת השתלבות עם עמי האיזור. פתיחות כלפי העמים אשר בתוכם באים להתגורר, וטענה כי גישה אחרת אינה אלא "הקצנה", "אטימות", מילים ומליצות שאנו רגילים לשמוע עד היום. אהבה, אחוה, דמוקרטיה וכך נגא שוים בין שוים.

על כך אמר משה רבנו: "עיניכם הרואות את כל אשר עשה ה' לבעל פעור. כי כל האיש אשר הלך אחרי בעל פעור השמידו ה' אלוהיך מקרבך. ואתם הדבקים בה' אלוהיכם חיים כולכם היום". דעו נא והוכחו, כי לא בהתקרבות לעמי הארץ טמון סוד קיומכם. הללו אינם מקרבים אלא להבאתם, ובסופו של דבר יבגדו בכם. סוד קיומו של עם ישראל איננו בביטול מחיצות שבינו לבין עמי העולם, אלא בדביקות בה' ובתורתו. וזהי האמת שעמדה ותעמוד במבחן הימים. מעשה זמרי מבטא איפוא "היצמדות לבעל פעור", היצמדות לערכים זרים, ומרידה בהנהגתו של משה ובפירוש שנתן למעמד הר סיני ולקבלת התורה.

חתם הרב: אף אנו כיום מצווים ועומדים לא להיאחז באשליות של בריות, כביטול, בין יצחק לישמעאל, אלא רק בשמירת יחודנו, הגברת אחדותנו, והדבקותנו בה' ובתורתו. אגדה, דרוש ואקטואליה חינוכית.

הכל מעלין

מאז עלייתו ירושלימה לישב על מדין, חבר – יחד ובנפרד – בית הדין והישיבה. פסיקה והוראה. כידוע, לא רבים משלבים תחומים אלה, ועוד פחות מכך מוחידים מהר עיונם הלמדני לפסיקה, ומאידך מורידים בינזמנית את תפיסתם ההלכתית-מעשית לשיעורם. לא כן אצל הרב זצ"ל. לא נדיר היה לשמוע מפנו סברה למדנית ב'שיעור כללי', והעבור זמן מה למצוא אותה סברה משולבת אם בפסק דין ואם במאמר הלכתי. (וכדי כדוגמא, ששיטת הגה' הרא"ש ריש כתובות, היתה "אילן גדול" לפלפול בשיעור, והפכה לימים יסוד עקרוני בפסיקה – חוות בנימין סימן פב. ועיין בספרי: השהנות הכבעים בהלכה עמ' קז, מאידך, בביינו המסודר, המופתי, העורך באופן מרשים, של השיעור ותחידותו העקבית, היו במידה רבה פועל יוצא של 'איש ההלכה'. אכן בזה ובזה היתה לו לרב זצ"ל ראייה מקורית ועצמאית, ופעמים רבות סלל לו נתיב חדש בפשר סוגיה. לא בכדי נותר פעמים לא מבוטלות בדעת מיעוט בבית הדין – מה שלבסוף איפשר לזכותנו בפסיקותיו, שלא "נבלעו" בדברי הבריר (חוות בנימין ב, שער ד) – ולא היה זה אלא תוצאה מאותה גישה ייחודית.

באותן שנים, ובמהלך כהונתו הממושכת במועצת הרבנות הראשית, לא רק שלא פסק מהתייחסות הלכתית לאורחות חיי המדינה, אדרבה, עד מהרה הפך להתלפיות ולמנהיגה התורני של הציונות הדתית. דומה כי לא היתה סוגיה משמעותית בחיים הציבוריים שלא הונחה לבסוף על שולחנו. קביעת רגע המוות ואפשרות השתלת לב (חוות בנימין סימן יט), מעמד עולי אתיופיה ועולי רוסיה (שם, סימן יד וסימן כא), אסון צור (שם, סימן יח) ומצור ביירות (שם, סימן טו – וראה סימן עח), קבורה בקמות (שם, סימן כד) וכיו"ב, על כל אלה נתן דעתו והיווה הוגן אמירה ברורה. שיעוריו בישיבה משך שלושים ושש שנים, הניבו אף הם יבול עיוני תורה למדניים, ומכלול מאמריו ופסיקותיו שאחר 'עמוד הימיני' כונסו לבסוף לתוככי 'חוות בנימין' – הספר המנציח את שמות שני הוריו. נעוץ סופו בתחילתו.

פניו של הרב וטיב המשימות שנטל עליו, כוונו איפוא ל'עם שבשדות', למנהיגות בישראל ולצורכי דרכנן. אלה, אלה האלה, יכלו לראות בו מנהיג, מורה ומחנך – נגיש: לא מורם מעם, ודאי לא מנותק, אדרבה – מעורב, איכפתי, דואג ומעודד. כך בכפר הרא"ה ובבית הדין כלפי 'עם שבשדות' ועם הארץ, כך בישיבה עם תלמידיה, וכך בכלל מנהיגותו הרוחנית. נבון שלא תמיד נשמעו לו, ודאי לא מנהיגות פוליטית... ועם זאת, הוא עצמו לא ראה בכך עילה לפסוד. אכזבות לא מעטות היו מנת חלקו, לא במובן האישי חלילה – שכן מעולם לא היה "איש מרפקים" – אלא במובן הציבורי, כ"מאבקו" על ההוויה היהודית-האותנטית של מדינה, של מפלגה, של מנהיגי ציבור ואף של רבנות ראשית... לא אמר נואש, אף בהחלט ביכה את "הקלקולים", דומה שלא היתה הגיגה מרכזית אחת של "יום ירושלים" בה האליות זו לא באה לידי ביטוי.

מרד יחוסיות ההשפעה

בשולי הדברים, ולאו דוקא "בשוליים", לא ניתן להתעלם מדו-פרצופיות יחסן של "מערכות פוליטיות" – במובן הצר והרחב של המילה – אל הרב, ויש לתת את הדעת לפשר הענין, להפקת לקחים. עובדה היא שגורמי ציונות דתית הם שטיפחו את מועמדותו לכהונת רב ראשי, עובדה היא שבכאותם של אותם גורמים היה שותף לאותה מרקחת בשעתו, ועובדה היא שגם עתה לא ידעו "כתבי-הצופים" להספידו כהלכה. אדרבה, צא ומנה את "כמות האינצ'ים" שהוקדשו ל"איש הדוח" השווה זאת לכמות המוקדשת לאישיות פוליטית, בין אם ממיגזר "אנ"ש" ובין אם גם ממיגזר "אחר"... "על שאול שלא נספד כהלכה"!

אוי לאותה בושה. "דכם ודטר".

ואמנם שגיה היא התופעה, שעדיין לא התבצר במחננו מקומה של תורה ומקומם של אנשי תורה? האמנם יש יותר מכס שפתיים בהיתלות המלאכותית ב'מורי דרכה של הציונות הדתית' הנשאלים ולא נשאלים, הנשמעים ולא נשמעים וליפות לבקרים, משיקולים שונים ומשונים. נכון, אין דרכנו ב'מועצת גדולי/חכמי תורה', אך זאת יש לתבוע – בל תהא כהנת כפתורקית, וכל יוזולו רבנו בנשיאת "שמט" לשאו!

הן רבנו זצ"ל, דוגמא ומופת היה לבורח מן הכבוד, לרחוק מגינוני שררה ומאישי שררה, ועם זאת, הללו, כשאך נוח להם ידעו היטב את כתובתו. לארכן כאשר הוא היה זה שפנה אליהם. לא לצרכו חלילה, אלא לקידומה של תורה, לביסוס של מסורות תורה, לטובתם של בני תורה – כאן, במקרים רבים, לא היה נענה מאומה לבר תגובה נימוסית; וחבל.

אלא שגם בסוגיה זו דומה כי קיים הפרש ניכר בין חוג בני התורה שבציונות הדתית ובין אותם שאינם בני תורה. כלפי האחרונים היתה השפעתו שולית, ועיקרה מן השפה ולחוץ: לשעה. לארכן הראשונים. הללו, כך נראה, הכירו הוקירו – וכיצד לא יכירו ויוקירו את משנתו, תורתו ההלכתית? הללו, הראשונים, שמספרם ב"ה עולה, הם הם שנותנים תקוה למיפוי ומיקום מחודש תבנון של סדרי ערכים וחשיבות. אצל אלה דומה שאכן השפעתו של רבנו זצ"ל קיימת, יציבה ובעלת מעמד לשעה, לדור ואף לנצח.

אורות וצללים

אכן הרב עצמו ראה לעולם את האור שלצד הצללים, כמרגם את הצללים שלצד האור. הכיר והוקיר עשיות חשובות, מפעלים משמעותיים וכן תהליכים נכבדים, עם כל מורכבותם וסיבוכיהם. שפה על האור וביכה את הצל, ויחל לימים שכולם אור; אור הגנה. לא תמימות נאיבית מחד, לא יאוש מאידך.

ערכים מורכבים אלה העמיד במבחן כבד דווקא בשנותיו האחרונות, ויותר מכל בזיקה לשני נושאים אשר היו לו מהותיים ומשמעותיים ביותר: מדינת ישראל – הארץ והמימשל, והרבנות הראשית. תולאיהם של הללו, תולאים שהוא הכירם יותר מרבים, עמדו לכאורה בסתירה גמורה לאושיות משנתו. הוא עצמו, במאמריו ובספריו, היה ראש וראשון למבססי מעמדה ההלכתי של המדינה ומוסדותיה, לביסוס סמכות מנהיגיה (עמוד הימיני וחוות בנימין הנ"ל) ולהגדרת מעמדה – אליבא דהלכתא – של הרבנות הראשית (עמוד הימיני סימן ו), והוא זה שבשנותיו האחרונות חזה במצבי השבר. סכנת ביתורה של הארץ, כמרגם תהליך הבחירה והאחרון לרב ראשי, מילאוהו זעזוע, חרדה, ולעיתים אף סלידה. אכן חששות גדולים ליוהו בתקופה האחרונה, ועם זאת דומה כי לכלל יאוש לא הגיעו.

בשעתו דרש ואמר הרב: "ואולך אתכם קוממיות" – קוממיות אומרים חז"ל "שתי קומות, כקומתו של אדם הראשון". שתי קומות וזהו המהלך היהודי המובהק, וזהו הדרישה, וזהי התקוה וזהו הערך החשוב ביותר, שתהיה קוממיות, שתהיינה שתי קומות. קומה אחת – קומת המדינה, קומת העצמאות, קומת החרות של הגוף, קומה שניה – הקומה הרוחנית שנבנית על המציאות החומרית ועולה על גבה, מחיה אותה ונותנת לה תוקף, טעם ועניין. אין אחד קיים בלי השני. בגולה היה קיום "לא נרדמל", קומה עליונה בלא קומה תחתונה, קוממיות רוח בלא קוממיות גוף. זה איננו סדר העולם. לא כך רצה הקב"ה שיראה עם ישראל. שתי קומות ביחד הן המהוות שיעור קומה של ישראל. המדינה מציינת את קומה של העצמאות: צריך להפיח רוח ב"רוח". הנביא אומר: "על הר גבוה עלי לך מבשרת ציון, הרימי בכח קולך מבשרת ירושלים, הרימי אל תיראי וגו'". "הרימי אל תיראי" – מה היה הפחד? מה הצורך בעידוד? אלא: יש ציון ויש ירושלים. ציון מסמלת את המלכות היהודית, ציון היא עיר דוד, היא מקום המלוכה, היא מקום הממשלה. ירושלים – זוהי הקומה העליונה, זוהי ירושלים של מעלה, זוהי קדושה.

הניתוק – מפחיד, האיחוד מעודד. קוממיות – קומה וקומה ובנין אחד.

*

כך בעולם, וכך שבעתיים בשנים האחרונות ובתקופה האחרונה. אין לך סמלי יותר מהסתלקותו של הרב זצ"ל לגנזי מרומים בשבת קודש פרשת שלח – 'פרשתה של ארץ ישראל' כהגדרת מרן הראי"ה קוק זצ"ל. בתמצית דם ליבו, בכוחותיו האחרונים, התייצב למערכה קשה זו וללא ספק ממשיך הוא בכך גם עתה. מה כאן עומד ומשמש אף שם עומד ומשמש.

אף תאריך קבורתו של רבנו, כ' בסיון, סמן משמעות רבה הוא, שכן כידוע "נוהגין להתענות עשרים בסיון" בזיקה לשריפתם של "קרונות מלאים ספרי תורה הלכות הגזות" ולגזירות ת"ח-ת"ט (מג"א, או"ח תקפ ועוד).

השנה נגנז בתאריך זה "קרון מלא תורה" בספרי: מי יתן תמורתו.

עם העם שבשדות

הרב עמיאל שטרנברג

הגמ' בסוטה י"ד ע"א – דרש רבי שמלאי מפני מה נתאוה משה רבינו ליכנס לא"י וכי לאכול מפריה הוא צריך או לשבוע מטובה הוא צריך, אלא כך אמר משה הרבה מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בא"י, אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי.

היה מי שחשב להוכיח מכאן שאין מצוות ישיבת א"י, דאם ישנה מה שאלת הגמ' מדוע חפץ משה ליכנס. ומדוע היה צריך להסביר את רצון כניסתו לארץ בקיום מצוות התלויות בה. (אגב אזכיר שה"משך חכמה" מיישב את השאלה באמרו שמצוות ישיבת א"י קיים משה רבנו גם בעבר הירדן המזרחי עוד טרם שנכנסו לעבה"י המערבי והתחילו במצוות התלויות בארץ). ורבנו הרב צבי יהודה זצ"ל היה מזכיר את דברי ה"בינה לעיתים" שהיה מיישב שאלה זו בדייקו בלשון הגמ' שלא אמרה "אכנס לארץ כדי לקיימן" אלא אמרה "כדי שיתקיימו על ידי" – וכוונתו שיתקיימו בעם ישראל מצוות אלו על ידי משה רבינו. כמו שזכה משה רבינו ללמדם את תורת אלוקי הארץ, תורת מלכים ומלחמותיהם, תורת שופטים ושוטרים, תורת מצוות התלויות בארץ, כן חפץ לזכות להנחילם לישראל למעשה, ותהיה להם ע"י נחלת עולמים. ולא זכה משה ולא זכו ישראל.

ואולי תפקיד זה נמסר לשבט יששכר. שעליו נאמר "יששכר חמור גרם וגו' ויט שכמו לסבול ויהיה למס עובד" (בראשית מ"ט). ואמרו חז"ל שנשא עולה של תורה ללמדה לישראל. ועליו נאמר בדבה"י א' י"ב כשבאו שבטי ישראל לרומם ולקומם את מלכות דוד – "מבני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל". יש אוצרות חכמה שמהם מתבוננת הבינה לברר שאלותיה לפי העתים המשתנות, דור דור ושאלותיו דור דור וצרכיו, מה יעשה ישראל.

גם במחנה ישראל שבמדבר, ברגל מחנה יהודה ההולך בראש כעמוד אש לפני המחנה, השני לו הוא יששכר. ואמרו חז"ל שזכה לזה בכח תורתו, להיות חלוץ לפני המחנה, להאכיל את ישראל, להראות להם את דרכם.

ובדורותינו, בעת התעוררות האומה לתחייתה, מתעוררים כוחותיה הרדומים לעשות ולפעול, ללחום בכל מערכותיה, ההתיישבותיים, החברתיים, הצבאיים והמדיניים, ואז כמה זקוקה היא לדבר ה' שיודריכה, ינהלה חסד, יתמוך בה, ילך עמה בכל מצעדיה, יבוא לעזרת ה' בגבורים, כי עזרת ישראל עזרת ה' היא.

אחד מאנשי סגולה אלו, ומהגדולים שבהם, היה מו"ר הרב ישראלי זצ"ל. הוא זכה בגדולת תורתו לפעול שיתקיימו על ידו מצוות התלויות בארץ, מצוות התלויות במדינה, מצוות התלויות בתחייתנו. הוא נלוה למערכת האומה המתחדשת, הישוביות, החברתיות, הצבאיות והמדיניות, להורות להם את אשר יעשון, להדריכם בעצה של תורה ובעוזה של תורה, להנחותם ולהוכיחם. הוא היה עם העם שבשדות. מ"יודעי בינה לעתים מה יעשה ישראל" – בעתים המתחדשות, בחיי השעה להאירם מאור חיי עולם, כי חיי שעה אלו הן הן גופי תורה, וכל קדושת החיים הישראליים נבנית על ידיהם.

וכך כתב בהקדמתו לספרו "ארץ חמדה", על אקמצא ובר קמצא חרבה ירושלים וכפי שמבואר במדרש איכה רבה שענוותנותו של ר' זכריה בן אבקולס שרפה את ההיכל, היתה שאף שהיה נוכח באותה סעודה נמנע מלמחות, ואפשר להגיע למצב כזה של שנאה ועלבון. וכ' כ' מו"ר הרב ישראלי שם:

"ענוותו של ר' זכריה ודאי שהיא חיובית ביסודה, הרי מקורה בדאגה תעדירית לשלימות במבט המופנה כלפי פנים, בביקורת העצמית המתמדת, שאינה נותנת מקום ולא מפנה את הדעת להדרכת אחרים. להשמיע מחאה בעת הצורך ולטפל בתיקון הדברים. ושמא מתערבת כאן גם מידה מסויימת של ביטול כלפי ציבור אשר מחשבתו בהבלי העולם הזה, המון העם העוסק בחיי שעה ומניח חיי עולם מה לנו ולהם? הן גדולות אין לקוות מהם, הראוי איפוא להקדיש להם תשומת לב? האין כאן משום ביטול תורה? ויושב ר' זכריה ויושבים אתו עוד מרבנן ומתפלפלים הדאי בדברי תורה והדברים שמחים ומאירים, ואינם חלים ואינם מרגישים שהם הם המביאים לחורבן בית המקדש... והו אולי סוד בקשתו של ריב"ז, תן לי יבנה וחכמיה, מרגלא בפומייהו דרבנן דיבנה אני בריה וחברי בריה אני מלאכתי בעיר והוא מלאכתו בשדה, שמא תאמר אני מרבה והוא ממעט? שנינו – אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. לפי השקפה זו העם כולו מהווה אחדות שלימה, וממילא אין לחפש את שלימות היחיד מתוך ויתור על עבודה לשם שמירה על רמה מסויימת של צבור רחב יותר. במסגרת הכללית של העם אין אף אחד שאפשר לוותר עליו. אין אף אחד מיותר, אחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים. מעתה אין מקום להסתגרות. מעתה נתבעים קשרים הדוקים בין תלמידי חכמים לבין העם".

להיות עם העם שבשדות אי אפשר אלא מתוך אהבה, אהבה של התקשרות, אהבה של הודהות, מתוך הערצה.

ומהיכן נובעת גדולת נפש כזו, גדולת תורה כזו, תורת גאולה כזו? "ושאבתם מים בששון ממעייני הישועה" ובתרגום – "ותקבלון אולפן חדת מבחירי צדיקיא". ממקור שליתא דהמנא, מרן הרב זצ"ל, ממקור מעיין הישועה של תורת ארץ ישראל ההולכת ושבה להיות עם רב, משם שאב מו"ר הרב ישראלי זצ"ל את רוח גבורת תורתו למען ה' וישראל עמו.

וכך כתב מרן הרב זצ"ל בדבר יסוד הישיבה המרכזית בירושלים – "הורם של כוחות צעירים המיוחדים לתלמוד תורה ולהדרת קודש, בחיל וברעננות יביא עמו מרפא לרוח העם ההולך ומתפתח בארץ בדרך תחיה והתעוררות לאומית, שיהיה הולך ומתעלה בתכונה של קודש וצדיקי הקודש שבתחיה הלאומית שהם גנוזים בה ואינם נראים כראוי בפועל עדיין, ילכו ויתגלו בחיים עד אותה מידה שיהיה בידם למלא את החלל הריק שבחיים הלאומיים שלנו, שעל ידי חוסר ההשפעה של צדיקי הקודש שבתחיה הלאומית עלולים הם להיות הולכים ומחשכים בחשכת החילוניות. והיה לנו גדוד שלם, לגיון חי ופועל, מלא עוז ועצמה, הכרה עצמית וידיעות פנימית העומד הכן על בסיסה של תורה ויסודה של קדושת ישראל הנאצלה, מוכן למלא את אווירה של ארצנו, הוד רוממות קודש, תפארתה ועוזה של תורת חיינו".

מבית מדרש זה יצא הרב ישראלי לישע עמו, לרעות את הצאן, צאן עמו, צאן ה', לבקש את האובדת ולהשיב את הנדחת, לחבוש את הנשברת ולחזק את החולה על הרי מרום ישראל, בשדותיה, בגבעות ובמטעים, במערכות ובבתי המדרש, ללוות במערכותיו את חיילי הבריגדה היוצאים לעזרת ישראל מיד צר, ואת חיילי צבא ישראל הנלחמים לירושת ארץ חמדה.

ועלינו כולנו, להמלא ברוח נדיבה כזו, התוספת אוצרות רוח, בתורה – בבקיאותה ועיונה, בקדושת המידות הישראליות – בענוה וטהרה, בריבוי פעלים למען ה' וישראל עמו ההולכים להושע ישועת עולמים.

הצדיקים אין להם מנוחה, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ילכו מחיל אל חיל יראה אל אלוקים בציון, וכשם שפעל לברכה כאן בחיים חיותו, כן ימשיך ויפעול למעלה בקודש למען ישראל וארץ נחלתו. תנצב"ה.

זהב הארץ

(המשך מעמוד 8)

שרות בשנת השמיטה (עיין ארץ חמדה, מוסה"ק, עמ' קא, חוות בנימין ח"א עמ' מג) שאלה זו עוררה דיונים ארוכים בין פוסקי הדור (התורה והמדינה ח"ג, פסקים וכתבים עמ' רג, ריז), מועצת הרבנות החתה הצעה זו ואכן בשנת תשי"ח ביצע מו"ר זצ"ל את היתר המכירה. בכו"א כל ערב שמיטה פנה מרן הרב זצ"ל בשיעורים, הרצאות ובשיחות פרטיות לחזור ולעיין שמא ניתן להפקיד את הקרקעות ולא למכרן.

באיסור הרכבה באילנות חידש מו"ר זצ"ל חידוש עצום, וכתב "כל שההרכבה נעשית בדרך שאין ראויה להיות מופרה זה מזה דהיינו שקוצץ המין האחד לגמרי ומרכיב במקומו מין שני, אין שייך לדמותו כלל להרבעה, ולא זוהיא הרכבה האסורה. ואם כי מספרי האחרונים שדנים בתשובותיהם על הרכבה נראה דלא ירדו לחילוק זה, מכל מקום מתוך דברי הקדמונים הירושלמי נראה הדבר כמו שכתבנו, והאחרונים לא דנו על נקודה זו כלל" ואע"פ שגם מו"ר זצ"ל הסתפק להלכה בשאלה זו, בכל אופן כאשר דברנו מספר שנים קודם העלותו לגנזי מרומים על אודות הרכבות וכלאים, אמר שכבר לפני כחמישים שנה העלה ספק זה בענין הרכבות הנהוגות בימינו, ואפשר לצרפו להלכה למעשה.

ז. ההתעסקות במצוות התלויות בארץ לא היו רק בחינת הוראת הלכה למעשה, אלא הן היו מערכת שלמה של תורת הארץ ומצוותיה. ולכן בתחילת ספרו "ארץ חמדה" הופיע בירור הלכתי ארוך בענין מצות ישוב הארץ בעבר ובהווה, והיכן נוהגת מצוות ישוב הארץ. נושא זה העסיק רבות את מו"ר זצ"ל, כתיבת המהדורה הראשונה של הספר הסתיימה בה' באייר תש"ח, ביום הכרזת המדינה, ולכן דן (עמ' פו) במעבר קדושת הכיבוש בימי מלחמת השחרור. במהדורה המחודשת של הספר (מוסה"ק עמ' קלח) ישנה תוספת בירור ביחס לכיבוש הארץ בימי מלחמת ששת הימים. כשהתעוררה שאלת אחיזתנו במרחבי ארצנו, הוסיף בירורו עם מרן הרה"ג עובדיה יוסף שליט"א (בספרו חוות בנימין ח"א עמ' צה) "שכל אותם המקומות שנכבשו ע"י צה"ל במלחמת ששת הימים, שהיא מלחמה שנכפתה עלינו, בעוד שהתחילו לתכנן מלבאת למלחמה, ובמצורף לזה קנין החזקה שבמעשי ההתנחלויות שבא בעקבות הכיבוש (אחרי שהוברר למפרי שעדיין משתעשעים בחלום ביצליח לזרוק אותנו לים) ושהיו בהסכמת ואף ביוזמת של הממשלה, תורת כיבוש עליו לכל דבר. וזה אפילו אם נסבור (וכן הוא האמת לענ"ד, וכמש"כ בבק"א), שאין לנו כיום מצות כבוש לכתחילה ע"י מלחמה שכרוכה באבדן נפשות, מכל מקום באותם חלקי א"י שנפלו לידינו בחמלת ד' עלינו במלחמה בצוה של עזרת ישראל מיד צר, ועשינו מעשה המורה על רצוננו לזכות בהם, תורת כיבוש עליהם, ועל כן, חייבים לצאת על הגנתם במלחמה, ואין טענת פקו"נ תופסת בזה".

ח. קדושת הארץ ומצוותיה מחייבים אותנו גם לברר מהם גבולותיה של הארץ. מו"ר זצ"ל ברוב התמדתו ובקיאותו בהלכות חזר לעוסקה של סוגיית גבולות הארץ, ולאחר עמל ויגיעה שאינם רגילים בספרות ההלכה, העלה פסקי הלכה גם בסוגיא עמומה זו, על דברי מרן זצ"ל בענין הגבולות כתב הרב ב.ש. טכורש זצ"ל "השקיע כאן הרבה סקירה ועיון, בכדי להתמצא בגבולות ארץ ביסודם, במקומם ובהשתלשלותם עד הנה, מברר ומחזה את דעתו כאשר הבקיאים בהם, שנדיר למצוא בין הרבנים תלמידי חכמים. מביא את דעת החוקרים בידיעות ארץ ישראל ומציין ומתווכח עמהם, וחוזר לעניינים וידיעתם על גבולות הארץ, עומד על גירסאות שונות אף דוחה גירסאות משוערות, מגלה מקורות חדשים, ובזה הוא דולה את השקפתיו וחידושיו בשטח זה, ומבאר שרב בקעת ועולה מרת אהבתו והתקשרותו של המחבר עם ארץ ישראל, בה הבעבודה" וזכורני שלא אחת באתי אצל מו"ר זצ"ל וראיתיו רוכן על מפות, ובמבנתו המצוינות היה מחזיק ביד זכוכית מגדלת ובודק מקומות, ומורה הלכה לכל מקום ומקום בארצנו הקדושה, וזאת מלבד מפת ארץ ישראל שהיתה קבועה מתחת לזכוכית שולחנו.

ט. עליית מו"ר זצ"ל לירושלים (תשכ"ה) לבית הדין הגדול, ולישיבת "מרכז הרב" לא הפסיקה את עיסוקו במצוות התלויות בארץ, ואע"פ שכתב בהקדמתו ל"ארץ חמדה" (מוסה"ק, תשמ"ג) שבעלותו לירושלים תפסו הבעיות שבין איש לאחיו ובין איש לחבירו, את מקום הבירורים בהלכות התלויות בארץ לשם יישומם בציבור החקלאי שומר המצוות. אולם הציבור שומרי התורה ראה ברבינו את הכתובת לשאלות במצוות התלויות בארץ, וביחוד בשאלות המתחדשות בהלכות.

שאלה מחודשת שמו"ר זצ"ל עסק בה בהרכבה היא צפי אילנות שהאילן עצמו הוא ננס, ושנות חייו קצרים (שלש-חמש שנים) אולם ניתן לשותלו בעציץ שאינו נקוב האם יש חיוב ערלה מדרבנן בעציץ שאינו נקוב? מו"ר זצ"ל נטה להקל שלא כדעת החזו"א זצ"ל. אולם לא רצה להכריע בשאלה זו לבדו, חפץ היה לשמוע חוות דעת של גדולי תלמידי חכמים זו. מו"ר זצ"ל פנה למרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל בשאלה זו, ונתקבלה תשובה במכתב הפותח "למע"כ ידידי ומכבדי הגאון המפורסם מוה"ר שאול ישראלי שליט"א" ומסיים "בהערצה ובכל אותו טובה וברכה ושמחה". מו"ר ענה למרן הגרש"ז אויערבאך זצ"ל במכתב הפותח "הה"ב ידידי המרומם הגאון הגדול, זקן ויושב בישיבה, מרבה פעלים לתורה ולהאדרתה כש"ת שלמה זלמן אויערבאך שליט"א", לקיים מה שנאמר "את והב בסופה" אלו ת"ח שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה לזה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה. שאלה זו משום חשיבותה הסתירה הרבה מאוד מו"ר זצ"ל. לאחר למעלה משנה אלי בסרוניא מדוע ת"ח צעירים לא הביעו את דעתם בשאלה זו (הובא בברקאי ג' עמ' 173-157).

י. שאלות רבות במצוות התלויות בארץ שמו"ר זצ"ל עסק בהם לאחר עלייתו לירושלים כונסו בספרו "חוות בנימין" (הוצאת מכון התורה והארץ), ובקבצי "התורה והארץ" (ח"א, ח"ב). מו"ר שהיה ממורי ההלכה המובהקים של "מכון התורה והארץ" האיר פניו למכון וענה לשאלותינו פעמים בכתב ופעמים בע"פ, וכאשר הגשנו בפניו את חוברות השמיטה לצרכן ולחקלאי עבר בשימת לב מיוחדת על כל סעיף וסעיף, העיר את הערותיו והשגותיו מתוך הקפדה על כל תג של הלכה, אולם מאידך חלילה לאסור את המותר.

וכשם שרבי עקיבא התאבל על רבי אליעזר ואמר "אבי אבי רכב ישראל ופרשיו, הרבה מעות יש לי ואין לי שולחני להרצותן", כך אנו עומדים היום לאחר פטירתו מו"ר הגר"ש ישראלי זצ"ל שהיה הפרש העומד בראש המלחמה ומנהיגה, וביחוד בענייני ארץ ישראל ומצוותיה, ויש לנו הרבה שאלות לשאול ואין למי לשאול "חבל על דאבדין ולא משתכחין".

מחנה אריאל

מחנה קיץ בסגנון אמריקאי
"SLEEP-AWAY"

האתר: כפר סילבר, על יד אשקלון
תאריכי הקייטנה:
מחזור א' - 25 ליולי-3 לאוגוסט
מחזור ב' - 3 לאוגוסט-14 לאוגוסט
מחיר למחזור 1200 ש"ח
הדרך הטובה לנצל את תשעת הימים ללימודים ופעילות!
לפרטים: דינה אנגסטרייך
טל./פקס 07-725375
ביפר 02-294666, 03-5206666
מנוי: 24459, נא להשאיר הודעה!
הקייטנה מנוהלת ע"י חברה פרטית, דתית לאומית, בלי כל קשר למפלגה או תנועה.

ללימודי אנגלית בכיף
בשילוב מחנה קיץ גדוש פעילות
לתלמידי כיתות ג' - י"א
התכנית:
חצי יום: מסלול לימודי אנגלית ע"י מורה מוסמך כולל שיעור תורני וטיולים מיוחדים.
חצי יום: פעילות מלאה של מחנה קיץ, עם חברת אמריקאים וישראלים דוברי אנגלית.
◄ שחיה נפרדת
◄ ספורט / טניס
◄ חוגים במחשבים
◄ אומנות קרמיקה
◄ ריקודי עם ועוד

עיריית תל-אביב-יפו
ב"ה
עיריית תל-אביב-יפו
המחלקה לתרבות תורנית
משרד החינוך והתרבות
האגף לתרבות תורנית
המרכז הקהילתי "איחוד שיבת ציון – חוג הנוער הדתי"
כולל "מכתם לדוד"

מזמינים את הציבור לערב עיון וזכרון
במלאת שלושים להסתלקותו של
מרן הרב שאול ישראלי זצ"ל
ראש ישיבת "מרכז הרב" ירושלים
שיתקיים אי"ה ביום שני, יט' בתמוז תשנ"ה (17.7.95) בבית המרכז הקהילתי, רחוב בן יהודה 86, תל-אביב.

ישאו דברים:
בשעה 19.00 הרב דב ביגון – ראש ישיבת "מכון מאיר" על הנושא: גבולות הארץ
בשעה 20.00 הרב חיים דוד הלוי – הרב הראשי וראב"ד לת"א-יפו – דברי תורה והערכה
יפתח וינחה: הרב יצחק ידידיקין – ראש הכולל "מכתם לדוד"
תפילת ערבית אחרי הלימוד

הועדה להוצאת כתבי מו"ר הרב ישראלי זצ"ל
"אין עושין נפשות לצדיקים דבריהם הן הן זכרונם"

בקשה

רבים מדבריו של מו"ר הרב ישראלי זצ"ל מפוזרים וטרם ראו אור. בכוונתנו לאסוף דברי תורה אלו במטרה להפיצם ברבים.
אם ברשותכם מכתבים, או הקלטות ואפילו עדות על הנהגה. נודה אם תשלחו לכתובת הועדה אצל ישראל שריה, בעל השאילתות 12, ירושלים 95465.
בתודה מראש הועדה והמשפחה

הפיוט הסרקסטי

השירה, שילוב של גיחוך, הומור ואבסורד, כמו בשיר "נקניק ברוח" או "ההיסטוריה של העיר".

אם גוגול כתב מעשה באף שנטש את בעליו ויצא לטייל בעולם עטוף באדרת ובתוך כרכרה, עוד לפני מאה וחמישים שנה, למה לא יכול קוסמן לכתוב את שיר "שלושה כרכים עבים וההיסטוריה של חיי העיר".

אך גם בפרקים "הרציניים" יותר של הקובץ הזה, מרים ה"שדון הסרקסטי" את קלסתרו המלגלג כמו בשיר: ב"הכילה האינטרסנטית":

"בהכילה האינטרסנטים מדברים משותפים בהמולה. בשם ההכילה הודעה פונה אלי רשמית קבוצת האינטרסנטים הקשורה בברזים / ... / בברזים בכף הזהב בברזים שם והתחילה קבוצת האינטרסנטים / היא חברת הבת של האני

אולם אותו "אני" אישי או קולקטיבי, לא זוכה תמיד רק לטיפול סרקסטי-אירוני. בכח הראייה האבסורדית (ההיסטוריה של העין, זוכרים?) שמעצם טבעה לפעמים היא מגמדת ולפעמים מעצימה עד פחד, אימה חזועה (כדוגמת של להאיש "בעליסה בארץ הפלאות") לפעמים מסתכל קוסמן בקיום האנושי לא בטלסקופ אלא במקרוסקופ, ואז גם דברים קטנים נעשים נפילים וענקים

"יש לנו בית השמשה מרחים. / מרחים. אנחנו רואים מן / הגבעה את גוף הדרע / הענק נוחר על השמיים /..."

וכך עד לשורות האחרונות שהזכירו לי את סרטו של ברגמן "מבעד לזכוכית האפלה": "... ועל אילו

חומר / רגשות אוהרויים מוזיים בעוזמה, תלויים ועומדים / החיים האלה, עכבישים, עצמי נטיבה // מעל מעקה הגבהים, המרחבים / ביושה, של גרדום האימה.

שירי הרעיה

גבהי האימה והתהומות, אינם אי שם מעבר לקשת בענן אלא כאן, בסלון בבית, ליד הרעיה, שגם כאן כביתר קבציו, הוא מקדיש לה שירי אהבה אינטימית, המקדשים ומחזקים את הקשר המשפחתי, בה בעת שהם מראים את הפרובלמטיות שיש בו. בשיר "זוהות הזוג" מגויסת הארמית של הקבלה הצפתית כדי להעניק את אחדות התהומות השרוייה בקשר המסתורי-מיסטי שבין בעל לאישתו, בה בעת שהם שרויים גם בקיום יומיומי, אפרורי שגרתי כביכול. "שדין יהודאין חופרין במשוגעין מתחת למיטה / שלך שלי שיחון ומערות כורין חורין (ואי אפשר להתעלם מן האספקט המלגלג של משוגע / וכורין) ידי בני חבריא עיזין מסטרא אחרא יהצאי / להיקפין מתוך / ההולכות עירין ומקשיבין לגבירת של זהב צעיר בחדר המיטות / בתוך שיכון ישראלי מוזהב מרואנת

הרעייה-האישה מוצגת באותה נימה כפולה משמעות של קודש פתוח ומעורבל בחול, של סיטרא אחרא נאבקת בקדושה גם בשיר "קידוש" השירים להלולת הבן ובתרגיל שירי המתחות הנקראת "12"

(המשך מעמוד 6)

מבתאי לילה אל אישתי הישנה מתוכם אצטט אחד: "את בנף הברזל / הגדולה, אישתי ואת הפרפר / הפריון המרפרף סביבה ואת מנורת הלילה, את / הכיבוי הנישא את הגוף ואת היא עיר האורות המבצבצת למטה בלילה, את הדי ההרים ואת הבזקים ואת / הים ואת החול ואת / רוח המטר המלוהה אותי / בליטוף מיטת הלילה".

כך שבין כל שירי האבסורד והסרקאזם, הנה בסתור לו, עדין ושקט, גם שיר אהבה ענוג לרעייה, כשם שבין כל השורות המלעיגות על פזות המשוררים הנביאים והמנהיגים וראשי הממשלות, אפשר למצוא ולשלוף את אלה המתארות שליחות כפייה שאדם מקבל על עצמו בעל כורחו. האם גם שליחות השירה? אומנם קוסמן מציג את הגורם הכופה עליו שליחות זו בשם קוד, אבל אין לטעות ברצינות של הנימה בשורות הבאות, החותמות הפעם את התייחסותי לקובץ שיריו החדש:

"יקהב פרפר הַשַּׂר של השליחות הולך וממלא אותי בהבהבות / את המופלא שבמסקים הוא מדביק בקצה הנתם ליד כמו תיתורת של תפילין / אקרוח לי אל המוח אל הלב אתגור לי דרך הנחת לביטא ואצווה עלי שליחות / בעל כורחי ולאבסי ואתנחה ואתנשא – אני הים והמשגב אני הגוף המדבר / בפות אל רוח המידעים של השליחות של הכאב

וכבן יצא המרצע של הרומנטיקה מתוך השק של האבסורד והאירוניה וגם "לוליין המילים" מתחת ללבוש הליצן "כפות את רוח העודים... של הכאב".

מדינת ישראל
המשרד לענייני דתות
לשכת המנהל הכללי

הודעה לציבור

משרד הדתות מודיע, כי לאחר שנקבעו על ידי השר לענייני דתות תנאים כללים חדשים לרישיונות קבורה, מוזמנים בזאת תאגידים ומסודות ציבור לפנות למשרד לענייני דתות - מחלקת הקבורה, בבקשה להענקת רישיון קבורה.
רישיון הקבורה יוענק למוסדות ציבור שימצאו מתאימים לכך על ידי המשרד לענייני דתות, בהתאם למדיניות שקבע השר לענייני דתות ולשיקולים של טובת הציבור ותקנת הציבור, במטרה לעודד את התחרות ולשפר את שירותי הקבורה בישראל, הן לאזרחי ישראל ותושביה והן לזרים.
ניתנת בזאת תקופה של 60 ימים להגשת בקשות כאמור.
את הבקשות יש להגיש למנהל הכללי של המשרד לענייני דתות, רח' יפו 236, ירושלים.

בכבוד רב,
ד"ר גרשון מצגר
המנהל הכללי

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט
האגף לתרבות תורנית

קרן לזכר
יעקב אגרסט ז"ל

פרס אגרסט לתרבות יהודית לשנת תשנ"ו

יינתן בהערכה לפעילות בתחום התרבות היהודית באחת מהצורות הבאות:
א. ייזום מפעל חינוך או תרבות.
ב. פעילות ארגונית-תרבותית.
ג. מסירות בהדרכה ו/או בהוראה מחוץ למסגרת החינוך הפורמלית
ד. יצירה ספרותית או אמנותית-חינוכית בעלת ערך מעשי לחינוך והשכלת מבוגרים ו/או נוער.

גובה הפרס: חמשת אלפים שקלים.

רשאים להציע מועמדים לקבלת הפרס: מוסד חינוך או תרבות, רשות ממלכתית או רשות ציבורית, שלושה אנשים מתחום החינוך, התרבות או הפעילות הציבורית. אדם או מוסד אינם רשאים להציע את עצמם, ומוסד אינו רשאי להציע את מנהלו או את עובדיו.

יש להגיש את ההמלצות בארבעה עותקים. הממליצים על יצירה ספרותית או אמנותית יצרפו שלושה עותקים של היצירה.

את ההמלצות יש לשלוח אל: **פרס יעקב אגרסט**, האגף לתרבות תורנית, משרד החינוך והתרבות, ירושלים, 91911. המועד האחרון: ט"ו מנחם-אב תשנ"ה (11 באוגוסט 1995)

בס"ד — פתח תקוה, תמוז תשנ"ה יולי - 7-1995

פניה נרגשת

מהורי הנערה נועה אסתר שורץ בת 17 וחצי תחי'
וחברי "הוועד הציבורי וידידי הקרן להצלת נועה אסתר שורץ תחי'"

אנו הוריה החרדים לשלומה של נועה שבים ופונים אליכם מעומק הלב, להמשיך ולסייע לנו להעניק לנועה את הטיפול הרפואי והאבחוני הקפדני, הדרוש על מנת לשמור על חייה, לאחר שבמשך 5 וחצי שנים היא מתמודדת בגבורה עם תוצאות מחלת הסרטן הקשה שפגעה בה בגיל 12, תחילה בגל ימין ואחר כך גרורות סרטניות בשתי ריאותיה.

ללא שותפכם האצילית לא ניתן היה לעמוד בכל התלאות והקשיים שעמדו בדרכנו במאבק המופלא וההרואי להצלת החיים של נערה מיוחדת זו, אשר השירה מכבה מול המחלה הנוראה, באמונה ללא סייג בהקב"ה, באומץ לב מדיר, תוך היותה דוגמא אישית ומופת למשפחתה, חברותיה, ולחולים אחרים ששואבים ממנה כח ועידוד.

נועה עברה מאז סבל ניתוחים שלא יתוארו, כולל 9 ניתוחים וטיפול כימותראפי קשה וארוך מאוד והיא זקוקה כל 3 חודשים למעקב רפואי בלונדון בבית החולים "Brompton" למחלות ריאה, שם נותחה פעמיים בריאותיה ושם מצוי המיכשור האבחוני היחידי המעודכן, המשוכלל והיקר ביותר, הקיים היום בעולם, מסוג-"Imatron" והמצוי במספר מועט של מרכזים רפואיים חשובים באירופה וארה"ב.

יצויין, כי נועה לא יכולה להבדק במכשיר ה-MRI עקב שתל מתכתי בן 25 ס"מ המצוי ברגלה, היכן שבה החל הגידול הסרטני הראשוני. במכשירי אבחון מסוג CT הקיימים בארץ, לא ניתן במקרה מורכב זה לבצע את האבחונים הדרושים. על דעת רופאיה בארץ ובחו"ל סוכם, כי אסור בנושא זה לקחת סיכון נוסף שעלול להיות הרה גורל ויש להקפיד על ביצוע המעקבים כל 3-6 חודשים בלונדון.

בחודשיים האחרונים סבלה נועה מהחמרה רעה מאוד, מירידה מתמשכת בתפקוד הדם, סחרחורות קשות, עייפות ותשישות קשה מתמשכת, שפגעה בכושר תיפקודה היום-יומי.

לאחר התייעצות בין רופאיה בארץ ורופאיה בלונדון עברה נועה סידרה מקיפה ומיוחדת של בדיקות, כי ככל הנראה יש לנועה נזק מסויים בלב עקב הטיפולים הכימותראפיים שעברה.

המצב של נועה כך היא מתפקדת עם חצי ריאה ימין ו-3/4 מריאה שמאל, הוא מצב של סיכון גבוה לריאות במקרה של כשל בתפקוד הלב. לפיכך אסור להזניח את הדבר ואנו פועלים עם מיטב הרופאים בארץ ביעוץ צמוד עם רופאיה בחו"ל לפתרון הבעיה.

מיד עם סיום בחינות הבגרות של נועה בעוד 3 שבועות אנו יוצאים ללונדון לבדיקות ריאות חשובות במיוחד במכשיר ה-"Imatron" ואצל מנהל הריאות האונקולוגים המשגיחים עליה בלונדון. מלונדון נמשיך בעז"ה לגרמניה, להמשך שיקום הנשימה בקליניקה אצל פרופ' הרלד מור מומחה בעל שם עולמי בשיקום נשימה. כושר נשימתה כיום הוא כ-65% מהנדרש בגילה, והדבר מקשה על תיפקודה ותורם גם הוא לעייפות ממנה היא סובלת.

בעז"ה אנו מקווים לשוב ארצה, ונועה תתחיל בעז"ה בשרות הלאומי כמדריכה באולפנה בני עקיבא לבנות בעפולה.

על מנת להשיג זאת בעז"ה, אנו זקוקים להמשך עזרתכם החשובה.

אנא סייעו לנו להעניק לנועה בריאות אושר ושמחת חיים.

סיוע דחוף ניתן להעביר לקרן להצלת נועה אסתר שורץ תחי', רח' הרב אנטרמן 8, פתח תקוה מיקוד 49270

או ישירות לחשבון הבנק של "הקרן להצלת נועה אסתר שורץ תחי'",

בנק המזרחי (20) סניף מס' 052, כפר המכבייה 12 גבעת שמואל מיקוד 42271, חשבון מס' 531570

ואי"ה נשיב לכם בשמחות ובבריאות.

בהוקרה רבה ובברכה נאמנה,

ההורים — *חיה ומשה שורץ והמשפחה*
חברי הוועד הציבורי וידידי הקרן להצלת נועה אסתר שורץ

"וחזקו ידיים רפות וברכיים כושלות אמצו" (ישעיה ל"ה, ג')
וכל המסייעין יתברכו בכל מילי דמיטב.

אנו הח"מ המכירים אישית את המשפחה ואת פרטי המקרה
מצטרפים לפנייה זו וממליצים בחום להגיש לה כל סיוע מידי להצלת נפש

אברהם שפירא - לשעבר הרב הראשי לישראל, הרה"ג ברוך שמעון סלומון - רב ראשי וראב"ד פתח תקוה, הרה"ג משה מלכה - רב ראשי פתח תקוה, הרה"ג שמחה הכהן קוק - רב ראשי וראב"ד רחובות, הרב חיים דרוקמן - ראש הישיבה הגבוהה - הסדר "אור עציון", הרב יהושע מגנס - ר"מ בישיבת "מרכז הרב" ירושלים, מר אברהם פרמושטיין - לשעבר סגן ראש עירית פתח תקוה, מר יצחק שטיגליץ - מזכ"ל תנועת בני עקיבא העולמית, מר אליעזר גלט - מזכ"ל תנועת בני עקיבא בישראל.

למושב כרמל - מושב דתי בדרום הר חברון
דרושים:
א. עובדי רפת מנוסים
לעבודה קבועה, אפשרות לקליטה, מגורים במקום.
ב. עובד עם רשיון טרקטור
לעבודה לחודשיים במטע. שכר גבוה.
תחילת עבודה מידית
להתקשר לאלקנה 050-316629, 02-9963101

לערוץ 7 למחלקת הפרסום
דרושה
פקידת מחלקה
למשרה מלאה א'-ה' שעות 9.00-17.00
דרישות התפקיד: מסודרת, חרוצה ואחראית בעלת יוזמה ורצון להשתלב בצוות צעיר ודינמי • ידע ונסיון במחשב קלדנות והדפסה. העבודה ברובה מול מחשב!
לפרטים נא לפנות לטלי 03-562-58-50

מדינת ישראל
משרד החינוך התרבות והספורט

פירסום מכרזים משולבים (פנימי והיצוני) מס' 574-577/95

מכרז מס' 574/95: תואר המשרה: **מנהל/ת גף** (הטיבות עליונות)
היחידה: מינהל פדגוגי/אגף חינוך על-יסודי
דרגה: מפקח
מס' המשרה והיקפה: 330/027 (משרה שלמה)
מקום העבודה: ירושלים
איזור פיקוח: כל הארץ

מכרז מס' 575/95: תואר המשרה: **מנהל/ת גף** (הכשרת עובדי הוראה)
היחידה: אגף הכשרה והשתלמות/גף הכשרת עובדי הוראה
דרגה: מפקח
מס' המשרה והיקפה: 850 (משרה שלמה)
מקום העבודה: ירושלים
איזור פיקוח: כל הארץ

מכרז מס' 576/95: תואר המשרה: **מנהל/ת מחוז**
היחידה: לשכת מחוז הדרום
דרגה: מפקח
מס' המשרה והיקפה: 1606 (משרה שלמה)
מקום העבודה: באר שבע
איזור פיקוח: מחוז הדרום

מכרז מס' 577/95: תואר המשרה: **מנהל/ת מחלקה** (הרבות הודיה)
היחידה: מינהל פדגוגי/אגף חינוך על-יסודי
דרגה: מדריך, מפקח
מס' המשרה והיקפה: 7070 (משרת מסגרת-שלמה)
מקום העבודה: ירושלים
* הערה: המשרה היא בלתי צמיתה והעובד שיבחר יועסק עפ"י חוזה מיוחד או במינוי בפועל. תקופת ההעסקה לא תעלה על שלוש שנים.

מכרז מס' 528/95: תואר המשרה: **מנהל/ת גף** (הטיבות ביניים)
היחידה: מינהל פדגוגי (הטיבות ביניים)
דרגה: מפקח
מס' המשרה והיקפה: 330/024 (משרה מלאה)
מקום העבודה: ירושלים
* הערה: למשרה זו חל תיקון והארכת הרשמה עד המועד הרשום מטה.

פרטים נוספים על המשרות ניתן לקבל בתחום משאבי אנוש - יחידת המכרזים, רח' שבטי ישראל 34 ירושלים, טל': 02/292222, 02/293222

או – בלשכות המחוזיות של משרד החינוך, התרבות והספורט
1. לשכת מחוז ירושלים – רח' דבורה הנביאה 2, בנין לב רם, ירושלים
2. לשכת מחוז הדרום – רח' הנשיאים 15, בנין סולל בונה, באר שבע
3. לשכת מחוזות ת"א והמרכז – שד' שאול המלך 39, בנין הדר דפנה, תל-אביב.
4. לשכת מחוז הצפון – בית הממשלה, הקריה, נצרת עילית.
5. לשכת מחוז חיפה – רח' חורי 2, בנין "מגדל הנביאים", חיפה.
6. אגף החינוך ההתיישבותי – רח' ארניה 10 הקריה, תל-אביב.

או – בלשכות המחוזיות של נציבות שרות המדינה
1. לשכת מחוז ירושלים – הקריה, רח' קפלן 3, ירושלים
2. לשכת מחוז תל-אביב – הקריה, רח' קלמן מגן 10, תל-אביב
3. לשכת מחוז חיפה והצפון – רח' חסן שוקרי 11 (בית הממשלה), חיפה
4. לשכת הנגב, באר-שבע – בנין לשכת הבריאות המחוזית, רח' החלוץ 136, באר-שבע.

בקשות בצירוף מסמכים, תעודות וקורות חיים יש להגיש ליחידת המכרזים – בתחום משאבי אנוש, משרד החינוך התרבות והספורט, רח' שבטי ישראל 34, ירושלים, מיקוד 91911.

את הבקשות יש להגיש ע"ג טופס בקשה למשרה פנויה – למכרז משולב מ.ג.ע. 230 אותו ניתן לקבל בכל אחת מהכתובות המצויות לעיל.

אין להעביר את הטפסים לנציבות שרות המדינה.
היום האחרון להגשת הבקשות:
יום חמישי, כ"ט בתמוז תשנ"ה, 27 ביולי 1995

אתמול בבורסה

שבוע המסחר הסתיים במגמה חיובית מתונה

מאת סופר "הצופה"

שבוע המסחר בבורסה הסתיים אתמול במגמה חיובית מתונה. מדד מניות המשתנים עלה ב-0.54% לרמה של 192.51 נקודות. בסיכום שבועי עלה מדד המשתנים ב-2.4%. גם במניות הכר"מ נמשכו רוב המניות בעליות שערים. מחזורי המסחר הסתכמו בכ-106.9 מיליון שקל.

עליות שערים שחלו ביום קודם במניות ישראליות הנסחרות בארה"ב, גרמו אתמול בבוקר לאווירה חיובית בקרב סוחרי המניות המקומיים. בתחילת המסחר נרשמו עודפי ביקושים גדולים יחסית בכ-120 מיליון שקל בצד עודפי היצעים בכ-15 מיליון שקל. רוב עודפי הביקושים, המסחר הער היה במניות טבע שעלו ביום קודם בארה"ב. מסחר ער היה גם במניות בזק – שהיה בין המניות היורדות שירדו וכן במניות תדיראן, בנק הפועלים אלביט ועוד.

מניות רוגוזין נסחרו בעליית עד 5%, מתוך ציפיות שחברת חשמל תחליט לרכוש את קרקעות החברה ב-75 מיליון דולר. בסיום יום המסחר נודע כי דירקטוריון חברת חשמל דחה את ההצעה, והמליץ להנהלת החברה להמשיך את המשא ומתן על בסיס שווי של 56 מיליון דולר לקרקעות החברה.

במניות הכר"מ היתה מגמה חיובית, אולם פעילות בהיקפים גדולים היתה במספר מצומצם של מניות, כך שמבחינה זו בסיס המסחר במניות הכר"מ עדיין קטן.

באפיק ההשקעות הסולידיים היתה יציבות ועליות מתונות באגרות המדדיות. באגרות המק"מ היתה יציבות ותנודות מתונות לשני הכוונים.

עו"ד צביה גרוס – יועץ משפטי למערכת הביטחון

עו"ד צביה גרוס תכהן כיועץ המשפטי למערכת הביטחון במקומו, עם פרישתו של אליקים רובינשטיין לשיפוט.

עו"ד גרוס החלה עבודתה במשרד הביטחון בשנת 1982 והגיעה לתפקיד של סגן בכיר, משנה ליועץ המשפטי למערכת הביטחון וממלאת מקומו בהעדרו.

בית המשפט

חשב המועצה האזורית מעלה יוסף מואשם במעילה

יוסף אסור (40), ממושב אבן-מנחם, שכיהן כחשב המועצה האזורית מעלה-יוסף, מואשם במעילה בסכום של מליון ש"ח מכספי המועצה, בגניבה וזיוף בידי עובד ציבור, מירמה והפרת אמונים.

משפטו של הנאשם שאמור היה להיפתח ביום ה' בבית משפט המחוזי בחיפה, נדחה ע"י השופטת בלהה גילאור למועד אחר, לאחר שהנאשם לא התייצב לבירור דינו. בכתב האישום מוגשת בציגות התביעה, עו"ד ענת גשר, כי הנאשם שכיהן מאז שנת 1983 כחשב המועצה האזורית מעלה יוסף, נקט בשנים 1988-94 באופן שיטתי בדרכי מרמה, זיוף שלח בדיווח כוזב על עובדים שהועסקו כביכול במועצה, תוך שימוש בשמות ובפרטים אישיים של אנשים שהועסקו בעבר במועצה ושמות פיקטיביים של אחרים שאותם ברא, לטענת התביעה מדמיונו. התביעה טוענת, שעל סמך דיווחיו הכוזבים של הנאשם הוכנו תלושי שכר לעובדים הפיקטיביים, ששולם ע"י המועצה היישר לחשבונות בנק שהנאשם פתח באזור נהריה, עכו, מעלות ושלומי על-שמו ועל-שם אשתו וגיסו. החשב מואשם כי שלשל לכיסו כמליון ש"ח, שערכו המשוערך ליום הגשת התביעה מסתכם בכ-1.4 מליון ש"ח.

מאות אלפי שקלים חולטו לקופת המדינה בגזר דין של סוחר סמים

מאות אלפי שקלים חולטו לטובת אוצר המדינה בגזר דינו של סוחר סמים מנצרת שניתן אתמול בבית המשפט המחוזי בנצרת.

הנאשם, איוב ג'ובראן בן 40 מנצרת, הועמד לדין והורשע על סחר בסמים, יבוא ואחזקה של סמים, לאחר שנמצאו ברשותו כ-170 גרם הרואין.

שופט בית המשפט המחוזי בנצרת אהרון אמינוף החליט להחמיר בעונשו של הנאשם, לנוכח עברו הפלילי, וגזר עליו עונשים כבדים, הכולל חילוט כספי הסכומים, בהם 230,000 שקלים שהושקעו בדירות, עוד על שמו ורווחים שהתוספו מאז מעצרו בחודש מאי 1994.

שערי המניות ביום 13.7.95

מניה	שער	מחזור בש"ח	שינוי בנק'	שינוי ב-%	היצע/ביקוש
ציקלון 1	*5911	78	+130	+2.2	+459
* ביצוע חלקי 76.5%					
ציקלון 5	*4077	203	-73	-1.8	-299
* ביצוע חלקי 99.5%					
קנבטרין	6208	505			
תאת 1	566	3298	-6	-1.0	-2929
תאת 5	364	177602	-19	-5.0	-203156
תראה	1370	6409			
תדיראן	575	14772	+18	+1.8	+42382
אי פי	941	225499	+25	+2.7	+377087
תעש.אקרשטין	403	57616			
אדים בלוס	190	19788	+4	+2.2	+58377
מתאיקה 1	457	14750	+17	+3.9	+23600
מתאיקה 5	413	16881	+15	+3.8	+53011
נגב קרמיקה	382	106030	+11	+3.0	+149251
רשפים 1	*1218	818	-106	-8.0	-1956
* ביצוע חלקי 56.2%					
רשפים 5	1136	3880			
מסלול 1	*1205	985			
ליפסקי ושות'	2356	4150			
מקסימה 1	1327	3726	+29	+2.2	+5988
מקסימה 5	1245	1260	+30	+2.5	+4740
סנו 1	1415	200	+54	+4.0	+199
סנו 5	1288		+16	+1.3	+3952
פריקלס	1923	7328	+10	+.5	+10852
קים	6857	346	+288	+5.0	+346
קליין	452	7016			
תא	1015	6611	+66	+7.0	+17687
מקסול-טור	551	1000			
רפתן	2131	1			
מלס 05	433	300	+1	+.2	+811
קיבל	1124	14188	+14	+1.3	+56408
תעל	30761	15	+1183	+4.0	+9
אגרין 1	183	17289	+2	+2.0	+29178
גולן	782	4214	+2	+.3	+8588
חמישה יוד	402	80	+11	+2.8	+2997
פז גן	482	21952	+7	+1.5	+36406
חברות להשקעה ולאחזקות					
אזניק	4982	180	+49	+1.0	+209
אלגר	4253	1001	+63	+1.5	+4199
אפריקה 0.1	382035	301	+7491	+2.0	+368
בזלת	5985	1410	+146	+2.5	+4594
דנבאר 1	2689	1080	-55	-2.0	-2907
דנבאר 5	2386	6115			
הלפמן 01	69945	94	+1371	+2.0	+142
אמפא	99952	50	+2911	+3.0	+86
צבי אקרשטין 1	1133	8735	+44	+4.0	+56763
צבי אקרשטין 5	1036	22686	+35	+3.5	+58450
חירון 1	9011	100	+133	+1.5	+1079
חירון 5	8477	11			
ינגא	1456	14503	+29	+2.0	+51233
יישום	83	101000	-1	-1.8	-119080
כלל ישר 50	7685	7	+19	+.3	+275
מגור 01	2144	180	+140	+7.0	+180
מגור 05	2037	420	+115	+6.0	+420
סהר השקעות	1936	500			
סמנת הכפר	924	1985			
פז השקעות	7476	3033	+19	+.3	+517
פמה 01	1107	4750			
כור 1.0	24515	6912	-61	-.2	-5259
חברות חיפושי נפט וגז					
מגן 1	2146	4712	+32	+1.5	+8568
מקבילה - חברות וסוכנויות ביטוח					
הסנה	--- הפסקת מסחר ---				
ימגל	1832	3008	+38	+3.0	+2999
קופל	198	7447	-4	-2.0	-20853
אליסק	384	2603			
אליסק	384	2603			
דשה	*939	1561	+45	+5.0	+5298
* ביצוע חלקי 95.1%					
כלל מחשבים	9584	1030			
משב	451	46124	+10	+2.3	+46083
מקבילה — נדל"ן בינוי ופתוח					
בי-ריקר פת	1630	400			
דנבאר משאר	4812	615	+59	+1.2	+792
מליבו 1	773	1153	+2	+.3	+685
מליבו 5	784	20142	-2	-.3	-2440
לוינשטין 1	*823	1066			
עירד	5020	86	-102	-2.0	-1167
אמאם	1532	24319	-4	-.3	-23366
שמן	ק 14572		+1325	+10.0	+18847
מושר	*96	16500			
פלינן	658	5129	+54	+8.9	+11429
משאבות סלע	107	213806			
מ.ל.ם	1339	1250	+7	+.5	+250
גל תעשי 1	167	79584		+.3	+107832
תבון	*2846	522	+138	+7.2	+1078
* ביצוע חלקי 52.2%					
מידב' פתוח	102	10000	+2	+2.0	+25376
בבין	55196	4	+1608	+3.0	+9

משתנים

מניה	שער	שינוי בנק'	שינוי ב-%	מחזור בש"ח
הבינלאומי	36098			
פ.ב.י.	44570	+111	+.2	407689
בזק	766	-24	-3.0	1985000
כלל סחר	783	+8	+1.0	18009
שופרסל ב	5785	+29	+.5	189210
דלק	8992			
אמדים	3685	+63	+1.7	923724
נכסים בנין	19418	+145	+.7	17345
הכשרת ישוב	938	+16	+1.7	37348
חב' כלכלית	957	+9	+1.0	422180
מבני תעשיה	396	+4	+1.0	236280
קור הם 5	2020	+40	+2.0	96480
פולגת ב	259			
אורדן	460	+7	+1.5	
כלל אלקטרו	34712	+929	+2.7	380399
אלביט	23389	+570	+2.5	1387769
אלרון	10242	+225	+2.2	443865
אגן	4755	+47	+1.0	132532
טבע	120062	+2928	+2.5	5997573
ים המלח	847	-4	-.5	947440
פטרוכימיים	1882	+4	+.2	308493
תא"פ 1	1253	+6	+.5	
מפעלי נייר	16345	+162	+1.0	670874
כלל תעשיות	1782	+18	+1.0	625635
אידיבי פת'	5945			
אפריקה 1	348174	+4298	+1.2	
תלישראל 1	24382	+182	+.7	289928
תלישראל 5	23376	+345	+1.5	
פועלים השק'	8668	+170	+2.0	51960
דיסק' השק'	18944	+234	+1.2	1195574
כלל ישר"10	7673	+95	+1.2	259666
פרין	10175	+126	+1.2	30297
פז נפט	66		-.5	59480
יואל	118		-.5	80070
נפטא	509			

מניה	שער	מחזור בש"ח	שינוי בנק'	שינוי ב-%	היצע/ביקוש
בנקים למשכנתאות					
ארדים	363114	1			
כרמל	*599	7175	-49	-7.6	-7258
* ביצוע חלקי 93.9%					
פיתוח ושכ	19481	930	+288	+1.5	+1258
משכן	32252	149	+398	+1.2	+477
עצמאות	66484	60	+658	+1.0	+349
בנ"ל למשכ'	43599	61	-664	-1.5	-161
טפחות מב ש	166226	1	+4054	+2.5	+178
מוסדות מימון ענפיים					
שלמון	8866	881	+66	+.8	+2179
מוסדי השק'	6984	507			
מרב קבלן 5	1355	581	+38	+2.5	+1569
ליסינג	*37780	99	+1009	+2.7	+158
* ביצוע חלקי 84.6%					
חברות וסוכנויות ביטוח					
אילון בטוח	530	299	-3	-.6	-300
הדר 1	710	11905	+2	+.3	+1546
הדר 5	670	8536	+3	+.4	+3459
הפניקס 01	2238	9859			
הפניקס 05	2164	3957			
המשמראל 1	1461	3580	-15	-1.0	-3580
המשמראל 5	*1434	2415	-4	-.3	-2325
* ביצוע חלקי 96.6%					
מנורה 1	968	1200	-2	-.2	-1658
מנורה 5	958	1072	+21	+2.3	+11248
סהר ביטוח	703	1053	+7	+1.0	+2508
סקוריטס	*1908	1987	+37	+2.0	+625
* ביצוע חלקי 88.0%					
צור שמיר	80	99520			
ציון 5	10751	25			
מסחר ושרותים					
יעד	566	22098	-3	-.5	-4595
מאור עורא	1612	4040	+8	+.5	+12040
קריסטל	1511	1679	+48	+3.3	+2280
אסוחא	*987	1150	-5	-.5	-1153
* ביצוע חלקי 99.7%					
ת.ל. מימון	2926	166			
מגן	783	24764	+8	+1.0	+17215
גני הדר	210				
מלונות דן	1713	1100			
חוף אלמוג	1532	2681	+73	+5.0	+17574
ים סוף	534	12450			
די.סי.אל	701	1142			
סלל	*271	6474			
תים	2179	3639	-5	-.2	-3826
נדל"ן, בינוי, פיתוח וחקלאות					
אלרוב	1670	10233	+17	+1.0	+9698
אזורים	206	6475	+4	+2.0	+7793
אלקן	1339	1026			
בית הזהב	288	455	+1	+.3	+455
ברטנר 1	*752	524	+41	+5.8	+7318
* ביצוע חלקי 65.5%					
ודקו 01	172	16548	-3	-2.0	-25048
גב ים אגוד	172	56588			
יעמוד 1	125	4000	-6	-4.9	-7429
ירדן	562	980	+7	+1.3	+1300
ישפרו	2964	432			
ישראלום	1972	310			
ישרס 0.01	5347	180	-54	-1.0	-388
ישרס 0.05	4987				
כהן פיתוח	563	4325			
לומיר 1	3237	2858	+63	+2.0	+3272
מתם	2069	588			
מאגרי בניה	2710	1401	+66	+2.5	+2317
משגאל	193	1060			
מנרב	9406	108	-95	-1.0	-250
ליפשיץ 5	143	10083	+1	+1.1	+14824
נאות אביב	1373	154	+43	+3.2	+1531
נכסי אדמים	546	16200			
אדים קשר	14225	830	+71	+.5	+550
קרדן 1	--- לא נסחר ---				
קרדן 5	--- הפסקת מסחר ---				
קבר	340				
רוגובין 1	1429		+81	+6.0	+324
רוגובין 5	1343	508			
שיאקטים	1161	8317	-6	-.5	-3597
חקלאות					
מהדרין	8084	2270			
נכסי הדרים	6185	115			
פרי אור	6545	155	+595	+10.0	+686
חברות תעשיה					
רובק ש	12748	69			
רובק מ	12937				
תכלל 1	251	5451	+4	+1.6	+101233
סמלר	1416	9088	+28	+2.0	+18933
מנפרוסט	5502	833	+27	+.5	+703
עלית 5	1289	132916	-26	-2.0	-61357
קור הם 1	1994	1058	+20	+1.0	+7816
שלמה אבגל	8289	176			
אריר	140	16694	+1	+1.1	+31299
אופיס	670	1200	+26	+4.0	+2000
ארגמן	382	2600			
דלתא גליל	1556	1000			
וישלגו 1	444				
ורדינון	16448	89	+783	+5.0	+553
זיקית 1	*3877	801			
זיקית 5	3576	768	+87	+2.5	+1376
לודזיה 1	1378	130	+72	+5.5	+2130
לודזיה 4	1227		+36	+3.0	+2300
פולגת א	249	21811	-4	-1.6	-84127
פרגוד	1765	60	+9	+.5	+59
סהרה גבור	336	11394	-9	-2.6	-12394
רוגזין	2914	69127	+139	+5.0	+20765
אורדן	468	45003	+7	+1.5	+70946
אלומית	11483	21			
כבלים	1999	57506	+20	+1.0	+52701
התבוף 1	350	3500	+7	+2.0	+8100
התבוף 5	*158	9857	+1	+.6	+7794
* ביצוע חלקי 83.8%					
דיקה 1	1698	2500	+8	+.5	+6892
דיקה 5	1657	8733	+4	+.2	+2817
כבלי ציון	435	40848	+4	+.9	+39696
נחושתן 1	*963	1213			
נחושתן 5	722	10433	+28	+4.0	+26152
פקר פלדה	14624	4917	+316	+1.5	+6564
קליל 1	2473	6305			
קליל 5	2380	8708			
רבבריח	1118	5786			
אלקו	9769	2662	+49	+.5	+6670
אורית	*287	10568	+1	+.3	+12470
* ביצוע חלקי 88.9%					
וולק	223	973	-2	-.9	-973
ספקטרון 1	379	2080			
פיכמנג 1	8570	341	-175	-2.0	-492
פיכמנג 5	6610	2862			

هكذا عن الأصل

ירוחם, אופקים וקריית גת מובילות במספר המובטלים בישראל:

עלייה של 7.8 אחוזים במספר המובטלים ברבע השני של השנה

בחודש יוני 1995, פנו ללשכות התעסוקה, כ־108 אלף איש ★ 45% מהמובטלים – נשים ★ 10 אלפים עולים עדיין לא מצאו תעסוקה

"ברבע השני של השנה חלה עלייה בשיעור של 7.8 אחוזים במספרם של דורשי עבודה בהשוואה לרבע הראשון של השנה" – כך נקבע ביום השישי בסקר בדיקה שפירסם משרד העבודה והרווחה על דורשי העבודה בחודש יוני.

עוד קבע הדו"ח, כי ביוני פנו ללשכות התעסוקה, בניכוי השפעות עונתיות, כ־108 אלף איש – 0.8 אחוז פחות מבחודש מאי.

מספרם של דורשי העבודה, ללא אקדמאים וללא הבטחת הכנסה, בניכוי גורמים עונתיים, הסתכם ביוני בכ־72.7 אלף איש – עלייה בשיעור של 1.2 אחוזים בהשוואה לחודש מאי 1995.

מספרם של דורשי עבודה אקדמאים, בניכוי גורמים עונתיים, הסתכם בכ־16 אלף איש. זאת, לעומת כ־17 אלף איש בחודש מאי – ירידה של כ־6 אחוזים.

חלקן של הנשים בקרב דורשי העבודה בחודש יוני לא השתנה יחסית לחודש מאי והסתכם בכ־45 אחוזים.

מספרם של העולים בקרב דורשי העבודה ירד בחודש יוני באלף איש יחסית לחודש מאי ועומד עתה על 10 אלפים דורשי עבודה.

בחודש יוני גם גדל חלקם של הצעירים עד גיל 35, והם היו 47 אחוזים מכלל דורשי העבודה בהשוואה ל־46 אחוזים בחודש מאי.

האזורים הגיאוגרפיים שבהם שיעור המובטלים היה הגבוה במיוחד ביוני הם הדרום, הנגב המרכזי והנגב המזרחי. באיזור ירושלים, תל אביב והגליל שיעור המובטלים הינו הנמוך ביותר.

ברשימת היישובים שמהווים את מוקדי אבטלה, כלומר – ששיעור האבטלה בהם גבוה מ־10 אחוזים – נגרעו בחודש מאי מעלות ושדרות, נוספה לרשימה ירוחם, עם 11.4 אחוזים. ברשימה מצויים גם היישובים אופקים עם 12.4 אחוזי אבטלה וקריית גת – 10.3 אחוזי אבטלה.

בית המשפט המחוזי הרשיע 5 שוטרים ממיחלק המיעוטים

ביהמ"ש זיכה 10 קצינים ושוטרים של מיחלק המיעוטים מקשר להפליל ערבים בני משפחה אחת בעבירות רצח וניסיון לרצח

בית המשפט המחוזי בירושלים זיכה אתמול את כל עשרת הקצינים והשוטרים של מיחלק המיעוטים של משטרת ירושלים מהעבירה העיקרית שהועלתה נגדם: קשירת קשר להפליל שלושה ערבים בני משפחה אחת – משפחת אליגול – בעבירות רצח וניסיון לרצח.

בית המשפט קבע, כי לא היתה בזמן האינתיפאדה מדיניות במיחלק להרשיע ערבים חפים מפשע במטרה להראות הישגים בלכידת עבריינים אינתיפאדה. עם זאת, קבע בית המשפט המחוזי, כי בתקופת האינתיפאדה היו נוהגות במיחלק המיעוטים שיטות חקירה פסולות שכללו שימוש באלימות קשה כלפי נחקרים במטרה לחלץ מהם הודאות.

בית המשפט הרשיע חמישה מהנאשמים – אבי איטח, אהוד סרורי, יוסי בריאה, אילן כהן ורפי לוי – בשורה של עבירות: תקיפה, חבלה בנסיבות מחמירות, סחיטת הודאות בכוח ובידוי ראיות. כל שאר חמשת הנאשמים זוכו מחמת הספק מכל העבירות שיוחסו להם.

שופט בית המשפט המחוזי בירושלים, יעקב צמח, מתח ביקורת קשה על רוב העדים שהעידו במשפט זה. הוא קבע כי כמעט כל העדים – משפטנים, מתלוננים, נאשמים ואנשי המשטרה כאחד, שיקרו על דוכן העדים. השופט צמח נמנע מלקבל את עמדת ההגנה כי שלושת המתלוננים, שכולם חברים בארגון הפתח "החזית העממית" קשרו קשר ביחד עם אנשים אחרים בארגון במטרה לפגוע במיחלק המיעוטים. לטענה זו השלכה חמורה על הפרקליטות שטענה כי שלושת המתלוננים הם שלושה תושבים תמימים של מזרח ירושלים שנפלו קורבן לאלימות שוטרי מיחלק המיעוטים.

השופט צמח סבור שלא רק שהשלושה הם חברים בחזית העממית, אלא שגם יש בסיס לחשוד נגדם כי היו מעורבים במעשי רצח וניסיון לרצח במהלך האינתיפאדה.

שוטר לעבר הורשע בשל מתן אישור כניסה ל־25 תושבי עזה

שופט שלום בבאר שבע הרשיע אתמול את יעקב בוטרשוילי, בן 39 מאשקלון, ששימש בעבר על נקודת המשטרה במחסום ארז בביצוע עבירה של הפרת אמונים, כשהנפיק אישורי כניסה לישראל ל־25 תושבי רצועת עזה.

השופט בבר סומר בשל כך מהשירות ובית המשפט גזר עליו 100 שעות עבודה לשירות הציבור, פיקוח של שירות המבחן וכן 6 חודשי מאסר על תנאי.

בוטרשוילי, שירת עד גילוי מעשיו כאחראי על נקודת המשטרה במחסום ארז. [illegible] עבירות של מירמה בכך שקיבל שולחן כניסה במתנה מתושב עזה, עבאן אבו וורדה ובעבירות של הפרת אמונים, בכך שמסר לאבו וורדה 25 אישורים עבור תושבי הרצועה, כדי שאלה יוכלו להיכנס לתחומי מדינת ישראל.

האישורים ניתנו בתקופה שמחודש מאי ועד חודש אוקטובר 1989. באישורים כתב בוטרשוילי, שנושא האישור מוכר לכוחות הביטחון.

עם גילוי השחיתות נגדו, ולאחר הליך משמעתי במשטרה, פוטר בוטרשוילי משירות במשטרה וכיום הוא עובד ברשות הדואר. [illegible] נגדו האישום של מירמה וקבלת שולחן הבתים.

הוא הורשע רק בביצוע עבירה של הפרת אמונים וביקש מהשופט שלא תירשם לו הרשעה פלילית, כיוון שהדבר עלול לפגוע בעבודתו ברשות הדואר.

בוטרשוילי הסביר את מתן האישורים בכך, שאבו וורדה היה משתף פעולה עם שלטונות ישראל, שנכנס ויצא באופן חופשי למשרדי המינהל האזרחי.

הנאשם סבר לכן, שהיה עליו לעזור לאבו וורדה במתן האישורים עבור האנשים שהוא ביקש.

דעת לימודי יהדות באור החסידות — בעזה"ית

הצבור מוזמן להשתתף בסמינר בנושא:

קבלת האריז"ל לאור תורת החסידות – ב'

ע"י הרב יצחק גינזבורג שליט"א

לימוד מפורט ומעמיק של הקונטרס "חסדי דוד" ● תקציר מסודר של ספר היסוד של לימוד הקבלה "עץ חיים" ● תאור מפורט ומעמיק (בהשלכותיו לנפש האדם) של סדר ההשתלשלות מריש כל דרגין ועד סוף כל דרגין

מלבד ההרצאות הכלליות תתקיימנה חזרות על החומר הנלמד במהלך הסמינר ויינתן מקום לשאלות

הסמינר יתקיים אי"ה בכפר הנופש "בינר*****" (צפון מזרח הכנרת) מיום ראשון ג' מנחם אב (30.7.95) אחה"צ עד יום שלישי, ה' מנחם אב (1.8.95) בערב

ביום שלישי ה' מנחם אב (1.8.95)

יום ההלולא של האר"י הקדוש

תתקיים נסיעה משותפת לצפת – להתוועדות ועליה לציון הקדוש.

לפרטים והרשמה: 08־455079, 08־491495, 02־6514460

מספר המקומות מוגבל

בזמן ההרצאות תתקיים פעילות לילדים ע"י מדריכות

הסמינר מקנה גמול השתלמות לעובדי הוראה

חוק הליכי תכנון ובניה (הוראת שעה), התש"ן־1990
חוק התכנון והבניה, התשכ"ה־1965
מרחב תכנון מקומי אור־יהודה־אזור

נמסרת בזה הודעה, בהתאם לסעיף 5 (3) לחוק הליכי תכנון ובניה (הוראת שעה), התש"ן־1990, ובהתאם לסעיף 89 לחוק התכנון והבניה, התשכ"ה־1965, כי במשרדי הועדה לבניה למגורים ולתעשיה, במשרדי הועדה המחוזית לתכנון ולבניה מחוז תל־אביב ובמשרדי הועדה המקומית לתכנון ולבניה אור יהודה – מופקדת תכנית [illegible] הנקראת: "תכנית מספר ממא/בנ"מ/158", המהווה שינוי לתכניות הבאות:

שינוי לתכניות מתאר ממא/180, מפורטת ממא/66, תרש"צ 3/55/2.

השטחים הכלולים בתכנית ומקומם:
ישוב: אור יהודה, רחוב קפלן.
גוש 6219 חלקות 50, 51, 149,
גוש 6219 ח"ח 34, 47־49, 53, 55, 128, 132, 134,
גוש 6219 ח"ח 140, 146, 148, 151, 162,
גוש 6403 חלקות 14־17,
גוש 6483 ח"ח 5־13, 30־36, 39, 40, 53, 55, 62, 65,
גוש 6483 ח"ח 67, 69, 71, 73,
גוש 6484 ח"ח 72, 89, 95,
גוש 7215 ח"ח 28

עיקרי הוראות התכנית:
א. לשנות את יעודן של קרקעות חקלאיות וקרקעות לבנייני ציבור ליעודים הבאים: תעשיה, שירותים לתעשיה, שטח ציבורי פתוח, תחנת משנה לחשמל ודרכים.
ב. לאפשר תוספת של כ־35,000 מ"ר שטח רצפות של שימושים עיקריים עבור תעסוקה.
ג. קביעת שימושים לתעשיה, לבניני ציבור, לשצ"פ.
ד. התוויית דרכים לרכב.
ה. קביעת גובה בניינים, אחוזי בניה, קווי בנין והוראות בניה אחרות עבור שימושי הקרקע שבתכנית.
ו. לקבוע הוראות לבניה אקוסטית באזורים החשופים לרעש מטוסים [illegible] היתר בניה בגין מטרדי טיסה.
ז. לקבוע הוראות למניעת מטרדים לסביבה מאזור תעשיה.
ח. לאשר שטח עבור תחנת משנה לחשמל ומתקני עזר.
ט. להוות תכנית איחוד וחלוקה לפי פרק ג' סימן ז' לחוק התכנון והבניה תשכ"ה – 1965.

כל המעונין רשאי לעיין בתכנית, בימים ובשעות שהמשרדים האמורים פתוחים לקהל. כל מעונין בקרקע, בבנין או בכל פרט תכנוני אחר הרואה את עצמו נפגע על ידי התכנית, וכן כל הזכאי לכך על פי סעיף 100 לחוק, רשאי להגיש התנגדות תוך שלושים ימים מיום פרסומה של הודעה זו בעיתונות, למשרדי הועדה לבניה למגורים ולתעשיה, מחוז תל־אביב, רח' אחד העם 9, מגדל שלום תל־אביב 61290 טל: 03־5193535. התנגדות לתכנית לא תתקבל ולא תידון אלא אם כן הוגשה בכתב בפירוט הנסיבות ובלווי תצהיר המאמת את העובדות שעליהן היא מסתמכת.

שמואל לנסקי, יו"ר הועדה לבניה למגורים ולתעשיה, מחוז תל־אביב

ועדת הכלכלה של הכנסת אישרה מנהרת הכרמל

מאת א. צבי גבעון

ועדת הכלכלה של הכנסת בהשתתפות ראש העיר חיפה, עמרם מצנע, אישרה את הצעת החוק לכבישי אגרה במנהרות הכרמל, ממבואותיה הדרומיים של חיפה ועד צומת הצ'ק פוסט בחלק הצפוני־מזרחי.

המנהרה באורך של 5.5 ק"מ, תאפשר לכ־30 אלף כלי רכב ביום לחצות את העיר חיפה מבלי לעבור ברחובותיה ושבאמצעה יהיה מוצא לכרמל. החוק יצר איזון סביר בין האגרה לאיכות הסביבה לבין צרכים תחבורתיים. הצעת החוק אינה מתייחסת לתוכנית המפורטת אשר טרם אושרה על ידי רשויות התכנון כך שמאבקם של התושבים נגד התוכנית הספציפית לא ייפגע בעקבות חקיקת החוק.

אישים ומוסדות

הרב הראשי לישראל הרה"ג י.מ. לאו, מבקרת המדינה הגב' מרים בן פורת, שופטים מבית המשפט העליון והמחוזי, מנהיגות "אמונה" העולמית, עורכי דין ומרצים וקהל רב השתתפו בשמחת נישואי הר"ח צבי פסח בוק בנם של עו"ד משה בוק, חבר הועד המרכזי של לשכת עורכי הדין וגב' הבה בוק סגנית יו"ר "אמונה" העולמית ונכדם של ר' בצלאל בוק ז"ל ור' תנחום פראנק ז"ל עם זהבה לבית רואי בתם של פרופ' אהרן רואי ראש המחלקה להנדסה כימית באוניברסיטה בבאר שבע ורעייתו מיכל.

הרב הראשי ערך את הנישואין ובברכות התכבדו הרה"ג הדיין הרב יוסף כהן, פרופסור הלפרין, הרב זלמן דרוק, השופט פרופ' יעקב בזק, הרב הבבשטיין הרב־הדיין הרב ציוני.

אמונה

אמונה – המחלקה לקליטה חברתית־דתית של עולים

מניף תורה:

ביום שלישי כ' בתמוז 18/7/95, יתקיים טיול לירושלים למשתתפות בחוגי מורשת ישראל ושעורי תורה במניף תורה.

בתוכנית: סיור במרכז הרב והרצאה.

סיור במערות הכותל ובמוזיאון לס גב' שיסל – המשכן, המקדש וכליו.

חזן בעל תפילה ורגיל בנוסח התפילה ברגש עם מלומד.
לפנות למסי טל' 04־511632 או בערב 04־379647

לוח הצפה
התקשרות בחברות ואמינות

דירות למכירה ולהשכרה - כללי

● למכירה בגבעת שמואל 3 חדרים מושקעת מאוד מול הדר אילן ‎$116,000 03־5322251.
● למכירה בשוהם דירה 110 מ"ר לכניסה מיידית מלו"ן, טל': 08־262314.
● להשכרה דירה בנוף אילון (קבוץ שעלבים) רק לדתיים, כניסה מיידית טל': 02־247537.

ירושלים

● להשכרה 4 בקרית משה, מרוהטת חלקית, מ־1.8.95 לשנה ‎5740 תיווך 02־388065.

דרושים

● צברית דתית (75) נעימה ותרבותית זקוקה לאשה דומה שתבוא לבקרה בירושלים, טל' 03־9315269 פ"ת.
● שותף/משקיע, למסעדה כשרה בתל אביב ובירושלים, לראובן 08־264470.
● דרושה מורה אחרי שרות לאומי, לעזרה בשעורי בית ולימוד עברית לילדים עולים חדשים מארה"ב, משרה מלאה, ברחביה – ירושלים טל': ביום 03־6133330 ובערב 02־619580.
● למוסד פנימייתי דתי דרוש/ה פסיכולוג/ית. המעוניינים יפנו לת.ד. 50524 ירושלים בצירוף תולדות חיים ולציין עבור פסיכולוג.

שידוכים

● רופא מעוניין באקדמאית מסורתית דתית עד גיל 36, מטרה רצינית ת.ד 33337 תל אביב.

דרוש לימים הנוראים
בעל מוסף היודע גם לתקוע בשופר
להתקשר: אברמן בנו 09־584629 בשעות 18.00־20.00

הודעה בהתאם לפקודת החברות
תדיראן קשר ומערכות בע"מ
51־207441־0
להוי ידוע לך כי ביום 12.7.95 קבלה החברה החלטה על שינוי בתזכיר ע"י הוספת מטרה – החברה תעסוק בפיתוח, יצור שיווק והפעלה של מערכות קשר הלקטרוניקה בעלי השלכות הקשורים עם יישומים צבאיים. כל מי שיש לו התנגדות, עליו לפנות בכתב תוך 19 ימים מהיום בכתב לח"מ.
רינה מזרחי־אהרון
עורכת דין
ת.ד. 37071, ירושלים
מיקוד: 91370

תאונה מזועזעת בצומת משמר הנגב בדרום:

המשאית דהרה לעבר האוטובוס – ילד בן 7 נהרג ו־23 נפצעו

רפ"ק יעקב: אין לנו ספק שנהג המשאית חצה באור אדום ובמהירות נהג המשאית נכלא רשיונו נשלל והוא יובא ביום ו' לבית המשפט

אלרועי בנימין בן 7 מבאר־שבע נהרג ועוד 18 ילדים נפצעו באורח קל ושניים באורח קשה, כשמשאית התנגשה אתמול באוטובוס שהסיע לבתיהם את הילדים מקייטנת מגיף "אגד" באר שבע המתקיימת בקיבוץ משמר הנגב. שני הנהגים נפצעו באורח קל והמדריכה הקייטנה נפצעה קשה.

התאונה אירעה סמוך לשעה 13.00 בצהריים בצומת משמר הנגב, כשמשאית חצתה באור אדום את הצומת המרומזר והתנגשה באוטובוס. המשאית חצתה את הצומת במהירות, פגעה בחזית האוטובוס והעיפה אותו למרחק של כשלושים מטרים לשולי הכביש. מפקחי המשרד לאיכות הסביבה הגיעו לבדוק את המשאית, שהובילה בלוני גז. הובהר, שהיו עליה בלוני חמצן וכן גז CO_2 שלא דלפו ולא היו כל סכנה.

למקום התאונה הגיעו ציוותי מד"א עם ניידת טיפול נמרץ וכן עם 9 אמבולנסים. כבר תוך כדי פעולות החילוץ והפינוי למרכז הרפואי "סורוקה" בבאר שבע אובחן שאחד מנוסעי האוטובוס נהרג. הגשת העזרה הראשונה ופינוי הנפגעים נמשכו, תוך כדי חסימת הכביש לתנועה לשעות ארוכות.

למרכז הרפואי "סורוקה" בבאר שבע פונו על ידי מד"א גופת הילד שנהרג וכן 20 ילדים פצועים, שני הנהגים שנפצעו קל ומדריכת הקייטנה, אירית קאשן (23) מבאר שבע, שנפצעה באורח קשה.

שוטרי לשכת התנועה של מרחב הנגב הפנו את תנועת כלי הרכב לנתיב חלופי, עד לפינוי הצומת מכלי הרכב שנפגעו. מייד עם קבלת ההודעה על התאונה, הוקם מרכז מידע ליד חדר המיון של המרכז הרפואי "סורוקה" בבאר שבע וקו טלפון מיוחד הוקצה לפניות הורי הילדים מהקייטנה.

רני רהב, יו"ר ועדת הביקורת של "אגד" הממונה על נושאי הבטיחות, הגיע למקום התאונה ואחר כך הצטרף למטה מיוחד שהופעל ב"סורוקה", שם פעלו במטה התרום של "אגד" מנהל סניף באר שבע ומנהלי הקייטנה, שהגיעו עם רשימות הילדים וסייעו בזיהוי הילדים ובמסירת הודעות להוריהם. אביו של אלרועי בנימין שנהרג הוא אורי בנימין כדורגלן עבר של הפועל באר־שבע. הוא אותר בעת שנהג באוטובוס בדרך לתל אביב.

רני רהב ביקש מאנשי "אגד" לעצור את האוטובוס בטרם הגיעו לרמלה, להודיע לאורי בנימין על האסון ולהחזירו לבאר שבע. לפני חדר המיון ב"סורוקה" היתה היערכות חירום והאמבולנסים הגיעו, בזה אחר זה, ומתוכם הוצאו הפצועים. שני ילדים טופלו בחדר הלם והועברו ליחידה לטיפול נמרץ בילדים. הם הוגדרו כפצועים קשה.

אירית קאשן, בת 23 מבאר שבע שהדריכה את ילדי הקייטנה, עברה ניתוח לעצירת דימום מהבטן. אחרי הניתוח היא עברה בדיקה של סריקה טומוגרפית וגם אובחן אצלה שבר בירך. היא הוגדרה כפצועה באורח קשה. בתוך כשעתיים מהגעתם לבית החולים שוחררו 10 ילדים וכן נהג האוטובוס ונהג המשאית. עוד שבעה ילדים שוחררו מאוחר יותר.

מספר ילדים שנחבלו, טופלו במקום התאונה על ידי צוותים של מד"א וציוותי רפואה מבסיס צבאי בקירבת מקום. בזה אחר זה הגיעו הורי הילדים לחדר המיון. למרבית המזל כשנכתבו כי ילדים נפצעו קל וכעבור זמן קצר הם לקחו את הילדים הביתה.

הובהר, שאוטובוס הקייטנה, נהוג בידי מרדכי רבינוביץ' (42) מבאר שבע, הגיע מקיבוץ משמר הנגב ועמד לפנות שמאלה בצומת, לכיוון באר שבע. נהג האוטובוס העיד אחר כך בפני בוחני התנועה, שלפתע הגיחה בנתיב השמאלי משאית עם מיכלי גז מכיוון באר שבע לכיוון אופקים.

נהג המשאית כנראה לא שעה לאור האדום, נכנס במהירות לצומת והתנגש באוטובוס. הנהג עצמו, משה לוי (44) מערד, טופל בפצעים קלים בבית החולים ואחר כך נעצר לחקירה במשטרה.

נהג המשאית נכלא להמשך חקירה, רשיונו נשלל ל־90 יום ע"י ראש לשכת התנועה בנגב, והוא יובא ביום ו' לבית המשפט.

נער נהרג בהתהפך טרקטור עליו נסע

נער כבן 16 נהרג בהתהפך הטרקטור עליו נסע אתמול לפני הצהריים בכפר יהושע.

התאונה אירעה כאשר שופל נהוג בידי נער בן 16 שאיננו מורשה בנהיגה, התהפך והנער הנוסף שהיה כנוסע על הטרקטור נפל ונהרג.

משטרת התנועה במרחב העמקים פתחה בחקירה. הצעיר שנהג בטרקטור עוכב לחקירה.

נט"ן שהוזעק למקום הביא את גופת הצעיר לבית החולים העמק לאחר שרופא הנט"ן קבע את מותו.

נער בן 12 נדרס למוות ליד גשר רמת־גן

איגור גינזבייגה בן 12 מרמת־גן, נדרס אתמול בצהריים על ידי רכב פרטי. הוא נפגע מפצעים אנושים ופונה בניידת טיפול נמרץ של מגן דוד אדום לבית החולים איכילוב בתל־אביב, שם מת מפצעיו זמן קצר לאחר מכן.

מחקירת בוחני התנועה של משטרת מחוז תל־אביב עולה שהנער חצה את הכביש יחד עם אחותו הצעירה ממנו, סמוך מאוד למינהרה הנמצאת מתחת לרחוב ביאליק בצומת ההלכה. רכב פרטי נהוג בידי תושב אשדוד בן 36 שנסע מכיוון כיכר עלית לכיוון קניון איילון ברמת גן יצא אותה עת מן המנהרה ופגע בנער שחצה את הכביש ממש בפתח המינהרה. הנער הרכיב על אחותו והקטן בעת שנפגע מהתאונה.

נהג הרכב הפוגע עוכב לחקירה במקום ומסר עדות לבוחני התנועה. הוא אמר שכאשר יצא מן המינהרה ברכבו לא הספיק לבלום כאשר ילד חצה במהירות את הכביש. חקירת הנהג נמשכת.

זמן מה אחרי התאונה התגודדו במקום דיירי הרחוב שמחו בקול נגד הרשות העירונית שאינה מציבה במקום גשר להולכי רגל או מעבר חצייה מתאים שיסייע לכל מי שמבקש לחצות את הכביש לעשות זאת בביטחה.

דובר עיריית רמת־גן, כמי פאר, מסר כי שר התחבורה הבטיח זה מכבר להתקין רמזור קרוב ליציאה מן המינהרה, ולדעתו, הדבר יתבצע תוך זמן קצר.

פרוט שערים לקרנות — בנק המזרחי

שם קרן	מספר קרן	מחיר יחידה	מחיר פדיון	אחוז שינוי
אוזרגרין מניות	5120779	114.85	112.37	1.11
המרה	5120274	852.18	842.75	0.41
חלמיש	5120050	223.94	221.44	0.11
לשם	5120076	1,117.30	1,104.74	0.05
סלע	5120134	1,038.58	1,029.71	0.08
עידית	5120175	3,033.99	2,999.43	0.44
עמרה שלהבת	5120159	164.61	163.19	0.89
עמרה כוללת	5120019	166.02	165.38	0.25
עמרה משתנים	5120118	1,472.88	1,455.99	0.66
עמרה אג"ח מדינה	5120092	888.93	881.14	–
עמרה כר"ם	5120035	1,619.10	1,612.94	1.04
עמרה פז	5120431	131.59	130.12	0.92
עמרה מעוף	5120498	145.71	144.42	0.43
עמרה יצוא	5120597	66.09	65.28	0.62
עמרה שני	5120555	77.98	77.52	0.71
עמרה שנהב	5120654	75.01	74.56	0.38
צוק	5120373	259.17	257.89	0.15

קיבוץ מירב
קיבוץ דתי צעיר במרומי הגלבוע
מחפש
אחות
לשכירות / תושבות / קליטה
נא לפנות לאריאלה
בבוקר – 06־539111 · בערב – 06־539126

הרבנות הראשית לישראל
מחלקת הכשרות הארצית

הודעה חשובה

הננו שמחים להודיע כי הרבנות הראשית לישראל – מחלקת הכשרות הארצית, פותחת מחזור לימודים בנושא:
"שחיטה וטרפות - הלכה למעשה"

הלימודים יתקיימו במכון "בני דוד" בשיתוף עם משרד העבודה והרווחה.
עדיפות תנתן לבעלי סמיכה לרבנות

בעלי השכלה תורנית המעוניינים להצטרף לתכנית
יתקשרו לקביעת ראיון ע"י טלפקס: 02-860623

הקדימו חופשתכם לקיץ
תהנו יותר ותשלמו פחות!
141* ש"ח
* לכל אדם בחדר זוגי, לינה וארוחת בוקר בתוקף מ־2 ביולי עד 6 באוגוסט
◄ אויר ירושלמי צח
◄ חדרים מאווררים וממוזגים
◄ מוקף גנים ומדשאות
◄ שרות אישי
◄ מטבח משובח, גלאט כשר למהדרין

מלון רייך ירושלים
רח' הגיא 1 בית הכרם
טל' 02-6523121
פקס 02-6523120

מגן דוד

אופקים 07־274767, אור־יהודה 03־9311111, אזור 03־9642333, אילת 07־372333, אריאל 03־9366111, אשדוד 08־551333, אשכול/צוחר 07־274767, אשקלון 08־551333, באר־שבע 07־274767, בית־שאן 06־553333, בית־שמש 02־523133, בני־ברק 03־5460111, בת־ים 03־9642333, גבעתיים 03־5460111, גבעת־שמואל 03־9311111, דימונה 07־559333, הרצליה 03־9311111, זכרון־יעקב 09־623333, חדרה 09־623333, חולון 03־9642333, חיפה 04־512233, חצור־גלילית 06־790111, טבריה 06־790111, יבנה 08־451333, יהוד 03־5460111, יקנעם 04־512233, ירוחם 07־559333, ירושלים 02־523133, כפר־סבא 03־9311111, כרמיאל 04־912333, לוד 03־9642333, מגדל־העמק 06־553333, מעלות 04־912333, מצפה־רמון 07־586058, נהריה 04־912333, נוה הדר 07־957222, נצרת־עילית 06־553333, נתיבות 07־274767, נתניה 09־623333, עכו 04־912333, עפולה 06־553333, ערד 07־559333, פתח־תקוה 03־9311111, צפת 06־790111, קצרין 06־790111, קרית־אונו 03־9311111, קרית־גת 08־551333, קרית־טבעון 04־512233, קרית־מוצקין 04־512233, קרית־מלאכי 08־551333, קרית־שמונה 06־944334, ראשון־לציון 03־9642333, ראש־פינה 06־790111, רחובות 08־9642333, רמלה 03־9642333, רמת־גן 03־5460111, רמת־השרון 03־9311111, רעננה 03־9311111, שדרות 08־551333, תל־אביב 03־5460111.

מרום – מוקד רפואי לטיפול מיידי בשעות הערב והלילה
רופא ילדים, פנימי, כירורג, רנטגן, מעבדות, מ־7 בערב עד חצות.
"מעיני־הישועה", רח' שרת 17 בני־ברק, טל' 5771111.
מוכר ע"י כל קופות החולים.
עזרה ראשונה לטיפול בשיניים
מוקד לעזרה ראשונה של הסתדרות רופאי שיניים, פתוח 24 שעות ביממה: 177־022־3773.

שערים יציגים ל־13.7.95

סל	3.4238
דולר ארה"ב	2.9500
מארק גרמני	2.0984
לירה שטרלינג	4.6979
פרנק צרפתי	0.6031
ין יפני (100)	3.3407
גילדן הולנדי	1.8739
פרנק שוויצרי	2.5085
כתר שבדי	0.4088
כתר נורבגי	0.4725
כתר דני	0.5386
מארק פיני	0.6860
דולר קנדי	2.1802
דולר אוסטרלי	2.1660
רנד דר' אפריקני	0.8075
פרנק בלגי (10)	1.0213
שילינג אוסטרי (10)	2.9836
לירה איטלקית (1000)	1.8261
לירה אירית	4.8181
פזטה ספרדית (100)	2.4551
יחידת מטבע אירופית	3.8896
דינר ירדני	4.2775
לירה לבנונית (10)	0.0184
לירה מצרית	0.9588

שערי חליפין במט"ח — בנק המזרחי

שערי קניה מכירה של בנקנוטים, העברות במטבע חוץ ליום 13.7.95, עד למחרת בשעה 12.30. לעסקות בדולרים עד לסך 1,000 דולר וביותר המטבעות עד שווי 500 דולר יהיו כמפורט להלן:
בנוסף לשערים דלהלן יש לגבות עמלה בשיעור של 0.75%

המדינה	המטבע	יח'	שער קניה (צ'קים והעברות)	שער מכירה (צ'קים והעברות)	שער קניה (בנקנוטים)	שער מכירה (בנקנוטים)
ארה"ב	דולר	1	2.9273	2.9716	2.8800	3.0100
בריטניה	לי"ש	1	4.6529	4.7234	4.5700	4.7800
שוודיה	כתר	1	0.4043	0.4105	0.3900	0.4200
שוויץ	פרנק	1	2.4849	2.5226	2.4400	2.5600
קנדה	דולר	1	2.1651	2.1979	2.1300	1.2300
פינלנד	מארק	1	0.6791	0.6895	0.6600	0.7000
גרמניה	מארק	1	2.0724	2.1038	2.0300	2.1300
דנמרק	כתר	1	0.5349	0.5430	0.5200	0.5500
הולנד	גולדן	1	1.8521	1.8802	1.8200	1.9000
איטליה	לירה	1000	1.8069	1.8343	1.7700	1.8600
אוסטרליה	דולר	1	2.1515	2.1841	2.1100	2.2100
אוסטריה	שילינג	10	2.9471	2.9918	2.8900	3.0300
צרפת	פרנק	1	0.5959	0.6050	0.5800	0.6100
נורווגיה	כתר	1	0.4670	0.4741	0.4500	0.4800
יפאן	ין	100	3.3151	3.3653	3.2600	3.4100

בתי חולים

יום שישי

ירושלים

שערי צדק (פנימית) הדסה עין כרם (כירורגית, אורטופדית, נשים, עיניים, א.א.ג.), ביקור חולים (ילדים).

תל־אביב והמרכז
(כל המחלקות)

שיבא תל השומר, בילינסון פתח־תקוה, איכילוב תל־אביב, וולפסון חולון, אסף הרופא צריפין.

שבת

ירושלים

הדסה עין כרם (פנימית, כירורגית, אורטופדית, עיניים, א.א.ג.), ביקור חולים (נשים), שערי צדק (ילדים)

תל־אביב והמרכז
(כל המחלקות)

שיבא תל השומר, בילינסון פתח־תקוה, איכילוב תל־אביב, וולפסון חולון, אסף הרופא צריפין.

מרום – מוקד רפואי לטיפול מיידי בשעות הערב והלילה

רופא ילדים, פנימי, כירורג, רנטגן, מעבדות, מ־7 בערב עד חצות.

"מעיני־הישועה", רח' שרת 17 בני־ברק, טל' 5771111.
מוכר ע"י כל קופות החולים.

עזרה ראשונה
לטיפול בשיניים

מוקד לעזרה ראשונה של הסתדרות רופאי שיניים, פתוח 24 שעות ביממה: 177־022־3773.

בתי מרקחת

יום שישי

ירושלים: ארנונה, רח' לייב יפה 9, טל' 731901.

תל־אביב: פרמקסי, רח' ירמיהו 41, טל' 5442050; אתנה, רח' דיזנגוף 165, טל' 5224717.

פתח־תקוה: קופ"ח הכללית, רח' ההסתדרות 21, טל' 9343395.

נתניה: קניון הדרום, רח' הבדיר 2 אזור התעשיה טל' 628439.

חולון בת־ים: קופ"ח, קודש קודר 20 בת־ים, טל' 598881; תודר, רח' סוקולוב 70, חולון, טל' 5042431

אשדוד: בית מרקחת כלל פארם, לב אשדוד.

שבת

ירושלים: שטראוס א', רח' אביגדורי 3, טל' 706660.

תל־אביב: בס, רח' פרישמן 66, טל' 5237326; כבר מילאנו, רח' יהודה המכבי 1, טל' 6042308.

פתח־תקוה: פינסקר, רח' פינסקר 2, טל' 3310505.

נתניה: כלל פארם, שד' בנימין 60, טל' 338091.

חולון: נוי בת־ים, רח' הנביאים 3, טל' 5515671.

רמת־גן: הגינה, רח' ארלוזורוב 81, טל' 6721489.

אשדוד: בית מרקחת כלל פארם, לב אשדוד.

מוצאי שבת

ירושלים: סנטר פארם, יד חרוצים 20, טל' 731475.

תל־אביב: בס, רח' פרישמן 66, טל' 5237326; כבר מילאנו, רח' יהודה המכבי 1, טל' 6042308.

רדיו

יום ששי

ערוץ 7

06.30 שלת הבוקר – הרב דב בינון; 07.00 משנה יומית – הרב עדי שוייצה; 08.00 פינת הלכה; 09.00 דיוקים של אדיר – שעה עם אדיר זיק; 10.00 מר רב שילנסקי; 11.00 הרב הראשי הרב ישראל מאיר לאו; 12.00 שפע בשבע – שעה של ברכות ושירים; 13.00 אבי ראס; 13.30 עוז לילדים; 14.00 לקראת שבת: 15.00 הראשון לציון הרב מרדכי אליהו; 16.00 סיום שידורים.

קול המוסיקה

06.06 שחרית מוסיקלית; 09.05 קונצרט בוקר; 11.57 בימת שיר; 12.00 קלאסיקל; 13.00 אמן השבוע; 14.05 שבוע בתזמורת; 14.06 לקראת שבת – ניגון הנגינה; 16.00 לבקשתכם; 18.00 דור הזהב – אמנים גדולים בהקלטות היסטוריות.

רשת א'

06.05 שירים עבריים; 08.05 בינה לבינה; 09.05 על הפרק; 10.05 יש עצה; 11.05 הירושלמים; 12.05 ישראל 95; 13.05 שירים לקראת שבת; 14.05 בראש צעיר; 14.55 בימת שיר; 15.05 קבלת שבת; 16.05 אמנות באלף; 17.05 המוסף לספרות.

רשת ב'

06.05 הבוקר הזה; 09.05 מה יהיה; 11.05 שריקת פתיחה; 12.05 בחצי היום; 13.15 משעל בשישי; 15.05 הודעה על זמני הדלקת הנרות; 15.06 עתונות חוץ; 15.30 שירים יפים; 16.05 שירים; 17.05 פניני שבת; 18.05 ליל שבת.

רשת ג'

06.06 מעורב ישראלי; 08.05 שבעים שמונים; 10.05 אגן הים התיכון; 13.05 צפיות ברכש; 15.05 לפנות ערב; 17.05 כאן שם ובכל מקום.

מוצאי שבת

ערוץ 7

21.00 הרב הראשי ישראל מאיר לאו – שידור חוזר; 22.00 תוכנית ארוח. לטעמי; 23.00 הרב שלמה אבינר – שידור חוזר.

קול המוסיקה

21.05 אופרה.

רשת א'

21.05 קפה ראשון; 22.05 מלווה מלכה; 23.05 קתדראות.

רשת ב'

21.05 סיבוב בלילה; 23.05 כל היום; 00.05 יומן חצות; 00.15 יתושי לילה; 01.05 לתוך הלילה; 05.05 אור ראשון.

רשת ג'

21.05 פזמונהמון; 22.05 בזמן האחרון; 23.05 הכל ג'אז; 00.05 רוקנצרט.

טלויזיה

יום ששי

החינוכית

08.00 גיאגלים – סיפורים קלאסיים לילדים: קיטי קט וחומי; ועפן: בננות בפיג'מות: מסיפורי המלך בבר; חתול שכונת; המפחדנים: המגינה הנפלאה. 11.00 אגדות עם רוסיות; 12.30 כבוד המשפחה.

הערוץ הראשון

06.30 חדשות בעברית – מבזק; 06.31 מהדורת חדשות בערבית; 06.45 שעת כושר: 07.00 בוקר טוב ישראל; 15.00 קליידוסקופ; 15.30 מבראשית; 16.00 החדשות באנגלית; 16.40 רובידר (ע); 17.10 על המרקע (ע); 17.20 סרט ערבי.

ערוץ 2

08.00 חמסה חמישה (ש"ח); 08.30 מבחן בד; 09.30 "כרטיס ל־2" וש"ח; 10.00 מסאראת; 10.25 שישי סרט; 12.00 אקשן; 12.30 אגם סוס הנהרות; 13.00 מבאוזן הספורט העולמי של ג'ילט; 13.30 בראש בריא; 14.00 השבוע; 14.30 גבריאלה; 16.05 היפים והאמיצים; 17.00 התעשות; 17.05 תוף פורדייס; 17.35 זהו זה – קלסיקה; 18.25 כאפא.

מוצאי שבת

הערוץ הראשון

21.00 מוצ"ש בקלנוע; 22.35 שירים ביידיש; 23.05 חדשות; 23.10 קלדיסה; 00.05 פסוקו של יום.

ערוץ 2

21.05 לא רופקים חשבון; 21.50 סלומוניקו – סרט ישראלי; 23.45 אינטראק TV; 24.15 בארבע עיניים עם קוני צאנג; 24.45 מרלנקו; 01.25 סיר בלילה.

הצופה עיתון יומי
HATZOFE DAILY

המו"ל: הצופה בע"מ
עורך: משה אישון; מנכ"ל: נתן אשל; מערכת ומנהלה: תל־אביב, רח' הסבר 66, טל' 5622951, ת"ד 2045; חשבון בנק הדואר: 4411449, פקסימיליה: טל' 5621502; סניף ירושלים: רח' בריטניה 3, ת"ד 1148, טל' 02־234910; סניף חיפה: רח' ארלוזורוב 1, טל' 04־663628, בערב 04־717145
פקס משעה 2.00 בצהרים 04־717145
אין המערכת אחראית לתוכן המודעות ולסגנונן

שר המשטרה משה שחל לקראת פתיחת שנת הלימודים:

המשטרה תבסס בשנת תשנ"ו את אבטחת החינוך על בטחון איזורי

ניידות משטרה יסיירו באיזור בית הספר וגני הילדים בשעות הלימודים ★ המשטרה תוסיף 108 ניידות וכ־300 שוטרים לאבטחת מוסדות החינוך

המשטרה תבסס את אבטחת מוסדות החינוך, בשנת הלימודים תשנ"ו, על תפיסה של בטחון אזורי – כך מסר אתמול שר המשטרה משה שחל, לאחר שנפגש יחד עם מפכ"ל המשטרה רב ניצב אסף חפץ ועם קציני משטרה בכירים במטה משטרת מחוז המרכז ברמלה, לדיון לקראת פתיחת שנת הלימודים.

שר המשטרה אמר, כי התפיסה האזורית תתבסס על ניידות משטרה, שיסיירו באיזור בית הספר וגני הילדים בשעות הלימודים.

השר שחל אמר, כי המשטרה תוסיף 108 ניידות וכ־300 שוטרים, שתפקידם יהיה אך ורק לאבטח את מוסדות החינוך.

שר המשטרה אמר, כי יתכן ובית הספר יעסיק שומר, אולם זה לא יהיה לצורכי במתן אלא כדי למנוע את כניסתם של אנשים זרים לשטח בית הספר. השר שחל אמר עוד, כי 650 בתי ספר ברחבי הארץ באיזורים מסויימים יזכו גם לשמירה נקודתית.

שחל ציין, כי הזמן שיידרש למשטרה כדי לפעול בעת הצורך הוא בין 3 ל־5 דקות, והגדיר פרק זמן זה כחסר תקדים.

בהתייחסו לגיוס חיילים לכוחות המשטרה, אמר השר שחל, כי הגיוס ייעשה על פי התקן הקיים היום, באמצעות גיוסם של צעירים למשמר הגבול.

הוא ציין, כי בעניין זה ישנם דיונים בין המשטרה וסגן הרמטכ"ל, בין היתר על גיוסם של 500 חיילי חובה ממשמר הגבול, שיעסקו בפעולות מבצעיות או בתפקידי מטה. הוא אמר, כי בשבוע הבא תתקיים פגישה נוספת עם סגן הרמטכ"ל בעניין זה.

השר שחל אמר, כי בימים אלה מגוייסת המשטרה 360 שוטרים לאבטחת מוסדות חינוך.

שר המשטרה אמר, כי השיטה החדשה צריכה להסיר דאגה מלבם של מנהלי בתי הספר, המורים וההורים, משום שיינתן מענה לבעיית הבטחון.

השר שחל אמר עוד, כי החלטה שהתקבלה בממשלה תאפשר הקצאת משאבים בהיקף בסך 60 מיליון שקל לשלוש השנים הבאות לנושא אבטחת בתי הספר. השר אמר, כי בכוונתו לזרז את יישום ההחלטה ולאפשר הכנת לתכני מצוקה ועזרים נוספים לאבטחת מוסדות חינוך כבר בשנה הקרובה.

הוא הוסיף: "הממשלה החליטה להעביר למשטרה את האחריות על בטחון בתי הספר. המשטרה הגישה תוכנית מבצעית, שהיא בסיס היערכותה לקראת שנת הלימודים. התקופה הקצרה מחייבת מאמצים רבים, כדי להבטיח שבבתי הספר תהיה שמירה. אני משוכנע, שהשמירה תהיה ברמת בטחון גבוהה מזו שהיתה בשמירה אישית".

מפכ"ל המשטרה רב ניצב אסף חפץ אמר לכתבים, כי תפיסת האבטחה של מוסדות החינוך תיצור אקלים טוב של בטחון. הוא ציין, כי השיטה גם תאפשר להתמודד עם תופעת עבריינות בסביבת מוסדות החינוך.

המפכ"ל אמר, כי הוא מאמין שתוך תקופה קצרה גם מנהלי בתי הספר וההורים יבינו את היתרון של שיטת האבטחה.

המפכ"ל ציין, כי ניידות המשטרה שיסיירו באיזור מוסדות החינוך יהוו כוח נוסף במקרה של פעילות חבלנית עויינת באיזור אחר.

קצין שריון ראשי נכנס לתפקידו

תת־אלוף דב טל, נכנס אתמול לתפקידו כקצין שריון ראשי. בתמונה: תא"ל טל, סוקר משמר כבוד בטקס כניסתו לתפקיד. (צילום: דובר צה"ל)

אולפן קיץ לעולים אתיופים בביה"ס הממ"ד "שח"ם"

מאת א. צבי גבעון

בית הספר הממ"ד "שחים" ע"ש שפירא חיים משה בקרית אתא נבחר מטעם משרד החינוך והתרבות לנהל זו השנה הראשונה את פרוייקט אולפן קיץ לעולי אתיופיה מכל הסביבה.

באולפן לומדים עולים אתיופים חדשים שהגיעו לפני ארבעה חודשים ארצה באולפן. בבוקר הם לומדים עברית, מחשבים ומספר מקצועות בסיסיים. שעות אחה"צ מוקדשות בעיקר לפעילות חברתית, הכוללת משחקים וטיולים. המורות של תלמידי אולפן אלו, הן בנות השירות הלאומי שעבור הכשרה בלימוד עולים חדשים. את הפרוייקט מממנים משרד החינוך והתרבות ועיריית קרית אתא.

חסימה בציבור הדתי: האם תופעל הכרמלית בחיפה בשבת

חילוקי דעות התגלעו לאחרונה בקרב חברי מועצת עיריית חיפה לגבי הפעלת הכרמלית בשבתות.

אבי גולדהבר, יו"ר הדירקטוריון של הכרמלית, המשמש גם כיו"ר סיעת הליכוד במועצת העיר, מסר, כי בכוונתו להפעיל את הכרמלית גם בשבתות, כיוון שיש לראות בכרמלית חלק מפיתוחה של העיר בתחום התיירות וכי קיבל פניות מגורמים שונים להפעילה בשבתות. לדבריו, קודם להחלטה הוא פנה למנכ"ל הכרמלית, כדי שזה יבדוק את הכדאיות הכלכלית בהפעלתה בשבתות.

יוזמה זו עוררה תסיסה בקרב ראשי ציבור הדתית בחיפה ואלה הודיעו, כי בכוונתם לפעול למניעת הפעלת הכרמלית בשבת.

רמי דותן, חבר סיעת הליכוד במועצת העירייה, אמר כי הוא מתנגד להפעלת הכרמלית בשבתות משום שיש לשמור על הסטטוס קוו הקיים בחיפה, שחשוב לכל הציבור בעיר.

נמשך מבצע החילוץ של נעדרי "המינרל דמפייר"

צוותים של צוללנים החלו אתמול במבצע החילוץ של האוניה "מינרל דמפייר" בים סין המזרחי לאחר השיפור שחל במזג האוויר באיזור הטביעה.

רובוט תת ימי המצוייד במצלמות משוכללות שהורד אל "המינרל דמפייר" גילה את הספינה כשהיא מכוסה ברשתות דייג רבות שנתקו מספינות דייג שפעלו באיזור.

במהלך פעולות החילוץ נלכד הרובוט ברשתות הדייג וכעת צוותים של צוללנים פועלים בנסיון לחלץ את הרובוט ולהתחיל בפעולות איתור 25 הנעדרים בתוך האוניה הטבועה.

ממנהל הספנות נמסר כי בעומק של 60 מטרים ישנם זרמים תת ימיים עזים המקשים על פעולות החילוץ של הצוללנים.

עוד נמסר כי חרף התנאים הקשים השוררים בים ימשיכו פעולות הצלילה אל האוניה ברצף של 24 שעות ביממה.

המפכ"ל מנע פירוק מכונית מרצדס גנובה

מפכ"ל המשטרה, רב ניצב אסף חפץ, מנע אתמול בסיור מבוק אקראי שערך במסגרת ביקורו ביחידה לגילוי כלי רכב גנובים, פירוק של מכונית מרצדס גנובה.

כתב עתי"ם מוסר, כי במהלך הסיור, הבחין המפכ"ל ברכב חשוד באיזור פרדסי כפר חב"ד.

למקום הוזעקו כוחות משטרה, שמצאו את הרכב בשלבי פירוק אך מבלי שנגנב ממנו דבר.

ההערכה היא, שמפרקי הרכב, שהבחינו במסוק המשטרתי, נמלטו מן המקום, מבלי שלקחו עימם דבר.

ההורים שכחו את הילדה בתחנת הדלק...

הורים שיצאו אתמול לחופשה באילת, השאירו את בתם בת השתים עשרה בשוגג בתחנת דלק בצומת דימונה.

שוטר ממשטרת התנועה שמצא את הילדה בתחנה, הסיע אותה לאילת, נמסר ביום חמישי בקול ישראל.

נמסר, כי שתי משפחות היו בדרכן לחופשה באילת בשתי מכוניות. אחת מהן שייכת לזוג מפתח־תקוה, הוריה של ילדה בת שתים עשרה. הם סברו, כנראה, כי הילדה נסעה ברכב השני והמשיכו בתום החניה בדימונה, בדרכם לאילת.

שוטר שהיה אף הוא בחופשה עם משפחתו בדרך לאילת, מצא את הילדה הבוכיה בתחנת הדלק. משהתברר לו, כי מגמת פניה של המשפחה לאילת – נטל אותה עימו.

באמצעות מוקד התנועה של קול ישראל הוא פנה למשפחה, בתקווה שיאזינו לשידור, והודיע לה להמתין לילדה במשטרת אילת. בסופו של דבר, כעבור שעה, נוצר קשר באמצעות המוקד והמשפחה האוהדה בתחנת הדלק יוסבתה.

פיצוץ בצינור גרם לזרימת נפט לנחל חדרה ולזיהום המים

חקירה העלתה כי טרקטוריסט שבא לגנוב חול פגע בצינור ונמלט ★ המשטרה פתחה בחקירה לאיתורו

פיצוץ שהיה אתמול בצינור נפט בבנימינה גרם לזרימת כמויות גדולות של נפט לתוך נחל חדרה. חקירת המשטרה העלתה, שטרקטוריסט שגנב חול פגע בצינור הנפט הראשי ליד הגשר הצר על הכביש הישן לחיפה, ליד מפעל הצמיגים אליאנס.

תושייתו של תושב האזור, ניסים אנקווה, צימצמה את הנזק שנאמד עד עתה במאות אלפי שקלים.

לאחר שהודיע על הפיצוץ, הוזעקו כוחות משטרה, מכבי אש, אנשי היחידה לאיכות הסביבה וחברת תשתיות נפט ואנרגיה שצינור הנפט באחריותה.

החקירה העלתה, כי טרקטוריסט שבא לגנוב חול פגע בצינור ונמלט. המשטרה פתחה בחקירה לאיתורו. כמויות הנפט הגדולות שזרמו לנחל חדרה, נאמדות במאות אלפי שקלים.

חברת תשתיות נפט ואנרגיה הדגישה כי צינור הדלק נפגע עקב חפירה לא מבוקרת. שני מטרים ממקום החפירה מוצב שלט ובו אזהרה מפורשת בדבר הימצאותו של הצינור.

החברה פתחה במספר פעולות כדי לצמצם ככל הניתן את הנזק העלול להיגרם. בין השאר, נשאב הדלק ממאגר שנוצר במקום למיכליות. החברה החלה בסילוק חול ספוג לאתר פסולת וכשאיבת שימנעו חדירת דלק למי התהום.

נזק רב נגרם לנחל, בייחוד לצמחייה, לחי, לאיכות המים ולסביבה, המוליכה עד לחוף הים ומהווה שמורת־טבע. כל אזור נחל חדרה הוכרז לא מכבר על ידי רשות שמורות הטבע כאתר מוגן ופארק חדרה הסמוך מהווה את "הריאה הירוקה" היחידה באזור.

אנשי היחידה לאיכות הסביבה בודקים את האפשרות למנוע נזקים למי התהום ולצמצם ככל שניתן את הנזק שנגרם.

מת אבי קוביות הלגו

קופנהגן, (עתי"ם־רויטר) – גוטפרד קירק קריסטיאנסן, שפיתח את קוביות הלגו שהמציא אביו, והפך אותן לאחד ממותגי הצעצועים הנמכרים ביותר בעולם, מת בגיל 75, הודיע דובר מטעם משפחתו.

לגו, הנציגה האירופית היחידה בין עשר יצרניות הצעצועים הגדולות בעולם, נוסדה ב־1932 על ידי אולה קירק קריסטיאנסן, שייצר צעצועי־עץ. בנו גוטפרד הפך את העסק המשפחתי הצנוע לחברה בינלאומית, כאשר גילה את פוטנציאל הטמון בלבני הפלסטיק הצבעוניות.

שיבושים היו בעבודת בתי המשפט בחיפה

שיבושים נגרמו אתמול לעבודת מערכת בתי המשפט בחיפה, בעקבות עיצומים שנקטו עובדי המינהל במחאה על סחבת בניהול משא ומתן עם הנהלת בתי המשפט.

עובדי בתי המשפט נמנעו מקבלת קהל ומתן שירותים וסרבו לקבל ולרשום תביעות חדשות, אלא באישור ועד העובדים המקומי, שבחן כל בקשה דחופה הגשתה.

בר מצווה לארגון מתנדבי חו"ל "שראל"

אני מסיר את כובעי בפניכם על כל פועלכם ב־13 השנים האחרונות – כך אמר אתמול בקרב נשיא המדינה, עזר וייצמן, בטקס לציון 13 שנים לפעילות ארגון "שראל", העוסק בהבאת יהודים מתנדבים מרחבי העולם לבסיסי צה"ל.

בטקס נכחו גם הרמטכ"ל, רב אלוף אמנון ליפקין־שחק, ראש אכ"א אלוף עמיעז מגים, קצין תחזוקה ראשי, תת אלוף דן נדיב ומאות רבות של מתנדבי "שראל" ופעיליו מהארץ ומהעולם.

אירגון "שראל" הוקם בתקופת מלחמת שלום הגליל ומאז הוא מביא בכל שנה מאות מתנדבים יהודים מכל העולם לעבודה בבסיסי צה"ל. את הארגון הקים היו"ר שלו כיום תת אלוף אהרון דוידי, לשעבר קצין צנחנים וחיל רגלים ראשי.

נשיא המדינה הביע תקווה, שמתנדבי הארגון ימצאו בישראל הרבה יותר מאשר את האפשרות לעזור לצה"ל וכי חלקם ימצאו בה את ביתם בעתיד, כאוהדי המדינה. יו"ר "שראל" אהרון דוידי העניק לנשיא מגן הוקרה. 13 מגינים נוספים הוענקו ל־13 מתנדבים ופעילים מצטיינים בארגון מהארץ ומהעולם.

רגע מרגש במיוחד היה כאשר הזמרת שולי נתן שרה את השיר "ירושלים של זהב". הנשיא התקבל במחיאות כפיים סוערות, עמד לצידה של נתן ושר עימה את השיר.

עוד השתתפו בטקס מקהלת "דגבים" ותזמורת חיל האוויר.

הרמטכ"ל רב אלוף אמנון ליפקין־שחק, העלה בנאומו על נס את רוח ההתנדבות של "שראל", תוצאה של מסורת הצנחנים לדורותיהם.

המכירה בעיצומה

היה בין הראשונים להנות מתנאים אטרקטיביים

"אורות שמש"

בגבעת בית שמש

דירות 3, 4, 5 חדרים

ודירות צמודות קרקע

בואו לחיות בשכונה ייחודית עם סטנדרט והווי הציבור הדתי לאומי.

פרטים: יוסי דרמר, יקי בהן

טל. 02-377534, 050-281118

לכולל חדש בדרום אמריקה דרושים

זוגות צעירים

לשנת תשנ"ו

דוברי ספרדית ו/או אנגלית

נא לשלוח קורות חיים

לפקס: 02/817117

לפרטים נוספים 02/380052

בין השעות 10־8 בערב.

כסף בגדול

נערים דתיים בחופשה המוכשרים למכור כרטיסי הגרלות (מכונית ועוד) למען ילדים במצוקה

מוזמנים

לאסיפה דחופה ביום ג' כ' תמוז באולמי "החדוה" בשעה 7.30 בערב רח' יחזקאל 38 ירושלים או להתקשר לטל. 02-388111

מבצע

נותרו מסי מקומות

שויץ, איטליה, צרפת, 12 יום

לציבור הדתי

כולל: $1530 כולל ארוחות כשרות למהדרין

18 תשלומים שוים

תאריך יציאה 9/8/95 · תאריך חזרה 21/8/95

פרטים: 02-431118 .02-411012

טיולי גשר

נופש למשפחה הדתית

אנו שמחים להודיע לציבור הדתי על חופשות במחירים מוזלים.

17.8.95 – 13.8.95 – מלון אריאל – ירושלים – פנסיון מלא, כולל טיולים, הרצאות ובילוי מהנה.

★

ראש השנה תשנ"ו – ירושלים

מלונות אריאל ומוריה.

★

סוכות תשנ"ו

מלונות מקסים – גליל – רזידנס – נתניה.

מלון מוריה – ירושלים.

מלון דן פנורמה – חיפה.

ההרשמה בטלפון 03-2-5619941 – בימים א'־ה' מ־11.00 – 16.00.

בס"ד

הופיע בס"ד כרך ל'

בסידרת **מי מנוחות** – ביאורים לתוספות

סוכה פרקים א־ב

מאת הרב נחמן כהנא

שאר הספרים בסידרה

מסכת ברכות	בבא קמא פרק א
שבת פרק א	בבא קמא פרק ב
פסחים פרק א	בבא קמא פרק ג
פסחים פרק י	בבא קמא פרק ו
סוכה פרקים א, ב	בבא מציעא פרק א
סוכה פרקים ג,ד,ה	בבא מציא פרק ב
מסכת ביצה	בבא מציעא פרק ג
מסכת מגילה	בבא מציעא פרק ד
מסכת חגיגה	בבא מציעא פרקים ו,ז
כתובות פרק א	בבא בתרא פרק א
גיטין פרק א	בבא בתרא פרק ג חלק א
גיטין פרקים ב,ג	סנהדרין פרק א
קידושין פרק א חלק א	מסכת מכות
קידושין פרק א חלק ב	זבחים פרק ה
קידושין פרקים ב,ג,ד	חולין פרק ז

תרגומים לאנגלית:

מסכת ברכות

בבא מציעא פרק ג

להשיג בחנויות לספרי קודש או לשלוח 25 ש"ח הכרך אל: המכון להסברת מפרשי התלמוד ת"ד 6761 ירושלים טלפון: 02-289243

ישיבת בנ"ע "פרחי אהרון" – קרית שמואל – חיפה

למכובדנו הנעלה, ממייסדי ישיבתנו

מר פנחס ינובסקי ורעיתו אסתר

ברכות בהגיעכם לגיל השמונים

תזכו לאריכות ימים מרוב נחת ועונג

ראש הישיבה

הנהלת העמותה וצוות העובדים

לחבר הנהלת מוסדנו

מר פנחס ולרעיתו אסתר

בהגיעם ליובל השמונים

איחולים לבביים ואריכות ימים

אולפנת בני עקיבא סגולה

קרית מוצקין

ההנהלה, המורים, העובדים והתלמידות

בס"ד

יהדות בפעולה ארועים עם נשמה

תוה"מ סוכות תשנ"ו – בנייני האומה ירושלים

מכירת ביתנים ושיטחי תצוגה לתערוכה בנושאים יהודיים הגדולה בישראל

עשרות אלפי מבקרים מדי שנה

• ידיד מסחרי • אמנות יהודית ויודאיקה • טכנולוגיה בשרות ההלכה • עולם הילד

• הבית היהודי • ספרים • בניה לציבור הדתי • תיירות ונופש

לפרטים וקבלת פרוספקט: 03-382102

בס"ד

להציל מהאש

הננו פונים בזה בקריאה של מצוה לאחינו בני־ישראל לבוא ולהציל בממונם ולעזור למשפחה הגרה בישוב "מיצרי" בגוש עציון שנשארה בחוסר כל להלוטין לאחר שביתם לייט נשרף בליל יחד עם כל תכולתו, וב"ה אשר הצילו את הנפש (9 נפשות כ"י), אבל רא עקא לנפשות אין כל, וכל מי שיוכל לעזור למשפחה חשובה זו, יזכה לראות בביאת משיח צדקנו בב"א

... לבוא לעזרת ה' בגיבורים להאי גברא רבא ישר וירא שמים באמת ובתמים... הכרוך ממש בהצלת נפשות.

הגאון הרב שמחה זיסקינד ברודיא ראש ישיבת חברון.

וכל מי שיעזור למשפחה לשקם את ביתם... ימלא ה' כל משאלות לבו לטובה, בכל מילי דמיטב.

הרב מ. גולדשטיין ראש ישיבת התפוצות

...ע"כ מצוה גדולה לבוא לעזרתו

בעין יפה וביד נדיבה...

בי"ד צדק של העדה החרדית

ירושלים

בס"ד

גם אני בידעי ומכירו קאמינא כי הרב ...שליט"א יושב על התורה ועל העבודה, ועתה זקוק לעזרת בני־ישראל גומלי חסד אשר ודאי לא ימנעו חסדם ממנו ויזכו לראות לפניו ית' שלש פעמים בשנה בעתירת צעירי הלוים

אביגדור נבנצל

תרומות נא להעביר להרה"ג ר' אביגדור נבנצל שליט"א

– רב הרובע היהודי.

ככר בתי־מחסה העיר העתיקה ירושלים

ולציין עבור "להציל מהאש".

או להפקיד ישירות לחשבון: בנק המזרחי סניף הרובע היהודי, 460

חשבון מספר: 509473.

למוסד חינוכי בתל־אביב

ד ר ו ש / ה

מתרגם/ת

במשרה מלאה

הכרחי שליטה מלאה באנגלית • עדיפות תינתן ליודעי צרפתית וספרדית בנוסף

טלפון 03-302261

בין השעות 8.00—14.00

מתורגמנים שהתקשרו בשבוע שעבר מתבקשים להתקשר שוב.

תודה רבה

לקייטרינג הופמן

רח' עוזיאל 68 בני ברק טל. 03-6766161

על האיכות המוצלחת

על טריות האוכל והטעם הטוב

על השפע ועל השירות האדיב והחם

הרב פישמן ורעייתו, הרצליה פיתוח

ומשפ' פרוילך, ירושלים

ארגון עובדי בנק המזרחי המאוחד בע"מ

למר ויקטור מדינה

השתתפותנו בצערך על פטירת

אבי המשפחה

נסים ז"ל

בנחמת ציון וירושלים תנוחם ולא תוסיף לדאבה עוד

הוועד הארצי

המומים וכואבים על פטירתו ללא עת של

חביבנו הבחור

שמואל רוזנברג ז"ל

בן חברינו אליעזר וחנה

שמוליק היה מאוהבי הארץ

ובאהבתו זו לקח אותו ד'

המקום ינחם את ההורים, את אחותו שולי ואת אחיו התאום שימי בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.

חברי הקהילה

בנחלת יצחק

במלאת שלושים יום לפטירתו של

מו"ר ראש ישיבתנו עמוד הימני

הגאון הגדול בתורה ובמידות

מרן הגאון רבי

שאול ישראלי זצוק"ל

תתקיים עצרת הספד והתעוררות לזכרו

בהיכל ישיבת מרכז הרב קרית משה ירושלים

ביום שני י"ז תמוז תשנ"ה בשעה 6 אחה"צ

יספידוהו מרנן הרבנים הגאונים

מו"ר רבי אברהם שפירא שליט"א ראש הישיבה

רבי שלום משאש שליט"א הרב הראשי לירושלים

רבי יוסף קאפח שליט"א חבר בי"ד הגדול לשעבר

רבי יהושע יגל שליט"א ראש מדרשית נעם

רבי אברהם צוקרמן שליט"א ראש ישיבת בנ"ע כ. הרא"ה

רבי שמחה קוק שליט"א הרב הראשי לרחובות

זכותו תגן עלינו ועל כל ישראל וארצנו

ישיבת מרכז הרב ירושלים

עליה לקברו בסנהדריה ביום שני י"ז תמוז בשעה 8.30 בבוקר.

במלאת ארבע עשרה שנה

ביום שק"מ מטות כ"ב בתמוז

להלקח מעמנו יקירנו

ר' יעקב ברין ז"ל

נפקוד את קברו בהר הזיתים

ביום חמישי כ"ב תמוז תשנ"ה (20.7.95)

בשעה 18.30 אחה"צ

הסעה לבית העלמין תצא מרחבת השופר־סל רח' אגרון 1 בשעה 18.15 אחה"צ.

לאחר מכן בשעה 19.30 בערב נקיים אי"ה לימוד לזכרו ועילוי נשמתו בבית הוריו רח' חובבי ציון 6 ירושלים

המשפחה

במלאת שנה לפטירת יקירתנו

נעמי תמור

(וכסלר) ז"ל

נעלה לקברה בבית העלמין מושב נחלים

ביום ד' כ"א תמוז תשנ"ה (19.7.95) בשעה 18.00, ובשעה 19.00 נקיים ערב לזכרה בבית הספר "מוריעים" במושב.

מוקירי זכרה מוזמנים

המשפחה

מכذا من الاصل